

p-ISSN 0033-202X
e-ISSN 2545-2487

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

WYDZIAŁ DZIENNIKARSTWA, INFORMACJI I BIBLIOLOGII
UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO

przeгляд biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK	92
<hr/>	
zeszyt	1

Warszawa 2024

RADA REDAKCYJNA

prof. dr hab. Ewa Głowacka – przewodnicząca (Instytut Badań Informacji i Komunikacji, Wydział Filozofii i Nauk Społecznych, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), prof. Mariola Antczak (Katedra Informatologii i Bibliologii, Uniwersytet Łódzki), prof. Shifra Baruchson-Arbib (Bar Ilan University, Israel), prof. Jolanta Chwastyk-Kowalczyk (Instytut Mediów, Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach), John C. DeSantis (Dartmouth College Library, Hanover, NH, USA), prof. Dr. Ágnes Hajdu Barát (Association of Hungarian Librarians – President), prof. Artur Jazdon (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu), prof. Maria Juda (Instytut Nauk o Kulturze, UMCS w Lublinie), prof. Bożena Koredczuk (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego), prof. Dariusz Kuźmina (Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii, Uniwersytet Warszawski), dr Tomasz Makowski (Biblioteka Narodowa), prof. Krystyna Matusiak (University of Denver, USA), dr. Peter Organisiak (Morgridge College of Education, University of Denver, USA), prof. Maria Próchnicka (Instytut Studiów Informacyjnych, Uniwersytet Jagielloński), dr. Egbert John Sánchez Vanderkast (Instituto de Investigaciones Bibliotecológicas y de la Información, Universidad Nacional Autónoma de México), dr. Lynn Silipigni Conaway (Online Computer Library Center – OCLC, Dublin, USA), prof. Barbara Sosińska-Kalata (Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii, Uniwersytet Warszawski), Jolita Steponaitienė (Martynas Mažvydas National Library of Lithuania), prof. Anna Tokarska (Instytut Nauk o Kulturze, Uniwersytet Śląski w Katowicach), prof. Katalin Varga (National Educational Library and Museum, Hungary), prof. Grażyna Wrona (Instytut Nauk o Informacji, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), prof. Maja Žumer (University of Ljubljana, Slovenia)

**Dofinansowano ze środków Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii
Uniwersytetu Warszawskiego**

REDAKCJA

Elżbieta Barbara ZYBERT – redaktor naczelna
Dorota GRABOWSKA – sekretarz redakcji
Dariusz GRYGROWSKI – redaktor tematyczny
Anna WOŁODKO – redaktor językowy
Anna GRZECZNOWSKA – redaktor statystyczny

Anna LIS – redakcja techniczna i korekta
Agnieszka KASPRZYK – tłumaczenie na język angielski

Adres redakcji i wydawcy:

Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: (+48 22) 827-52-96
e-mail: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl

Niniejsza wersja papierowa jest pierwotną wersją czasopisma

Przegląd Biblioteczny jest wykazywany w Europejskim Indeksie Referencyjnym ERIH+,
a zawartość kwartalnika indeksowana jest w bazach:
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities,
Pol-Index i Polska Bibliografia Bibliologiczna.

Pełne teksty roczników 1927-2023 dostępne są w Archiwum Cyfrowym SBP: www.ac.sbp.pl
oraz w Mediatece Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego:
medioteka.uw.edu.pl;
pełne teksty roczników 2009-2023 znajdują się na Platformie Czasopism Naukowych SBP
Open Journal Systems: ojs.sbp.pl/index.php/pb

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Rocznik 92

2024

zeszyt 1

Kwartalnik „Przeгляд Biblioteczny” jest wykazywany na liście czasopism punktowanych Ministerstwa Edukacji i Nauki z liczbą 70 punktów

**Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
pochodzących z Funduszu Promocji Kultury**

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

TREŚĆ

RAPORT

IWONA HOFMAN, MAŁGORZATA ŁOSIEWICZ, OLGA DĄBROWSKA-CENDROWSKA,
JADWIGA WOŹNIAK-KASPEREK, HUBERT KULIŃSKI: Nauki o komunikacji
społecznej i mediach. Raport komitetu NoKSIm PAN 3

ARTYKUŁY

MARIA KUCZKOWSKA: Zmiana paradygmatu działania współczesnej
biblioteki naukowej w wybranych obszarach informacji i komunikacji
naukowej w świetle badania ankietowego 24

SEBASTIAN DAWID KOTUŁA: Wdrażanie druku 3D w bibliotekach
akademickich 44

AGNIESZKA GOŁDA: Misja zawodu architekta informacji 66

VESLAVA OSIŃSKA, BERNARDETA IWAŃSKA-CIEŚLIK, JAKUB WOJTASIK, BRETT
BUTTLIERE, JOANNA KARŁOWSKA-PIK, ADAM KOLA: Wkład naukowców
w ranking IDUB (Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza).
Polscy badacze w Google Scholar 85

SPRAWOZDANIA

II Ogólnopolska konferencja Kultura książki i informacji. (Łódź, 2 lutego
2024) (Grzegorz Czapnik, Monika Wachowicz) 123

ARTYKUŁY RECENZYJNE / RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENICTWA

Przybyszewski wraca – promocja książki na przykładzie serii „Dzieła
Literackie” (Anna Lubińska) 127

Przeгляд piśmiennictwa krajowego (Barbara Koryś) 142

Z lektur zagranicznych (Jacek Wojciechowski) 147

Z ŻYCIA SBP 155

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW 165

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Volume 92

2024

Issue 1

„The Library Review” was awarded 70 points in the official register of journals of Ministry of Education and Science

TABLE OF CONTENTS

REPORT

IWONA HOFMAN, MAŁGORZATA ŁOSIEWICZ, OLGA DĄBROWSKA-CENDROWSKA, JADWIGA WOŹNIAK-KASPEREK, HUBERT KULIŃSKI: Social Communication and Media Studies – a Report by NoKSIM PAN Committee.....	3
--	---

ARTICLES

MARIA KUCZKOWSKA: Paradigm Shift in the Activities of Contemporary Research Library in Selected Areas of Information and Communication Science – Survey Results.....	24
SEBASTIAN DAWID KOTUŁA: Implementing 3D Printing in Academic Libraries	44
AGNIESZKA GOŁDA: Mission of Information Architects	66
VESLAVA OSIŃSKA, BERNARDETA IWAŃSKA-CIEŚLIK, JAKUB WOJTASIŃSKI, BRETT BUTTLIERE, JOANNA KARŁOWSKA-PIK, ADAM KOLA: Scientists’ Contribution To The Idub Rankings. Polish Researchers On The Google Scholar Platform	85

REPORTS

Second National Conference „Books and information culture” (Łódź, February 2, 2024) (Grzegorz Czapnik, Monika Wachowicz).....	123
---	-----

REVIEWS AND LITERATURE SURVEYS

The return of Przybyszewski – book promotion on the example of book series „Dzieła Literackie” (Anna Lubińska).....	127
---	-----

Polish literature survey (Barbara Koryś)	142
--	-----

Foreign publications (Jacek Wojciechowski).....	147
---	-----

NEWS FROM SBP (POLISH LIBRARIANS ASSOCIATION)	155
---	-----

GUIDELINES FOR AUTHORS.....	171
-----------------------------	-----

IWONA HOFMAN (EC)¹

Instytut Nauk o Komunikacji Społecznej i Mediach
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
email: iwona.hofman@poczta.umcs.lublin.pl
ORCID: 0000-0003-0492-5169

MAŁGORZATA ŁOSIEWICZ (EC)

Instytut Mediów Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej
Uniwersytet Gdański
email: malgorzata.losiewicz@ug.edu.pl
ORCID: 0000-0002-4853-1543

OLGA DĄBROWSKA-CENDROWSKA (EC)

Instytut Mediów, Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
email: cendrowska@ujk.edu.pl
ORCID: 0000-0002-7527-3789

JADWIGA WOŹNIAK-KASPEREK (EC)

Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii
Uniwersytet Warszawski
email: jbwozniak@uw.edu.pl
ORCID: 0000-0002-1600-3914

HUBERT KULIŃSKI

Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii
Uniwersytet Warszawski
email: h.kulinski@uw.edu.pl
ORCID: 0000-0002-9770-9926

¹ Zgodnie z coraz powszechniejszą praktyką oznaczania równorzędnego pierwszego autorstwa (*equal contributorship*, *equal authorship*, *EC*) niezależnego od kolejności zapisu nazw osobowych poszczególnych autorów, zdecydowaliśmy się na wprowadzenie tego rozwiązania w niniejszym tekście.

NAUKI O KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ I MEDIACH. RAPORT KOMITETU NoKSiM PAN

SŁOWA KLUCZOWE: Bibliologia i informatologia. Nauki o komunikacji społecznej i mediach. Komitet NoKSiM PAN. Raport z badania.

ABSTRAKT: Teza/cel – przedstawienie raportu otwarcia nowej dyscypliny nauki o komunikacji społecznej i mediach, która została wprowadzona Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego 20 września 2018 r. Skoncentrowano się na określeniu jej potencjału rozwojowego, analizując strukturę organizacyjną, kompetencje zarządcze kierujących, posiadane uprawnienia, ścieżki awansów w dyscyplinie oraz prowadzoną dydaktykę. **Metody badań** – wykorzystano metodę badań ankietowych; kwestionariusz ankiety skierowano do określonej grupy docelowej, którą stanowiły wszystkie ośrodki akademickie w Polsce prowadzące badania i dydaktykę w dyscyplinie nauki o komunikacji społecznej i mediach. Badania przeprowadzono w lipcu 2021 r. **Wyniki i wnioski** – w badaniu wzięło udział 25 z 27 jednostek prowadzących badania naukowe lub/i dydaktykę akademicką, co stanowiło 93% wszystkich ośrodków. Zauważono istotne wzmocnienie kryteriów naukowawczych decydujących o statusie dyscypliny, do których należą: wyodrębniony (autonomiczny) obszar badań, specyficzne metody badań, wysoki poziom określenia metanaukowego, zaawansowany stan organizacyjny.

WPROWADZENIE

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych na podstawie art. 5 ust. 3 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018, poz. 1668) wprowadziło nową klasyfikację dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych. W klasyfikacji tej wyodrębniono nauki o komunikacji społecznej i mediach (NoKSiM) jako nowy byt obejmujący trzy wcześniej autonomicznie dyscypliny, tj. bibliologię i informatologię, nauki o poznaniu i komunikacji społecznej, nauki o mediach². Połączenie przez ustawodawcę nauk o mediach z bibliologią i informatologią w niezamierzony sposób uwypukliło „multigenetyczność” NoKSiM (Hofman, 2015). Problem „multigenetyczności” nowej dyscypliny rozumiany jako rezultat splecenia płaszczyzn badawczych, w tym także i tych, które tworzą trzon relewantnej dla NoKSiM humanistycznej refleksji poznawczej

² Warto przypomnieć, że bibliologia i informatologia oraz nauki o poznaniu i komunikacji społecznej przed wejściem w życie rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r., lokowały się w dziedzinie nauk humanistycznych, nauki o mediach – w naukach społecznych.

i społeczno-komunikologicznej, wynika z przenikających się tradycji badań mediów i procesów komunikacji społecznej z jednej strony, instytucji kultury i informacji oraz właściwych dla nich obiektów, procesów i zachowań informacyjnych z drugiej.

O samej klasyfikacji dziedzin i dyscyplin, jej wpływie na ewaluację działalności naukowej i co za tym idzie uzyskaniu określonej kategorii, finansowaniu jednostek (podziale subwencji) itp. napisano wiele. Z punktu widzenia badaczy przynależność do określonej dyscypliny legitymizuje realizowane badania poprzez stworzenie warunków do ich środowiskowej recepcji i intersubiektywnej sprawdzalności, w pewnym stopniu wpływa także na wybór potencjalnych miejsc publikacji, czy możliwości aplikowania o finansowanie w różnych konkursach grantowych. Klasyfikacja, będąca z pozoru narzędziem administracyjno-statystycznym, ma wielorakie i duże znaczenie dla życia naukowego³, niekiedy stając się przedmiotem, np. *forum shopping*, czego doświadczyły m.in. nauki o komunikacji społecznej i mediach jako dyscyplina nowa, w dodatku o dość „otwartej” nazwie (Woźniak-Kasperek, 2021).

Opis wnętrza dyscypliny wykorzystany w badaniu, którego przebieg i rezultaty są zrelacjonowane w artykule, powstał w wyniku dyskusji zainicjowanych przez Polskie Towarzystwo Komunikacji Społecznej (PTKS); w dalszym ciągu artykułu autorzy posługują się katalogiem pojęć z tego opisu, takich jak np. dyscypliny stykowe, subdyscypliny bazowe, paradygmaty współdzielone. Żywe dyskusje dotyczące NoKSiM, ich przedmiotu/przedmiotów badań, problemów, metod i technik badawczych toczyły się w środowisku naukowym, czego wyrazem są liczne publikacje podejmujące te zagadnienia (Goban-Klas, 2008; Mrozowski, 2012; Jabłonowski & Gackowski, 2012; Jabłonowski & Mielczarek, 2018; Wolny-Zmorzynski, 2019; Jabłonowski & Jakubowski, 2014; Hofman, 2016, 2017, 2019; Mielczarek, 2017 2018a, 2018b, 2021; Lisowska-Magdziarz, 2019; Koredczuk & Woźniak-Kasperek, 2019; Woźniak-Kasperek, 2021; Głowacka & Kisilowska & Świągół, 2021).

W ciągu pierwszych dwóch lat od utworzenia nowej dyscypliny nastąpiła stopniowa integracja środowiska bibliologów, informatologów i medioznawców⁴ czerpiących z różnych tradycji badań; miała ona również pragmatyczne uzasadnienie (kryteria ewaluacji i zabiegi o podwyższenie

³ Warto w tym miejscu wspomnieć, że w październiku 2022 r. istniejącą klasyfikację dziedzin i dyscyplin rozszerzono o 9 nowych. Jedną z nich – ochronę dziedzictwa i konserwację zabytków – w 2023 r. wykreślono, ponieważ nie znalazły się instytucje naukowe prowadzące postępowania awansowe w tym zakresie. W grudniu 2023 r. na klasyfikację dziedzin i dyscyplin składa się 55 dyscyplin, w tym 8 przyrodniczych i ścisłych, 10 inżynierskich, 4 rolnicze, 5 medycznych, jednodyscyplinowa dziedzina weterynarii, jednodyscyplinowa dziedzina nauk o rodzinie, 9 dyscyplin humanistycznych, 3 o sztuce, 2 teologiczne, 12 społecznych.

⁴ „Nieobecność” nauki o poznaniu i komunikacji społecznej wynika z tego, że w zdecydowanej większości jej przedstawiciele zadeklarowali przynależność do nauk filozoficznych.

punktacji czasopism rzeczywiście rezonujących naukowo). Przejawem wspólnoty jest m.in. utworzenie sekcji Bibliologii i Informatologii w Polskim Towarzystwie Komunikacji Społecznej oraz wspólne konferencje służące określeniu zakresu przedmiotowego nowej dyscypliny. W efekcie dyskusji i analiz porównawczych frekwencji metod i technik badawczych, można przyjąć, że metodologia charakteryzująca dyscypliny składowe jest spójna i właściwa nowej dyscyplinie. Uspójnienie instrumentarium metodologicznego rysuje się dość optymistycznie. Dużo więcej pracy wymaga zmapowanie siatek pojęciowych. Należy poszukiwać kategorii badawczych, w których obie dyscypliny składowe, odnoszące się do problematyki społeczeństwa, człowieka, techniki, kultury itd., zarówno w ujęciu historycznym, jak i współczesności, znalazłyby właściwą interpretację i miejsce w wielowymiarowym systemie pojęciowo-badawczym.

Powstanie nauk o komunikacji społecznej i mediach, chronologicznie ujmując, pokryło się z podjęciem przez prof. dr hab. Iwonę Hofman starań o utworzenie komitetu naukowego w Polskiej Akademii Nauk. Formalne złożenie wniosku 20 lipca 2020 r., poprzedziły rozmowy i konferencje z władzami Akademii, rozpoczynającej się wówczas kadencji. Wniosek zyskał poparcie w postaci oświadczeń 17 ośrodków medioznawczych⁵ w Polsce. Wnioskujący argumentowali potrzebę powołania komitetu, odnosząc się do czterech wymiarów: formalnoprawnego (nieuwzględnienie zmian w klasyfikacji dziedzin i dyscyplin naukowych podczas wyborów na kadencję 2020-2023), statusu dyscypliny (poszerzenie paradygmatu, scalenie nurtów i obszarów badawczych powiązanych przedmiotowo i metodologicznie, dynamiczny rozwój kadry naukowej, zwiększenie liczby podmiotów posiadających uprawnienia do nadawania stopni i tytułów naukowych, wzrost poziomu umiędzynarodowienia), zakresu i zasięgu badań naukowych (wyrażna odrębność kultury badawczej, szeroki opis subdyscyplin jako przesłanka do formułowania problemów badawczych interdyscyplinarnie), pragmatyki i oddziaływania społecznego (wartość i bezpieczeństwo informacji, edukacja medialna, w tym informacyjna, zachowania informacyjne, mediatyzacja, komunikacja naukowa, technologie komunikacyjne). Argumenty te początkowo nie przekonały władz PAN, ale w efekcie kontynuowanych starań I. Hofman uzyskała możliwość przedstawienia problemu podczas posiedzenia plenarnego Wydziału I Nauk Humanistycznych i Społecznych 26 listopada 2020 r. Wydział poparł projekt utworzenia komitetu naukowego; pismo Dziekana Wydziału I prof. dr hab. Andrzeja Buko w tej sprawie było rozpatrywane na posiedzeniu kierownictwa PAN 3 grudnia 2020 r. z konkluzją utworzenia

⁵ Należy podkreślić, że wniosek o poszerzenie paradygmatu dyscypliny nauki o mediach o komunikację społeczną sformułowany w 2017 r. przez Zarząd PTKS poparli dziekani wydziałów prowadzących badania i/lub dydaktykę w tych obszarach nauki.

komitetu problemowego. Ówczesny Prezes PAN, prof. dr hab. Jerzy Duszyński, uzasadnił taką decyzję względami formalnoprawnymi, tj. rozpoczętą już kadencją komitetów oraz koniecznością podejmowania uchwały o utworzeniu komitetu przez odległe w czasie Zgromadzenie Ogólne PAN. Ostatecznie Prezydium PAN podjęło uchwałę (nr 1/2021) o utworzeniu komitetu problemowego pod nazwą Komitet Nauk o Komunikacji Społecznej i Mediach 19 stycznia 2021 r. (na podstawie art. 37, ust. 1 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk). Komitet został powołany na kadencję 2021-2022 do rozwiązania czterech problemów, określonych następująco: „opracowanie raportu – bilansu otwarcia dla nowego paradygmatu dyscypliny nauki o komunikacji społecznej i mediach; przygotowanie analizy wartości informacji jako problemu edukacji medialnej; przeprowadzenie oceny zmian w systemie medialnym w Polsce w płaszczyznach prawa i etyki mediów, teorii systemów medialnych, polityzacji mediów, deprofesjonalizacji dziennikarstwa; przygotowanie rekomendacji w zakresie wykorzystania mediów cyfrowych w badaniach i komunikacji naukowej oraz edukacji”. W okresie od 19 stycznia do 9 kwietnia 2021 r. trwał proces powoływania składu komitetu do 35 osób, a 26 października 2021 r. Dziekan Wydziału I, powołał dodatkowo pięciu ekspertów Komitetu. W ten sposób w składzie Komitetu znaleźli się przedstawiciele wszystkich ośrodków badawczych i naukowo-dydaktycznych o profilu nauk o komunikacji społecznej i mediach, a także wskazani przez członków Wydziału I językoznawcy, socjologzy, psychologzy, historycy. W ocenie środowiska naukowego, utworzenie Komitetu stanowiło instytucjonalną formalizację statusu dyscypliny. 8 czerwca 2021 r. Komitet podjął uchwałę (nr 2/2021) o programie działania i harmonogramie realizacji zadań określonych w uchwale założycielskiej. Determinantami wykonania zadania pierwszego, tj. opracowania raportu – bilansu dla nowego paradygmatu dyscypliny były: ewolucja przedmiotu badań, mapa sieci badawczych krajowych i zagranicznych, pozycjonowanie czasopism naukowych, kierunki badań i dydaktyki, współpraca z towarzystwami naukowymi.

Celem artykułu jest przedstawienie wyników realizacji wspomnianego wyżej zadania pierwszego, w tym rezultatów badania ankietowego, którego efektem było „opracowanie raportu – bilansu otwarcia dla nowego paradygmatu dyscypliny nauki o komunikacji społecznej i mediach”. Raport dokumentuje potencjał naukowy i dydaktyczny dyscypliny na ostatnim etapie przed ewaluacją jednostek, w tym m.in. strukturę organizacyjną, kompetencje zarządcze kierujących, posiadane uprawnienia i ścieżki awansów w dyscyplinie. Na potrzeby artykułu wyniki wspomnianego wcześniej badania zostały poszerzone o wnioski wynikające z ewaluacji dyscyplin naukowych, przeprowadzonej w 2022 r. przez Ministerstwo Edukacji i Nauki.

METODOLOGIA

Badanie ankietowe zostało przeprowadzone w lipcu 2021 r. z wykorzystaniem aplikacji Microsoft Forms. Aplikacja umożliwiła tworzenie ankiet i zbieranie danych od respondentów w sposób wygodny i efektywny, od etapu przygotowania ankiety przez jej rozpowszechnienie po zbieranie i przetwarzanie danych. Kwestionariusz ankiety składał się z 18 pytań dotyczących struktury organizacyjnej, kompetencji zarządczych, kierunków prowadzonych badań, kierunków/specjalności dydaktyki, liczby złożonych deklaracji w dyscyplinach, posiadanych uprawnień do nadawania stopnia doktora i/lub uprawnień do nadawania stopnia doktora habilitowanego, projektów krajowych i międzynarodowych, grantów uzyskanych przez jednostkę, tytułów wydawanych przez ośrodek czasopism i nazw serii wydawniczych, współpracy z ośrodkami naukowymi, współpracy międzynarodowej i współpracy z towarzystwami naukowymi. Wyniki ankiety pozwoliły na przygotowanie syntetycznego i zagregowanego obrazu dyscypliny naukowej. Ankieta została rozesłana do 27 ośrodków za pomocą listy mailingowej. Listę ośrodków ustalono na podstawie informacji przekazanych przez dziekanów i dyrektorów jednostek biorących udział w corocznych konferencjach kadry zarządzającej.

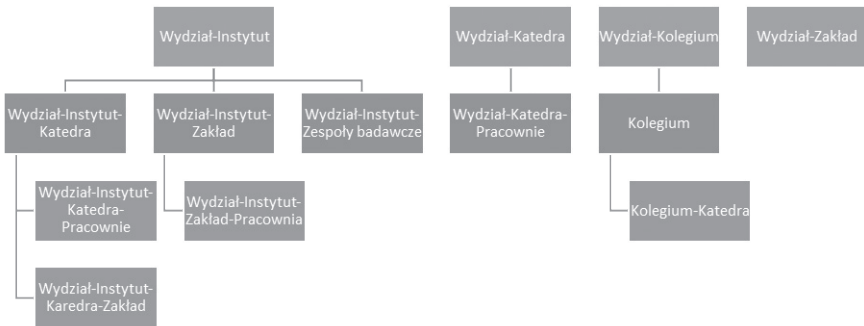
WYNIKI BADAŃ

Na ankietę rozesłaną do 27 jednostek, w których prowadzone były badania naukowe i/lub dydaktyka akademicka mieszcząca się w zakresie nauk o komunikacji społecznej i mediach odpowiedziało 25 jednostek, co stanowi 93% wszystkich ośrodków. Rozmieszczenie jednostek na mapie Polski jest nierównomierne. Wyniki pokazują, że województwo małopolskie jest szczególnie dobrze reprezentowane, aż pięcioma jednostkami, mazowieckie z czterema jednostkami, a dolnośląskie z trzema uczelniami uczestniczącymi w badaniu. Najwięcej ośrodków, w których prowadzone są badania naukowe i/lub dydaktyka akademicka mieszcząca się w zakresie nauki o komunikacji społecznej i mediach znajduje się w: Krakowie, Warszawie i Wrocławiu – po trzy ośrodki, zaś w Katowicach i Lublinie odnotowano po dwie uczelnie. W pozostałych miejscach występuje po jednym podmiocie. Można sądzić, że takie rozmieszczenie uwarunkowane jest trwałością i ciągłością funkcjonowania uniwersytetów i innych szkół wyższych oraz chłonnością rynku pracy.

STRUKTURA ORGANIZACYJNA

Spośród 25 badanych jednostek, 8 powstało poprzez połączenie istniejących struktur, a 12 poprzez podział lub wyodrębnienie. Pozostałe jed-

nostki powstały w wyniku innych przemian (zmiany nazwy jednostki, zmiany profilu działania innej jednostki itd.). Jedna jednostka, Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego, nie zmieniła ani usytuowania organizacyjnego, ani nazwy. Dominującą formą organizacyjną w ramach prezentowanych przez respondentów struktur był: w 17 przypadkach instytut; w pięciu katedra; w trzech wydział i w dwóch kolegium (Rys. 1).

Rys. 1. Struktura organizacyjna badanych jednostek

Źródło: badania własne.

Analizując usytuowanie jednostek w nadrzędnych strukturach hierarchicznych, można zauważyć, że ok. 25% z nich wchodzi w skład wydziałów, które, przynajmniej *de nomine* (np. wydział nauk teologicznych, filozoficzny, filologiczny, humanistyczny), przynależą do innej dziedziny wiedzy (nauki humanistyczne). W czterech przypadkach nie podano danych pozwalających na analogiczne wnioskowanie co do struktur nadrzędnych.

Zwraca uwagę wyodrębnienie katedr przyporządkowanych w nazwach dawnym autonomicznym dyscyplinom tj. w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu w strukturze organizacyjnej Instytutu wyodrębniona jest Katedra Kognitywistyki, a w Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Łódzkiego funkcjonuje Katedra Informatologii i Bibliologii.

Zróżnicowana jest również struktura wewnętrzna jednostek. Najczęściej na drugim stopniu podziału pojawiają się katedry lub zakłady. W czterech przypadkach (UWr, UMCS, KUL i UO) dodatkowo wystąpiła pracownia. Jedynie Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego ma całkowicie płaską strukturę, wyrażającą się w wyodrębnieniu na jednym poziomie podziału 11 katedr i dwóch pracowni.

Z nadesłanych odpowiedzi wynika, że na ogół tam, gdzie podstawową jednostką organizacyjną jest instytut, dyrektor instytutu pełni również funkcję przewodniczącego Rady Naukowej Dyscypliny NoKSIM. W kilku

przypadkach pojawia się bliżej nie zdefiniowana „rada programowa”, nie rada naukowa dyscypliny. Zróżnicowanie strukturalne jednostek, umiejscowienie i zakres kompetencji organów kierujących, liczne braki odpowiedzi na pytanie o kompetencje dziekana/dyrektora/kierownika oraz wielość konwencji formułowania odpowiedzi na to pytanie sprawiają, że pozyskane dane bez ich strukturyzacji w kolejnym badaniu nie będą mogły być podstawą do formułowania uogólnionych wniosków. W Załączniku 2 zostały rozpisane szczegółowe kompetencje zarządcze wskazane przez poszczególne jednostki.

STAN OSOBOWY

Dane analityczne dotyczące stanu kadry badawczej i badawczo-dydaktycznej zostały zaprezentowane z uwzględnieniem stopni i tytułów naukowych oraz w odniesieniu do prowadzonej przez pracowników działalności naukowej w dyscyplinie nauki o komunikacji społecznej i mediach⁶. Dane zostały podsumowane w dwóch cezurach: na koniec roku 2018⁷ i 2020⁸. Zadeklarowane przez ośrodki wielkości należy traktować jako szacunkowe, bowiem nie wszystkie jednostki spośród tych, które odpowiedziały na to pytanie, podały liczby N⁹ dla obu lat granicznych. Poza tym jedna z jednostek w ogóle nie przekazała danych, traktując je jako „zastrzeżone”. Sumując dane na koniec roku 2018 i 2020, z uwzględnieniem, że dwie jednostki nie podały danych, otrzymujemy następujące wielkości: 2018 r.: liczba N=493; 2020 r.: liczba N=434.

Tabela 1. Złożone deklaracje i deklarowany procent przynależności do dyscypliny

Deklaracja przynależności do dyscypliny	100%	75%	50%	25%
Doktorzy	168	15	32	20
Doktorzy habilitowani	136	14	21	22
Profesorowie	45	1	8	6

Źródło: badania własne.

⁶ Konstytucja dla Nauki określa, że pracownicy, których działalność jest związana z prowadzeniem działalności naukowej (badań, prac rozwojowych oraz twórczości artystycznej) muszą przypisać się do dziedzin i dyscyplin określonych w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych (Dz. U. 1818).

⁷ Po raz pierwszy oświadczenie upoważniające do zaliczenia do liczby pracowników prowadzących działalność naukową dla celów ewaluacji jakości działalności naukowej, należało złożyć zgodnie z art. 219, ust. 11 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. poz. 1669); Art. 219 ust. 10 ww. ustawy; Art. 219 ust. 5 ww. ustawy do 31 grudnia 2018 r.

⁸ W 2020 r. można było zmienić pierwotny wybór dziedziny i dyscypliny.

⁹ Liczba N, liczba pracowników prowadzących działalność naukową w danej dyscyplinie.

Liczby powyższe (łącznie deklaracje złożyło 488 pracowników) zostały porównane z danymi dostępnymi w systemie RAD-on (6 września 2021 r.)¹⁰, z których wynika, że dyscyplinę nauki o komunikacji społecznej i mediach, jako specjalność badawczą (jedyną lub jedną z dwóch bez różnicowania proporcji i wagi¹¹) wskazało łącznie 881 osób, w tym 77 profesorów tytularnych, 241 doktorów habilitowanych i 563 doktorów. Warto uzupełnić te dane o liczby dostępne w systemie POLON w lipcu 2020 r. (wykorzystane we wniosku o utworzenie Komitetu); w 17 ośrodkach prowadzących badania i dydaktykę w dyscyplinie 529 pracowników badawczo-dydaktycznych zadeklarowało wybór dyscypliny do ewaluacji swojego dorobku, w tym 256 pracowników jako dodatkową; jednocześnie w okresie od 2011 r. 69 pracowników uzyskało stopień naukowy doktora, 58 – doktora habilitowanego; po ogłoszeniu klasyfikacji dziedzin i dyscyplin siedem ośrodków posiadało pełne uprawnienia akademickie. Widoczne rozbieżności (przy pewnej jednak zbieżności danych ankietowych i POLON-u) każą ostrożnie podchodzić do danych liczbowych albo... przyjąć, że w relatywnie krótkim czasie nastąpiły bardzo istotne zmiany wynikające z polityki ewaluacyjnej jednostek.

KIERUNKI PROWADZONYCH BADAŃ

W jednostkach prowadzących badania w ramach dyscypliny NoKSiM zauważyć można wyraźnie zarysowane zainteresowanie określonymi obszarami badawczymi. Polskie ośrodki badawcze za swoje subdyscypliny¹² bazowe (zgodne z opisem wnętrza dyscypliny sporządzonym przez PTKS) uznały prawie wszystkie z zaproponowanych obszarów, co przedstawia rysunek 3.

Analiza danych pozyskanych z ankiety pokazuje, że naukowcy w ramach dyscypliny NoKSiM w swoich badaniach najchętniej poruszają się w obszarze nowych mediów, co w ankiecie wskazało 11 ośrodków. W ramach badań wywodzących się z nauk o mediach jednostki wskazały teorię i pragmatykę dziennikarstwa (osiem jednostek), jako drugi najchętniej badany obszar; tyle samo ośrodków badawczych wskazało public relations i komunikację wizerunkową. Względną popularnością cieszą się także badania systemów medialnych (sześć ośrodków), badania historii

¹⁰ Informacje dostępne na stronie RadON; <https://radon.nauka.gov.pl/dane/dyscypliny-w-ktorych-prowadzona-jest-dzialalnosc-naukowa>.

¹¹ Pracownicy zgodnie z obowiązującą wykładnią prawa, mogli zadeklarować udział czasu pracy maksymalnie w dwóch dyscyplinach z dokładnością do 25%, co oznacza, możliwość wyboru z dwóch relacji: 50/50 i 75/25 lub 100 do jednej dyscypliny.

¹² W artykule nazwy subdyscyplina, subdyscyplina bazowa używane są na określenie części składowych NoKSiM bez wnikanania, czy istotnie wszystkie spełniają warunki formalne stawiane dyscyplinom i subdyscyplinom.

Rys. 3. Subdyscypliny bazowe uprawiane w polskich jednostkach w ramach NoKSiM

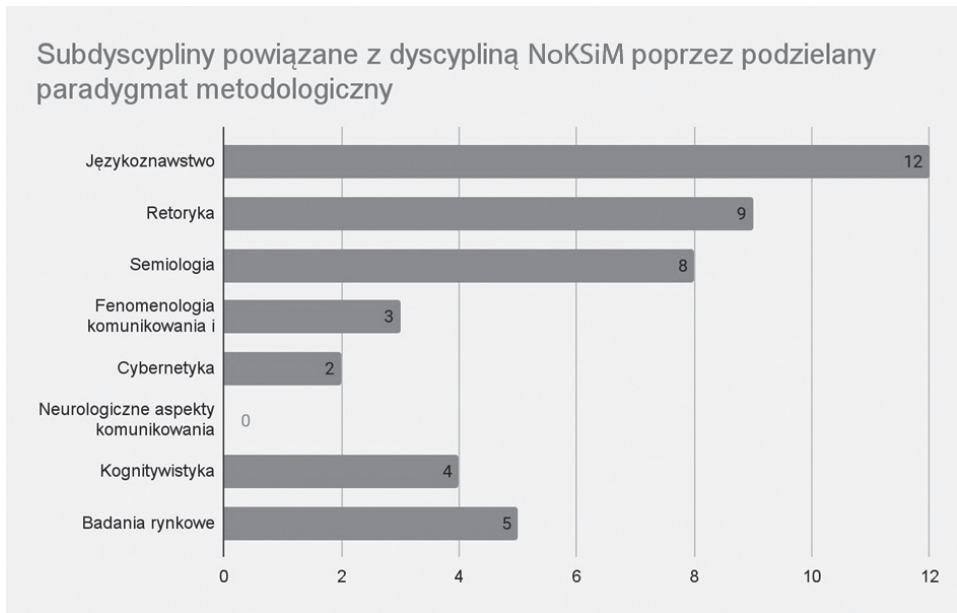
Źródło: badania własne.

mediów i komunikowania (pięć ośrodków), badania społecznego i kulturowego oddziaływania mediów (cztery ośrodki) i studia nad metodologią badań nad komunikowaniem i mediami (cztery ośrodki). W jednostkach, które wzięły udział w badaniu, prowadzone są także badania z zakresu bibliologii i informatologii¹³, co potwierdziło wskazanie trzech domen badawczych (wymienionych w wcześniej przywołanym opisie wnętrza dyscypliny), tj. bibliologii (3), informatologii (nauki o informacji 4) i zarządzania informacją (4 wskazania). Równie im miejsce zajmują badania związane z komunikowaniem, takie jak komunikowanie polityczne oraz teoria komunikacji społecznej – każdą z nich wskazały po cztery ośrodki naukowe. Żadna z jednostek nie wskazała psychologii mediów, komunikowania międzynarodowego, dyplomacji mediów, komunikowania o bezpieczeństwie i logistyki mediów jako swoich bazowych pól badawczych.

Subdyscypliny powiązane z dyscypliną NoKSiM poprzez podzielną paradygmat metodologiczny przedstawia rysunek 4. Wynika z niego, że polscy badacze szczególnie interesują się zagadnieniami związanymi z pragmatyką języka komunikacji społecznej. 12 ośrodków badawczych uznało językoznawstwo za dyscyplinę związaną z NoKSiM, w ramach

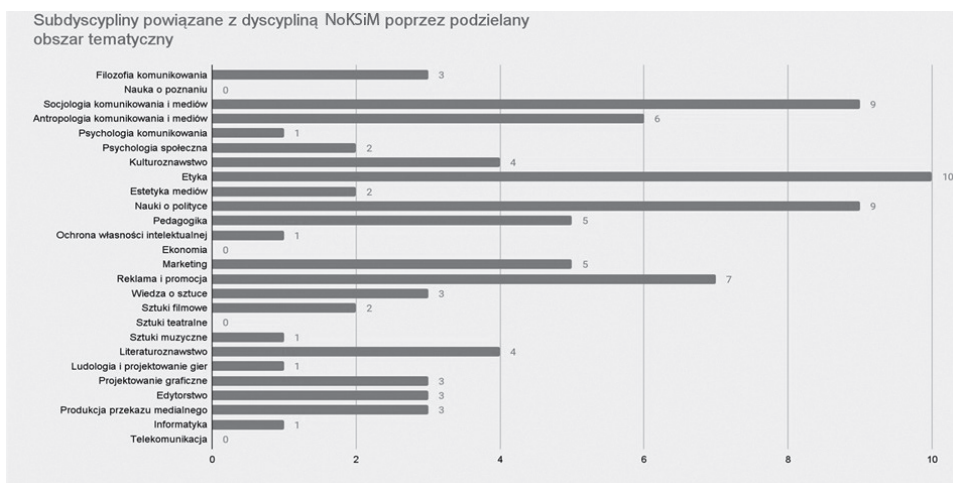
¹³ Dokładniej mapę badawczą bibliologii i informatologii z uwzględnieniem różnych kontekstów i aspektów przedstawiły Ewa Głowacka i Jadwiga Woźniak-Kasperek w artykułach: *Badania z bibliologii i informatologii w świetle wypowiedzi reprezentantów tej dyscypliny*, „Przegląd Biblioteczny” 2022, z. 4, s. 439-466; *Deklaracje versus rzeczywistość. Analiza tematyki publikacji bibliologów i informatologów z lat 2018-2021*, „Przegląd Biblioteczny” 2023, z. 2, s. 147-167; *Analiza publikacji bibliologów i informatologów z lat 2018-2021: współpraca, specjalizacja ośrodków, czasopisma*, „Przegląd Biblioteczny” 2023, z. 3, s. 299-318.

której prowadzą badania; badanie zagadnień związanych z retoryką wskazało dziewięć jednostek. Ponadto badania prowadzone są także w takich obszarach, jak semiologia, którą wskazało osiem ośrodków, badania rynku, które wskazało pięć ośrodków czy kognitywistyka, którą wskazały cztery ośrodki. Naukowcy z żadnej jednostki nie zajmują się badaniem neurologicznych aspektów komunikowania (Rys. 4). Obszary te były wskazane jako subdyscypliny we wspomnianym wcześniej opisie paradygmatu dyscypliny.

Rys. 4. Subdyscypliny powiązane z NoKSiM poprzez podzielany paradygmat metodologiczny
Źródło: badania własne.

Respondenci wskazali także domeny badawcze powiązane z NoKSiM poprzez podzielany obszar tematyczny. W polskich ośrodkach badawczych szczególną uwagę zwraca się na badanie etycznych aspektów komunikowania i funkcjonowania mediów, co wskazało dziesięć jednostek. Socjologię komunikowania i mediów oraz nauki polityczne w równym stopniu, jako interesujące pola tematyczne, wskazało dziewięć jednostek. Innymi domenami powiązanymi tematycznie, w ramach których prowadzone są badania w polskich ośrodkach naukowych, wskazano jeszcze m.in. badania promocji i reklamy (siedem ośrodków), antropologię komunikowania i mediów (sześć ośrodków), pedagogikę (pięć ośrodków), marketing (pięć ośrodków). Pełny przekrój subdyscyplin powiązanych z dyscypliną poprzez podzielany obszar tematyczny przedstawia rysunek 5.

Rys. 5. Subdyscypliny powiązane z NoKSiM poprzez podzielany obszar tematyczny

Źródło: badania własne.

UPRAWNIENIA DO NADAWANIA STOPNIA DOKTORA I/LUB DOKTORA HABILITOWANEGO

Uprawnienia do nadawania stopnia doktora i doktora habilitowanego w roku badania posiadało dziewięć jednostek. W pięciu przypadkach wcześniejszą dyscypliną, będącą podstawą nadania uprawnień, była bibliologia i informatologia, w czterech przypadkach nauki o mediach, w dwóch nauki o poznaniu i komunikacji społecznej, w jednym przypadku nauki o polityce¹⁴. Ponadto, dwie jednostki miały uprawnienia do nadawania stopnia doktora (wcześniej były to uprawnienia w zakresie dyscypliny nauki o mediach).

CZASOPISMA I SERIE WYDAWNICZE

Z przeprowadzonych badań wynika, że 21 jednostek prowadzi działalność wydawniczą, publikując czasopisma i/lub serie wydawnicze. Na 26 wskazanych w odpowiedziach tytułów czasopism, 16 plasowało się w obowiązującym wówczas wykazie czasopism punktowanych z następującą punktacją w chwili zamknięcia badań: 2 tytuły (*Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis* *Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia* i *Przegląd Wschodnioeuropejski*) miały punktację 70, 6 (*Kultura-Media-Teologia*, *Media-Biznes-Kultura*, *Media-Kultura-Komunika-*

¹⁴ Suma jest wyższa od 9, ponieważ w kilku przypadkach uprawnienia zostały „odziedziczone” po dwu wcześniejszych dyscyplinach. W jednym przypadku jednostka zaznaczyła, że posiada oba uprawnienia, ale bez wskazania wcześniejszej dyscypliny będącej podstawą nadania uprawnień.

cja Społeczna, Przegląd Biblioteczny, Przegląd Politologiczny, Roczniki Biblioteczne, Rocznik Historii Prasy Polskiej) – 40 punktów, pozostałe (Com.Press, Mediatization Studies, Rocznik Integracji Europejskie, Studia Medioznawcze, Środkowoeuropejskie Studia Polityczne, Toruńskie Studia Bibliologiczne, Zagadnienia Informacji Naukowej, Zeszyty Prasoznawcze) po 20 punktów. Należy wyraźnie podkreślić niesatysfakcjonujący poziom oceny punktowej czasopism nadal (do listopada 2023 r.), podlegający nietransparentnym zmianom. Wypracowanie kryteriów oceny czasopism, zgodnych ze specyfiką dyscyplin i dziedzin naukowych, pozostaje najpilniejszym zadaniem Komisji Ewaluacji Nauki. Uzasadnione i celowe wydaje się również wniesienie do KEN o zasięgnięcie w procesie ustalania reguł opinii właściwych komitetów PAN, tj. w przedstawianym przypadku Komitetu Nauk o Komunikacji Społecznej i Mediach.

KIERUNKI I SPECJALNOŚCI DYDAKTYKI

Niemal wszystkie jednostki, które odpowiedziały na ankietę, prowadzą co najmniej jeden kierunek studiów na 1. lub 2. poziomie nauczania. W jednej jednostce (Katedrze Nauk Społecznych w Kolegium Zarządzania i Finansów Akademii Leona Koźmińskiego) nie ma samodzielnego kierunku, jest specjalność (Socjologia w biznesie i mediach) na kierunku Zarządzanie. Pod względem liczby wdrożeń dominuje kierunek Dziennikarstwo (22 jednostki). Tabela 2 ilustruje główne kierunki dydaktyczne nauczania (bez uwzględnienia specjalności, specjalizacji).

Tabela 2. Główne kierunki nauczania dydaktyczne (bez uwzględnienia specjalności, specjalizacji)

Architektura informacji	Architektura przestrzeni informacyjnych	Bezpieczeństwo międzynarodowe	<i>Digital Media</i> – kreatywność, analiza, zarządzanie
Dziennikarstwo	Grafika komputerowa	Humanistyka nowej generacji	Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo
Informacja w środowisku	Informatologia z biznesowym językiem angielskim	Kognitywistyka	Komunikacja cyfrowa
Komunikacja promocyjno-wizerunkowa	Komunikacyjna wizerunkowa	Logistyka i administrowanie w mediach	Media design i marketing wizerunkowy
Media kreatywne: <i>game design</i> , animacja, efekty specjalne	Nowe media w komunikacji	Public relations i zarządzanie informacją	Produkcja audiowizualna
Produkcja medialna	Public relations	Stosunki międzynarodowe	Publikowanie cyfrowe i sieciowe
Publikowanie współczesne	Zarządzanie Big Data	Zarządzanie informacją	Zarządzanie

Źródło: badania własne.

PROJEKTY KRAJOWE I MIĘDZYNARODOWE – UMOWY PODPISANE. POZYSKANE GRANTY. WSPÓLPRACA KRAJOWA I MIĘDZYNARODOWA

Analiza danych dotycząca projektów, grantów oraz współpracy krajowej i międzynarodowej wskazuje, że rozwija się współpraca jednostek z towarzystwami i organizacjami naukowymi, takimi jak na przykład Polskie Towarzystwo Komunikacji Społecznej, Polskie Towarzystwo Edukacji Medialnej, Polskie Towarzystwo Badań nad Filmem i Mediami, Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej, Polskie Stowarzyszenie Public Relations, International Society for Knowledge Organisation, Komisja Prasoznawcza Oddziału PAN w Krakowie, Komisja Medioznawcza PAU, International Communication Association (ICA), European Communication Research and Education Association (ECREA) Central and Eastern European Communication and Media Conference.

Polskie jednostki współpracują również z placówkami zlokalizowanymi na obszarze prawie całej Europy. Rysunek 6 przedstawia wskazane przez respondentów kraje, w których zlokalizowane są jednostki współpracujące oraz liczbę wskazań, można więc stwierdzić, że polscy naukowcy w ramach dyscypliny naukowej nauki o komunikacji społecznej i mediach współpracują najczęściej z czeskimi i słowackimi kolegami; częste są również kontakty z badaczami ukraińskimi, niemieckimi, brytyjskimi czy hiszpańskimi.

Istotny w tych relacjach jest udział w międzynarodowych projektach naukowych, przykładowo: program Horyzont 2020, Monitor Pluralizmu Mediów, program CEEPUS (Central European Exchange Program for University Studies) czy Erasmus+ (tu nie tylko poprzez wymianę akademicką, ale też w formie prowadzenia zajęć, organizowania konferencji naukowych i przygotowywania wspólnych publikacji naukowych) i międzynarodowych sieciach badawczych, takich jak Europejskie Obserwatorium Dziennikarskie. Współpraca międzynarodowa wykracza także poza granice kontynentu, a jednostki współpracujące odnaleźć można w Turcji, Stanach Zjednoczonych, Kanadzie, Izraelu czy nawet w Bhutanie. Do wskazanych jednostek współpracujących zalicza się m.in.: Loughborough University (Wielka Brytania), Uniwersytet Kansas (Stany Zjednoczone), Uniwersytet w Walencji (Hiszpania), National University of Ireland (Irlandia Południowa), Uniwersytet Zuryski (Szwajcaria), Uppsala University (Szwecja), University of Lapland (Finlandia), Eremo di San Giorgio (Włochy) Królewską Holenderską Akademię Sztuk i Nauk (Królestwo Niderlandów), Katolicki Uniwersytet w Leuven (Belgia), Uniwersytet w Algarve, Uniwersytet w Ankarze (Turcja), Uniwersytet Masaryka w Brnie (Słowacja), Uniwersytet Karola w Pradze (Czechy), Uniwersytet Narodowy im. Tarasa Szewczenki (Ukraina), Uniwersytet Narodowy im.

Łesi Ukrainki w Łucku, Uniwersytet im. św. Cyryla i Metodego w Trnawie (Słowacja), Uniwersytet Islandzki (Islandia), Uniwersytet Techniczny w Tallinnie (Estonia), Uniwersytet Narodowy im. Kapodistriasa w Atenach (Grecja), Uniwersytet Johanna Gutenberga w Moguncji (Niemcy), Petersburski Uniwersytet Państwowy (Rosja), Uniwersytet w Södertörn (Szwecja), Uniwersytet w Kassel (Niemcy), Université Sorbonne-Nouvelle (Francja), Uniwersytet Telawiwski (Izrael), The Centre for Digital Media w Vancouver (Kanada), Royal Thimphu College (Bhutan), Politechnika Lwowska.

Przedstawione informacje obrazują potencjał dyscypliny, choć wymagają uszczegółowienia w odniesieniu do analizowanych parametrów. Można przyjąć za adekwatny, choć nie w pełni równoważny¹⁵, opis obszarów badawczych (subdyscyplin bazowych) i kierunków studiów (te mają się dobrze, ze stałą lub wzrastającą liczbą kandydatów na studia pierwszego stopnia; oddzielnym problemem, wspólnym dla wszystkich typów kształcenia i rodzajów uczelni jest odpływ kandydatów na studia II stopnia, częściowo rekompensowany kształceniem w trybie zaocznym). Konieczne jest dalsze monitorowanie zmian w zakresach: oceny punktowej czasopism i wydawnictw, mapy współpracy międzynarodowej, aktywności w sieciach i projektach badawczych. Aktualizacji wymagają informacje dotyczące liczby uprawnień i liczby pracowników badawczo-dydaktycznych w ośrodkach, zwłaszcza po zamknięciu procesu ewaluacji w grudniu 2021 r. Środowisko „młodej” dyscypliny, jaką są nauki o komunikacji społecznej i mediach, wydaje się wręcz zobowiązane do stałej analizy uwarunkowań zewnętrznych (zmiany prawne na różnym poziomach) i przebudowy podstawowych jednostek uniwersyteckich (powstają nowe wydziały komunikacji społecznej) pod kątem szans i zagrożeń w jej rozwoju.

EWALUACJA DYSCYPLINY

Komisja Ewaluacji Nauki 12 lipca 2022 r. podjęła uchwałę (nr 25/2022) w sprawie podania do publicznej wiadomości uchwały nr 21/2022 KEN z 9 czerwca 2022 r. w sprawie kategorii naukowych proponowanych dla ewaluowanych podmiotów prowadzących działalność naukową w ramach poszczególnych dyscyplin naukowych i artystycznych oraz Uchwały nr 22/2022 KEN z 14 czerwca 2022 r. w sprawie kategorii A+, proponowanej dla ewaluowanych podmiotów prowadzących działalność naukową w ramach poszczególnych dyscyplin naukowych i ar-

¹⁵ W przyszłych badaniach niezbędne będzie bardziej szczegółowe rozpisanie subdyscyplin bazowych bibliologii i informatologii na wzór opisu dla nauk o mediach.

tystycznych. Proces odwoławczy zakończyła uchwała KEN nr 6/2023 z 9 marca 2023 r. w sprawie podania do publicznej wiadomości uchwał nr 28/2022, 29/2022, 30/2022, 31/2022, 33/2022 w sprawach kategorii naukowych proponowanych dla ewaluowanych podmiotów po zaopiniowaniu wniosków o ponowne rozpatrzenie spraw rozstrzygniętych decyzjami Ministra Edukacji i Nauki w sprawie przyznania kategorii naukowych. W dyscyplinie nauki o komunikacji społecznej i mediach ewaluacji za lata 2017-2021 podlegało 16 jednostek. Żadna z nich nie uzyskała kategorii A+. Przy wartościach referencyjnych 213,36 w kryterium I (poziom naukowy lub artystyczny prowadzonej działalności naukowej); 10,412 w kryterium II (efekty finansowe badań naukowych i prac rozwojowych); 61,75 w kryterium III (wpływ działalności naukowej na funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki), kategorię A uzyskało pięć jednostek (Federacja Naukowa WSB – DSW Merito, UAM, UMCS, UW, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie), kategorię B+ uzyskało dziesięć jednostek, kategorię B – jedna. Wyniki te wpłynęły na znaczący wzrost liczby jednostek posiadających uprawnienia do nadawania stopni naukowych (każda jednostka z kategorią od B+ posiada uprawnienia do nadawania stopnia doktora i doktora habilitowanego). Pośrednio, wpłynęły na liczbę zakończonych postępowań dotyczących awansów naukowych: według informacji Rady Doskonałości Naukowej w dyscyplinie nauki o komunikacji społecznej i mediach od 19 czerwca 2019 do 31 grudnia 2023 r. wszczęto 24 postępowania o nadanie stopnia doktora habilitowanego i 12 – tytułu profesora; dla porównania – w naukach o polityce i administracji, odpowiednio 37 i 11 (przy większej liczbie ośrodków i uprawnień). Bez wątpienia postępowania awansowe, a zwłaszcza wzrost ich liczby, są czynnikiem wzmacniającym autonomię dyscypliny.

Obecnie, w połowie drugiego okresu ewaluacji, według danych POLON na 1 grudnia 2023 r. liczbę 12 i powyżej pracowników badawczo-dydaktycznych (=N) wykazuje 13 uniwersytetów.

WNIOSKI

Podsumowując wyniki badania ankietowego przeprowadzonego w ramach realizacji jednego z zadań Komitetu NoKSiM PAN, należy stwierdzić istotne wzmocnienie kryteriów naukowcowych decydujących o statusie dyscypliny, tj. wyodrębniony i specyficzny (autonomiczny) obszar badań, metody badań właściwe dla problemów badawczych lokowanych w subdyscyplinach, wysoki poziom określenia metanaukowego, zaawansowany stan organizacyjny (Hofman, 2019). Dyscyplina rozwija się w warunkach głębokiej mediatyzacji i cyfryzacji świata, co wpływa na jej postrzeganie jako opiniotwórczej w środowisku zewnętrznym (oto-

czeniu społeczno-kulturowym i gospodarczym). Dobre wyniki pierwszej ewaluacji nowej dyscypliny można traktować jako dowód udanej operacji cementowania dyscyplin składowych i konsolidacji środowiska badawczego. Rozwój badań skorelowany jest z unowocześnianiem kierunków kształcenia i stale zwiększającą się liczbą kierunków i specjalności studiów. Utworzenie dyscypliny uwolniło niejako badaczy od konieczności sytuowania badań w paradygmatach dyscyplin stykowych, ale nie zahamowało rozwoju badań interdyscyplinarnych. Czynnikiem zewnętrznym warunkującym prestiż dyscypliny jest wzrastająca świadomość społeczna znaczenia mediów i potrzeby rozumienia ich logiki, a także świadomość wagi i znaczenia instytucji kultury i informacji będących jednym z filarów społeczeństwa obywatelskiego i wiedzy. Do wymienionych w artykule zadań, które stoją przed badaczami nauk o komunikacji społecznej i mediach, konieczne trzeba dodać jeszcze jedno, być może najważniejsze: podjęcie wspólnej pracy nad stworzeniem agendy badawczej, która wynikałaby z połączenia dorobku i potencjału dyscyplin składowych, z poszanowaniem ich specyfiki, ale i z otwartością na zmiany dokonujące się w samej nauce i w jej otoczeniu.

ZAŁĄCZNIK 1

Struktury organizacyjne w ramach poszczególnych podmiotów

Nazwa	Struktura
Uniwersytet Mikołaja Kopernika	Wydział – Instytut-Katedra
Akademia Leona Koźmińskiego	Kolegium – Katedra
Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego	Wydział – Instytut
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski	Wydział – Instytut – Katedra
Uniwersytet Jagielloński	Wydział – Instytut – Zakład
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach	Wydział – Katedra – Zakład – Pracownia
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II	Wydział – Instytut – Katedra
Uniwersytet Kardynała Stanisława Wyszyńskiego	Wydział – Instytut – Katedra – Zakład
Uniwersytet Warszawski	Wydział – Katedra – Pracownie
Akademia Ignatianum w Krakowie	Wydział – Instytut – Katedra
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie	Wydział – Instytut
Uniwersytet Łódzki	Wydział – Katedra

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy	Wydział – Instytut – Katedra
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej	Wydział – Instytut – Katedra – Pracownia
Uniwersytet SWPS	Wydział – Instytut Struktura matriksowa[1]
Uniwersytet SWPS Filia we Wrocławiu	Wydział – Katedra
Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach	Wydział – Katedra
Uniwersytet Adama Mickiewicza	Wydział – Zakład
Uniwersytet Śląski w Katowicach	Wydział – Instytut – Zespoły badawcze
Uniwersytet Opolski	Wydział – Instytut – Katedra – Pracownie
Uniwersytet Gdański	Wydział – Instytut – Zakład
Uniwersytet Wrocławski	Wydział – Instytut – Zakład – Pracownia
Dolnośląska Szkoła Wyższa	Wydział – Kolegium – Centrum Badawczo-Projektowe
Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie	Kolegium
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie	Wydział – Instytut – Katedra
Uniwersytet Jagielloński	Wydział – Instytut – Zakład

[1] Dydaktyka i nauka osobno

ZAŁĄCZNIK 2

Zróźnicowanie kompetencji zarządczych w omawianych ośrodkach

Kategorie kompetencji zarządczych
Dziekan/dyrektor pełni jednocześnie rolę Przewodniczącego Rady Dyscypliny Uniwersytet Mikołaja Kopernika Akademia Leona Koźmińskiego Uniwersytet Warmińsko-Mazurski Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej Uniwersytet Adama Mickiewicza Uniwersytet Śląski w Katowicach Uniwersytet Wrocławski Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie

Przewodniczący Rady Dyscypliny nie pełni funkcji dziekana czy dyrektora Instytutu

Uniwersytet Warszawski
 Uniwersytet Jagielloński
 Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
 Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Brak Rady Dyscypliny*

Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego
 Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
 Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
 Uniwersytet Łódzki
 Uniwersytet SWPS
 Uniwersytet Opolski
 Uniwersytet Gdański

Brak informacji

Akademia Ignatianum w Krakowie
 Dolnośląska Szkoła Wyższa

BIBLIOGRAFIA

- Głowacka, E., Kisilowska M. & Świgoń, M. (2021). Analiza struktury przedstawicieli nowej dyscypliny – Nauk o Komunikacji Społecznej i Mediach. *Przegląd Biblioteczny*, 3, 299-316.
- Goban-Klas, T. (2008). Nauki o mediach i komunikacji społecznej jako nowa dyscyplina nauk humanistycznych. *Studia Medioznawcze*, 2, 11-19.
- Hofman I. (2015). Multigenetyczność dziennikarstwa w nauce i dydaktyce. *Roczniki Nauk Społecznych KUL*, 3, 115-124.
- Hofman, I. (2016). Historia, status i kierunki badań w nauce o mediach w Polsce. W: G. Ptaszek, T. Bielecki (red.), *Badania nad mediami w Polsce* (s. 20-36). Wydaw. Libron.
- Hofman, I. (2017). Status dyscypliny nauki o mediach. Konieczna zmiana. W: A. Adamski, S. Gawroński, R. Szewczyk (red.), *Nauka o mediach i komunikacji społecznej. Krystalizacja dyscypliny w Polsce* (s. 41-54). Oficyna wydawnicza ASPRA.
- Hofman, I. (2019). Paradygmat nowej dyscypliny. *Studia Medioznawcze*, 4, 308-317.
- Jabłonowski, M. & Gackowski, T. (2012). Tożsamość nauk o mediach. Obszary, perspektywy, postulaty. *Studia Medioznawcze*, 2, 15-24.
- Jabłonowski, M. & Jakubowski, W. (2014). Status teoretyczny nauk o mediach – kilka uwag do dyskusji. *Studia Medioznawcze*, 4, 11-24.
- Jabłonowski, M. & Mielczarek, T. (2018). Komunikowanie społeczne i media – federacja, a nie inkorporacja. *Studia Medioznawcze*, 4, 13-27.

* W przypadku kategorii Brak Rady Dyscypliny dziekani/dyrektorzy/kierownik katedry są przewodniczącymi Rad Programowych (Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Uniwersytet Gdański) lub Rady Katedry (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach).

- Koredczuk, B. & Woźniak-Kasperek, J. (2019). Bibliologia i informatologia w naukach o komunikacji społecznej i mediach – odrębność czy komplementarność? *Studia Medioznawcze*, 3, 212-224.
- Lisowska-Magdżiarz, M. (2019). Media i komunikowanie społeczne: federacja, ale jaka? Dalsze pytania o przyszłość dyscypliny. *Studia Medioznawcze*, 2, 118-129.
- Mielczarek, T. (2017). Medioznawstwo polskie na mapie świata. Sondaż naukoznawczy. *Studia Medioznawcze*, 4, 11-22.
- Mielczarek, T. (2018a). Prasoznawstwo. Historia i współczesność dyscypliny. *Zeszyty Prasoznawcze*, 3, 361-371.
- Mielczarek, T. (2018b). Początki polskich badań prasoznawczych. *Rocznik Historii Prasy Polskiej*, 4, 91-110.
- Mielczarek, T. (2021). *Medioznawstwo polskie. Ludzie, instytucje, nauka*. Wydaw. Uniwersytetu Jana Kochanowskiego.
- Mrozowski, M. (2012). *Tożsamość nauk o mediach, Przyczynek do dyskusji*, *Studia Medioznawcze*, 2, 24-30.
- Wolny-Zmorzyński, K. (2019). Mapa nauk o mediach – propozycja genologiczna. W K. Wolny-Zmorzyński & A. Lewicki (red.), *W poszukiwaniu fundamentów nauk o mediach* (s. 9-26). Oficyna Wydawnicza ATUT.
- Woźniak-Kasperek, J. (2021). Nauki o komunikacji społecznej i mediach – forma, treść, kontekst. *Annales Universitatis s Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia*, 19, 3-18.

Artykuł wpłynął do Redakcji 9 stycznia 2024 r.

IWONA HOFMAN (EC)¹

Institute of Social Communication and Media Studies
Maria Curie-Skłodowska University
email: iwona.hofman@poczta.umcs.lublin.pl
ORCID: 0000-0003-0492-5169

MAŁGORZATA ŁOSIEWICZ (EC)

Institute of Media, Journalism and Social Communication
University of Gdańsk
email: malgorzata.losiewicz@ug.edu.pl
ORCID: 0000-0002-4853-1543

OLGA DĄBROWSKA-CENDROWSKA (EC)

Institute of Media, Journalism and Social Communication
Jan Kochanowski University in Kielce
email: cendrowska@ujk.edu.pl
ORCID: 0000-0002-7527-3789

¹ Equal contributorship, equal authorship, EC

JADWIGA WOŹNIAK-KASPEREK (EC)
Faculty of Journalism, Information and Book Studies
University of Warsaw
email: jbwozniak@uw.edu.pl
ORCID: 0000-0002-1600-3914

HUBERT KULIŃSKI
Faculty of Journalism, Information and Book Studies
University of Warsaw
email: h.kulinski@uw.edu.pl
ORCID: 0000-0002-9770-9926

**SOCIAL COMMUNICATION AND MEDIA STUDIES
(pol. NAUKI O KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ I MEDIACH,
NoKSİM) – A REPORT BY NoKSİM PAN COMMITTEE**

KEYWORDS: Book studies and information studies. Social communication and media studies. NoKSİM PAN² Committee. Research report.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – the authors present an opening report on a new branch of science – social communication and media studies – introduced with the Regulation of the Minister of Science and Higher Education (September 20, 2018). The main focus of the report is to define a developmental potential of the report by means of an analysis of its organizational structure, management skills and permissions of its supervisors, promotion paths and teaching methods. **Research methods** – The authors used a survey method – the survey form was addressed to a specified target group, i.e. all Polish university departments/institutes conducting research and teaching social communication and media studies. Research was made in July 2021. **Results and conclusions** – the survey was answered by 25 of 27 university departments researching and/or teaching the discipline in question (93% of all such institutions). The authors noticed a significant enhancement of the scientific criteria used to define the status of the discipline, including: separate (independent) research area, specific research methods, high level of metascientific designation, advanced organization.

² PAN – Polska Akademia Nauk, Polish Academy of Sciences.

MARIA KUCZKOWSKA
Biblioteka Uniwersytecka
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
e-mail: maria.kuczowska@amu.edu.pl
ORCID 0000-0003-2681-4945

ZMIANA PARADYGMATU DZIAŁANIA WSPÓŁCZESNEJ BIBLIOTEKI NAUKOWEJ W WYBRANYCH OBSZARACH INFORMACJI I KOMUNIKACJI NAUKOWEJ W ŚWIETLE BADANIA ANKIETOWEGO

Maria Kuczowska, mgr, polonistka, bibliotekarka. W latach 2003-2020 zatrudniona w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu, a od 2020 r. w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu. W swojej pracy porusza się po zagadnieniach współczesnego bibliotekarstwa naukowego – specjalistka w zakresie bibliograficznych baz danych i Otwartej Nauki. Członkini ministerialnego Zespołu doradczego do spraw Polityki otwartego dostępu do danych badawczych finansowanych ze środków publicznych. Opublikowała m.in. *Otwarta nauka – otwarte dane badawcze – nowe zadania bibliotek naukowych: raport z badania pilotażowego* („Przeгляд Biblioteczny”, 2022); *Otwarte dane badawcze: sondażowa analiza doświadczeń i potrzeb pracowników Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu* („Przeгляд Biblioteczny”, 2021); *Funkcjonowanie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w otwartej przestrzeni – dwa lata doświadczeń* („Forum Bibliotek Medycznych”, 2012); *Doskonalenie zawodowe bibliotekarzy we własnej placówce na przykładzie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu* („Forum Bibliotek Medycznych”, 2011).

SŁOWA KLUCZOWE: Biblioteka naukowa. Bibliografia. Bibliometria. Bazy danych. Sprawozdawczość do POL-onu. Otwarta nauka. Platformy wydawnicze czasopism naukowych. Badanie ankietowe.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Zmiana paradygmatu współczesnej biblioteki naukowej w wybranych obszarach informacji i komunikacji naukowej to przede wszystkim wyjście poza standardowe zadania biblioteki i wkroczenie w nowe rejony, często nawet fizycznie zlokalizowane poza budynkiem biblioteki. Dzisiejsza biblioteka naukowa wchodzi w kooperację z innymi działami uczelni, koncentrując się na zadaniach, które wymagają od bibliotekarzy zupełnie nowych kompetencji. Zmiana ta szczególnie widoczna jest w kilku obszarach, które można podzielić na pięć grup: działalność bibliograficzna i bibliometryczna; wsparcie macierzystej uczelni związane ze sprawozdawczością do Zintegrowanego Systemu Informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym POL-on; propagowanie idei Otwartej Nauki; zaangażowanie w działalność związaną z otwartymi danymi badawczymi; uruchamianie platform wydawniczych czasopism naukowych. Zakładając pewną ogólność w sformułowanych pytaniach, poproszono dyrektorów polskich bibliotek szkół wyższych oraz instytutów i placówek naukowych o wypełnienie ankiety, której celem badania było potwierdzenie zmian, jakie zachodzą w bibliotekach naukowych. **Metoda** – W przeprowadzonym badaniu wykorzystano technikę ankiety i narzędzie w postaci kwestionariusza online, który składał się z 14 pytań. Wiadomość z prośbą o wypełnienie anonimowej i jednorazowej ankiety została wysłana na skrzynki mailowe dyrektorów 169 bibliotek szkół wyższych i placówek naukowych. **Wnioski** – Przeprowadzone badanie potwierdziło zaangażowanie bibliotek naukowych w szereg różnorodnych i nowych zadań, które wymagają od bibliotekarzy nieustannego podnoszenia kompetencji, a także współpracy z innymi jednostkami uczelnianymi. Najbardziej znacząca zmiana, to wyjście poza schemat pracy: „bibliotekarz w bibliotece i dla biblioteki”.

WPROWADZENIE

Transformacje, jakim podlegały biblioteki w ostatnich kilkudziesięciu latach, były niezwykle dynamiczne, a gruntowne przeobrażenia związane z komputeryzacją oraz rozwojem Internetu dotyczyły wszystkich typów bibliotek – naukowych, publicznych, a nawet szkolnych. Warto jednak zwrócić uwagę, iż na naszych oczach dokonuje się kolejna, i pewnie nie ostatnia, zmiana paradygmatu współczesnej biblioteki naukowej, a dotyczy ona przede wszystkim wyjścia poza standardowe zadania biblioteczne i wkroczenia w nowe obszary, często nawet fizycznie zlokalizowane poza budynkiem biblioteki. W zmianie tej wyraźnie widać, iż biblioteka naukowa oddala się niejako (ale też nie odchodzi zupełnie) od popularnej jeszcze kilka lat temu idei biblioteki jako „trzeciego miejsca” (Chachlikowska, 2016; Jędrych, 2015; Wojciechowska & Orzoł, 2020) i wchodzi w kooperację z innymi jednostkami uczelni (np. biurami wsparcia nauki, centrami projektów, wydawnictwami, działami finansowymi), a nawet systemami zewnętrznymi (np. Zintegrowany System Informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym POL-on), koncentrując się na zadaniach, które wymagają zupełnie nowych kompetencji, a dla „purystów bibliotecznych” niewiele mają wspólnego z pracą bibliotekarza.

Zmiana paradygmatu biblioteki naukowej – zapoczątkowana pod koniec XX w. procesem komputeryzacji bibliotek, czego wymiernym efektem jest m.in. zdalny dostęp do zasobów i usług bibliotecznych – wchodzi na kolejny poziom. Jeśli w przypadku bibliotek szkół wyższych użytkownika zdefiniujemy jako uczelnię, wówczas okaże się, iż biblioteki naukowe odpowiadają na bardzo różnorodne zapotrzebowania i nieustannie poszerzają zakres usług, które mogą świadczyć dla macierzystej jednostki. Obecna zmiana paradygmatu szczególnie widoczna jest w odniesieniu do działalności informacyjnej oraz udziału bibliotek w procesie komunikacji naukowej, a powiązane z tym zadania można podzielić na pięć grup:

1. Działalność bibliograficzna i bibliometryczna.
2. Wsparcie macierzystej uczelni związane ze sprawozdawczością do Polskiej Bibliografii Naukowej, stanowiącej część Zintegrowanego Systemu Informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym POL-on (POL-on).
3. Propagowanie idei Otwartej Nauki (ON).
4. Zaangażowanie w działalność związaną z otwartymi danymi badawczymi.
5. Uruchamianie platform wydawniczych czasopism naukowych.

Rys. 1. Pięć wybranych obszarów działalności współczesnych bibliotek naukowych.

Źródło: oprac. własne.

Ten nieco sztuczny podział, dokonany na użytek niniejszej publikacji, unaocznia różnorodność zadań, których podejmują się współczesne biblioteki naukowe – przy czym warto zaznaczyć, iż obszary te, pozostając odrębnymi, niekiedy nakładają się na siebie i wzajemnie korzystają ze swoich zasobów: bibliometria nie funkcjonuje bez bibliografii; krajowy system ewaluacji nauki zasilany jest dorobkiem publikacyjnym i opiera się w pewnej części na wskaźnikach bibliometrycznych; otwarte dane ba-

dawcze stanowią co prawda jeden z filarów Otwartej Nauki, jednak ze względu na złożoność zagadnienia i liczbę zadań, które generują, można rozpatrywać je osobno; platformy czasopism naukowych także korzystają ze zdobyczy Otwartej Nauki itd. (Rys. 1). Jednakże zadaniem niniejszej publikacji nie jest rozpatrywanie wzajemnych korelacji pomiędzy tymi obszarami, a raczej ukazanie tego, jak bardzo zaangażowanie w nowe typy działalności wpłynęło na zmianę paradygmatu współczesnej biblioteki naukowej. Ponadto należy wziąć pod uwagę, iż zaprezentowany model korelacji różnych zadań bibliotecznych nie ma charakteru ostatecznego, może ulec zmianie m.in. pod wpływem czynników zewnętrznych – np. jeśli Ministerstwo Edukacji i Nauki (MEiN) wprowadzi obowiązek sprawozdawania danych badawczych do POL-onu poprzez obsługiwane przez biblioteki systemy informatyczne.

Warto także podkreślić, iż zagadnienia omówione w niniejszym artykule mają dobrze ugruntowaną pozycję w polskim bibliotekarstwie naukowym, nie stanowią nowości, jednakże w ostatnich latach przechodzą istotne zmiany, które warto odnotować, ponieważ generują one kolejne zadania, wymagają od bibliotekarzy nowych kompetencji oraz współpracy z innymi jednostkami uczelni – tak jest np. w przypadku funkcjonujących od lat instytucjonalnych baz bibliograficznych, które ostatnimi czasy zmieniają swój charakter w związku z coraz szerszym zastosowaniem w bazach danych systemów typu Current Research Information System (CRIS). Nowością nie jest także zainteresowanie biblioteki naukowej zagadnieniami związanymi z Otwartą Nauką, jednakże dotychczas koncentrowało się ono głównie na tzw. ruchu Open Access. Warto odnotować, iż w ostatnich kilku latach nastąpiło radykalne przesunięcie akcentów – przy dalszym zainteresowaniu tematyką Open Access – zauważalne jest bardzo duże zaangażowanie bibliotekarzy w zagadnienia związane z otwartymi danymi badawczymi, co także powoduje konieczność podnoszenia kwalifikacji, innych niż klasycznie bibliotekarskie oraz nierzadko współpracy wewnątrzuczelnianej (tworzenie Centrów Kompetencji Otwartej Nauki lub zespołów ds. zarządzania danymi badawczymi). Nieco inaczej jest przypadku działalności wydawniczej bibliotek – nie zapominając o tzw. wydawnictwach własnych, biblioteki, tworząc platformy wydawnicze czasopism uczelnianych, aktywnie włączają się w proces komunikacji naukowej jednostki macierzystej.

Zaprezentowanie jednocześnie tak różnorodnych obszarów działalności bibliotek naukowych wymagało dość dużego poziomu ogólności – tak też skonstruowano pytania zawarte w ankiecie rozсланnej do respondentów, której wyniki zostaną omówione w niniejszej publikacji. Jednakże właśnie dzięki temu zabiegowi możliwe stało się spojrzenie na działalność współczesnych bibliotek naukowych z pewnej perspektywy oraz ukazanie zmian, jakie zachodzą obecnie w sposobach ich funkcjonowania.

METODY

UCZESTNICY I PROCEDURA

Badaniem ankietowym zostali objęci dyrektorzy polskich bibliotek uczelni wyższych oraz instytutów i placówek naukowych. Pytania zawarte w ankiecie obejmowały bardzo różnorodne zagadnienia, dlatego też założono, iż to dyrektorzy bibliotek posiadają kompleksową wiedzę o pracy podległych im jednostek. Wiadomość z prośbą o wypełnienie anonimowej i jednorazowej ankiety została wysłana na skrzynki mailowe dyrektorów 169 bibliotek szkół wyższych oraz instytutów i placówek naukowych. Listę adresatów sporządzono na podstawie spisu członków Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich (KDBASP). Jednakże w związku z tym, iż nie wszystkie polskie biblioteki naukowe są członkami KDBASP, listę uzupełniono na podstawie znajdującego się w POL-onie wykazu instytucji systemu szkolnictwa wyższego i nauki w Polsce. Należy uściślić, iż do badania włączono także biblioteki instytutów i placówek naukowych, które w wielu przypadkach realizują zadania analogiczne do bibliotek uczelnianych, mimo iż formalnie powiązane są z jednostkami naukowymi innego typu, np. Biblioteka Naukowa Instytutu Medycyny Pracy im. prof. J. Nofera w Łodzi zajmuje się zadaniami związanymi z Otwartą Nauką, danymi badawczymi, bibliometrią, prowadzi bazę publikacji pracowników IMP, jest także członkiem konsorcjum Polska Platforma Medyczna.

Zwrotność ankiety, niestety, nie była zbyt wysoka: uzyskano 47 odpowiedzi, co stanowi 28% próby badawczej, dlatego też wyniki nie mają charakteru wiążącego dla całej grupy i wskazują na pewien trend w rozwoju bibliotek naukowych. Największą liczbę odpowiedzi otrzymano z bibliotek uniwersyteckich (12), technicznych (8) oraz instytutów lub placówek naukowych (7). Na wypełnienie ankiety zdecydowali się także respondenci z bibliotek: artystycznych (4), ekonomicznych (4), medycznych (3), Polskiej Akademii Nauk (3), rolniczych (2), Akademii Wychowania Fizycznego (2), morskich (1) oraz wojskowych (1).

W przeprowadzonym badaniu wykorzystano technikę ankiety i narzędzie w postaci kwestionariusza online, który składał się z 14 pytań (pytania zamknięte jednokrotnego wyboru oraz jedno pytanie otwarte). Badanie trwało od 13 lutego do 1 kwietnia 2023 r.

WYNIKI

Wyniki ankiety, w celu zapewnienia większej przejrzystości tekstu, zaprezentowano zgodnie z wymienionymi we wprowadzeniu pięcioma obszarami aktywności współczesnych bibliotek naukowych, które stanowią: działalność bibliograficzna i bibliometryczna, sprawozdawczość do

POL-onu, propagowanie idei Otwartej Nauki, zaangażowanie w działalność związaną z otwartymi danymi badawczymi, obsługa platform wydawniczych czasopism naukowych. Każde z omawianych zagadnień zostało poprzedzone krótkim opisem wprowadzającym.

DZIAŁALNOŚĆ BIBLIOGRAFICZNA, SPRAWOZDAWCZA I BIBLIOMETRYCZNA BIBLIOTEK NAUKOWYCH

DZIAŁALNOŚĆ BIBLIOGRAFICZNA I SPRAWOZDAWCZA

Z przedstawionego zestawu pięciu wybranych obszarów działalności współczesnych bibliotek naukowych najdłużej w tradycyjnym bibliotekarstwie zakorzeniona jest działalność bibliograficzno-dokumentacyjna. Warto zauważyć, iż to właśnie klasyczny warsztat bibliotekarski pozwala bibliotekarzom dość łatwo adaptować się do nowych zadań – ustandaryzowana struktura opisu metadanych w bazach danych stanowi w istocie nowszą wersję opisu bibliograficznego. Biblioteki, dzięki swojej zdolności dostosowywania się do wymogów współczesności, umiejętnie przeszły od tradycyjnych bibliografii drukowanych do katalogów bibliotecznych online oraz bibliograficznych baz danych (Sanetra, 2017).

Początkowo – za umowną cezurę przyjmijmy 1945 r., choć wiadomo, iż polska tradycja bibliograficzna jest o wiele dłuższa – dokumentacja dorobku piśmienniczego macierzystej uczelni prowadzona była przez biblioteki w formie drukowanej: spisy publikacji stanowiły część roczników uczelnianych, czasem drukowane były także jako odrębne wydawnictwa (książki). Warto też wspomnieć o swego rodzaju znaku czasów – bibliografie uczelniane ok. 2000 r. pojawiały się na płytach CD. Przełom XX/XXI w. przyniósł ważną zmianę – w okresie tym zaczęły pojawiać się uczelniane bazy bibliograficzne w formie elektronicznej (Woźniak & Ziółkowska, 2015), choć warto dodać, iż wówczas nie był to jeszcze trend ogólnopolski, a w tego rodzaju działalności przodowały biblioteki uczelni ściśle sprofilowanych, np. medycznych, które także najwcześniej włączyły się w proces parametryzacji uczelni (Drabek, 2019; XXI Konferencja Problematyka, 2002). Dla przykładu: tworzona w Bibliotece Głównej Akademii Medycznej (obecnie Uniwersytet Medyczny) w Poznaniu baza Bibliografia Publikacji AM w Poznaniu dostępna była w sieci lokalnej biblioteki już w 1994 r., a w Internecie udostępniono ją w 1996 r. (Piotrowicz, 2002). W kolejnych latach nastąpił wysyp uczelnianych baz bibliograficznych prowadzonych przez biblioteki.

Twórcy systemu Expertus, z którego w pewnym okresie korzystała większość polskich bibliotek prowadzących uczelniane bazy publikacji, podkreślali, iż elementem powodującym stałą konieczność moderniza-

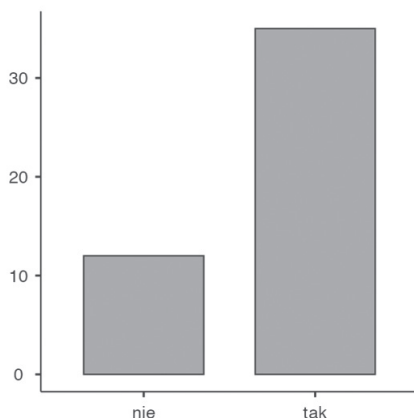
cji baz były przede wszystkim wymogi wynikające z obowiązków sprawozdawczych – pola rekordu bibliograficznego poszerzano o informacje o wskaźnikach bibliometrycznych, a także uzupełniano opis bibliograficzny o podział formalny (np. artykuł, monografia, rozdział) i merytoryczny dokumentów (np. praca oryginalna, pogładowa) (Głębocki & Pietruszewski, 2017). Z czasem stałe poszerzanie rekordu bibliograficznego publikacji o kolejne pola metadane okazało się niewystarczające – uczelnie potrzebowały kompleksowej informacji o całym procesie związanym z badaniami naukowymi prowadzonymi we własnych jednostkach, nie tylko o publikacjach naukowych. Odpowiedzią na tego typu zapotrzebowanie są bazy danych typu CRIS, służące zarządzaniu informacją o nauce i agregujące dane o wielu aspektach działalności naukowej i okołonaukowej uczelni. Bazy danych typu CRIS zawierają informacje o publikacjach, wynikach badań, prowadzonych na uczelni projektach, współpracy pomiędzy instytucjami, służą także przekazywaniu informacji do systemów centralnych odpowiedzialnych za finansowanie nauki, np. do krajowego systemu CRIS, czyli Zintegrowanego Systemu Informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym POL-on. Co niezwykle ważne, zarządzanie systemami typu CRIS wymaga współdziałania wielu jednostek uczelni (w tym bibliotek), a możliwe jest m.in. dzięki interoperacyjności systemu (Castro, 2021). Według katalogu systemów informacji o aktywności badawczej Directory of Research Information Systems (DRIS) w 2023 r. aż 44 z 46 funkcjonujących na polskich uczelniach systemów typu CRIS opartych jest na stworzonym przez Politechnikę Warszawską oprogramowaniu Omega-PSIR – Baza Wiedzy, a wyjątek stanowią krajowy system CRIS POL-on oraz instytucjonalny CRIS – Most Wiedzy na Politechnice Gdańskiej, które oparte są na innych, wewnętrznych systemach (DRIS, 2023). Natomiast 8 polskich szkół wyższych korzysta z oprogramowania Sciencecloud PCG Academia (PCG Academia, 2023).

Jednostkami odpowiedzialnymi za funkcjonowanie baz danych typu CRIS są zazwyczaj biblioteki naukowe, a współpraca z innymi komórkami organizacyjnymi, np. biurami projektów, kadrami zależna jest od liczby modułów zaimplementowanych do baz na poszczególnych uczelniach. Należy także zaznaczyć, iż funkcjonujące na polskich uczelniach bazy danych typu CRIS nie są oczywiście jedynymi systemami informatycznymi umożliwiającymi spełnienie obowiązku sprawozdawczego do POL-onu.

Ankiętę skierowaną do uczestników badania rozpoczęto od pytań dotyczących zagadnień związanych z działalnością bibliograficzną i bibliometryczną bibliotek naukowych oraz ze sprawozdawczością do POL-onu.

Zgodna z oczekiwaniami była odpowiedź na pytanie: *Czy w Pani/Pana bibliotece istnieje jednostka/komórka odpowiedzialna za prowadzenie bazy dorobku naukowego uczelni?* – 35 respondentów odpowiedziało twierdząco, iż w ich bibliotece istnieje jednostka/komórka odpowiedzialna za prowa-

dzenie bazy bibliograficznej, natomiast 12 ankietowanych udzieliło odpowiedzi negatywnej (Rys. 2). Potwierdzono zatem, iż biblioteki naukowe w zdecydowanej większości są odpowiedzialne za dokumentację dorobku naukowego instytucji macierzystej.

Rys. 2. Rozkład odpowiedzi na pytanie: *Czy w Pani/Pana bibliotece istnieje jednostka/komórka odpowiedzialna za prowadzenie bazy dorobku naukowego uczelni?*

Źródło: oprac. własne.

Odpowiedzi udzielone przez uczestników badania na opcjonalne pytanie: *Czy prowadzona w Pani/Pana bibliotece baza danych rejestruje wyłącznie dorobek publikacyjny?*, obrazują kolejną zmianę: prowadzone przez biblioteki uczelniane bazy publikacji stopniowo zmieniają swój charakter i z baz typowo bibliograficznych, rejestrujących dorobek piśmienniczy, ewoluują w kierunku baz gromadzących także inne rodzaje działalności naukowej uczelni. Na powyższe pytanie 19 respondentów odpowiedziało twierdząco, iż bazy prowadzone przez biblioteki rejestrują także inne rodzaje działalności, natomiast 20 ankietowanych udzieliło odpowiedzi przeczącej.

Transformacja tradycyjnych baz bibliograficznych w bazy danych typu CRIS jest trendem dość zauważalnym, choćby ze względu na wspomnianą powyżej liczbę bibliotek zarejestrowanych w katalogu systemów informacji o aktywności badawczej DRIS. Poszerzanie funkcji prowadzonych przez biblioteki baz uwidacznia się także w odpowiedziach respondentów na opcjonalne pytanie: *Czy prowadzona w Pani/Pana bibliotece baza danych jest rozwiązaniem typu CRIS (Current Research Information System) i posiada:*

- moduł publikacji i/lub dzieł artystycznych – 26 ankietowanych udzieliło odpowiedzi twierdzącej; 7 ankietowanych odpowiedziało, iż baza nie ma takiego modułu;

- moduł danych badawczych – według 13 respondentów baza posiada taki moduł, a zdaniem 18 badanych nie posiada;

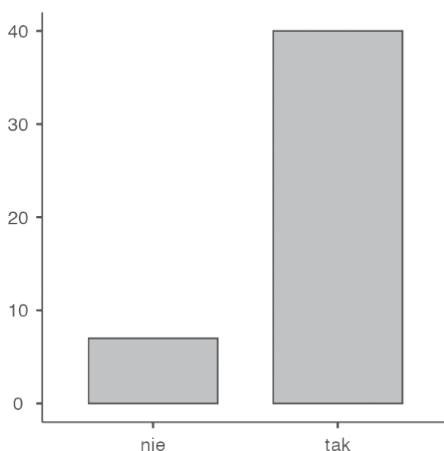
– *moduł Systemu Oceny Pracowniczej* – 8 uczestników badania odpowiedziało, iż baza ma taki moduł; natomiast według 19 ankietowanych baza nie ma takiego modułu;

– *moduł patentów* – 18 respondentów odpowiedziało twierdząco, iż baza posiada taki moduł, zdaniem 14 badanych baza nie ma takiego modułu;

– *moduł projektów*: – 13 ankietowanych udzieliło odpowiedzi twierdzącej, natomiast 17 uczestników badania odpowiedziało przecząco.

Rzadko zdarza się, iż biblioteka jest odpowiedzialna samodzielnie za tak wiele modułów – w wielu przypadkach konieczna jest kooperacja biblioteki z innymi jednostkami uczelnianymi, np. biurami projektów, centrami wsparcia nauki czy kadrami, dzięki czemu możliwe jest monitorowanie całości prac związanych z działalnością naukową uczelni.

Odpowiedź na pytanie: *Czy Pani/Pana biblioteka jest zaangażowana w prace związane ze sprawozdawczością do Polskiej Bibliografii Naukowej, która stanowi część Zintegrowanego Systemu Informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym POL-on?*, obrazuje kolejną zmianę zadań, których podejmują się biblioteki naukowe – 40 respondentów odpowiedziało twierdząco na powyższe pytanie, a 7 badanych udzieliło odpowiedzi negatywnej (Rys. 3). Zatem większość bibliotek naukowych czynnie uczestniczy w pracach związanych z eksportem danych do systemu POL-on.

Rys. 3. Rozkład odpowiedzi na pytanie: *Czy Pani/Pana biblioteka jest zaangażowana w prace związane ze sprawozdawczością do Polskiej Bibliografii Naukowej, która stanowi część Zintegrowanego Systemu Informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym POL-on?*

Źródło: oprac. własne.

Pisząc o roli biblioteki naukowej w procesie sprawozdawczości do POL-onu należy podkreślić, iż to merytoryczne wsparcie przez biblioteki zostało w wielu przypadkach dostrzeżone i docenione przez władze szkół

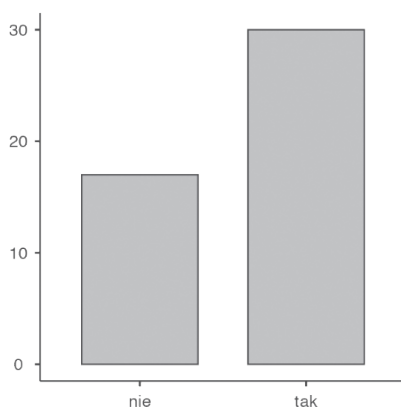
wyższych. Nastąpiła tu zmiana postrzegania biblioteki z wyłącznie dystrybutora książek lub czasopism (swoistego dostawcy treści) na merytorycznego partnera. Biblioteka zyskała na uczelni nową pozycję, a być może i w kilku przypadkach dostrzeżono potrzebę jej istnienia, wszak w dobie zasobów elektronicznych i wyszukiwarek internetowych niekiedy podważa się sens jej utrzymywania w strukturze uczelni. Natomiast sami bibliotekarze, eksperci w zakresie zarządzania metadanymi, dbający o wysoką jakość gromadzonych danych, musieli także wyjść poza tradycyjnie rozumiane bibliotekarstwo i pogłębić wiedzę w innych obszarach. Z drugiej strony warto także zauważyć, iż uczelnia może dokonać transportu danych do POL-onu bez udziału biblioteki.

USŁUGI BIBLIOMETRYCZNE

Ilościowe badanie nauki to z pewnością zagadnienie kontrowersyjne – np. przedstawiciele naukowego środowiska medycznego mierzą wartość dorobku naukowego prawie wyłącznie według wskaźnika Impact Factor, a przedstawiciele nauk humanistycznych wręcz przeciwnie, patrzą z nieufnością na różnorodne wskaźniki bibliometryczne. Pomijając kontrowersyjność zagadnienia, należy odnotować, iż w koszyku usług bibliotek naukowych znajduje się także wykonywanie analiz bibliometrycznych. Ta dość wąska specjalizacja bibliotekarska wymaga także sporych kompetencji, do których należą m.in.:

- sprawne posługiwanie się bazami danych Web of Science oraz Scopus, w tym narzędziami analitycznymi InCites i SciVal; wyszukiwarką Google Scholar wraz z narzędziem Publish or Perish (*h-index*, cytowania);
- znajomość różnych wskaźników bibliometrycznych (np. Journal Impact Factor, CiteScore, SNIP, SJR, Category Normalized Citation Impact, Journal Citation Indicator);
- znajomość polskiej punktacji ministerialnej bieżącej oraz historycznej (w tym punktacji nieistniejącego już Komitetu Badań Naukowych);
- znajomość rozporządzeń wewnątrzuczelnianych związanych z wykonywaniem analiz bibliometrycznych.

Analizy bibliometryczne przygotowywane przez biblioteki mogą dotyczyć zarówno oceny dorobku publikacyjnego pojedynczych naukowców (wykonywane np. do postępowania awansowego, uzyskania stopnia naukowego doktora habilitowanego i tytułu profesora), jak i odnosić się do zagadnień bardziej złożonych, związanych np. z analizą publikacji pracowników całej uczelni pod przyjętymi warunkami.

Rys. 4. Rozkład odpowiedzi na pytanie: *Czy w Pani/Pana bibliotece istnieje jednostka/komórka odpowiedzialna za wykonywanie analiz bibliometrycznych?*

Źródło: oprac. własne.

Odpowiedź na pytanie: *Czy w Pani/Pana bibliotece istnieje jednostka/komórka odpowiedzialna za wykonywanie analiz bibliometrycznych?*, potwierdza proces zmian i zaangażowanie coraz większej liczby bibliotek w działalność bibliometryczną – 30 respondentów odpowiedziało twierdząco, iż w bibliotece funkcjonuje zespół zajmujący się wykonywaniem analiz bibliometrycznych, natomiast 17 ankietowanych udzieliło odpowiedzi przeczącej (Rys. 4).

Zakresu wykonywanych analiz bibliometrycznych dotyczyło opcjonalne pytanie: *Jeśli w Pani/Pana bibliotece wykonywane są analizy bibliometryczne, to czy są to: – usługi wykonywane dla środowiska naukowego uczelni macierzystej; – usługi komercyjne dla osób z zewnątrz uczelni?* Na powyższe pytanie 33 ankietowanych odpowiedziało, iż w ich jednostce sporządza się analizy bibliometryczne tylko dla środowiska naukowego własnej uczelni, natomiast 4 uczestników badania wskazało, iż biblioteka wykonuje komercyjne usługi bibliometryczne także dla osób spoza uczelni.

Silne powiązanie wskaźników bibliometrycznych z niektórymi dyscyplinami nauki spowodowało, iż początkowo usługi bibliometryczne wykonywane były głównie przez biblioteki uczelni sprofilowanych, np. medycznych czy technicznych. Jednakże w ostatnich latach zauważalna jest kolejna zmiana – analizy bibliometryczne wykonywane są coraz częściej również przez biblioteki klasycznych uniwersytetów. Warto także odnotować, iż w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu we wrześniu 2022 r. powstało pierwsze w Polsce Centrum Naukometryczne BUP, które wraz z biblioteką tworzy Pracownia Komunikacji Naukowej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Jest to kolejny przykład pozastandardowych działań bibliotecznych, w których to biblioteka wchodzi w kooperację z inną jednostką uczelnianą.

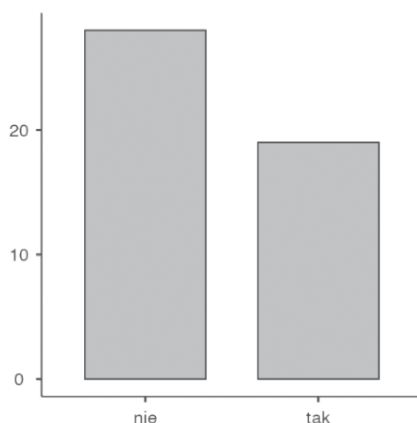
OTWARTA NAUKA

Pisząc o rozwoju Otwartej Nauki (ON) zawsze należy wspomnieć o odolnym ruchu społecznym, tzw. Open Access Movement, który narodził się w latach 90. XX w. i propagował ideę nowego sposobu komunikacji naukowej, gwarantującej wolny i darmowy dostęp do wyników badań i publikacji naukowych finansowanych ze środków publicznych. Czynnikiem wspomagającym rozwój idei Open Access (OA) był postęp technologiczny – szerokie udostępnianie nauki możliwe stało się przede wszystkim dzięki rozwojowi Internetu (Bednarek-Michalska, 2010). Warto przypomnieć, iż do rozwoju idei Open Access przyczynili się głównie naukowcy oraz bibliotekarze. Ruch Open Access, poszerzany stopniowo o kolejne poziomy otwartości w komunikacji naukowej, z czasem przekształcił się w nurt Otwartej Nauki, która znalazła się w kręgu zainteresowania nie tylko instytucji finansujących badania naukowe (np. Narodowe Centrum Nauki), czy Komisji Europejskiej (*Dyrektywa Parlamentu Europejskiego...*, 2019), ale także UNESCO (*UNESCO Recommendation...*, 2021). Dzięki niestandardowemu spojrzeniu na zadania bibliotek część bibliotekarzy aktywnie włączyła się w propagowanie idei OA/ON już u jej zarania. Natomiast w ostatnich latach bodźcami, które znacząco wpłynęły na zapoznanie się z ideą OA/ON większej liczby pracowników bibliotek – nie tylko entuzjastów OA/ON – były czynniki zewnętrzne, to np. działania i rozporządzenia ministerialne, np.:

- od kilkunastu lat biblioteki naukowe odpowiedzialne są za organizację dostępu do finansowanego przez Ministerstwo Edukacji i Nauki (dawniej Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego) programu Wirtualna Biblioteka Nauki;
- w 2015 r. bibliotekarze, zobligowani rozporządzeniem MNiSW związanym ze sprawozdawczością do POL-onu za lata 2013-2016, skrzętnie uzupełniali w bazach bibliograficznych informacje o otwartym dostępie do publikacji (*Rozporządzenie MNiSW*, 2015), przechodząc przy okazji przyspieszony kurs zapoznawania się z warunkami licencji Creative Commons;
- w grudniu 2021 r. Minister Edukacji i Nauki wydał *Rozporządzenie* zobowiązujące uczelnie do wprowadzania do POL-onu informacji o kosztach Open Access dla czasopism i monografii naukowych za lata 2020-2021 (*Rozporządzenie MEiN*, 2021). I tym razem wiele bibliotek – co ważne, we współpracy z uczelnianymi kwesturami – uzupełniało w bazach danych informacje o opłatach za publikacje, podając także źródło ich finansowania.

Blok zagadnień poświęconych w ankiecie Otwartej Nauce rozpoczęto od pytania: *Czy w Pani/Pana bibliotece znajduje się jednostka/komórka odpowiedzialna za zagadnienia Otwartej Nauki?* Na powyższe pytanie 19 responden-

tów odpowiedziało twierdząco, iż w ich bibliotece działa taka jednostka, natomiast 28 udzieliło odpowiedzi przeczącej (Rys. 5).

Rys. 5. Rozkład odpowiedzi na pytanie: *Czy w Pani/Pana bibliotece znajduje się jednostka/komórka odpowiedzialna za zagadnienia Otwartej Nauki?*

Źródło: oprac. własne.

Mimo iż idea Otwartej Nauki znacząco wpłynęła na funkcjonowanie współczesnej biblioteki naukowej (Kuczkowska & Theus, 2022), to dopiero zadania związane z otwartymi danymi badawczymi spowodowały większą współpracę biblioteki z innymi jednostkami uczelnianymi – z działami prawnymi, informatycznymi, centrami projektów czy też z biurami inspektora ochrony danych i bezpieczeństwa informacji. Współpraca ta przybiera różnorodne formy – mogą to być np. Centra Kompetencji Otwartej Nauki (funkcjonujące m.in. w Bibliotece Politechniki Gdańskiej) lub też zespoły ds. danych badawczych (powołane np. w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu czy też w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu).

OTWARTE DANE BADAWCZE

Rozwój technologiczny ostatnich kilkunastu lat pociąga za sobą rozliczne konsekwencje – zarówno pozytywne, jak i negatywne. XXI w. to z pewnością okres olbrzymiej produkcji i nadprodukcji danych, wytwarzanych nieustająco przez jednostki, naukę czy przemysł. Dane posiadają olbrzymi potencjał, ale ich produkcja bywa także bardzo kosztowna, na co zwróciła uwagę m.in. Komisja Europejska. Zgodnie z ideą Otwartej Nauki – i co bardzo ważne, z rozporządzeniem Komisji Europejskiej – dane badawcze, które powstały jako rezultat pracy naukowej finansowanej z środków publicznych, powinny być udostępniane w Internecie w otwartym formacie, który umożliwi ponowne ich wykorzystanie do dowolnego celu z poszanowaniem obowiązującego prawa (*Dyrektywa*

Parlamentu Europejskiego..., 2019). Rewolucja w świecie nauki związana z otwieraniem danych badawczych ma także swoje implikacje w działalności bibliotek naukowych. Na świecie nową rolę bibliotek, związaną z otwieraniem i udostępnianiem danych, dostrzegano już ponad dekadę temu (Lyon, 2012). W Polsce bodźcem zewnętrznym – niezależnym od wieloletniego zaangażowania bibliotekarzy w propagowanie idei OA/ON – były wytyczne NCN dla wnioskodawców do uzupełnienia Planu zarządzania danymi z 2019 r., w których to bibliotekarzy akademickich wskazano jako siłę wsparcia przy wypełnianiu tejże formatki (*Wytyczne NCN dla wnioskodawców...*, 2020). W kolejnych latach wielu bibliotekarzy ekspresowo zdobyło nowe kompetencje, stając się (może nieco na wyrost i nie zawsze formalnie) *data stewardami*. Obecnie realizacja wsparcia, jakiego udzielają biblioteki naukowcom w zakresie danych badawczych, przebiega dwutorowo, jako:

- tworzenie infrastruktur do przechowywania i udostępniania danych, czyli instytucjonalnych repozytoriów danych badawczych,
- wsparcie naukowców w wypełnianiu Planu zarządzania danymi.

Repozytoria publikacji naukowych mają w polskich bibliotekach uczelnianych już dość długą tradycję (*vide* funkcjonujące od 2010 r. w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu repozytorium AMUR). Nowość stanowią natomiast repozytoria danych badawczych, dlatego też w ankiecie zawarto pytanie: *Czy w Pani/Pana bibliotece prowadzone jest instytucjonalne repozytorium danych badawczych, niekorzystające z usług repozytoriów zewnętrznych (tzw. kolekcji uczelnianych w ramach innych repozytoriów)?* Odpowiedzi udzielone przez respondentów potwierdzają, iż repozytoria danych badawczych nie są jeszcze zbyt mocno rozpowszechnione w polskich bibliotekach naukowych – 12 uczestników badania wskazało, iż w ich bibliotece prowadzone jest tego typu repozytorium, natomiast 28 ankietowanych odpowiedziało przecząco.

Inny gorący trend ostatnich lat w bibliotekach naukowych, to wsparcie naukowców w wypełnianiu Planu zarządzania danymi. Na pytanie: *Czy w Pani/Pana bibliotece znajduje się jednostka/komórka odpowiedzialna za zagadnienia związane z otwartymi danymi badawczymi, np. wspomagająca naukowców w wypełnieniu Planu zarządzania danymi?* – 19 respondentów odpowiedziało twierdząco, iż w ich bibliotekach funkcjonuje taka jednostka, natomiast 28 ankietowanych udzieliło odpowiedzi negatywnej.

Od kilku lat pewien ferment w myśleniu o zawodzie bibliotekarza wprowadzają pojawiające się określenia *data steward* oraz *data librarian* – nie do końca jeszcze skryształizowane, jednak koncentrujące się przede wszystkim na zadaniach bibliotekarza związanych z otwartymi danymi badawczymi. Na pytanie: *Czy w Pani/Pana bibliotece jest zatrudniona osoba na stanowisku:*

- *data steward* – 3 ankietowanych odpowiedziało twierdząco, a 44 przecząco;
- *data librarian* – 3 respondentów udzieliło odpowiedzi pozytywnej, natomiast 44 negatywnej.

PLATFORMY WYDAWNICZE CZASOPISM NAUKOWYCH

Działalność wydawnicza bibliotek naukowych do tej pory koncentrowała się głównie na publikowaniu tzw. wydawnictw własnych, czyli materiałów okolicznościowych, sporządzanych bibliografii dorobku naukowego uczelni, katalogów zbiorów, materiałów zjazdowych, biuletynów informacyjnych, a nawet branżowych czasopism (np. rocznik *Biblioteka* wydawany przez Bibliotekę Uniwersytecką w Poznaniu), itp. Jednakże działalność wydawnicza bibliotek zawsze była drugorzędna wobec zadań statutowych biblioteki – gromadzenia i udostępniania informacji (Derfert-Wolf, 2022).

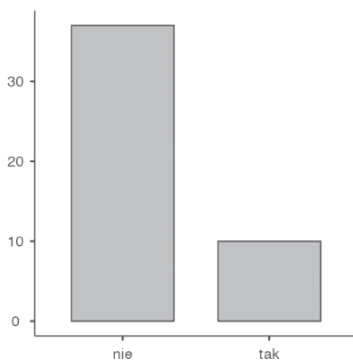
Ostatnie lata przyniosły zmianę w działalności wydawniczej bibliotek naukowych, zauważalną, aczkolwiek jeszcze niezbyt rozpowszechnioną: niektóre biblioteki prowadzą platformy wydawnicze uczelnianych czasopism naukowych w otwartych modelach publikowania. Ta nowa rola biblioteki – choć dla niektórych wydaje się być kontrowersyjna – nie umniejsza znaczenia tradycyjnych wydawnictw uczelnianych, ale oferując alternatywne usługi, uzupełnia tradycyjną działalność wydawniczą (Karwasińska, 2017). Rozwój platform wydawniczych ściśle powiązany jest z rozwojem technologii informatycznych, szczególnie Internetu, oraz z coraz większym naciskiem na publikowanie zgodne z ideą Otwartej Nauki. Biblioteka, szeroko udostępniając publikacje pracowników uczelni macierzystej, aktywnie włącza się w proces komunikacji naukowej.

Do obsługi całego procesu związanego z zarządzaniem procesem wydawniczym służą specjalistyczne platformy – najpopularniejszy obecnie system to OJS, czyli Open Journal Systems, dzięki któremu redakcja ma możliwość nadzoru nad obiegiem tekstu od chwili jego zgłoszenia aż do publikacji lub odrzucenia. System ułatwia także komunikację pomiędzy autorami, recenzentami, redakcją oraz innymi uczestnikami procesu publikacyjnego (np. tłumacz, korektor, specjalista DPD). Interfejs czasopisma online jest wzorowany na typowej strukturze czasopisma drukowanego (Rozkosz, 2014). Ponadto artykuły w czasopismach otrzymują numer DOI (Digital Object Identifier), afiliacja autora powiązana jest z indywidualnym numerem ORCID, pojawiają się informacje o wskaźnikach bibliometrycznych, jeśli czasopismo takie posiada. Bibliotekarze zajmujący się obsługą platform wydawniczych stanowią w pełni profesjonalne wsparcie dla redakcji czasopism.

Obecnie platformami wydawniczymi czasopism naukowych poszczycić się mogą np. Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu – Platforma Otwar-

tych Czasopism Naukowych UAM PRESSto, Biblioteka Uniwersytetu Opolskiego – platforma Czasopisma Uniwersytetu Opolskiego, czy Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego – Uniwersyteckie Czasopisma Naukowe (UCN). Warto też zwrócić uwagę na jeszcze inny model: wydawnictwa, w których funkcjonują platformy czasopism naukowych, stanowią odrębne jednostki organizacyjne uczelni pozostające pod nadzorem dyrektora biblioteki – w ten sposób działają np. platforma Czasopism Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie czy też Platforma Czasopism Politechniki Lubelskiej.

Jak już wspomniano, platformy czasopism uczelnianych są stosunkowo nowym zjawiskiem w polskich bibliotekach naukowych. Niezbyt duże rozpowszechnienie tego typu działań znalazło także swoje odzwierciedlenie w wynikach ankiety. W odpowiedzi na pytanie: *Czy w Pani/Pana bibliotece istnieje zespół odpowiedzialny za funkcjonowanie platformy czasopism naukowych?* – dziesięciu respondentów udzieliło odpowiedzi pozytywnej, a 37 ankietowanych negatywnej (Rys. 6).

Rys. 6. Rozkład odpowiedzi na pytanie: *Czy w Pani/Pana bibliotece istnieje zespół odpowiedzialny za funkcjonowanie platformy czasopism naukowych?*

Źródło: oprac. własne.

Z odpowiedzi na opcjonalne pytanie: *Jeżeli w Pani/Pana bibliotece funkcjonuje platforma czasopism naukowych, proszę podać nazwę oprogramowania wykorzystywanego do jej prowadzenia?*, wynika, iż najczęściej wykorzystywane systemy to: Open Journal Systems (3), dLibra (3) oraz wewnętrzne platformy uczelniane (1).

Odpowiadając na opcjonalne pytanie o model funkcjonowania platformy: *Czy funkcjonująca w Pani/Pana bibliotece platforma czasopism naukowych dostępna jest: – w modelu otwartym; – w modelu zamkniętym?* – 10 ankietowanych udzieliło odpowiedzi, iż platforma funkcjonuje w modelu otwartym, a 5 respondentów wskazało na model zamknięty.

DYSKUSJA

Jeszcze kilkanaście lat temu od biblioteki oczekiwano, iż będzie ona dostarczała wiedzy na temat tego, jak skutecznie zarządzać informacją (selekcja, dobór źródeł, korzystanie z nowych technologii) oraz w jaki sposób radzić sobie z tzw. szumem informacyjnym. W centrum zainteresowania biblioteki zdecydowanie stał użytkownik – czytelnik, bibliotekarza traktowano jako przewodnika po świecie informacji, a sama biblioteka uznawana była za organizację uczącą się (Bosacka, 2012). Z drugiej strony, już w 2010 r. Marek Nahotko postulował zerwanie z XX-wiecznym myśleniem o bibliotece, w którym to bibliotekę rozpatrywano w kategoriach głównie usługodawczych – biblioteka: jako zasób (magazyn) zbiorów bibliotecznych; biblioteka jako centrum ekspertów, wspomagających użytkowników w wyborze i dostępie do źródeł. Autor rekomendował poszerzenie zadań przez „bliższe włączenie się bibliotekarzy w prace zespołów naukowych obsługiwanych instytucji” (Nahotko, 2010).

Współczesna biblioteka naukowa nie zatraciła umiejętności dostosowywania się do zmieniających się warunków i potrzeb, wszak nadal jest organizacją uczącą się, ale nastąpiło znaczne przesunięcie akcentów: indywidualny użytkownik biblioteki nadal jest ważny, jednak oswojony z nowymi technologiami nie wymaga już takiego wsparcia ze strony bibliotekarza. Oferując dalej klasyczne usługi biblioteczne, biblioteka naukowa koncentruje się w znacznie większym stopniu niż dotychczas na wsparciu uczelni macierzystej, m.in. w zaprezentowanych w niniejszej publikacji pięciu obszarach, czyli: działalności bibliograficznej i bibliometrycznej; sprawozdawczości do POL-onu; propagowaniu idei Otwartej Nauki, zaangażowaniu w działalność związaną z otwartymi danymi badawczymi oraz w obsługę platform wydawniczych czasopism naukowych. Zmiany zachodzące w bibliotece naukowej powodują także, iż wzrasta jej pozycja na uczelni. Biblioteka skoncentrowana wyłącznie na zagadnieniach wewnątrzbibliotecznych nie jest traktowana na uczelni jako partner. Biblioteka, która oferuje szereg usług z zakresu szeroko rozumianego wsparcia nauki staje się potrzebna – obecnie zdalny dostęp do zasobów bibliotecznych to za mało, wyjście biblioteki poza standardowe zadania biblioteczne wydaje się być korzystne zarówno dla biblioteki, jak i uczelni.

Na branżowych konferencjach początku XXI w. z troską pochyłano się nad kwestią, czy biblioteka naukowa przetrwa? (II Konferencja Biblioteki Politechniki..., 2006; Biblioteki bez użytkowników?, 2015). Z perspektywy lat 20. XXI w. można stwierdzić: tak, biblioteka naukowa istnieje i świetnie funkcjonuje, a możliwe stało się to właśnie ze względu na zmianę sposobu podejścia do informacji i komunikacji naukowej – poszerzono obszar zagadnień, którymi zajmują się bibliotekarze oraz nawiązano współpracę z innymi jednostkami uczelnianymi. Najbardziej znacząca zmiana, to

wyście poza schemat pracy: „bibliotekarz w bibliotece i dla biblioteki”. Można także przypuszczać, iż obecna zmiana paradygmatu współczesnej biblioteki naukowej w obszarze informacji i komunikacji naukowej nie jest ostateczna – kto wie, jakie zmiany w funkcjonowaniu bibliotek naukowych przyniesie dalszy rozwój sztucznej inteligencji? Czy Chat GPT wpłynie także na ewolucję bibliotek naukowych? (Cox & Tzoc, 2023).

BIBLIOGRAFIA

- II Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej „Biblioteki XXI wieku, czy przetrwamy?” (2006). Łódź, 19-21 czerwca 2006 r. Materiały Konferencyjne. <https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/1972/1/Biblioteki%20XXI%20wieku%20%20...czy%20przetrwamy.pdf>
- V Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Biblioteki jako bez użytkowników...? Diagnoza problemu” (2015). Supraśl, 14-16 września 2015 r. Pr. zbior. pod red. H. Brzezińskiej-Stec i J. Żochowskiej. Białystok. <https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/handle/11320/10764>
- XXI Konferencja Problemowa „Biblioteki medyczne wobec problemu bibliometrycznej oceny dorobku naukowego uczelni” (2002). Poznań 28-29 listopada 2002 r. Materiały konferencyjne: <http://www2.bg.am.poznan.pl/inne/konferencja/materialy.php>
- Bednarek-Michalska, B. (2010). *Otwarta nauka – open access*. Koalicja Otwartej Edukacji. <https://kpbk.umk.pl/dlibra/publication/44860/edition/52395/content>
- Bosacka, M. (2012). Biblioteka akademicka jako organizacja ucząca i ucząca się. *Bibliotheca Nostra*, 1(127), 10-17. https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Bibliotheca_Nostra_slaski_kwartalnik_naukowy/Bibliotheca_Nostra_slaski_kwartalnik_naukowy-r2012-t1-n1/Bibliotheca_Nostra_slaski_kwartalnik_naukowy-r2012-t1-n1-s10-17/Bibliotheca_Nostra_slaski_kwartalnik_naukowy-r2012-t1-n1-s10-17.pdf
- Castro de, P. (2021). Roles and Competencies of CRIS Managers. *Medical Library Forum*, 14(2), 3-20. <https://doi.org/10.34738/mlf.0056>
- Chachlikowska, A. (2016). Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu jako „trzecie miejsce”. *Biblioteka*, 20(29), 153-181. <https://doi.org/10.14746/b.2016.20.10>
- Cox, Ch., Tzoc E. (2023). ChatGPT: Implications for academic libraries. *College & Research Libraries News*, 84(3), 99-102. <https://doi.org/10.5860/crln.84.3.99>
- Derfert-Wolf, L. (2022). Działalność wydawnicza bibliotek szkół wyższych w rozwoju komunikacji naukowej. *Biuletyn EBIB*, 1(202). <https://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/795/824>
- Drabek, A. (2019). Rola biblioteki w procesie parametryzacji uczelni. W I. Sójkowska, L. Derfert-Wolf (red.), *I Kongres Bibliotek Szkół Wyższych* (s. 1-10). Łódź, 12-14 czerwca 2019 r. Materiały Konferencyjne EBIB nr 26. https://ebibojs.pl/index.php/Mat_konf/article/view/624/663
- Directory of Research Information System (2023). <https://dspacecris.eurocris.org/cris/explore/dris>
- Głębocki, J., Pietruszewski, G. (2017). Od bibliografii publikacji do baz wiedzy – z doświadczeń autorów systemu Expertus. *Forum Bibliotek Medycznych*, 10(2), 47-53. <https://cybra.lodz.pl/dlibra/editions-content?id=19139>

- Jędrych, J. (2015). Ray Oldenburg i jego teoria trzeciego miejsca. *Warsztaty Bibliotekarskie*, 1(45). <http://warsztatybibliotekarskie.pedagogiczna.edu.pl/nr-12015-45/ray-oldenburg-i-jego-teoria-trzeciego-miejsca/>
- Karwasińska, E. (2017). Biblioteczne usługi wydawnicze – nowa rola biblioteki naukowej. W E. Kulczycki (red.), *Komunikacja naukowa w humanistyce* (s. 237-263). Wydawnictwo Naukowe Instytutu Filozofii UAM. <https://repozytorium.amu.edu.pl/server/api/core/bitstreams/cfe951a0-344b-4de8-8440-f4c09a-a877d1/content>
- Kuczkowska, M., Theus, M. (2022). Otwarta nauka – otwarte dane badawcze – nowe zadania bibliotek naukowych: raport z badania pilotażowego. *Przegląd Biblioteczny*, 90(3), 271-286. <https://doi.org/10.36702/pb.937>
- Lyon, L. (2012). The Informatics Transform: Re-Engineering Libraries for the Data Decade. *The International Journal of Digital Curation*, 7(1), 126-138. <https://doi.org/10.2218/ijdc.v7i1.220>
- Ministerstwo Edukacji i Nauki (2021). *Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 17 grudnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie danych przetwarzanych w Zintegrowanym Systemie Informacji o Szkolnictwie Wyższym i Nauce POL-on*. Dz.U. 2021 poz. 2364. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20210002364/O/D20212364.pdf>
- Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (2015). *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 29 czerwca 2015 r. w sprawie Systemu Informacji o Nauce*. Dz.U. 2015 poz. 944. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20150000944/O/D20150944.pdf>
- Nahotko, M. (2010). Metadane biblioteczne w XXI wieku. *Przegląd Biblioteczny*, 78(2), 165-178. http://pliki.sbp.pl/ac/2337_PB_2010_02.pdf
- Narodowe Centrum Nauki (2020). *Wytyczne dla wnioskodawców do uzupełnienia Planu Zarządzania Danymi w projekcie badawczym*. https://www.ncn.gov.pl/sites/default/files/pliki/regulaminy/wytyczne_zarzadzanie_danymi_06_2020.pdf
- PCG Academia (2023). <https://pcgacademia.pl/sciencecloud/>
- Parlament Europejski (2019). *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1024 z dnia 20 czerwca 2019 r. w sprawie otwartych danych i ponownego wykorzystywania informacji sektora publicznego*. Dz. Urz. UE L 172 z 26.06.2019. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L1024&from=EN>
- Piotrowicz, A. (2002). Dokumentacja i opracowanie bibliograficzne opublikowanego dorobku naukowego pracowników naukowo-dydaktycznych Akademii. W A. Piotrowicz (red.), *Półwiecze Biblioteki Głównej 1952-2002* (s. 65-69). http://www.bg.ump.edu.pl/wydawnictwa/_1952_02/Jubileusz_065.pdf
- Rozkosz, E. (2014). Open Journal Systems – wartość dodana czasopisma. *Biuletyn EBIB*, 4(149). <https://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/374/393>
- Sanetra, K. (2017). *Zmiana paradygmatu gromadzenia i katalogowania w polskich bibliotekach naukowych. Wpływ nowych technologii informacyjnych*. https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/69179/sanetra_zmiana_paradygmatu_gromadzenia_i_katalogowania_w_polskich_bibliotekach_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (2021). *UNESCO Recommendation on Open Science*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379949.locale=en>

- Wojciechowska, M., Orzoł, M. (2020). Biblioteka jako trzecie miejsce. Przykład bibliotek szkół medycznych. *Medical Library Forum*, 13(2), 3-18. <https://doi.org/10.34738/mlf.0044>
- Woźniak, B., Ziółkowska, M. (2015). Od wykazu publikacji do narzędzia parametryzacji – dokumentacja dorobku naukowego pracowników Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w zintegrowanym systemie zarządzania uczelnią. W B. Kasperek, S. Wojnarowicz (red.), *Biblioteka w czasie – czas w bibliotece. T. 2, Współczesność* (s. 111-132). Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. <http://bc.umcs.pl/dlibra/publication/36758/edition/33583/content>

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 9 listopada 2023 r.

MARIA KUCZKOWSKA
University Library
Adam Mickiewicz University in Poznań
e-mail: maria.kuczowska@amu.edu.pl
ORCID 0000-0003-2681-4945

PARADIGM SHIFT IN THE ACTIVITIES OF CONTEMPORARY RESEARCH LIBRARY IN SELECTED AREAS OF INFORMATION AND COMMUNICATION SCIENCE – SURVEY RESULTS

KEYWORDS: Research library. Bibliography. Bibliometrics. Databases. POL-on reports. Open science. Publishing platforms of scientific journals. Survey research.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – First of all, the paradigm shift in the case of a contemporary research library regarding selected areas of information and communication science means going beyond the standard tasks of libraries and entering new areas, sometimes even with a physical location out of the library premises. Today research libraries cooperate with other university units, focusing on the tasks that require completely new skills from the librarians. This change is particularly well visible in several areas belonging to 5 groups: bibliography and bibliometrics, supporting the university in reporting to POL-on system (Integrated System of Information on Science and Higher Education), promoting the Open Science; involvement in the activities related to open research data; launching publishing platforms for scientific journals. Assuming some level of generality of the questions being asked, the authors requested the directors of Polish university and research libraries to fill in a questionnaire aimed at confirming changes that currently occur in the afore-mentioned library type. **Research methods** – The authors used a survey technique and the tool of online questionnaire consisting of 14 questions. The request to fill a one-time, anonymous survey was sent to e-mail addresses of 169 directors of university and research libraries. **Conclusions** – The study confirmed the involvement of research libraries in various new tasks that require librarians to develop their skills and cooperate with other university units. Most significant change observed here is the need to go beyond the pattern „librarians in libraries and for libraries”.

SEBASTIAN DAWID KOTUŁA
Instytut Nauk o Kulturze
Uniwersytet Marii-Curie Skłodowskiej w Lublinie
e-mail: sebastian.kotula@mail.umcs.pl
ORCID 0000-0002-5195-7289

WDRAŻANIE DRUKU 3D W BIBLIOTEKACH AKADEMICKICH

Sebastian D. Kotuła, dr, adiunkt w Instytucie Nauk o Kulturze UMCS w Lublinie. Prowadzi badania dotyczące programów telewizyjnych o książkach, technologii open source, druku 3D oraz architektury informacji.

SŁOWA KLUCZOWE: Druk 3D. Biblioteki akademickie uczelni publicznych w Polsce. Implementacja. Schemat wdrażania. Wyniki badań ankietowych, internetowych i telefonicznych.

ABSTRAKT: **Teza/cel artykułu** – w artykule udzielono odpowiedzi na dwa pytania. Jak wdrażać druk 3D w działalności biblioteki akademickiej oraz jaki jest stan wdrożenia druku 3D w bibliotekach akademickich uczelni publicznych w Polsce na początku 2023 r.? **Metody badań** – aby odpowiedzieć na pytanie pierwsze, analizie poddano źródła literaturowe w języku angielskim omawiające wdrażanie druku 3D w bibliotekach akademickich, zaś udzielenie odpowiedzi na pytanie drugie wymagało przeprowadzenia badań internetowych, ankietowych i telefonicznych. **Wyniki** – daje się wyróżnić sześć etapów wymaganych do sprawnego włączenia 3DP do zestawu usług świadczonych przez biblioteki akademickie. Najpierw biblioteka musi przekonać się do oferowania usługi w zakresie 3DP; następnie musi ustalić grupę docelową, której zaoferuje 3DP; w kolejnym kroku należy wybrać właściwy do obsługi tej grupy klientów sprzęt i zorganizować miejsce do pracy ze sprzętem; w czwartym kroku należy opracować regulamin oraz *workflow*;

prowadzenie stałej akcji promującej jest następną niezbędną czynnością; wreszcie konieczne jest sprawdzanie wykorzystania nowej usługi. W Polsce druk 3D praktycznie w ogóle nie jest dostępny w bibliotekach akademickich uczelni publicznych. Tylko jedna biblioteka główna oferuje jedną drukarkę 3D wszystkim zainteresowanym klientom, zaś żadna z bibliotek nie planuje w przyszłości zakupu takich drukarek. **Wnioski** – W Polsce biblioteki nie widzą potrzeby oferowania usług w zakresie druku 3D, co oznacza, iż należy technologię 3DP szerzej promować. Biblioteka akademicka chcąc wdrożyć usługę druku 3D może posiłkować się niniejszymi ustaleniami, dzięki czemu zadanie to wykona efektywniej.

WSTĘP

Wśród klientów biblioteki akademickiej znajdują się przede wszystkim pracownicy oraz studenci uczelni, którą ta biblioteka obsługuje. Zadaniem biblioteki akademickiej jest wspieranie zarówno procesu dydaktycznego, jak i badań naukowych prowadzonych w danym ośrodku akademickim. W związku z tym biblioteka akademicka powinna oferować zasoby oraz usługi, które będą stanowiły pomoc w rzeczonych działaniach. Chcąc sprostać rosnącym oczekiwaniom użytkowników, jak również zmieniającym się warunkom społecznym, biblioteki muszą dostosowywać swoją ofertę, ewoluując wraz z otoczeniem, w którym funkcjonują.

Społeczność akademicka potrzebuje coraz szerszego i szybszego dostępu do informacji, danych, treści i wiedzy. Zapewnia go rewolucja technologii informacyjnych, która z jednej strony jest napędzana przez ośrodki naukowe i akademickie, tworzące coraz to nowsze rozwiązania zapewniające łatwiejszy dostęp do osiągnięć naukowych. Z drugiej zaś strony, pierwszymi jej beneficjentami są właśnie przedstawiciele świata nauki – zarówno naukowcy, jak i studenci, którzy potrzebują korzystać z najnowszych zdobyczy nauki. Dlatego to biblioteki akademickie wdrażają nowe rozwiązania z obszaru IT. Jednym z nich jest technologia określana potocznie jako *druk 3D* (skrót *3DP* od angielskich słów *3D print*; określeniami synonimicznymi są *druk trójwymiarowy* oraz *druk przestrzenny*). Siła 3DP tkwi w dawaniu sposobności do działań interdyscyplinarnych (Nagle, 2021, p. 197).

3DP na rynku detalicznym pojawił się w pierwszej dekadzie XXI w. Wcześniej produkowane drukarki były dużo droższe i przez to trudniej dostępne. Mimo to jedna z bibliotek uczelni amerykańskich posiadała na wyposażeniu drukarki 3D już od 2002 r. (Moorefield-Lang, 2014, p. 590). Dopiero jednak na przełomie pierwszej i drugiej dekady XXI w. zaczęto masowo produkować tanie desktopowe drukarki 3D, możliwe do zakupu przez każdego chętnego klienta. Biblioteki akademickie dostrzegły potencjał tkwiący w tej technologii i zaczęły implementować druk 3D, oferując usługi w tym zakresie. Pierwsza biblioteka akademicka w USA szeroko

udostępniła drukarki 3D całej obsługiwanej społeczności akademickiej w 2012 r. (Chin, 2012).

Pamiętać należy, że od początku drugiej dekady XXI w. wiele uniwersytetów, na potrzeby obsługi specjalistycznych laboratoriów czy konkretnych wydziałów, niekiedy także bibliotek wydziałowych posiadało na wyposażeniu drukarki 3D, udostępniane dla wąskiej grupy użytkowników (Chin, 2012). Niezależnie od pierwszego uruchomienia usługi druku 3D w rzeczonych placówkach, biblioteki akademickie na świecie zaczęły szeroko wdrażać 3DP, zbiegło się to w czasie z wprowadzeniem na rynek tanich drukarek 3D przeznaczonych dla klientów detalicznych. W USA taka sytuacja trwa od ponad dekady, natomiast w krajach takich, jak Polska, sytuacja wygląda zupełnie inaczej, bowiem wydaje się, że usługi druku 3D praktycznie w ogóle nie ma w ofercie.

CEL PRACY I METODY

W artykule udzielono odpowiedzi na dwa pytania. Po pierwsze, jak wdrażać druk 3D w działalności biblioteki akademickiej? Tym samym zaprezentowana została metodologia włączenia 3DP do zestawu świadczonych przez bibliotekę usług. Po drugie, jaki jest stan wdrożenia druku 3D w bibliotekach akademickich uczelni publicznych w Polsce na początku 2023 r.? Innymi słowy sprawdzono, jaki jest zasięg udostępniania 3DP przez te biblioteki.

Zrealizowanie założonych celów badawczych wymagało po pierwsze posłużenia się literaturą przedmiotu w języku angielskim, dotyczącą wdrażania druku 3D w wyróżnionym typie bibliotek. Po drugie, natomiast, wytypowania rzeczonych bibliotek. W tym celu wykorzystano *Wykaz uczelni publicznych nadzorowanych przez Ministra właściwego ds. szkolnictwa wyższego – publiczne uczelnie akademickie*. Każda bowiem uczelnia publiczna musi posiadać bibliotekę. W rezultacie otrzymano 59 ośrodków akademickich (Tab. 1).

Tabela 1. *Wykaz uczelni publicznych nadzorowanych przez Ministra właściwego ds. szkolnictwa wyższego – publiczne uczelnie akademickie*

Uniwersytety	Uniwersytet Warszawski; Uniwersytet w Białymstoku; Uniwersytet Gdański; Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; Uniwersytet Jagielloński w Krakowie; Uniwersytet Łódzki; Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu; Uniwersytet Opolski; Uniwersytet Szczeciński; Uniwersytet Śląski w Katowicach; Uniwersytet Rzeszowski; Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie; Uniwersytet Wrocławski; Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; Uniwersytet Zielonogórski; Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy; Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
---------------------	---

Uczelnie techniczne	Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie; Politechnika Warszawska; Politechnika Białostocka; Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej; Politechnika Częstochowska; Politechnika Gdańska; Politechnika Śląska (Gliwice); Politechnika Świętokrzyska w Kielcach; Politechnika Koszalińska; Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki; Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie; Politechnika Lubelska; Politechnika Łódzka; Politechnika Opolska; Politechnika Poznańska; Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu; Politechnika Rzeszowska im. Ignacego Łukasiewicza; Politechnika Wrocławska
Uczelnie ekonomiczne	Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach; Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie; Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu; Szkoła Główna Handlowa w Warszawie; Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Uczelnie pedagogiczne	Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej (Warszawa); Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie; Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie; Akademia Pomorska w Słupsku; Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach
Uczelnie rolniczo/przyrodnicze	Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie; Politechnika Bydgoska im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich; Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie; Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie; Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu; Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu
Uczelnie wychowania fizycznego	Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku; Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach; Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie; Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu; Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie; Akademia Wychowania Fizycznego im. Polskich Olimpijczyków we Wrocławiu
Uczelnie teologiczne	Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie

W pierwszej kolejności sprawdzono strony internetowe bibliotek głównych wskazanych uczelni (Tab. 1) tak, jak czyni to zainteresowany ofertą/produktem/usługą klient. Przeprowadzono zatem kwerendę internetową, w celu sprawdzenia, czy każda z bibliotek danej uczelni posiada w ofercie druk 3D.

Następnie do bibliotek skierowano maile z prośbą o udzielenie odpowiedzi w anonimowej ankiecie (pełny spis sformułowanych na potrzeby ankiety pytań znajduje się w Załączniku 1 umieszczonym na końcu artykułu). Ankieta została opracowana przy użyciu narzędzia, jakim są formularze Google i była dostępna w dniach 22-24 marca 2023 r. Maile przesłano zarówno do sekretariatów (jeśli były uwidocznione w strukturach bibliotek), jak i dyrektorów (jeśli dane były dostępne z poziomu stro-

ny WWW) oraz wicedyrektorów czy zastępców dyrektorów – jeśli tacy byli oraz ich zakres obowiązków wskazywał posiadanie wiedzy w tym zakresie (pod warunkiem, iż dane takie były dostępne z poziomu strony WWW). Wysyłając, w większości przypadków, po kilka maili do jednej placówki, zwiększono szanse na odebranie wiadomości przez daną placówkę. Maile przesłano jedynie do tych osób, których dane udało się zebrać poprzez strony WWW danych bibliotek. Należy zwrócić uwagę, iż nie wszystkie dane były dostępne.

Ze względu na możliwość niewypełnienia przez wszystkie biblioteki formularzy ankiet, jak również aby skonfrontować uzyskane drogą elektroniczną informacje, postanowiono wykorzystać wywiad telefoniczny jako dodatkową metodę pozyskiwania danych badawczych. Rozmowy telefoniczne przeprowadzono w dniu 27 marca 2023 r. Zatelefonowano do oddziałów informacji naukowej (informatoriów) lub innych jednostek, realizujących zbieżne zadania w każdej z wytypowanych bibliotek. Należy od razu zaznaczyć, że nie wszystkie biblioteki posiadały takie agendy, stąd nie było możliwości skontaktowania się ze wszystkimi. Celem było uzyskanie odpowiedzi na pytania: Czy w bibliotece głównej dostępne są drukarki 3D? oraz Czy dostępne są one dla wszystkich czy tylko studentów, pracowników uczelni?

Zadania oddziałów informacji naukowej sprowadzają się do obsługi czytelników, czyli zasadniczo pracowników naukowych oraz studentów, w zakresie korzystania z usług bibliotecznych. Świadczą także usługi informacyjne, głównie w oparciu o potencjał danej biblioteki, prowadzą akcje promocyjne dotyczące możliwości danej biblioteki (źródła, usługi, zasoby), kształcą użytkowników oraz organizują szkolenia z korzystania z pełnego potencjału biblioteki. Uznano zatem, iż oddziały informacji naukowej poszczególnych bibliotek będą doskonale zorientowane, czy w danej bibliotece dostępne są technologie druku trójwymiarowego. Informacje przekazane w trakcie wywiadów telefonicznych stanowią uzupełnienie uzyskanych danych badawczych z kwerendy internetowej oraz z przeprowadzonej ankiety.

Wiele z bibliotek akademickich nie włączyło nadal do swojej oferty drukarek 3D, nie posiada wydzielonych *makerspace*. Niniejsze opracowanie może być pomocne każdej placówce, chcącej rozpocząć oferowanie usług w tym zakresie.

Przedstawiona powyżej metodologia badań została opracowana przez autora na potrzeby niniejszego artykułu.

PRZEGLĄD LITERATURY

W 2012 r. w pracach naukowych nie poświęcano jeszcze miejsca problematyce druku 3D w bibliotekach akademickich (Pryor, 2014, p. 7). Na-

tomiast w 2021 r. zaczęto już opracowywać stan badań na podstawie publikacji *case studies* dotyczących 3DP w tychże bibliotekach (Nagle, 2021, pp. 184-200).

W dyskursie naukowym odnaleźć można postulaty dotyczące tworzenia w ogóle *makerspaces* czy *maker services* (Letnikova & Xu, 2017). Przestrzenie typu *maker* w bibliotekach zachęcają do pracy twórczej m.in. poprzez oferowanie dostępu do druku 3D oraz innych narzędzi i technologii (Nagle, 2021, p. 184). Nie istnieje jednak jeden model tworzenia *makerspace*, nawet pojedyncza drukarka 3D może stanowić już taką przestrzeń (Nagle, 2021, p. 186). Trzeba jednak pamiętać, iż przestrzenie kreatywne wyposażane są w dużo więcej rozmaitych urządzeń i narzędzi, nie tylko drukarki 3D. Posiadanie drukarki 3D nie jest bowiem warunkiem koniecznym uruchomienia bibliotecznej przestrzeni twórczej, natomiast zorganizowanie stanowiska z drukarką 3D zdaniem cytowanej badaczki (Nagle, 2021, p. 186) oznacza *de facto* stworzenie *makerspace*.

Każda biblioteka akademicka jest inna, więc nie wszystkie będą w stanie zaadaptować pomysł na wdrożenie 3DP pochodzący od jednej z nich (Pryor, 2014, p. 9). Można natomiast próbować tworzyć uniwersalne i ogólne wytyczne, pozwalające na wykorzystanie ich do spersonalizowanych działań każdej placówki, co jest celem niniejszej właśnie pracy.

W artykułach można znaleźć ogólne uzasadnienie potrzeby poszerzenia oferty usług bibliotecznych o możliwości stwarzane *stricte* przez druk 3D (Nagle, 2021, p. 197). Poza tym, także wskazanie konkretnych korzyści płynących z posiadania w katalogu usług bibliotecznych druku 3D. Dla przykładu, wyniki badań ankietowych wśród studentów wykazały, iż 3DP znacząco podniósł motywację do nauki (Letnikova & Xu, 2017, p. 208). Biblioteka akademicka może rozszerzyć wykorzystanie drukarek 3D do tworzenia niestandardowych modeli 3D przeznaczonych na potrzeby zajęć dydaktycznych, a pomagając nauczycielom (obsługa drukarek, projektowanie modeli), może uruchomić nowy rodzaj usług świadczonych na terenie kampusu (Litsey et al., 2020, p. 119). Oferowanie usługi druku 3D przez biblioteki tłumaczy się głównie koniecznością zapewnienia obsługiwanej społeczności dostępu do nowych technologii i dzięki temu wspierania kreatywności oraz procesu badawczego (Pryor, 2014, pp. 7-8; Nagle, 2021, p. 188).

Celem działalności bibliotecznej jest, poza udostępnianiem wiedzy, informacji, danych, treści, także ułatwianie ich kreowania, a jednym z takich owoców kreatywnej działalności jest artefakt 3D (Pryor, 2014, p. 2). Druk 3D jako technologia o uniwersalnym zastosowaniu pozwala na tworzenie nowatorskich projektów zwłaszcza transdyscyplinarnych (Nagle, 2021, p. 186). Ponadto szczególnie istotne w sferze nauki jest to, iż 3DP pozwala łączyć dorobek odległych od siebie dyscyplin, w rezultacie umożliwiając tworzenie niespotykanych dotąd artefaktów (Uzwyszyn, 2018, p. 66).

Druk 3D można wykorzystywać do tworzenia pomocy naukowych, aby wizualizować oraz materializować obiekty, które zwykle w trakcie zajęć prezentowane są w formie zdjęć dwuwymiarowych (Aagaard & Kolitsky, 2013, p. 471).

Jedynie od biblioteki zależy, jak uda jej się zbudować pomost pomiędzy technologią 3DP a samorozwojem oraz pomiędzy formalną edukacją a zindywidualizowaną (Ford & Minshall, 2019, pp. 27-28). Technologie ewoluują, co oznacza, iż także kompetencje bibliotekarzy powinny ewoluować wraz z nimi. Pracownicy powinni się doszkalać i oferować klientom biblioteki możliwości stwarzane przez technologię druku 3D, bowiem to właśnie bibliotekarze mogą odgrywać kluczową rolę w integracji 3DP w ramach uniwersytetu (Ford & Minshall, 2019, p. 8). Biblioteki zasadniczo pomagają w tworzeniu tekstów, tj. w pisaniu książek, artykułów, prac naukowo-badawczych, zaś wraz z oferowaniem wydruków trójwymiarowych także w tworzeniu obiektów, co dla bibliotek stwarza zupełnie nowe możliwości rozwoju (Chin, 2012).

Gdy pojawi się już idea stworzenia stanowisk do pracy z drukarkami 3D, to można zacząć od małych przestrzeni, mniejszych projektów. Uruchomienie stanowisk warto poprzedzić rozeznaniem w środowisku, które biblioteka obsługuje, po to, aby sprawdzić, czy i w jakim zakresie nowa oferta mogłaby być wykorzystywana. Wdrażanie oraz rozwijanie pracowni drukarek 3D powinno być skorelowane ściśle z potrzebami użytkowników biblioteki. Drukarki 3D mogą być doskonałym zaczątkiem (punktem startowym, wyjściowym) tworzenia *makerspace* w bibliotece. Trzeba tylko cały czas mieć na uwadze cele, dla których przestrzeń kreatywna powstaje, oraz grupę docelową, dla której została powołana. Pozwoli to rozwijać ofertę w dobrym kierunku (Nagle, 2021, pp. 190-192). Każda placówka musi jednak sama ocenić, czy i w jakim zakresie świadczyć usługi 3DP (Pryor, 2014, p. 4).

Publikacje naukowe zasadniczo pozytywnie odnoszą się do pomysłów inkorporowania 3DP do repertuaru usług świadczonych przez biblioteki (Ford & Minshall, 2019). Tym samym niezwykle rzadko mówi się o wadach druku 3D. Po pierwsze, w otoczeniu biblioteki muszą być użytkownicy chętni do korzystania z tej technologii. W przeciwnym razie jej wdrożenie będzie stratą pieniędzy. Po drugie, efektywne wykorzystanie narzędzi *makerspace* wymaga czasu i pracy, a zatem personel biblioteczny powinien być chętny do dokształcania, jak również posiadać odpowiednie predyspozycje i kompetencje. W innym razie całe przedsięwzięcie może się nie powieść (Mahida & Patel 2015).

W bibliotekach można spotkać zasadniczo cztery rozwiązania rozmieszczenia drukarek 3D. Pojedyncze drukarki (3D printers & workstations); laboratoria posiadające na wyposażeniu kilka drukarek (3DP labs & makerspaces); pracownie z większą ilością sprzętu, oferujące dzięki

temu wydruki w różnych materiałach i różnych technologiach (3DP innovation centers); zintegrowanie w ramach sieci, drukarek rozmieszczonych w różnych lokalizacjach i/lub centralne zarządzanie większą ilością sprzętu drukującego (3DP networks and print farms) (Mahida & Patel, 2015). Artykuły bogate są także w sugestie, co do tego, gdzie należy zlokalizować pracownie/przestrzeń *makerspace* z drukarkami 3D. Dla lepszego efektu marketingowego warto rozważyć umiejscowienie drukarki w dobrze widocznym i dostępnym miejscu w bibliotece. Dzięki temu nawet przypadkowi klienci biblioteki będą mogli zauważyć, iż nowa technologia jest dostępna dla wszystkich. Ponadto, dzięki umiejscowieniu drukarki w centralnej części biblioteki więcej osób będzie miało do niej łatwiejszy dostęp oraz zapewniona będzie potencjalnie możliwość użytkowania 3DP przez cały kampus uniwersytecki (Scalfani & Sahib, 2013).

Częścią warsztatu pracy jest także oprogramowanie. Przede wszystkim programy typu CAD, które są niezależne od drukarek, zaś biblioteki mogą nie chcieć zajmować się kwestiami projektowania modeli trójwymiarowych z zamiarem ich wydrukowania (Mahida & Patel, 2015).

Kolejnym sposobem na pozyskiwanie modeli 3D jest skanowanie. Digitalizacja jest technologią dobrze znaną w środowisku bibliotekarskim. Skanery przeznaczone do cyfryzowania zabytków piśmiennych odznaczają się jednak innymi parametrami niż urządzenia, których celem jest uzyskanie modelu 3D danego obiektu. Na potrzeby zachowania światowego dziedzictwa kulturowego skanuje się w 3D całe budynki, co wymaga specjalistycznego sprzętu. Na potrzeby bibliotecznego *makerspace* wystarczą dużo mniejsze i tańsze urządzenia. W bibliotekach można tworzyć *via* skanowanie modele 3D przeznaczone do wydruku (Groenendyk & Gallant, 2013).

Poza ogólnymi sformułowaniami, iż należy rozważać nabywanie drukarek mało awaryjnych itp., bardzo rzadko można napotkać informacje o najczęstszych błędach zdarzających się podczas pracy z drukarkami 3D. W końcu nie muszą one wynikać z wad w budowie drukarki, ale np. materiałów drukarskich. Jednym z takich artykułów jest praca autorstwa Gillian van der Ven (2016). Verma Walker, opisując projekt pilotażowy, wymieniła cały szereg konkretnych usterek (Walker, 2017).

Wybór sprzętu należy poprzedzić rozeznaniem rynkowym, a także sprawdzić, jak bardzo czasochłonna i pracochłonna jest implementacja wybranych urządzeń? Czy jest skomplikowana? Czy urządzenia wymagają dużo czasu, aby z nimi pracować? Potrzebny jest bowiem personel nie tylko chętny, ale i posiadający odpowiednie kompetencje do obsługi sprzętu. Etatowi pracownicy biblioteki mogą służyć pomocą, można także rozważyć skorzystanie z pracy wolontariackiej studentów, którzy chętnie uczą się od kolegów (Chin, 2012). Przed wyborem drukarki 3D, warto odwieść pokrewne instytucje, które wykorzystują już druk 3D, aby prze-

konać się do tego, co można z tą technologią robić i do czego może się przydać (Moorefield-Lang, 2014). Na rynku dostępnych jest dużo różnych drukarek, różnych firm, różnych typów, wykorzystujących różne technologie wydruku, co zwłaszcza dla biblioteki może być mylące, jednakże na potrzeby działalności bibliotecznej wystarczą zasadniczo drukarki biurowe (Mahida & Patel, 2015).

Przy wyborze drukarek warto kierować się m.in. niskimi kosztami utrzymania sprzętu (Scalfani & Sahib, 2013). Biorąc pod uwagę fakt, iż usterek, błędów i wadliwego sprzętu nie sposób uniknąć, warto wybierać drukarki bardziej dopracowane (Walker, 2017). W razie napraw nieocenione będzie wsparcie ze strony społeczności skupionej wokół konkretnych modeli drukarek czy w ogóle technologii, np. w formie szkoleń online, czy różnych materiałów w serwisach streamingowych (Gonzalez & Bennett, 2014).

Biblioteka przekonana do włączenia 3DP do zestawu swoich usług i wiedząca, jak zorganizować warsztat pracy z 3DP musi teraz zająć się opracowaniem dokładnego regulaminu oraz *workflow*, które określą zasady pracy z 3DP w tej konkretnej bibliotece (Pryor, 2014). Zapewni to lepszą organizację pracy. Ważnym aspektem jest przestrzeganie zasad prawa, czyli wykorzystywanie druku 3D zgodnie z prawem (Ford & Minshall, 2019, p. 9). Podnosi się także problemy natury prawnej i etycznej, stąd postuluje się opracowanie przepisów regulujących tego typu działania (Chin, 2012). Konieczność opracowania jasnych zasad (regulaminów) użytkowania druku 3D jest konieczne po to, aby każdy dokładnie wiedział, co i jak można drukować (Moorefield-Lang, 2014). W artykułach prezentowano przykłady wypracowanych na potrzeby konkretnych bibliotek regulaminów, m.in. z zapisami, że użytkownicy drukują sami, zaś personel jedynie pomaga, ale nie asystuje oraz nie edytuje plików użytkowników (Pryor, 2014).

W pracach dotyczących wdrażania druku 3D w bibliotekach akademickich (oraz innych) wskazuje się konieczność prowadzenia szerokiej i stałej akcji promującej benefits pracy z tą wciąż jeszcze nową – patrząc na zasięg jej implementacji – technologią (Moorefield-Lang, 2014). W tym celu postuluje się organizowanie warsztatów, szkoleń i różnego typu eventów (Ford & Minshall, 2019, pp. 8; 15) oraz zachęcanie przedstawicieli innych nauk niż ściśle do użytkowania 3DP (Ford & Minshall, 2019, p. 25). Mimo postępującej ewolucji w obszarze technologii druku przestrzennego wciąż mało klientów bibliotek się nią interesuje. Głównymi powodami są: brak umiejętności tworzenia modeli 3D; brak dostępu do programów; brak wiedzy, jak można wykorzystać druk 3D w pracy naukowo-badawczej (Pryor, 2014, p. 8). Zrozumiałe jest zatem organizowanie szkoleń także z obszaru programów CAD. (Scalfani & Sahib, 2013) oraz innych programów,

np. slicerów¹. Dlatego też pisze się o konieczności doszkalania zarówno personelu bibliotecznego, jak i użytkowników. Brak doświadczenia użytkowników w zakresie pracy z drukiem 3D wpływa na zmniejszone wykorzystywanie tej technologii (Groenendyk & Gallant, 2013, pp. 34-41). Choć przywołane tutaj stanowiska badaczy pochodzą sprzed około dziesięciu lat, to w kontekście rodzimego środowiska zdają się być nadal aktualne.

Nadal wiele bibliotek akademickich (np. w Polsce) nie widzi potrzeby posiadania przestrzeni typu *maker* ani takiego sprzętu, dlatego zapewne w artykułach najczęściej miejsca przeznaczane jest na wyjaśnianie: dlaczego biblioteki akademickie powinny świadczyć usługi w zakresie druku 3D (także i skanowania 3D – jako kanału pozyskiwania modeli trójwymiarowych), czym jest druk 3D i jakie stwarza możliwości, kto potencjalnie może i powinien korzystać z drukarek 3D w bibliotekach, w jaki sposób klienci biblioteki mogą czy mogliby wykorzystywać zdobycze druku 3D (zupełnie samodzielna praca użytkownika z tym sprzętem, przesyłanie plików z modelami 3D do wyspecjalizowanej agencji bibliotecznej w celu ich wydrukowania czy też praca użytkowników pod nadzorem bibliotekarzy ewentualnie wolontariuszy), jakie wymierne korzyści daje zaadaptowanie technologii druku przestrzennego na potrzeby rozmaitych projektów akademickich dla wszelkich dziedzin i dyscyplin nauki – innymi słowy, co druk 3D oferuje i co daje, jaka jest wartość dodana implementacji druku 3D do działalności bibliotecznej na potrzeby aktywności akademickiej.

Zauważalne jest od razu, iż są to *de facto* odpowiedzi na pytania sformułowane przez Harolda Laswella w jego słynnym modelu komunikacyjnym, brzmiące: kto, co mówi, jakim kanałem, do kogo i z jakim skutkiem? Bibliotekarze poszukują uzasadnienia dla włączenia druku 3D do oferty placówek, stąd w artykułach najczęściej znajduje się odpowiedzi na kluczowe pytania. Może to wynikać po części z faktu, iż wielu użytkowników bibliotek w ogóle nie zna tej technologii i nie potrzebuje z nią pracować. Potwierdzeniem tego niech będą wyniki badań ankietowych, przeprowadzone na grupie 199 studentów – użytkowników biblioteki akademickiej, których celem było sprawdzenie oczekiwań i wyobrażeń dot. idealnego środowiska uczenia się oraz poznanie czynników wpływających na poziom zadowolenia z biblioteki itp. (Chaddha & Kanjilal, 2022). Ankietowani wskazali, iż „najmniej pożądanym komponentem była drukarka 3D wraz z oprogramowaniem (12,56%)” (Chaddha & Kanjilal, 2022, p. 22).

¹ Slicer to program, który plik z projektem modelu 3D konwertuje do postaci zrozumiałej dla drukarki 3D, czyli tłumaczy na język GCODE, który odczytuje drukarka. Innymi słowy slicer przygotowuje plik do wydruku.

W artykułach dotyczących wdrażania druku 3D w bibliotekach akademickich zwraca się uwagę na konieczność analizowania wpływu tej nowej wciąż jeszcze technologii, aby usprawiedliwić zasadność jej wykorzystywania (Nagle, 2021, pp. 196-197). Najprostszymi formami są statystyki, ankiety oraz sprawdzanie, w jakim zakresie użytkownicy pracują z 3DP. Jeśli jednak okaże się, że wielu z potencjalnych klientów biblioteki nie widzi potrzeby pracy z tą technologią, to biblioteka musi zadać sobie pytania: dlaczego tak jest, że są oni wykluczeni? Następnie ukazać tym grupom korzyści płynące z pracy w obszarze 3DP. Wreszcie należy też sprawdzać, w jakich obszarach, przy jakich przedsięwzięciach, podczas realizacji jakich projektów drukarki 3D są używane. Dzięki temu będzie widać wpływ biblioteki poprzez usługi z zakresu 3DP na rozwój określonych dyscyplin akademickich (Nagle, 2021, p. 197).

Jeśli choć jedna osoba z jakiejś grupy uczących się nauczy się czegoś nowego, wykorzysta zdobytą wiedzę, rozwinie zasłyszane idee itp., to cały proces edukacyjny jest udany. Jeśli zatem drukarka 3D zostanie wykorzystana choć jeden raz przez np. przedstawiciela nauk filozoficznych, socjologicznych czy językoznawcę, filologa, literaturoznawcę, to będzie to dobrym zwiastunem. Biblioteka zrealizuje założone cele. Nie powinni się zatem bibliotekarze obawiać, iż zbyt mało będzie odwiedzin w pracowni, przez co nie będzie można się wykazać dużą popularnością nowej usługi. 3DP jest nowatorską technologią, której wykorzystanie wymaga otwartości, przez co siłą rzeczy ruch w *makerspace* na początku będzie bardzo mały. Ważne jednak, aby systematycznie zachęcać przedstawicieli wszelkich dziedzin i dyscyplin naukowych do wymyślania sposobów używania 3DP.

WYNIKI BADAŃ INTERNETOWYCH

Wyniki przeprowadzonej na przełomie lutego i marca 2023 r. kwerendy internetowej ujawniły, iż żadna z bibliotek akademickich uczelni publicznych w Polsce, które znajdują się w wykazie (Tab. 1) nie posiadała na wyposażeniu drukarek 3D dostępnych dla użytkowników. Choć przedmiotem niniejszych badań było ustalenie, czy w katalogu usług świadczonych przez biblioteki główne uczelni publicznych znajdował się druk 3D, to przy okazji analiz dało się zauważyć, iż drukarki 3D znajdowały się na wyposażeniu bibliotek wydziałowych niektórych uczelni, zwłaszcza o profilach ścisłych. Drukarki 3D lokalizowane były zgodnie z profilem prowadzonych prac naukowo-badawczych na tych wydziałach. Jednakże tak umiejscowiony sprzęt miał ograniczony zasięg użytkowania i z założenia skierowany był do wąskiego grona klientów bibliotek – w tym przypadku wydziałowych. Oczywiście dobrze, iż drukarki 3D w ogóle znajdowały się także w bibliotekach wydziałowych, a nie tylko w specjali-

stycznych laboratoriach czy pracowniach, jednakże nie służyło to realizowaniu projektów interdyscyplinarnych oraz szerokiemu popularyzowaniu technologii druku 3D.

Przyznać także należy, iż drukarki 3D posiadały niektóre z wydziałów, katedr, instytutów, pracowni, laboratoriów znajdujących się w strukturach różnych uniwersytetów. Jednostki te niejednokrotnie uczą w tym zakresie, prowadząc studia, szkolenia dla studentów różnych kierunków, oferują szkolenia dla zainteresowanych spoza uczelni, odbywają się tam warsztaty, lekcje, niekiedy także realizuje się usługi w zakresie 3DP dla zewnętrznych podmiotów itp.

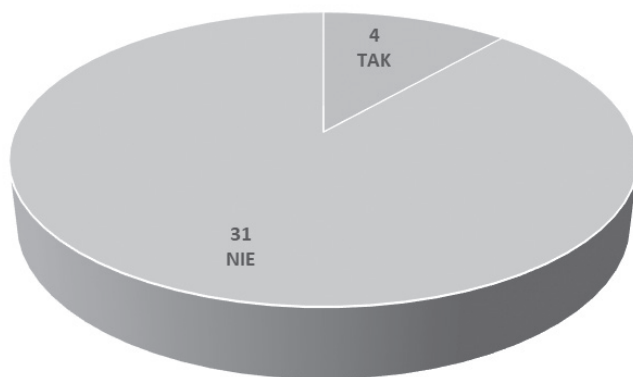
WYNIKI BADAŃ ANKIETOWYCH

W kilku przypadkach maile powróciły jako niedostarczone, niektóre wróciły z powodów nieobecności pracowników w terminie dostępności ankiety. W tych przypadkach upewniono się, czy do tej samej placówki dotarły pozostałe maile. Ostatecznie przedstawiciele każdej z bibliotek uczelni publicznych (Tab. 1) otrzymali w wyznaczonym czasie maile z prośbą o wypełnienie ankiety.

Uzyskano łącznie 35 odpowiedzi, zatem nie każda z placówek wzięła udział w badaniu. Spośród wszystkich wytypowanych bibliotek w ankiecie uczestniczyła większość bibliotek, tj. około 59%. W jednym przypadku otrzymano niepełną odpowiedź drogą mailową, iż biblioteka nie posiada drukarki 3D, stąd nie będzie wypełniać ankiety. Odpowiedź tę ujęto w zbiorczych wynikach. Okazało się również, iż nie wszystkie odpowiedzi zostały zaznaczone. Mogło to wynikać z przeoczenia lub osoba wypełniająca formularz nie posiadała odpowiedniej wiedzy w danym zakresie. Pytania, na które przesłano mniej odpowiedzi dotyczyły modeli drukarek posiadanych przez bibliotekę oraz udostępniania drukarek 3D przez biblioteki podległe, np. wydziałowe. Poniżej znajduje się szczegółowa prezentacja uzyskanych danych.

Na pierwsze pytanie: *Czy w bibliotece głównej dostępne są drukarki 3D?* 31 indagowanych, co stanowi około 88,6% wskazało „nie”, zaś „tak” wskazały cztery placówki, co stanowi 11,4% biorących udział w badaniu (Wykres 1). Biblioteki posiadają zasadniczo jedną drukarkę 3D, co wynika z odpowiedzi na pytanie drugie: *Ile drukarek 3D posiada biblioteka główna?* Jedną drukarkę posiadają cztery placówki (11,4% ankietowanych).

Poprzez kolejne pytanie (*Jakie modele drukarek 3D dostępne są w bibliotece głównej?*) chciano zorientować się, czy drukarki dostępne w bibliotekach są modelami własnościowymi czy open source'owymi. Urządzenia z grupy *open source hardware* idealnie wpisują się w pryncypia działalności bibliotek zwłaszcza akademickich, których praca polega na zapewnianiu szerokiego i wolnego dostępu do informacji, danych, treści i wiedzy. Roz-

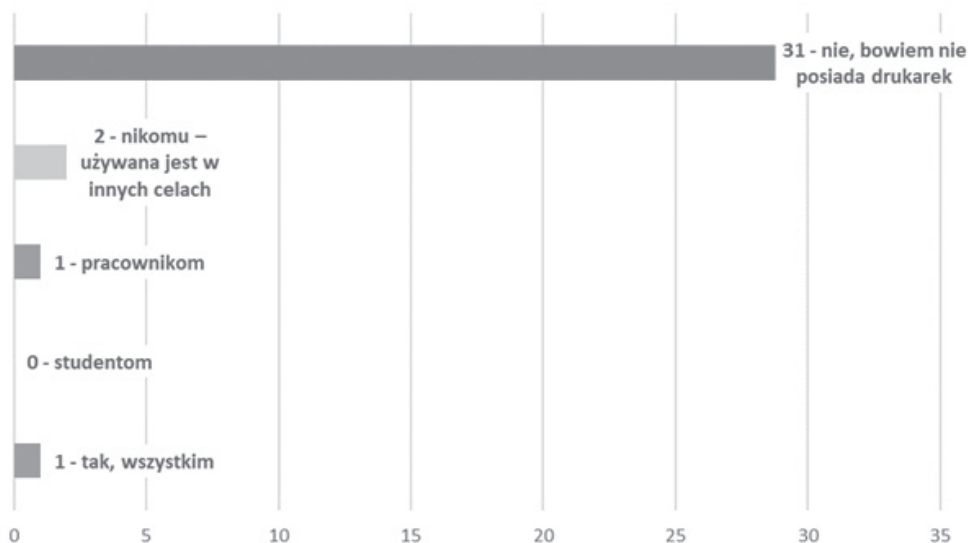

Wykres 1. Czy w bibliotece głównej dostępne są drukarki 3D?

Źródło: oprac. własne.

wiązania *open source* wspierają te dążenia. Jak się jednak okazuje, w bibliotekach dostępne są własnościowe modele drukarek. Żaden z ankietowanych nie wskazał modeli *open source*.

Odpowiedzi na następne pytanie *Czy biblioteka główna oferuje usługi w zakresie druku 3D?* potwierdziły, iż te biblioteki, które posiadają drukarki 3D oferują usługi druku 3D w ograniczonym zakresie, bowiem dwie placówki drukarek w ogóle nie udostępniają – używane są w innych celach, jedynie jedna oferuje 3DP wszystkim zainteresowanym, zaś jedna pracownikom (Wykres 2). Nikt nie wskazał odpowiedzi „studentom”,

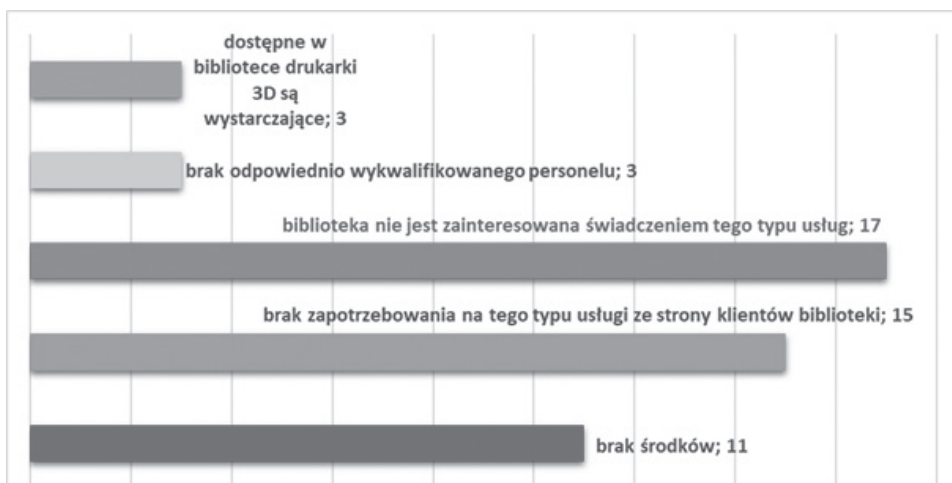
Wykres 2. Czy biblioteka główna oferuje usługi w zakresie druku 3D?

Źródło: oprac. własne.

choć w jednym przypadku biblioteka świadczyła usługi 3DP wszystkim zainteresowanym, a więc pośrednio także i studentom.

Następne pytanie (*Czy drukarki 3D dostępne są w bibliotekach podległych, np. wydziałowych, filiach itp.?*) miało na celu sprawdzenie dostępności drukarek 3D w bibliotekach, które z zasady podlegają bibliotece głównej. Założono bowiem, iż biblioteka główna powinna być zorientowana w usługach świadczonych w jednostkach podległych. Odpowiedzi dowodzą, iż drukarek 3D tam nie ma (około 85% badanych zaznaczyło „nie”), jak również tego, że część bibliotek głównych nie posiadała takich informacji (około 15% badanych zaznaczyło „nie wiem”). Żadna odpowiedź nie była twierdząca. W jednym przypadku wypełniający formularz ankiety nie zaznaczył w ogóle żadnej odpowiedzi.

Odpowiedzi na kolejne pytania (*Czy w planach jest zakup drukarek 3D?* – 100% wyborów na „nie”; *W jakim celu biblioteka zamierza kupić drukarki?* – 100% zaznaczeń, iż „biblioteka nie zamierza kupić drukarek 3D”) jednoznacznie wskazały, iż biblioteki nie są zainteresowane tworzeniem i/lub poszerzaniem oferty w zakresie 3DP. Nawet jeśli drukarki 3D dostępne w bibliotece są aktualnie wystarczające (Wykres 3), to wraz z rozwojem oferta w tym zakresie powinna się raczej poszerzać, m.in. o nowe urządzenia. Skoro tak nie jest, to może świadczyć m.in. o niewiedzy użytkowników dotyczącej tego, jak wykorzystywać w działalności naukowo-badawczej 3DP. Jak już wspomniano, dużą rolę w promowaniu usług (także nowych) odgrywa biblioteka, która powinna zachęcać do pracy z nowymi technologiami oraz powinna uczyć korzystania z nich, pokazując ich możliwości i zalety.

Wykres 3. Z jakich powodów biblioteka nie zamierza kupić drukarek 3D?

Brak potrzeby zakupu motywowano przede wszystkim tym, że biblioteka nie jest zainteresowana świadczeniem usług w zakresie 3DP (50% odpowiedzi), jak również brakiem zapotrzebowania na te usługi ze strony użytkowników biblioteki (44,1% odpowiedzi) oraz brakiem środków (32,4% odpowiedzi). Ostatnia odpowiedź może wskazywać chęć zakupu drukarek 3D w przyszłości, gdyby pozwolił na to budżet. Pytanie: *Z jakich powodów biblioteka nie zamierza kupić drukarek 3D?* było wielokrotnego wyboru, zaś indagowani zaznaczyli wszystkie możliwości (wykres 3).

Na ostatnie pytanie (*Czy w bibliotece głównej znajduje się przestrzeń kreatywna, twórcza, makerspace?*) niniejszej ankiety, cztery odpowiedzi były twierdzące. Choć liczba odpowiedzi była taka sama, jak w pytaniu dotyczącym posiadania przez bibliotekę główną drukarek 3D, to jednak te odpowiedzi wcale nie są zbieżne. Zainstalowana w bibliotece drukarka 3D oznacza *de facto* posiadanie przestrzeni typu *makerspace*, jednakże przestrzeń taka musi być dostępna dla klientów biblioteki. Skoro zaś dwie biblioteki nie udostępniają drukarek 3D, to oznacza, że tylko dwie przestrzenie typu *makerspace* wyposażone są w drukarki 3D, zaś pozostałe dwie w inne narzędzia.

WYNIKI BADAŃ TELEFONICZNYCH

Przeprowadzono łącznie 52 rozmowy telefoniczne, zaś do siedmiu bibliotek z braku możliwości ustalenia stosownych numerów telefonów nie zadzwoniono. W wyniku przeprowadzonych badań uzyskano następujące dane. Wśród 52 jednostek, z którymi udało się skontaktować dwie poinformowały o posiadaniu drukarek 3D dla wewnętrznych potrzeb, zaś jedna biblioteka skierowała do podrzędnej biblioteki wydziałowej. 50 bibliotek nie posiadało w ogóle drukarek 3D.

PODSUMOWANIE ZEBRANYCH WYNIKÓW

JAK WDRAŻAĆ DRUK 3D DO DZIAŁALNOŚCI BIBLIOTEKI AKADEMICKIEJ?

Na podstawie powyższego przeglądu literatury można wyróżnić sześć czynności niezbędnych do włączenia druku 3D do katalogu usług świadczonych przez biblioteki akademickie.

Najpierw biblioteka musi przekonać się do stworzenia stanowisk pracy z drukarkami 3D. Zorganizowanie choćby najmniejszego *makerspace* na początek z jednym urządzeniem wymaga uzasadnienia teleologicznego. Innymi słowy udzielenia odpowiedzi na pytanie: czy faktycznie danej placówce i ewentualnie do czego będzie to potrzebne. Pierwszym krokiem jest więc pojawienie się idei – potrzeby.

Drugim krokiem jest ustalenie, dla kogo i w jakim zakresie będą świadczone usługi druku 3D.

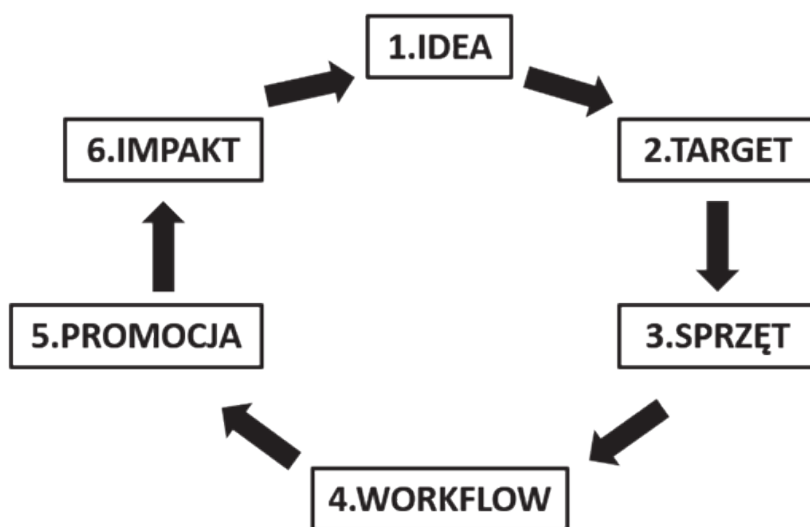
Myśląc o punkcie drugim należy wybrać odpowiednie narzędzia. Przede wszystkim drukarkę lub drukarki 3D, komputery o odpowiednich parametrach tak, aby szybko i sprawnie obsługiwały programy CAD oraz przede wszystkim slicery. Ewentualnie także inny sprzęt, np. skaner 3D.

Pamiętając o powyższym, należy wybrać w bibliotece odpowiednią lokalizację, zorganizować obsługę, stworzyć *workflow* oraz opracować przepisy regulujące wszystkie działania związane z pracą z drukarkami 3D.

Kolejnym krokiem jest prowadzenie szkoleń, warsztatów, pokazów cyklicznych i/lub okazjonalnych. Ważne jest stałe prowadzenie akcji promującej wdrażaną technologię.

Na koniec należy cały czas monitorować wykorzystanie sprzętu, mierzyć impact, sprawdzać zmieniające się potrzeby, modyfikować narzędzia, rozwijać usługi i aktualizować cały warsztat pracy w celu jak najlepszego odpowiadania na potrzeby klientów biblioteki.

Ustalenia te można zilustrować w następujący sposób (Rys.1).

Rys.1. Wdrożenie druku 3D w bibliotece akademickiej

Źródło: oprac. własne.

Jeśli idea się nieco zmienia, to krok za nią zmienia się cała reszta. Grupa docelowa, dla której udostępniono technologię, może się poszerzyć, przez co konieczne jest zakupienie nowego sprzętu czy materiałów drukarskich o innych właściwościach. Tym samym konieczne są zmiany w organizacji pracy. *Workflow* musi zostać dostosowany do nowego środowiska pracy. Konieczne będzie też promowanie nowych rozwiązań, jak również pro-

wadzenie szkoleń z pozyskanyym sprzętem. Ostatecznie też należy mierzyć wyniki, choćby tylko w formie statystycznej, uzyskiwane przez zmodyfikowanie *makerspace*.

JAKI JEST STAN WDROŻENIA DRUKU 3D W BIBLIOTEKACH AKADEMICKICH UCZELNI PUBLICZNYCH W POLSCE NA POCZĄTKU 2023 ROKU?

Wyniki kwerendy internetowej w zestawieniu z wynikami badań ankietowych są rozbieżne. Przeszukując strony internetowe bibliotek nie udało się uzyskać informacji na temat dostępnych drukarek 3D, podczas gdy w ankiecie część bibliotek (cztery placówki, 11,4% ankietowanych) wskazała, iż posiada po jednej własnościowej drukarce 3D. Jedynie dwie spośród czterech bibliotek udostępniają te drukarki, z tym że tylko jedna wszystkim zainteresowanym i jedna tylko pracownikom, natomiast dwie nikomu, bowiem drukarki używane są w innych celach. Zaś rozmowy telefoniczne potwierdziły dostępność dwóch drukarek 3D tylko na wewnętrzne potrzeby bibliotek. Wynika z tego, iż w bibliotekach akademickich w Polsce tylko jedna drukarka 3D jest dostępna dla szerokiego kręgu chętnych. Ponadto żaden z respondentów nie planował zakupu drukarek 3D. Głównymi powodami były: brak zainteresowania świadczeniem usług w obszarze 3DP, brak zapotrzebowania ze strony klientów biblioteki, a także brak środków. Choć ta ostatnia odpowiedź mogłaby sugerować chęć zakupu drukarek, gdyby środki były wystarczające, jednakże odpowiedzi udzielone na dwa wcześniejsze pytania temu przeczą, bowiem żadna z bibliotek nie planowała zakupu drukarek 3D.

Odpowiedzi potwierdzają wskazywaną w literaturze przedmiotu konieczność prowadzenia ciągłej akcji promującej zalety pracy z 3DP po to, aby obie strony, czyli biblioteka oraz jej użytkownicy mieli wiedzę na temat 3DP, co powinno przełożyć się na chęć posiadania jej w swojej ofercie, jak również chęć korzystania ze zdobyczy technologii druku trójwymiarowego przez klientów. Nawet dostęp do technologii druku przestrzennego nie gwarantuje jednak od razu szerokiego wykorzystania czy nawet uzasadnienia potrzeby posiadania takiego sprzętu. Zwróćmy uwagę, iż cztery biblioteki potwierdziły posiadanie drukarek 3D, jednakże tylko trzy uznały, że są one wystarczające, natomiast żadna z bibliotek nie planowała zakupu kolejnych drukarek. Możliwe zatem, iż w jednym przypadku drukarka 3D nie sprawdziła się i/lub nie odnaleziono dla niej odpowiednich zadań. Potwierdza to znowuż potrzebę szkoleń obejmujących zarówno personel, jak i klientów biblioteki.

W toku kwerendy internetowej ustalono, iż niektóre z bibliotek wydziałowych danych uczelni posiadały drukarki 3D. Jednakże zasięg dostępności 3DP w takich przypadkach jest mocno ograniczony, głównie do pracowników i studentów danego wydziału. Zasadniczo też cała społeczność akademicka nie ma dostępu do sprzętu wydziałowego, choćby

dlatego, iż o nim zwyczajnie nie wie. Warto przypomnieć, iż w pracach naukowych badacze sugerowali konieczność udostępniania drukarek 3D przez bibliotekę główną w taki sposób, aby cały kampus miał do niej dostęp i wiedział o jej potencjale. Ponieważ nie sposób było uzyskać pełnych informacji z Internetu na temat drukarek 3D w bibliotekach podległych bibliotece głównej, toteż w ankiecie sformułowano pytanie mogące pomóc w uzyskaniu takich danych. Założono również, iż biblioteka główna będzie zorientowana o usługach świadczonych w bibliotekach podległych, np. wydziałowych. Uzyskane wyniki przeczyły niekiedy temu założeniu, bowiem około 15% ankietowanych zaznaczyło odpowiedź „nie wiem”. Jeden z respondentów nie udzielił w ogóle odpowiedzi na to pytanie. Żadna odpowiedź nie była twierdząca, zaś 85% pytanych wskazało odpowiedź „nie”. Ostatecznie uzyskano wyniki oznaczające brak dostępności drukarek 3D w jednostkach zależnych i/lub brak wiedzy w tym zakresie, choć kwerenda internetowa dostarczyła odmiennych danych. Możliwe też, iż te biblioteki, których jednostki podległe posiadały 3DP, nie wzięły akurat udziału w badaniu.

W badaniu ankietowym wzięło udział 59% bibliotek akademickich w Polsce, co jest wynikiem bardzo dobrym, jednakże niepełnym, toteż zatelefonowano jeszcze do oddziałów informacji naukowej poszczególnych bibliotek lub innych jednostek realizujących zbieżne zadania. W wyniku rozmów telefonicznych przeprowadzonych z 52 placówkami, co stanowi 88% spośród wszystkich (Tab. 1), okazało się, że 50 z nich nie oferuje usług w zakresie druku 3D, zaś dwie posiadają drukarki 3D dla wewnętrznych potrzeb, a tylko jedna biblioteka poinformowała o dostępności drukarki 3D w bibliotece wydziałowej. W materiale zebrany poprzez wywiad telefoniczny nie udało się potwierdzić dostępności jakiegokolwiek drukarki 3D dla pełnego grona zainteresowanych, na co wskazał jeden ankietowany.

WNIOSKI

Biblioteki główne uczelni publicznych w Polsce praktycznie w ogóle nie posiadają technologii 3DP, zaś te, które ją posiadają użytkują ją w wąskim zakresie. W kontekście uzyskanych w niniejszym artykule wyników, słuszność należy przyznać wypowiedzi, że „w Polsce koncepcja makerspace nie jest jeszcze w pełni wykorzystana, chociaż idea tworzenia miejsc kreatywnych, w szczególności w bibliotekach, istnieje od dawna” (Wojciechowska & Orzoł, 2021, s. 12). Przyczyn tego zjawiska upatrywać można w nikłej społecznej świadomości dotyczącej druku 3D. Dlatego też w wielu pracach poświęconych analizom wdrażania oraz użytkowania druku 3D w bibliotekach akademickich zwracano uwagę na konieczność prowadzenia stałej akcji promującej zalety pracy z 3DP. Zalecano organizowa-

nie cyklicznych oraz okazjonalnych warsztatów, szkoleń, lekcji, prelekcji, wykładów, eventów, podczas których zachęci się potencjalnych użytkowników do pracy z tą wciąż jeszcze nową technologią. Dzięki temu pojawią się klienci bibliotek chętni do używania 3DP, a to w rezultacie może podziałać motywująco do organizowania takich usług w bibliotekach.

Włączenie technologii druku trójwymiarowego na stałe do katalogu świadczonych przez bibliotekę usług wymaga zmiany polityki wewnętrznej biblioteki. Określenia nowych celów, a więc opracowania innej wizji biblioteki, czyli tego co jest *clou* działalności takiej biblioteki. Dopiero wtedy być może pojawi się pierwszy pilotażowy projekt implementacji 3DP na szeroką skalę do działalności biblioteki akademickiej w Polsce i będzie można ocenić jego realizację oraz poznać korzyści, ewentualnie także problemy, przed którymi stawać będzie każda biblioteka akademicka w kraju włączająca 3DP do swojej oferty.

Skoro na świecie szeroko implementuje się 3DP w bibliotekach akademickich, to w Polsce również warto byłoby poszerzać ofertę w tym zakresie. Biblioteka zainteresowana rozpoczęciem świadczenia takich usług może posiłkować się ustaleniami wskazanymi powyżej (Rys.1). Dzięki temu wdrożenie przeprowadzi sprawniej.

ZAŁĄCZNIK 1

Badanie dot. wykorzystania druku 3D w bibliotekach akademickich.
Data udostępniania ankiety: 22-24 marca 2023 r.

Czy w bibliotece głównej dostępne są drukarki 3D? (jednokrotny wybór)

- tak
- nie

Ile drukarek 3D posiada biblioteka główna? (jednokrotny wybór)

- 1
- 2
- 3 i więcej
- nie posiada

Jakie modele drukarek 3D dostępne są w bibliotece głównej? (wielokrotny wybór)

- open source
- własnościowe
- biblioteka nie posiada drukarek 3D

Czy biblioteka główna oferuje usługi w zakresie druku 3D? (wielokrotny wybór)

- tak, wszystkim studentom
- pracownikom
- nikomu – używana jest w innych celach
- nie, bowiem nie posiada drukarek 3D

Czy drukarki 3D dostępne są w bibliotekach podległych, np. wydziałowych, filiach itp.? (jednokrotny wybór)

- tak
- nie
- nie wiem

Czy w planach jest zakup drukarek 3D? (jednokrotny wybór)

- tak
- nie

W jakim celu biblioteka zamierza kupić drukarki? (wielokrotny wybór)

- świadczenie usług w zakresie druku 3D wszystkim zainteresowanym
- udostępnianie studentom
- udostępnianie pracownikom
- w innych celach
- biblioteka nie zamierza kupić drukarek 3D

Z jakich powodów biblioteka nie zamierza kupić drukarek 3D? (wielokrotny wybór)

- brak środków
- brak zapotrzebowania na tego typu usługi ze strony klientów biblioteki
- biblioteka nie jest zainteresowana świadczeniem tego typu usług
- brak odpowiednio wykwalifikowanego personelu
- dostępne w bibliotece drukarki 3D są wystarczające

Czy w bibliotece głównej znajduje się przestrzeń kreatywna, twórcza, makerspace? (jednokrotny wybór)

- tak
- nie

BIBLIOGRAFIA

- Aagaard, P., Kolitsky, M. A. (2013). 3-D Printing, Copyright, and Fair Use: What Should We Know? *Proceedings of the Charleston Library Conference*. <http://dx.doi.org/10.5703/1288284315309>
- Chaddha, K., Kanjilal, U. (2022). Transforming Academic Libraries into Information Commons. A Proposed Model. *Evidence Based Library and Information Practice*, 17(1), 4-37. <https://doi.org/10.18438/eblip30004>
- Chin, Y. M. (2012). U. Nevada library Offers 3D Printing Across the Board. *Library Journal*, August 7. <http://lj.libraryjournal.com/2012/08/academic-libraries/unevada-library-offers-3d-printing-across-the-board>
- Ford, S., Minshall, T. (2019). Invited Review Article: Where and how 3D printing is used in teaching and education. *Additive manufacturing*, 25, 131-150. <https://doi.org/10.1016/j.addma.2018.10.028>
- Gonzalez, S. R., Bennett, D. B. (2014). Planning and Implementing a 3D Printing Service in an Academic Library. *Issue in Science and Technology Librarianship*, Fall, 78(7). <http://www.istl.org/14-fall/refereed3.html>
- Groenendyk, M., Gallant, R. (2013). 3D printing and scanning at the Dalhousie University Libraries. A pilot project. *Library Hi Tech*, 31(1), 34-41. <https://doi.org/10.1108/07378831311303912>
- Letnikova, G., Xu, N. (2017). Academic library innovation through 3D printing services. *Library Management*, 38(4-5), 208-218. <https://doi.org/10.1108/LM-12-2016-0094>
- Litsey, R., Allen, C., Cassidy, R., DeVet, K. E. (2020). Shaping new ideas: A case study on a library developed 3D model service for university instruction. *Journal of Access Services*, 17(3), 119-129. <https://doi.org/10.1080/15367967.2020.1741375>
- Mahida, S., Patel, N. (2015). Implementing 3D Printer in Academic Library. https://www.academia.edu/38124077/Implementing_3D_Printer_in_Academic_Library
- Moorefield-Lang, H. M. (2014). Makers in the library: case studies of 3D printers and makerspaces in library settings. *Library Hi Tech*, 32(4), 583-593. <https://doi.org/10.1108/LHT-06-2014-0056>
- Nagle, S. B. (2021). Maker Services in Academic Libraries. A Review of Case Studies. *New Review of Academic Librarianship*, 27(2), 184-200. <https://doi.org/10.1080/13614533.2020.1749093>
- Pryor, S. (2014). Implementing a 3D Printing Service in an Academic Library. *Journal of Library Administration*, 55(1), 1-10. <https://doi.org/10.1080/01930826.2014.893110>
- Scaffani, V. F., Sahib, J. (2013). A Model for Managing 3D Printing Services in Academic Libraries. *Issues in Science and Technology Librarianship*, Spring no 72. <https://journals.library.ualberta.ca/istl/index.php/istl/article/view/1571/1482>
- Uzwyszyn, R. J. (2018). Academic libraries and technology: An environmental scan towards future possibility. In: G. J. Holbrok (Ed.), *Academic and Digital Libraries: Emerging Directions and Trends* (pp. 63-86). Nova Publishers.
- Van der Ven, G. (2016). Developing and Implementing 3D Printing Services in an Academic Library. <https://ourspace.uregina.ca/handle/10294/6762>

- Walker, V. (2017). Implementing a 3D printing service in a biomedical library. *Journal of the Medical Library Association*, 105(1), 55-60. <https://doi.org/10.5195/jmla.2017.107>
- Wojciechowska, M., Orzoł, M. (2021). Przestrzenie kreatywne w bibliotekach w świetle najnowszych koncepcji badawczych (przykład makerspace), *Toruńskie Studia Bibliologiczne*, 14(1), 9-33. <https://doi.org/10.12775/TSB.2021.001>
- Wykaz uczelni publicznych nadzorowanych przez Ministra właściwego ds. szkolnictwa wyższego - publiczne uczelnie akademickie. Retrieved July 30, 2023, from <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/wykaz-uczelni-publicznych-nadzorowanych-przez-ministra-wlasciwego-ds-szkolnictwa-wyzszego-publiczne-uczelnie-akademickie>

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 2 stycznia 2024 r.

SEBASTIAN DAWID KOTUŁA
Institute of Cultural Studies
Maria Curie-Skłodowska University
e-mail: sebastian.kotula@mail.umcs.pl
ORCID 0000-0002-5195-7289

IMPLEMENTING 3D PRINTING IN ACADEMIC LIBRARIES

KEYWORDS: 3D printing. Academic libraries of public universities in Poland. Implementation. Stages. Results of survey, online and phone research.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – the article provides answers to 2 questions: 1) how to implement 3D printing in academic library activities, and 2) what is the state of 3D printing implementation in public academic libraries in Poland in the beginning of 2023. **Research methods** – In order to answer the first question the author analyzed resources in English discussing the implementation of 3D printing in academic libraries in general. The answer to the second question required a survey as well as online research and phone calls. **Most important results** – There are 6 stages necessary to include 3D printing in services offered by academic libraries. First of all, the library must become interested in offering this service, then it has to find a target group of users. Next, librarians have to select appropriate hardware and find a place for it. The fourth stage involves preparing rules and regulations as well as the workflow, the fifth one – running a continuous promotion campaign. The last step is the control of how the new service is used. In Poland 3D printing is virtually unavailable in public academic libraries. Only one library offers access to 3D printer to all interested users and other libraries do not have any plans to purchase such a tool. **Conclusions** – Polish libraries do not see a need to offer 3D printing services which means that the technology in question requires more marketing. Libraries interested in implementing 3D printing may conduct the whole proces more effectively if it uses guidelines from the article.

AGNIESZKA GOŁDA
Instytut Nauk o Kulturze
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: agnieszka.golda@us.edu.pl
ORCID: 0000-0001-6571-5304

MISJA ZAWODU ARCHITEKTA INFORMACJI

Agnieszka Gołda, dr hab., pracownik Instytutu Nauk o Kulturze Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Za-
interesowania naukowe: bibliografia, czasopiśmiennictwo, biografistyka, etyka informacyjna. Autorka
książek: *Materiały źródłowe do biografii ks. prof. Wincen-
tego Myszora* (katalog z opracowaniem) (współautor
Katarzyna Tałuć, Katowice 2020), *Teoria bibliografii w
II Rzeczypospolitej* (Katowice 2018), *Z zagadnień form
bibliografii. Monografia bibliograficzna* (Warszawa 2005),
Monografia bibliograficzna. Analiza modelowa (Często-
chowa 2003), *Tygodnik katolicki „Niedziela” 1926-
1939* (współautor Zbigniew Żmigrodzki, Częstochowa
2002).

SŁOWA KLUCZOWE: Architekt informacji. Architektura informacji. Misja. Za-
wód

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Od lat na rynku funkcjonują firmy prowadzące działalność w zakresie architektury informacji, zajmujące się m.in. projektowaniem UX/UI, projektowaniem graficznym stron internetowych, tworzeniem interfejsów itd. Biorąc pod uwagę fakt, że jednym z elementów zarządzania strategicznego przedsiębiorstw jest misja, postanowiono zbadać jakie zobowiązania wobec klientów i społeczeństwa przyjęły instytucje związane z architekturą informacji. **Metody badań** – Do badania wybrano 30 stron WWW polskich firm. Poddano je analizie krytycznej treści, analizie danych zastanych, a następnie metodzie opisowej i egzemplifikacyjnej. **Wnioski** – 13,33% przedsiębiorstw nie zamieściło na

swoich witrynach misji ujętej w charakterystyczne motto. Na wszystkich stronach WWW zamieszczono za to opis głównych zadań, wskazano zakres działalności, wymieniono stosowane narzędzia oraz wytypowano krąg odbiorców usług. W 60% przypadków poinformowano o wartościach, jakimi mają się posługiwać pracownicy firm. Na 76,67% stron WWW omówiono kompetencje zatrudnionych. Tylko 13,33% firm zaprezentowało korzyści płynące z pracy architektów informacji dla społeczeństwa.

WSTĘP

Architekt to zawód cieszący się uznaniem. Jego przedstawiciele muszą legitymować się dobrym warształem, wyobraźnią, zmysłem estetycznym i „myśleniem przestrzeni” – od tego przecież zależy bezpieczeństwo i komfort odbiorców i użytkowników ich usług. Podobnych umiejętności, ale związanych ze sferą cyfrową, należy oczekiwać od architektów informacji, o których profesjonalizmie wiele pisze się w ostatnich latach. To architekci informacji są odpowiedzialni za interakcje w środowisku cyfrowym i w związku z tym są zobowiązani posiadać „świadomość roli, jaką odgrywają ich projekty w życiu konsumentów” (Mościchowska & Rogoś-Turek, 2017, s. 22). Produkty pracy architektów informacji powinny być zorientowane na użytkowników, dlatego też uzasadnione jest sprawdzenie, czy przedstawiciele zawodu deklarują misję, którą można było zbadać, analizując misje zatrudniających ich przedsiębiorstw.

W tym miejscu należy poczynić założenie natury ogólniejszej, a mianowicie, gdy słyszy się o zawodach z misją, na myśl przychodzi niejednokrotnie profesje, do których wykonywania potrzebne jest pewne posłannictwo (np. nauczyciele, pracownicy służby zdrowia). Tymczasem katalog zawodów, których przedstawiciele pełnią misję, jest znacznie szerszy. Trudno wyobrazić sobie zakłady pracy, w których zatrudnieni nie mieliby jasno wytyczonych celów, do których spełnienia dąży się wykonując jednostkowe zadania w sposób jak najbardziej profesjonalny, zgodnie z wymaganymi na danym stanowisku pracy kompetencjami, z dbałością o odbiorców pracy i wykorzystywane narzędzia. Pracownicy są częścią systemu społecznego, grup społecznych i zawodowych, które mają swoje cechy charakterystyczne, pełniąc jednocześnie określone role zawodowe związane z wykonywanymi obowiązkami zawodowymi i pozycją zajmowaną w zakładzie pracy. To oni są także ogniwem przedsiębiorstwa, wraz z zasobami finansowymi, materialnymi i niematerialnymi, i to oni wykonują pracę, będącą sposobem na realizację własnych aspiracji oraz dającą podstawy zapewnienia warunków egzystencji sobie i społeczeństwu (por. Bittner & Stępień, 2000, s. 16-18, 35; Konstańczak, 2000, 44-46). W perspektywie organicznej przedsiębiorstwo „jest postrzegane jako »żywy organizm« charakteryzujący się inicjatywą i kreatywnością,

którym należy zarządzać, opierając się na efektach pracy ludzi i ich zdolnościach”, a w perspektywie kulturowej ma ono „określone cele i wartości i której menedżerowie muszą tworzyć kulturę zapewniającą zaangażowanie pracowników i ich identyfikowanie się z tą organizacją” (Cardona & Rey, 2009, s. 32). To wszystko sprawia, że od zatrudnionych wymaga się określonych zachowań, wytwarzania odpowiedniej jakości produktów i usług. Podejście pracowników do powierzonych sobie zadań jest warunkiem dobrze pełnionej roli zawodowej, a to z kolei przekłada się na postępowanie przedstawicieli zawodów i firm w społeczeństwie. Praca niewątpliwie wpływa na nastawienie zatrudnionych do przypisanych sobie celów zawodowych. Od zatrudniających zależy więc to, jaki będzie efekt końcowy pracy, to oni mają zapewnić odpowiednie narzędzia i warunki jej wykonywania, ale i wskazać perspektywy rozwoju samego przedsiębiorstwa i jednostek. Poczynione ustalenia pozwalają zatem zbadać misje architektów informacji za pośrednictwem analizy misji zatrudniających ich przedsiębiorstw.

W literaturze przedmiotu podejmuje się od lat zagadnienia związane z misją firm – a więc zakładów zatrudniających wykonawców ról zawodowych. Koncepcja ta powstała w początkach lat 40. XX w., a została rozpowszechniona w latach 80. i w początkach 90. (Cardona & Rey, 2009, s. 65). Obejmuje ona m.in. aspiracje pracowników i stawiane im wyzwania. Przez misję zawodową należy rozumieć zaangażowanie pracownika na rzecz wykonywania powierzonych mu zadań w ramach firmy.

Misje są częścią zarządzania strategicznego (strategii biznesowej), a jednocześnie kategorią filozofii i etyki (Kochan, 2017, s. 50). „Podstawowe zasady”, „przesłanie sukcesu”, „filozofia organizacji”, „deklaracja”, „credo”, „motto”, „ambicje”, „aspiracje” czy „wizytówki” instytucji i pracujących w niej ludzi mogą być rozumiane jako „duch wartości, które można, i należy, przekazywać nowoczesnie, profesjonalnie, atrakcyjnie, ale także komercyjnie, z zachowaniem priorytetów wartości duchowych” (Drózdź, 2016, s. 27). Misje są również „nośnikami kultury, etosu i ideologii” (Gumul & Mamet, 2011, s. 182), a nade wszystko zobowiązaniami wobec interesariuszy i formą komunikacji z nimi (Mamet, 2005, s. 45-46; Tyburcy & Kobierecka, 2018, s. 22).

W misjach zwraca się uwagę na kilka wartości, w tym biznesową (nastawienie na zyski, wytrwałość, efektywność, fachowość), racjonalną (relacje i jakość komunikacji z kooperantami), rozwojową (innowacyjność, kreatywność, zdolność do uczenia się, ustawiczne doskonalenie) oraz związaną z wkładem na rzecz innych („budowanie wizerunku firmy odpowiedzialnej społecznie”) (alterWEB, 2019; Tyburcy & Kobierecka, 2018, s. 22). Co ciekawe, otoczenie firm może wpływać na zawartość misji (Mamet, 2013, s. 98). Misje obejmują zazwyczaj charakterystykę najważniejszych celów instytucji, a ponadto określają tożsamość i główny powód

ich istnienia. Mogą nie zmieniać się przez wiele lat, ale powinny uwzględniać dążenia przyszłościowe. W tego typu zapisach podkreśla się jakość świadczonych usług i wytwarzanych produktów, cechy wyróżniające firmę na rynku oraz wskazuje środowisko odbiorców. Dobrze opisana misja jest więc istotna z punktu widzenia klientów, którzy dzięki niej poznają priorytety przedsiębiorstwa. Tak buduje się zaufanie do instytucji, które tym samym zyskują lojalność adresatów usług i odbiorców towarów (*Poradnik...*, 2020). Starannie skonstruowana misja wpływa ponadto na zaangażowanie i motywację zatrudnionych, którzy lepiej rozumieją zadania, te ogólne i częściowe, w tym stojące przed wykonawcami konkretnych ról zawodowych. Łatwiej identyfikują się z firmą oraz wzrasta ich świadomość zawodowa. Nieznajomość lub niepełna orientacja w misji mogą natomiast powodować obniżenie jakości pracy, a to może z kolei wiązać się z utratą dobrego wizerunku.

Z praktyki wynika, że „Najczęściej w opisie misji firmy znajdują się elementy odnoszące się do: produktów, pracowników, lojalności klientów, technologii, filozofii, rozwoju, wizerunku, sposobu na przetrwanie, pozycji i reputacji firmy” (Kosienkowska, cop. 2014-2022). Kompleksowo komponenty misji wskazał Piotr Mamet, który od lat zajmuje się zagadnieniami języka biznesu. Łącząc różne koncepcje, zaproponował, by w misjach ująć sześć zagadnień: profil działalności przedsiębiorstwa i stosowane technologie; cel i wizję, wartości, filozofię, strategię, samoświadomość podmiotu; rynek i klientów; pracowników; społeczność lokalną i pozostałych kontrahentów (Mamet, 2013, s. 98). Ten właśnie schemat posłużył do syntetycznego opisu zawartości analizowanych na potrzeby artykułu treści pochodzących ze stron WWW wybranych firm związanych z architekturą informacji.

Forma zapisu misji – w związku z tym, że ma dotrzeć do niejednorodnych środowisk – powinna być prosta, czytelna, zwięzła, bowiem nie jest to charakterystyka dziejów firmy, wszystkich zachodzących w niej zmian i celów szczegółowych. Ma odpowiadać rzeczywistości, czyli być wiarygodna, unikatowa, w miarę krótka, choć co do tego nie ma pełnej zgodności (Malec, b.d.; Tyburcy & Kobierecka, 2018, s. 22-23), uwzględniać istotę funkcjonowania organizacji. Może przybierać postać sloganu promocyjnego (Mamet, 2013, s. 97) czy tekstu reklamowego (Mamet, 2005, s. 47-48).

Od misji zależy to, jak firma, ale i przedstawiciele zawodu, będą postrzegani i oceniani w społeczeństwie. Dlatego opracowują je przedsiębiorstwa od lat funkcjonujące na rynku, potentaci w swojej branży, jak i małe podmioty, dopiero rozpoczynające działalność. Część z nich deklaruje misje na stronach WWW. W związku z tym, że przedmiotem opracowania uczyniono misje zawodu architekta informacji, postanowiono zanalizować witryny należące do polskich agencji zajmujących się m.in.:

- tworzeniem i projektowaniem graficznym stron internetowych;
- designem i redesignem;
- projektowaniem, audytami i badaniami UX/UI;
- projektowaniem, badaniem i audytowaniem sklepów internetowych;
- projektowaniem oprogramowania specjalistycznego i interfejsów¹.

Łącznie wyszukano w sieci 30 witryn instytucji (zob. Aneks), z których 13,3% założono jeszcze w XX w., 36,7% w pierwszym dziesięcioleciu XXI w., najwięcej, bo 40%, w drugiej dekadzie stulecia, a 3,33% w trwającej². Na każdej ze stron WWW pojawiły się pewne elementy, które według P. Mameta stanowią część misji, choć nie zawsze miały one formę motta charakterystycznego dla tej formy wypowiedzi. Ponieważ celem badań była chęć scharakteryzowania przesłań pojawiających się w misjach firm, to ich strony WWW poddano na wstępie analizie krytycznej treści i analizie danych zastanych, by zebrać materiał źródłowy. On z kolei pozwolił wskazać elementy zawartości misji osób wykonujących zawód architektów informacji. Misje przedsiębiorstw posłużą zatem za podstawę opisu misji zatrudnionych w nich pracowników. Następnie, wykorzystując metody opisową i egzemplifikacyjną, zaprezentowano treść misji lub ich fragmentów, a przede wszystkim wskazano cechy specyficzne tego rodzaju tekstów oraz zademonstrowano ich najistotniejsze motywy. Ostatecznie ukazano kompletność zawartości misji, na podstawie koncepcji P. Mameta. Zanim jednak przedstawione zostaną wyniki kwerend witryn WWW omówione będą – na podstawie literatury – cechy i funkcje zawodu architekta informacji.

ARCHITEKT INFORMACJI JAKO ZAWÓD

W opisie cech charakterystycznych konkretnego zawodu istotne wydaje się wskazanie zadań pełnionych przez wykonujących go oraz ich odpowiedzialności społecznej. Pracujący powinni dysponować odpowiednimi kwalifikacjami – czyli wiedzą i umiejętnościami zdobywanymi w trakcie edukacji lub praktyki, ale nie mniej istotne są:

- „– idea obowiązku zawodowego, poczucia obowiązku, które ma posiadać każdy w swej działalności zawodowej – niezależnie od jej rodzaju;
- gotowość do pojmowania pracy jako celu samego w sobie;
- umiejętność koncentrowania myśli;
- czucie się zobowiązanym do wykonywania pracy;
- orientacja na zawodowy sukces mierzony stanem posiadania” (Reduta, 2015, s. 103; por. też Czerw & Borkowska, 2012, s. 204).

¹ Należy zaznaczyć, że część firm deklarowała po kilka form działalności.

² W przypadku dwóch firm (6,67%) nie udało się odszukać daty założenia.

Określenie kim jest architekt informacji może wzbudzać problemy terminologiczne. Na potrzeby artykułu przyjęto, że jest nim ten, kto komponuje i zarządza przestrzenią cyfrową, ponieważ architektura informacji zajmuje się „[projektowaniem, tworzeniem i integracją – przyp. aut.] przestrzeni informacyjnych w celu usprawnienia wyszukiwania informacji oraz ułatwienia zrozumienia ich treści. Polega na organizowaniu i reprezentowaniu zawartości obiektów informacyjnych za pomocą znaków słownych lub graficznych, a także na tworzeniu systemów nawigacyjnych umożliwiających efektywny dostęp do informacji zarówno w środowisku cyfrowym, jak i fizycznym” (Tomaszczyk & Matysek, 2020, s. 127).

Do zawodu architekta informacji przygotowują stosowne studia³, po których absolwenci mogą podejmować pracę w wielu instytucjach, w tym w „społecznych, politycznych, fundacjach, stowarzyszeniach oraz innych organizacjach zajmujących się planowaniem i realizowaniem polityki informacyjnej, zdobywaniem, przetwarzaniem i organizacją informacji; repozytoriach cyfrowych; firmach gromadzących i przetwarzających informacje; jednostkach administracji publicznej i państwowej; placówkach informacyjnych; bibliotekach; wydawnictwach; księgarniach (tradycyjnych i elektronicznych); agencjach reklamowych; portalach i serwisach internetowych; mediach społecznościowych; firmach zajmujących się analizą mediów i Internetu, a także prowadzić własną działalność na rynku usług informacyjnych” (Has-Tokarz & Malesa, 2020, s. 307). Pracują jako specjaliści zarządzania informacją, projektanci baz danych i stron internetowych, archiwiści dokumentów elektronicznych, menadżerzy serwisów internetowych i zbiorów cyfrowych, infobrokerzy, operatorzy systemów informacyjnych w przedsiębiorstwach i urzędach, testerzy użyteczności aplikacji, wydawcy, bibliotekarze, księgarze itd. (Has-Tokarz & Malesa, 2020, s. 307-308).

Ten szeroki wachlarz możliwości zatrudnienia jest wynikiem zdobycia wiedzy, a nade wszystko umiejętności z zakresu projektowania przestrzeni informacyjnych. Architekt informacji jest to zatem osoba, której kompetencje zawodowe związane są ze sprawnością porządkowania, or-

³ W programach studiów z zakresu architektury informacji podkreśla się umiejętności, które w trakcie nauki nabywają studenci, jak te związane z tworzeniem i zarządzaniem zasobami informacyjnymi, ekologią informacji, biznesem informacyjnym, zachowaniami i potrzebami informacyjnymi użytkowników. Kończący edukację łączą kompetencje z zakresu projektowania graficznego, informacji naukowej i bibliotekoznawstwa, informatyki, technologii informacyjnej, psychologii poznawczej, ergonomii i zarządzania. Ich wiedza i umiejętności związane są z szeroko rozumianą humanistyką cyfrową podbudowaną naukami o komunikacji społecznej i mediach, historią sztuki i informatyką. Absolwenci studiów potrafią generować, zarządzać, udostępniać tworzone przez siebie produkty cyfrowe, dostosowane treściowo i wizualnie do rzeczywistych potrzeb użytkowników, muszą umieć rozpoznawać potrzeby informacyjne klientów, nadawać produktom atrybuty funkcjonalności i estetyczności, odpowiednio selekcjonować i organizować informacje, prowadzić analizy środowiska informacyjnego; porządkować informacje, kategoryzować je, klasyfikować, opisywać (Malesa & Has-Tokarz, 2017; Matysek, 2020).

ganizowania, transmisji informacji o bardzo różnych zakresach i cechach. Pomaga odnaleźć odpowiednie dane w sposób łatwy i intuicyjny, kreuje systemy nawigacji, które nie pozwolą „pobłądzić” tym, którzy korzystają z przestrzeni informacyjnych w celach zawodowych, edukacyjnych, informacyjnych czy rozrywkowych. Architekt informacji „tworząc strukturę lub mapę informacji, pozwala innym znaleźć własną ścieżkę do wiedzy. Co więcej, jest to ktoś, kto wypracowuje wzorce właściwe dla kształtu i obiegu informacji, konstruując systemy, które będą wyznaczać standardy komunikacji XXI wieku” (Utracka, 2017, s. 176).

Na przedstawicielach zawodu spoczywa zatem odpowiedzialność za dobrostan informacyjny społeczeństw. Zadaniem architektów informacji jest zaprojektowanie i dostosowanie produktów cyfrowych do konkretnych grup użytkowników. Centrum zainteresowania architektów informacji stanowi adresat usług, nabywca towarów, konsument aplikacji, ale też sam produkt w postaci np. strony WWW czy programu komputerowego. Integrują wiedzę i umiejętności z zakresu nauk humanistycznych, społecznych oraz informatyki. Nie są to zagadnienia nowe, ale wyłoniono szereg problemów związanych z informatyką, projektowaniem wizualnym, grafiką, edytorstwem, bibliotekarstwem, psychologią poznawczą, komunikacją, dziennikarstwem (Malesa & Has-Tokarz, 2017, s. 206-207) łącząc je i ukierunkowując na eksploatujących produkty cyfrowe. Istotny jest więc związek tej gałęzi wiedzy z zaangażowaniem społecznym, znacznie wykraczającym poza sferę technologiczną. Skupiając się na profesjonalnym wykonawstwie wyrobów i usług cyfrowych architekci informacji nie mogą zapominać o potrzebach i wymaganiach klientów. Badania użyteczności efektów pracy, zachowań użytkowników, modelowanie interakcji, analizy środowiska cyfrowego – to jedne z najważniejszych celów działań architektów informacji (Jachimczyk, 2013, s. 178-179; Utracka, 2017, s. 181-182). To oni projektując przestrzeń informacyjną aranżują jej zawartość, etykietują, dzielą na łatwo przyswajalne części, określają i poznają grupy docelowe (Skórka, 2011, s. 54-55).

Zadania architektów informacji prowadzają się więc do pomocy w procesie wyszukiwania i obsługi przestrzeni informacyjnej. Dlatego tak ważne jest stosowanie przez przedstawicieli zawodu etyki zawodowej, w tym etyki projektowania, która „zmusza” do zastanowienia się nad tym, w jaki sposób planować produkty, by nikogo samym procesem ani działaniem narzędzia nie krzywdzić (*Design...*, n.d.). Użytkownik ma dzięki ich pracy otrzymać narzędzia pozwalające na dogodny dostęp do szukanych wartości. Równie istotne jest nadążanie za zmianami na rynku technologii, opieranie się w swojej pracy na najnowocześniejszych narzędziach i nieustanne zdobywanie nowych, specjalistycznych umiejętności i wiedzy. Jednocześnie architekci informacji muszą być świadomi konieczności podejmowania działań zespołowych, wymagających od pra-

cowników współpracy i dobrej komunikacji (Burford, 2011). Architekci informacji powinni być więc zorientowani na aktualne potrzeby odbiorców, a także świadomi pełnionych przez siebie funkcji społecznych, a o nich mowa w misjach.

ZAWARTOŚĆ ANALIZOWANYCH MISJI

Jak stwierdził Stanisław Skórka w tytule jednego z artykułów: „Najpierw użytkownik, potem technologia” – oto cele architektów informacji (Skórka, 2008, s. 218). Zdaniem badacza przez misję architektów informacji należy rozumieć „nadawanie takiej postaci komunikatowi, aby został on zrozumiany przez odbiorców. W głównym obszarze zainteresowań tej profesji znajduje się więc użytkownik, jego potrzeby i preferencje” (Skórka, 2011, s. 50). Jednocześnie należy pamiętać, że „istotnym humanistycznym postulatem w pracy architekta informacji jest szczególna dbałość o to, by zarządzanie informacją i sposób jej użycia nie był narzędziem manipulacji marketingowej, ale by chronił prawa wolności wyboru i kultury obiegu informacji, zgodnie ze standardami etyki komunikacji. Tu sfera wartości może motywować efektywność, gdy cele biznesowe równoważą potrzeby użytkowników i odwrotnie. Podstawą jest więc efektywne zarządzanie oraz jasna polityka i procedury działania” (Utracka, 2017, s. 185). Tym właśnie prawidłem powinny być podporządkowane misje firm z branży architektury informacji.

Te umieszczane na stronach WWW mają – zgodnie z praktyką innych przedsiębiorstw – formę krótką. Zaledwie w kilku słowach, lub częściach w kilku zdaniach, formułuje się stanowiska najważniejsze dla funkcjonowania instytucji w przestrzeni biznesowej i społecznej. Ich zawartość jest już jednak zróżnicowana. Zdarzają się, choć rzadko, odwołania do wartości ogólnoludzkich, jak zaprezentowano to w witrynie łódzkiej agencji The Humans, która dzieli się hasłem: „Go digital, stay human”⁴. Wyjątkowo w misjach analizowanych marek wskazano również korzyści płynące nie tylko dla odbiorców usług, ale ogółu społeczeństwa, jak: „Since the beginning our main goal was to help entrepreneurs build new software solution that matters. Building and shopping products that are helpful for people, making world a better place, for everyone, including ourselves” (Netgu) oraz „Stworzyliśmy markę Advalue Engaged, żeby jeszcze mocniej podkreślić to, że reklama, może zmieniać rzeczywistość na lepszą i żeby wspólnie z naszymi Klientami i Partnerami zadbać o nas i o naszą planetę, angażując biznes w wartościowe inicjatywy” (Advalue). Dla architektów

⁴ Wszystkie cytowane sformułowania pochodzące z misji znajdują się na stronach WWW analizowanych firm. Ścieżki dostępu do przytoczonych w tekście określeń umieszczono w Aneksie, dlatego też zrezygnowano z odesłań do bibliografii.

informacji ważna jest więc poprawa życia ludzi, czego dowodzą deklaracje ujawniające społeczną odpowiedzialność biznesu. Dla przykładu, na WWW The Story zapisano: „Lubimy tworzyć produkty cyfrowe we współpracy z organizacjami, które są zaangażowane w budowanie lepszego świata”. W tak skonstruowanych misjach ich autorzy, podkreślając niezbędność i użyteczność firm na rzecz optymalizacji warunków istnienia, odwołują się do emocji odbiorców przekazów.

Częściej w misjach wskazuje się jednak cele, jak: „Rozwój jest dla nas codziennym celem” (The Synergy), „Realizujemy biznesowe cele. Tworzymy efekt wow!” (welovedesign) oraz „Pomagamy sprzedawać w cyfrowym świecie” (4ec.eu⁵). Akcentuje się w nich sprawczą siłę instytucji, podejmowane starania oraz aktywny udział w osiągnięciu sukcesów tych podmiotów, które korzystają z usług przedsiębiorstw. Tak więc cele łączy się z opisem zadań wykonywanych na zlecenie klientów.

To oni wymieniani są w misjach stosunkowo często⁶. Przykładem jest następujące motto: „W partnerskiej relacji. Zawsze dla użytkownika” (Dragon Scale). Chcąc docenić interesariuszy, wskazuje się ich specjalne potrzeby i wymagania, np. „Od ponad 10 lat pomagamy ambitnym markom poruszać się w świecie online” (mohi.to). Ekspozuje się tym samym wyjątkowość nabywców usług, którzy – zdaniem autorów misji – w szczególności chcą zaistnieć w świecie wirtualnym. Kładzie się ponadto akcent na umiejętność łączenia obszaru technologii z potrzebami nabywców: „Lubimy rozwiązywać problemy biznesowe uwzględniając potrzeby użytkownika i możliwości technologii” (Usability LAB) oraz „Rozumiemy świat nowych technologii i wprowadzamy tam naszych klientów” (Unity Group). Te notki można postrzegać jako wyzwania biznesowe. Dowodzi tego też deklaracja: „Łączymy Twoje cele biznesowe z potrzebami Twoich klientów poprzez kompleksowe projektowanie UX & UI” (Unity Group)⁷. Dla firm z zakresu architektury informacji poprawne relacje z kontrahentami okazują się najważniejsze: „We design and develop web and mobile applications for our clients worldwide, focusing on outstanding user experience” (Netguru). Tworzenie projektów stanowi dla pracowników Craftona z kolei „nową ekscytującą podróż”, która pozwala im zachować „twórczy entuzjazm” skutkujący przygotowaniem wyjątkowych produktów. UX Marszałkowski część swojego credo przygotował nawet w formie metaforycznej: „W naszej agencji UX celem jest skrócenie dystansu między użytkownikiem a produktem. Niezależnie od tego czy produkt jest już długo na rynku czy może jest na razie szkicem w power poioncie [sic!], zawsze jest czas by go ulepszyć, by przetestować

⁵ Firma 4ec.eu obok Unity Group wyraźnie wydzieliła w zakładce *O nas* sekcję z opisem misji.

⁶ Inne są wyniki badań zaprezentowanych przez P. Mameta (2013, s. 100).

⁷ Podobnie brzmi misja na stronie Webmetric, na której wskazano cel działalności: „Naszym celem jest dostarczanie najlepszej wartości dla biznesu i jego klientów”.

go pod okiem doświadczonego moderatora. Wejźdźmy do głowy Państwa klientów, zobaczymy czego tak naprawdę pragną”.

Odbiorcy traktowani są zatem przez firmy tworzące produkty cyfrowe jak cel sam w sobie – to ich potrzeby oraz, co za tym idzie, potrzeby ich klientów są przedmiotem starań pracowników agencji. Zabiegi te mają charakter unikatowy i są każdorazowo dostosowywane do oczekiwań interesantów. To powoduje jednocześnie podniesienie atrakcyjności pracy architektów informacji, którzy nie muszą obawiać się rutyny.

Oni właśnie regularnie są „widoczni” w misjach. Ciekawą formę przyjęła misja opracowana przez Usability LAB, ponieważ na stronie WWW dokonano znanego z kodeksów deontologicznych rozróżnienia na kategorie odbiorców i przedmiotów⁸, z którymi mają do czynienia przedstawiciele agencji. Wytypowano trzy sfery pracy, które wymagały stosownego opisu, a mianowicie: biznes, technologia i użytkownicy. Charakterystyki dwóch pierwszych są przekazem o charakterze historycznym i faktograficznym, za to część zatytułowana *Rozumiemy użytkowników* sugerowałaby zawartość obejmującą relacje firmy z odbiorcami jej usług. Tymczasem można w niej odnaleźć słowa dotyczące profesjonalizmu wykonujących działania: „Posiadamy doświadczenie zarówno w analizie ilościowej (Google Analytics, HotJar), jak i badaniach jakościowych – wywiadach, testach użyteczności, eyetrackingu. W Usability LAB Skupiamy się na metodach badawczych, które wspierają pozyskanie wymagań do produktu oraz wspierają zwinne wytwarzanie”. Również na WWW Artegence podkreślono profesjonalizm i umiejętności pracowników, którzy radzą sobie w sytuacji przebudowy „Od genialnej idei strategicznej do pełnej transformacji digitalowej”. W agencji reklamowej i kreatywnej UXWEB stwierdzono bezpośrednio: „Jesteśmy grupą profesjonalistów. Od lat każdy z nas robi to, w czym jest najlepszy i co sprawia mu satysfakcję. Nasza agencja interaktywna jest miejscem, w którym realizujemy wspólne pasje i zainteresowania zawodowe. Dlatego możesz mieć pewność, że w każdym projekcie widać i czuć nasze zaangażowanie oraz determinację w dążeniu do perfekcji. Z dbałością o każdy piksel, realizujemy [sic!] projekty dla małych i dużych biznesów. Nasze motto PIXEL PERFECT można dostrzec w każdym realizowanym projekcie”. W zaledwie kilku zdaniach czytający misję może dowiedzieć się wiele o fachowości zatrudnionych, ich przygotowaniu, odpowiedzialności za powierzone zadania oraz gotowości na podjęcie każdego wyzwania. Równie wymownie skonstruowano misję w formie prezentacji możliwości w witrynie firmy Pageart: „Jesteśmy grupą profesjonalistów. Każdy z nas od lat robi to, w czym jest

⁸ Podział taki występuje choćby w *Kodeksie etyki bibliotekarza i pracownika informacji* z 2005 r., w którym wyodrębniono następujące rozdziały wskazujące na postawy zatrudnionych w księżnicach i ośrodkach informacji wobec: społeczeństwa, użytkowników, zasobów informacyjnych i bibliotecznych, współpracowników i przedstawicieli zawodu oraz pracodawców.

najlepszy i co sprawia mu największą radość. Nasza agencja interaktywna jest miejscem, w którym realizujemy wspólne pasje. Dlatego możesz mieć pewność, że w każdym projekcie widać i czuć nasze zaangażowanie oraz determinację w dążeniu do doskonałości. Z należytą dbałością, w najdrobniejszym szczególe, zajmujemy się powierzonymi nam projektami”.

Z deklarowanym profesjonalizmem pracowników łączy się szybkość i umiejętność dostosowania rezultatów działalności do życzeń interesantów. Tego typu opis można znaleźć na stronie agencji movade: „Not every Design Sprint agency can translate the insights of the workshop into exceptional design. We put the maximum of our energy and knowledge that the final product is thought out. Our sprints are characterized by the desire to have the fastest, relatively low-cost verification of your project assumptions and the high-quality UX/UI that meet the realities of the business initiatives” i dalej: „We know how to design create usable and effective solutions. From idea, implementation through testing phase”.

Na podstawie misji firm można więc poznać kompetencje zatrudnionych. Poza już wspomnianymi zdolnościami należą do nich: odwaga, odpowiedzialność i otwartość w podejmowaniu wyzwań zawodowych, autorozwój poprzez pracę, otwartość w komunikacji i artykułowaniu własnych poglądów, szacunek dla innych osób (np. Unity Group). Pracowników cechuje też kreatywność i doświadczenie⁹ czego dowodem jest zapis: „Jesteśmy geekami open source. Kreatywnymi i ze stylem” (creativestyle). Zgodnie z deklaracjami grupy ludzi składające się na potencjał przedsiębiorstw mają demonstrować wspólne wartości, cele i ambicje. Mogą nimi być solidność, śmiałość, operatywność – jako najogólniejsze, ale też praca zespołowa, empatia, skuteczność (np. Mobee Dick)¹⁰. Tym samym można odnaleźć nawiązania do *A Designer's Code of Ethics* Mike'a Monteiro¹¹. Takim zachowaniom w miejscu pracy sprzyja wypracowane zaufanie, ale też podkreślana w misjach dobra atmosfera będąca efektem kolektywnych pasji, np. fotograficznych, oraz podróży (np. Crafton). Te elementy bezpośrednio wpływają na budowanie wspólnoty¹². W misji agencji Crafton

⁹ Na stronie overlap zamieszczono zaledwie kilka słów: „Zwiększamy ... stron i aplikacji. Wykorzystaj nasze doświadczenie, by Twoje pomysły zaczęły działać”. W miejscu wykrópkowania pojawiają się sekwencyjnie cztery słowa: konwersję, użyteczność, skuteczność, konkurencyjność. Agencja zadbała nie tylko o poinformowanie o swoich głównych celach, ale też zrobiła to w formie wykazującej dbałość o prostotę i atrakcyjność przekazu.

¹⁰ O wyznawanych wartościach można przeczytać w jednym z najkrótszych haseł ze strony Nextrope: „Naszymi fundamentalnymi wartościami są ambicja, kreatywność i współpraca”.

¹¹ Projektanci przestrzeni cyfrowych mają być przede wszystkim kompetentni i odpowiedzialni za wykonywane przez siebie projekty, choć oczywiście nie mają możliwości przewidywania sposobów ich późniejszego zastosowania. Powinni przede wszystkim wziąć pod uwagę wartość swoich inicjatyw, które będą oddziaływały na społeczeństwo, a nie skupiać się na warstwie wizualnej produktów (Monteiro, 2017).

¹² W wityrnie agencji Crafton wskazano, że osiągnięcie wyników jest możliwe dzięki harmonii w zespole: „Zaufanie jakim darzymy siebie nawzajem pomaga nam efektywnie pracować na każdym

podkreślono nawet nastawienie pracowników do świata: „Pasjonaci stron przyjaznych użytkownikowi” oraz „Jesteśmy niewielkim zespołem entuzjastów technologii internetowych, dobrego designu i przemyślanych strategii. Budowanie relacji partnerskich i wspieranie profesjonalnym doradztwem jest dla nas równie ważne jak procesy projektowe i jakość dostarczanych produktów. Dzięki tym wartościom zaufały nam największe firmy w Polsce i na świecie”. Ta misja obejmuje poza opisem zatrudnionych wskazówki związane z obszarem działania oraz rynkami zbytu produktów.

Różnorodność i inkluzywność wspiera się z kolei w misjach sformułowaniami dotyczącymi kultury pracy i jej wymiaru etycznego: „Rośnij z nami! Wprowadzimy na rynek Twoją markę oraz rozwiemy sklep online. Pomożemy dokonać transformacji z offline do online! Nie dzielimy klientów na lepszych i gorszych, chętnie pracujemy ze startupami, małymi e-Commerce oraz dużymi partnerami. Rekomendujemy zawsze najlepsze rozwiązania i dajemy z siebie 200% tego, co w Nas najlepsze. Jednocześnie liczymy na takie same zaangażowanie ze strony naszych klientów” (nesty).

W jednej z ciekawszych i najobszerniejszych misji, a mianowicie agencji Mobee Dick, deklaratywnie i intencjonalnie stwierdzono: „Na pierwszym miejscu stawiamy jasne zasady i transparentność. My nie wierzymy, że UX przynosi realną wartość ludziom i biznesom. My to wiemy” oraz „Jesteśmy firmą projektowo-badawczą. Projektujemy w oparciu o badania, czasami pod presją czasu, często tam, gdzie zawiedli inni. Zgłoś się do nas i zrobmy razem projekt, którym pochwalisz się całemu światu”. Firma podkreśliła zatem skuteczność podejmowanych przez siebie działań, wyjątkowość osiąganych celów, a nawet swego rodzaju dominację nad innymi. Zdarza się, że misja sformułowana jest wręcz w formie obietnicy: „Nasze projekty UX to wzór na sukces Twojej firmy w cyfrowym świecie” (Agencja UX Wzór), co ma niewątpliwie podnieść prestiż instytucji w opinii odbiorców jej usług.

Kreatywność, wiedza, pomysłowość, profesjonalizm – to zatem najczęściej powtarzane w misjach słowa, które podkreślają przygotowanie zawodowe wykonawców zleceń. Taką zawartość misji można udokumentować zapisem pochodzącym ze strony Unity Group: „Nasza firma funkcjonuje w oparciu o wzajemną deklarację, dotyczącą wszystkich osób ją tworzących. Ta umowa przyjmuje kulturę nastawioną na samodzielność i zwinność, zarówno osobistą, jak i zespołową”. Misje zawodowe opisują więc kompetencje, uczciwość zawodową, obiektywizm, odpowiedzialność i szacunek dla klientów. W wypowiedziach eksponuje się także

etapie projektu. Wierzymy, że spójna wizja projektu pojawia się w wyniku otwartej debaty na różnych polach. Dbamy o tworzenie środowiska, w którym osiągniesz najbardziej ambitne cele”.

zgranie zespołów pracowniczych (np. The Story), ich zaangażowanie, innowacyjność, doświadczenie oraz praktyczne i elastyczne podejście do zadań zawodowych. Nie mniej istotne jest i to, że pracownicy rozwijają się w pracy, wykorzystując fachowość, wiedzę i energię (np. Softiq).

Rzadkością wśród analizowanych wypowiedzi były takie, w których na pierwszy plan wysuwano produkt cyfrowy, traktowany jako cel aktywności. Lakoniczne określenie można odnaleźć na stronie WWW Symetrii, która zadeklarowała: „We build Proven Digital Products”. Tego typu sformułowania są charakterystyczne dla firm, które dążą do tego, by stworzyć ofertę na jak najwyższym poziomie, ale jednocześnie dostosowaną do indywidualnych wymagań klientów, z wykorzystaniem nowoczesnych metod i narzędzi. Przykładowo, w witrynie AGENCJI UX&CRO, napisano: „Naszą pracę opieramy na danych z analiz ilościowych oraz jakościowych. Projektujemy i optymalizujemy serwisy internetowe (CRO). Czujemy się świetnie w branży e-Commerce, fin-tech oraz start-up. Wszędzie tam, gdzie miarą jest ROI”.

ZAKOŃCZENIE

W przedstawionych opisach misji prezentuje się przede wszystkim najważniejsze zadania firm, które mogą wpływać na satysfakcję klientów, pracowników, w mniejszym stopniu otoczenia społecznego. Misja przedsiębiorstwa może wpływać na sposób jego funkcjonowania na rynku lokalnym i globalnym, jest nośnikiem wiodącego przesłania, w myśl którego powinni działać wszyscy pracownicy, jest również wyznacznikiem podejmowanych decyzji nadających sens pracy. Dobrze opracowana misja oddziałuje też na wizerunek agencji i jej reputację.

Firmy związane z architekturą informacji są obecne na polskim rynku biznesowym stosunkowo krótko i – w większości – dopiero budują swój prestiż zawodowy. Dlatego też nie każda posiada odrębną opisaną misję (13,33%), ale na wszystkich stronach WWW scharakteryzowano główne zadania i podjęte projekty, mające wyróżnić marki spośród innych działających w branży, zakres prowadzonej działalności, wdrożone narzędzia pozwalające osiągać korzyści oraz wymieniono bądź opisowo wskazano krąg odbiorców usług (Tab. 1).

Tabela 1. Komponenty misji zanalizowanych firm według koncepcji Piotra Mameta.

	Profil działalności przedsiębiorstwa i stosowane technologie	Cel i wizja	Wartości, filozofia, strategia, samoświadomość podmiotu	Rynek i klienci	Pracownicy	Spoleczność lokalna i pozostali kontrahenci
Advalue	+	+	+	+	+	+
AGENCJA UX&CRO	+	+	+	+	-	-
Agencja UX Wzór	+	+	+	+	-	-
Artergence	+	+	+	+	+	-
Crafton	+	+	+	+	+	-
creativestyle	+	+	+	+	+	-
4ec.eu	+	+	+	+	-	-
Dragon Scale	+	+	+	+	-	-
Extra.Hut	+	-	-	+	+	-
The Humans	+	+	+	+	+	-
Ideo Force	+	-	-	+	+	+
Mobee Dick	+	+	+	+	+	-
mohi.to	+	+	-	+	+	-
movade	+	+	+	+	+	-
nestyry	+	+	+	+	-	-
Netguru	+	+	+	+	+	+
Nextrope	+	+	+	+	+	-
Overlap Studio	+	+	-	+	+	-
Pageart Agencja Interaktywna	+	+	-	+	+	-
Softiq Software House	+	-	-	+	+	-
The Story	+	+	+	+	+	+
Symetria	+	+	-	+	+	-
The Synergy	+	+	+	+	+	-
Unity Group	+	+	+	+	+	-
Usability LAB	+	+	-	+	+	-
Uxdesign	+	-	-	+	+	-
UXMarszałkowski	+	+	-	+	-	-
UXWEB	+	+	-	+	+	-
Webmetric	+	+	-	+	+	-
welovedesign	+	+	+	+	-	-

W większości przypadków (60%) ukazano ponadto wartości, jakimi mają się kierować pracownicy zatrudnieni w firmach oraz ujawniono posiadane przez nich kompetencje i zaangażowanie w pracę (76,67%). Sporadycznie za to przedstawiano korzyści, jakie mogą osiągać z działalności instytucji mieszkańcy najbliższej okolicy lub społeczeństwo (13,33%).

Jeśli już przedsiębiorstwa zdecydowały się na skonstruowanie misji, to umieściły w nich sformułowania reprezentujące wartości biznesowe (np. podkreślanie profesjonalizmu i osiągnięć), racjonalne zwane społecznymi (elementy dotyczące komunikacji, poszanowania ludzi i pracy zespołowej) oraz rozwojowe (innowacyjność, kreatywność, doskonalenie się). Skomponowano je w taki sposób, by niosły ze sobą bardzo konkretny a jednocześnie uniwersalny przekaz. Użyto w nich języka znanego z anonsów reklamowych, a słowa bezpośrednio skierowano do odbiorców, co miało na celu skrócenie dystansu między twórcami produktów i usług a ich klientami.

Zbadane misje zawierają deklaracje – co prawda w mniejszości – zakładające poprawę życia społeczeństw, a przede wszystkim fachowość i zrozumienie użytkowników. Dlatego też zaznacza się w nich, że nawet niewielkie zespoły, za to wykazujące się kreatywnością, przebojowością i dobrą organizacją, są w stanie przygotować złożone projekty. W scharakteryzowanych misjach nie brakuje określeń uznanych przez Marka Kochana za słowa klucze tego rodzaju wypowiedzi, jak: „wzrost, innowacje/innowacyjność, kreatywność, inwestycje, doskonalenie, doskonałość – dążenie do doskonałości” (Kochan, 2017, s. 50-51), co dowodzi planów i aspiracji firm. Czynniki ludzki – odbiorca i wykonawca produktów i usług – zajmuje najwięcej miejsca w misjach wyrażających dążenia, ambicje jakościowe i przyszłościowe agencji działających na rynku produktów cyfrowych.

ANEKS. WYKAZ ZANALIZOWANYCH FIRM

Nazwa firmy	Data założenia	WWW	Sposób dostępu do misji	WWW misji
Advalue	2008	https://advalue.pl/strona-startowa	Zakładka <i>Agencja</i>	https://advalue.pl/agencja
AGENCJA UX&CRO	2008	https://ideacto.pl	zakładka <i>O nas</i>	https://ideacto.pl/o-nas
Agencja UX Wzór	2017	https://wzor.biz	strona główna, zakładka <i>O Wzorze</i>	https://wzor.biz/o-wzorze
Artelligence	1995	https://artelligence.com/pl	zakładka <i>O nas</i>	https://artelligence.com/pl/o-nas
Crafton	2010	https://crafton.pl	zakładka <i>O nas</i>	https://crafton.pl/o-nas
Creativestyle	2001	https://www.creativestyle.pl/ux-design	zakładka <i>O nas</i>	https://www.creativestyle.pl/o-nas
4ec.eu	2020	https://4ec.eu	zakładka <i>O nas</i>	https://4ec.eu/o-nas
Dragon Scale	-	https://www.thedragonscale.com	strona główna	-
Extra.Hut	2018	https://extrahut.com	-	-
The Humans	2019	https://thehumans.pl	strona główna	-
Ideo Force	1999	https://www.ideoforce.pl	-	-
Mobee Dick	2012	https://www.mobeedick.com	zakładka <i>O nas</i>	https://www.mobeedick.com/o-nas
mohi.to	2008	https://pl.mohi.to	zakładka <i>O nas</i>	https://pl.mohi.to/o-nas
Movade	2013	https://www.movade.com	strona główna	-
Nestry	2018	https://nestry.pl	strona główna	-
Netguru	2008	https://www.netguru.com	zakładka <i>About Us</i>	https://www.netguru.com/about-us#our-values
Nextrope	2015	https://nextrope.com/pl	zakładka <i>Kariera</i>	https://nextrope.com/pl/kariera
Overlap Studio	2015	https://www.overlap.studio/pl	strona główna	-
Pageart Agencja Interaktywna	2018	https://pageart.agency	zakładka <i>O nas</i>	https://pageart.agency/o-nas
Softiq Software House	2015	https://softiq.pl	-	-
The Story	2009	https://thestory.is/pl	zakładka <i>O firmie</i>	https://thestory.is/pl/firma
Symetria	2001	https://symetria.pl	strona główna	-
The Synergy	2005	https://thesynergy.pl	zakładka <i>O nas</i>	https://thesynergy.pl/o-nas
Unity Group	1997	https://www.unitygroup.com/pl	zakładka <i>O nas</i> <i>/Kultura</i>	https://www.unitygroup.com/pl/firma/kultura
Usability LAB	1999	https://www.usability-lab.pl	zakładka <i>O nas</i>	https://www.usability-lab.pl/pl/o-nas
Uxdesign	2010	https://uxdesign.pl	-	-
UXMarszałkowski	2010	https://ux.marszalkowski.org/agencja-ux	strona główna	-
UXWEB	-	https://uxweb.pl	zakładka <i>O nas</i>	https://uxweb.pl/o-nas
Webmetric	2016	https://webmetric.com	strona główna	-
Welovedesign	2021	http://welovedsn.com	strona główna	-

BIBLIOGRAFIA

- alterWEB (2019). *Misja i wizja firmy a budowanie wizerunku*. <https://alterweb.pl/misja-i-wizja-firmy-a-budowanie-wizerunku>
- Bittner, B. & Stępień, J. (2000). *Wprowadzenie do etyki zawodowej*. Wydaw. eMPi².
- Burford, S. (2011). Web Information Architecture. A Very Inclusive Practice. *Journal of Information Architecture*, 3(1). <https://journalofia.org/volume3/issue1/03-burford/>
- Cardona, P. & Rey, C. (2009). *Zarządzanie poprzez misje*. Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
- Czerw, A. & Borkowska, A. (2012). Zróżnicowanie struktury wartości realizowanych w pracy wśród pracowników zawodów z misją społeczną. *Czasopismo Psychologiczne*, (2), 203-209.
- Design ethics (n.d.). <https://www.figma.com/resource-library/design-ethics/>
- Drózdź, M. (2016). Etyczność jako wyznacznik profesjonalizmu. *Klinika Dziennikarstwa*, 1, 25-42.
- Gumul, E. & Mamet, P. (2011). Translating corporate image. On translational shifts in mission statements. *Linguistica Silesiana*, 32, 179-189.
- Has-Tokarz, A. & Malesa, R. (2020). Postrzeganie architektury informacji przez studentów wybranych szkół wyższych w Polsce w świetle badań ankietowych. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia*, 18, 303-320. <https://doi.org.10.24917/20811861.18.20>
- Jachimczyk, A. (2013). Obowiązki i kompetencje przedstawicieli zawodów informacyjnych. Perspektywa pracodawcy. *Przegląd Biblioteczny*, (2), 172-183.
- Kochan, M. (2017). Retoryka rozwoju w misjach i wizjach firm. *Studia Medioznawcze*, 70(3), 47-58.
- Konstańczak, S. (2000). *Odkryć sens życia w swej pracy. Wokół problemów etyki zawodowej*. Słupsk.
- Kosienkowska, M. (2014-2022). Sprawdź, jak stworzyć misję firmy, która przyciągnie najlepszych klientów i pracowników. *CorazLepszaFirma.pl*. <https://www.corazlepszafirma.pl/blog/misja-firmy>
- Malec, M. (b.d.). Misja firmy. Co to jest? Jak przygotować? Przykłady. *Private Equity Consulting*. <https://www.private-equity.pl/misja-firmy/>
- Malesa, R. & Has-Tokarz, A. (2017). Architektura informacji w ofercie dydaktycznej Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UMCS w Lublinie – od koncepcji do realizacji. *Folia Bibliologica*, 59, 201-214. <https://doi.org.10.17951/fb.2017.1.201>
- Mamet, P. (2005). *Język w służbie menedżerów – deklaracja misji przedsiębiorstwa*. Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego.
- Mamet, P. (2013). Slogan as a Corporate Mission Statement. W D. Gabryś-Barker, J. Mydła (red.), *English studies at the University of Silesia: forty years on* (s. 97-105). Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Matysek, A. (2020). Architektura informacji – nowy kierunek studiów w Uniwersytecie Śląskim w Katowicach. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia*, 17, 364-371. <https://doi.org.10.24917/20811861.17.26>
- Monteiro, M. (2017). A Designer's Code of Ethics. *Medium*. <https://deardesignstudent.com/a-designers-code-of-ethics-f4a88aca9e95>

- Mościchowska, I. & Rogoś-Turek, B. (2017). *Badania jako podstawa projektowania user experience*. Państwowe Wydaw. Naukowe.
- Poradnik Przedsiębiorcy (2020). Misja firmy – jakie korzyści może przynieść przedsiębiorstwu? *Poradnik Przedsiębiorcy*. <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/misja-firmy-jakie-korzysci-moze-przyniesc-przedsiębiorstwu>
- Reduta, M. (2015). Zawód, profesja i kultura profesjonalna. *Optimum. Studia Ekonomiczne*, (2), 100-118. <https://doi.org.10.15290/ose.2015.02.74.07>
- Skórka, S. (2011). Architekt informacji – kreator przestrzeni informacyjnych. *Przegląd Biblioteczny*, (1), 47-61. http://bbc.uw.edu.pl/Content/2785/p2011_1_03.pdf
- Skórka, S. (2008). „Najpierw użytkownik, potem technologia” – czyli zadania architekta informacji w bibliotece. W Maria Kocójowa (red.), *ePublikacje Instytutu INiB UJ. Nr 5. Biblioteka: klucz do sukcesu użytkowników* (s. 218-224). Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa. Uniwersytet Jagielloński. <http://eprints.rclis.org/14230/1/skorka-n.pdf>
- Tomaszczyk, J. & Matysek, A. (2020). IA, UX, UID, IxD – analiza terminów i pojęć. *Zagadnienia Informacji Naukowej. Studia informacyjne*, (1), 121-143. <http://ojs.sbp.pl/index.php/zin/article/view/651/587>
- Tyburcy, A. & Kobierecka, A. (2018). Misje przedsiębiorstw. Propozycja metody ich oceny. *Annales. Etyka w Życiu Gospodarczym*, 21(1), 21-30. <http://dx.doi.org/10.18778/1899-2226.21.1.02>
- Utracka, D. (2017). Humanistyczne aspekty architektury informacji. *Rekonesans. Zagadnienia Rodzajów Literackich*, (3), 171-189. <https://doi.org.10.26485/ZRL/2017/60.3/12>

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 5 stycznia 2024 r.

AGNIESZKA GOŁDA
Institute of Cultural Studies
Silesia University
e-mail: agnieszka.golda@us.edu.pl
ORCID: 0000-0001-6571-5304

MISSION OF INFORMATION ARCHITECTS

KEYWORDS: Information architect. Information architecture. Mission. Occupation

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – Companies offering information architecture services (UX/UI design, website design, interface design, etc.) have been active for several years now. Taking into consideration that mission is one of the elements of strategic management of companies, the author decided to analyze the commitments of the institutions related to information architecture towards their customers and the society in general. **Research methods** – Thirty websites of respective Polish companies were analyzed. The

author used a critical analysis of the content, analysis of the data included, description and exemplification. **Conclusions** – Mission declared as a motto was missing from the websites of 13,33% companies. All websites included the description of main tasks, scope of activity, list of applied tools and target groups of service recipients. In 60% of cases websites provided also information on values followed by the company employers. In 76,67% of cases the websites also presented the skills of employers. Only 13,33% companies mentioned what benefits the work of information architects brought to the society.

VESLAVA OSIŃSKA

Institute of Information and Communication Research
Nicholaus Copernicus University in Toruń, Poland.

e-mail: wieo@umk.pl

ORCID 0000-0002-1306-7832

BERNARDETA IWAŃSKA-CIEŚLIK

Institute of Social Communication and Media

Kazimierz Wielki University, Bydgoszcz, Poland

e-mail: biwanska@ukw.edu.pl

ORCID 0000-0003-1841-6162

JAKUB WOJTASIK

Doctoral School of Social Sciences

Nicholaus Copernicus University in Toruń, Poland

e-mail: jwojtasik@doktorant.umk.pl

ORCID 0000-0001-6157-5658

BRETT BUTTLIERE

Center for European and Regional Studies (EUROREG)

University of Warsaw

e-mail: brettbuttlere@gmail.com

ORCID 0000-0001-5025-0460

JOANNA KARŁOWSKA-PIK

Faculty of Mathematics and Computer Science

Nicholaus Copernicus University in Toruń

e-mail: joanka@mat.umk.pl

ORCID 0000-0001-9157-7355

ADAM KOLA

Faculty of Humanities

University Centre of Excellence IMSert – Interacting Minds, Societies, Environments Institute for Advanced Study, Nicolaus Copernicus University in Toruń, Poland University of Amsterdam, Amsterdam, the Netherlands

e-mail: adamkola@umk.pl

ORCID 0000-0002-0584-6342

SCIENTISTS' CONTRIBUTION TO THE IDUB RANKINGS. POLISH RESEARCHERS ON THE GOOGLE SCHOLAR PLATFORM

1. Veslava Osińska

Veslava Osińska –is associate professor at the Institute of Information and Communication Research at the Nicolaus Copernicus University and a principal investigator of the Polish team in the international Chist-era project – Bitscope (bitscope.umk.pl). Her interests are multi-scale data visualization methods, in particular science visualization. She is a lector of subjects related to data processing, analyses and visualization.. Veslava Osińska is a member of several societies, both national and international: Polish Information

Technology Society, International Society of Knowledge Organization and the Association of Polish Scientists in Lithuania.

2. Bernardeta Iwańska-Cieślik

Bernardeta Iwańska-Cieślik – Ph.D., assistant professor at the Department of Journalism and Media Research at the Institute of Social Communication and Media at the Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz. Her research interests revolve around the history of books and the press in Włocławek, and she also deals with bibliometric issues based on the publishing activity of academic librarians in the field of old books and the press. Author of the book *Biblioteka kapituły katedralnej we Włocławku* (2013), editor

of collective works and several dozen scientific articles, including: *Informacja o nowych publikacjach polskich bibliologów i informatologów w przestrzeni sieciowej* („Toruńskie Studia Bibliologiczne” 2016).

3. Jakub Wojtasik

Senior data analyst at the Center for Statistical Analysis at the Nicolaus Copernicus University in Toruń. He is a PhD student at the Doctoral School of Social Sciences in Nicolaus Copernicus University in Toruń. Fellow of the Polish National Science Center and the Polish National Agency for Academic Exchange.

His research interests include issues of mathematical modeling, applications of data mining methods and machine learning in economic models and forecasting, as well as optimization theory.

4. Brett Buttlere

Brett Buttlere – Ph.D., works at the Center for European and Regional Studies (EUROREG) at the University of Warsaw. Author of several papers across areas such as psychology, bibliometrics, psychology of science, and communication, his interests mainly came from an understanding that science is done by humans, and that any problems and potential solutions must consider this humanness. He has worked at universities in the United States, the Netherlands, Germany, and Poland, and contributed to conferences across the world. He has variously surveyed scientists about open science (2014), analyzed conflict in scholarly tweets and article keywords (2017), synthesized 'alternative' metrics of impact (2017), studied science on Wikipedia (2021), outlined mechanisms enabling shareable analysis scripts (2021), and developed the meta.data() R package (2023). He is actively working on encouraging scientists to engage with and contribute to Wikimedia, encouraging academic societies to host conferences in developing nations, developing more sustainable and creative research environments, and developing a more general and applicable model of minds.

5. Joanna Karłowska-Pik

Joanna Karłowska-Pik, assistant professor at the Faculty of Mathematics and Computer Science, Nicolaus Copernicus University in Toruń, and Director for the Centre for Statistical Analysis, NCU. Holds a PhD in mathematics. Trainer of IBM SPSS Statistics Software. Research interests and expertise include stochastic processes, statistics and data science – mainly applications of machine learning in medicine and natural sciences.

6. Adam Kola

Adam F. Kola is a director of the Center of Excellence IMSErt: Interacting Minds, Societies, Environments and associate professor at Nicolaus Copernicus University, Toruń, Poland. In 2021-2022 he was a visiting researcher at the Institute for Advanced Study, University of Amsterdam; in 2016-2019 he was a visiting scholar at the University of Chicago. His research has been focused on Eastern and Central European intellectual and literary history, memory studies of the 19th and 20th centuries, and global knowledge transfer. His most recent books are: 'Studying the Memory of Communism. Genealogies, Social Practices and Communication' (eds. with R. Halili, G. Franzinetti, 2021, in English) and 'Socialist Postcolonialism. Memory Reconsolidation' (2018, in Polish). He is the author of about 100 papers in Polish, Czech, Russian, German, and English, and he translates Czech and English into Polish.

KEYWORDS: Google Scholar. Scientific literature. IDUB

ABSTRACT: Thesis/Objective – Google Scholar is a tool that is widely used not only to search the scientific literature, but also to obtain information on researchers' scientometric measures. In this article, we will verify whether, based on GS data, users with the highest measures will be identified as associated with the best universities in Poland, called IDUBs. **Methodology** – Stepwise logistic regression models with cross-validation were used to find variables significantly influencing the correct automatic classification. **Findings and conclusions** – The best models in terms of predictive quality were obtained using the h-index, the type of university, the annual number of publications and the year of the first publication as predictors. Student's t-tests showed statistically significant differences in the mean values of the h-index, the i10 index and the number of publications ($p < 0.001$, $p < 0.001$ and $p = 0.013$, respectively) between researchers from the best 10 universities in Poland (associated as IDUBs) and scientists from other academies. The scholars characterized by high scientometric measures were affiliated to IDUB schools – this relationship is observed within the scope of universities, not technical or medical schools. Due to the free and open nature of the GS, the data obtained from it are heterogeneous and often incomplete, making automatic processing and analysis difficult. These complications are particularly evident when aggregated rather than individual data being analysed. Despite these limitations, the results obtained make it possible to cope with the rapid growth of scientometric data and may lead to the creation of new measures for assessing the scientific output of scientists.

1. INTRODUCTION

In many cases, Google Scholar (GS) is the first source of bibliographic data on a given topic, because access to its resources does not require special search skills. GS also offers functionalities that allow to build one's own information space, including the ability to follow a topic. Researchers' profiles provide a list of individual works and information about the popularity of those works (e.g., the number of times they have been cited), along with personal bibliometric indicators. Given the prominence of this information, it can be considered significant in a particular research scope. GS, itself, suggests top studies and scholars for both individuals and research fields more generally. GS, the free academic search engine, is only one option in the search for scientific literature, and its metrics yield only indicative data (Harzing, 2017; Gusenbauer & Haddaway, 2020). However, the data is becoming an increasingly significant element in the evaluation of the achievements of individual scientists.

The majority of records in the GS database, at least relating to researcher profiles, is driven by the user or generated automatically, where the ease of use and functionality of the platform may encourage the researcher to keep a profile updated. This is important, because if the individual does

not create a profile, their citations are not collated, whereas in the imposed or official metrics, these are done by the companies to the best of their abilities (Google Scholar Profiles, 2021). Taking this into account, we can say that GS data is highly dependent not only on scholar activity in terms of publishing but also on a scholar's willingness to create and curate own GS accounts. Curation refers to tracking and monitoring updates, checking the correctness of bibliographies, searching for researchers with similar interests, and subscribing to recently indexed articles. In this sense, the GS database is mainly oriented towards previewing a researcher's achievements, not institutions. This leads to the conclusion that, in the context of institutions, statistics combined from aggregated GS data for each institution may differ.

It was already observed that GS indicators such as citations and the h-index remain the most-used metrics of a scholar's impact because of their ease of access (López-Cózar et al., 2012; Google Scholar Metrics, 2021). However, their applicability is questioned, especially at a national level, and essential differences exist from values obtained using the Web of Science or Scopus (Bar-Ilan, 2008; Moed et al., 2016; Martin et al., 2021). Nevertheless, countries, such as the UK and Australia, use GS, and citation data it collects serve as an additional metric for performance evaluation and building rankings for 130 universities (Mingers et al., 2017). Scientists' data available in GS have become one of the elements of the assessment of scientific units and their employees, who apply for promotion or further employment (Harzing & Alakangas, 2016; Bornmann et al., 2016; Prins et al., 2016; Jensenius et al., 2018). In Poland, GS citation counts have been taken into account when considering national grant applications.

THE SELECTION OF IDUBS

In 2019, the Polish Ministry of Science and Higher Education conducted the first "Initiative of Excellence – Research University" (IDUB) program in the context of the new Constitution for Science (IDUB, 2019). It aims to select and support universities that will strive to achieve the status of a research university and be able to effectively compete with the best academic centres in the world. The universities participating in the competition were evaluated according to established rules. The methodology is based on the assessments of a series of predefined parameters and weighted accordingly. This is, first of all, the scientific efficiency of the institution, and its internationalisation, innovativeness and prestige. Graduates' success in the labour market, as well as the condition of education, were also taken into account (Prawo, 2021). Thus, this ranking selected IDUB institutions in Poland for the period 2020–2026, where both quantitative and qualitative indicators were considered (Komunikat 2018; IDUB 2019). For reference, the years for the calculation of scientometric indicators from the period

2013–2017 were taken into consideration, but the selection of data sources (Web of Science or Scopus) was dependent on a particular university.

Since 2020, ten Polish academic institutions have been qualified to IDUB. Among them, there are five universities (according to the traditional Latin meaning, “*universitas magistrorum et scholarium*”), four universities of technology and one medical academy. Table 1 presents these institutions, their full names, short forms which will be used in the next sections and their rankings from 2021: Scopus and Leiden rankings. Scopus measures relate to various combinations of scientometric indicators of particular researchers indexed in the database, whereas the Leiden Ranking ranks universities worldwide between 2016 and 2019 by the number of academic publications according to the volume and citation impact of the publications at those institutions (Methodology, 2014; Waltman et al., 2012; Waltman & van Eck, 2013). It is important to note that Leiden rankings are based on data derived from the Web of Science. Thus, the composition of Table 1 is intended to be an initial characterisation of the selected top ten universities using the two main global databases.

Table 1. The ten best Universities in Poland according to the 2021 ranking of Polish universities

No	University	Scopus rank ¹	Leiden rank ²
1	Warsaw University (UW)	2	2
2	Gdańsk University of Technology (PG)	10	12
3	AGH University of Science and Technology (AGH)	3	3
4	Warsaw University of Technology (PW)	4	5
5	Adam Mickiewicz University (UAM)	7	4
6	Jagiellonian University (UJ)	1	1
7	Gdańsk Medical University (GUM)	21	23
8	The Silesian University of Technology (PS)	6	11
9	Nicolaus Copernicus University (UMK)	8	8
10	Wrocław University (UWr)	9	13

¹According to scholarly output – citation count dated 5 September 2021.

²at 2021.

The selection was performed based on both the general achievements of scholars and the visibility of these institutions' research in global science. However, this evaluation was developed only on the basis of scientometric databases such as the Web of Science or Scopus, which were more focused on an institution's achievements. In the context of the aforementioned popularity and accessibility of GS, it seems reasonable to check whether the data it contains allows similar ratings to be given to academic institutions, as well as the relationship between official institutional statistics and individual scholar data on GS. What is more, by examining scholar visibility on GS under their institutional domains, we

seek to shed light on the reliability of GS metrics in representing academic communities.

By analysing the above data and that obtained from the GS platform, the authors formulate several hypotheses:

H1: GS data in the context of individual scholar achievements corresponds with the official ranking of IDUBs in relation to other national scientific institutions.

Analogous to IDUB items, the whole database was grouped into three types of universities. The final comparison of items between and within the groups seems to be more reasonable and easier to draw conclusions from. Therefore, a second hypothesis is proposed as follows:

H2: There are significant differences among the representation of active scholars on GS in relation to the different types of institutions, universities, technical and medical.

It should be noted that GS procures an overview of citations in each indexed publication. Such important bibliometric information is missing from Polish bibliographic databases, and is expected to continue to be so. GS remains a general and easily accessible source of citation scores as a basic and quick parameter of an article's popularity and related authors' recognition within the community. Indeed, the GS database contains more bibliometric indicators, and they will all be used in the current study. However, citation rankings can also be analysed through the modification of the collected database; for example, by reducing selected records. The next hypothesis concerning this approach is thus:

H3: Removing records with extreme values from the GS dataset (scholars with either very low or very high citation counts) should neither change discovered dependencies nor effect conclusions.

From the perspective of the sociology of science, it is interesting to identify the groups with no or low impact. Therefore, an auxiliary hypothesis will be:

H3A: The mentioned records of low citation impact being removed from the GS dataset mainly refer to students or randomly created accounts.

2. GOOGLE SCHOLAR PLATFORM

GS gives us access to the greatest scientific resources in the world (Gudenbauer & Haddaway, 2020). In January 2018, its resources were estimated to contain references to 389 million documents (ibid). The available scientific materials include journals and books, conference papers, theses and dissertations, preprints, abstracts, technical reports, and other scholarly literature, including court opinions and patents, as well as grey literature and full texts.

From the very beginning, the authors undertook a comparison of the number of available publications and their citations between such giants as the Web of Science and Scopus with GS, and first was Peter Jacsó (2008, 2012). Kiduk Yang and Lokman I. Meho (2007) also analysed the number of citations and access to more publications. A search for alternatives to the Web of Science was also undertaken to find more articles in the field of social sciences. GS was also indicated as an alternative, although, in the end, it was not treated seriously as competition for WoS (Norris & Oppenheim, 2007).

Michael Gusenbauer undertook a complete comparison of scientific search engines, initially comparing the sizes of 12 academic search engines, and proved that GS has no competition in this field (2019a). In another study, he compared 23 search engines (2019b), and in collaboration with Neal R. Haddaway, they put together 28 sources in which scientific publications were catalogued. The list of sources, among others, included GS, PubMed, WoS, EbscoHost, Microsoft Academic, Scopus and Springer Link. Most of the proven brands were considered to be the main sources of publications, while GS was found to be effective only for supplementing bibliographic searches. The skills a researcher should have to efficiently navigate in very different systems were also emphasized (Gusenbauer & Haddaway, 2020). The GS number of citations and the h-index became a pretext to think about the index itself and search for influential scientists from selected fields or the presence of representatives of individual universities. Erroneous h-index indications were reported by Jaime A. Teixeira da Silva (2018).

There is a clear interest in GS from medical scientists, who initially compared PubMed and GS resources (Shultz, 2007). Then, the resources of PubMed/MEDLINE, ScienceDirect, Scopus, and GS were analysed in terms of publications on laser medicine, and the discussed search engine was the most effective (Tober, 2011). Recently, it has been hypothesized that GS is one of the main resources to search for the latest medical publications (Anders & Evans, 2010; Bramer et al., 2013). One of the hot topics in scientometrics concerns analyses of resources on academic platforms (so-called social media for scientists), such as Academia.eu and ResearchGate (Thelwall & Kousha, 2017). The authors answered the question of which platform found more early citations. Upon analysis, it was found that RG is not yet able to compete with the indexing capabilities of GS.

Metadata from GS describing individual scientific publications are burdened with numerous errors, which has been noted in a recent article of a researcher from France – Romy Sauvayre (2022). However, it still gives a real possibility of recognizing research, especially representatives of the humanities and social sciences, on the international arena. The lack of publications in the field of humanities and social sciences in WoS

and Scopus was noticed very quickly. Anne-Wil Harzing, the founder of Publish or Perish, published her observations in a blog, *Google Scholar is a serious alternative to Web of Science* (2017). Her conclusion was that: "Google Scholar and Publish or Perish have democratized citation analysis".

One of the greatest achievements of GS creators was the introduction of the possibility to build your brand by setting up a private profile in Scholar Citations Profiles. The benefits of creating a profile include the ability to group publications in one place under an appropriate name and increase the visibility of scientific achievements. GS has also become important for universities, and on practically every university website you can find tips on how to increase your visibility in the Web space, including creating a GS profile (Bogajczyk, 2019). In 2013, in Poland, Emanuel Kulczycki (2013) prepared a guide for scientists on how to create a GS profile and add new publications to it.

Polish researchers began examining the activity of scientists in self-representing in alternative channels to official national bibliographies, institutional bases of publications and sometimes very young repositories. The group which was the most frequently analysed were representators of communication science and media, especially scientists of information science (Świgon et al. 2022). Among them, the most popular place to mark your presence in the world of science was Google Scholar Profiles. Further places were taken by Academia.edu and ResearchGate. Five years earlier, Hołowiecki (2017) noticed the opposite proportions, indicating that Poles were more interested in the Academia.edu portal. In turn, in 2015 Pulikowski tested whether Polish articles are visible in Google and Google Scholar, Bing and Base. Publications from Polish repositories and digital libraries are well recognized by Google search engines (2015).

In the presented study, it is important not only to obtain information on the number of citations, but also increase the recognition of Polish research and its visibility in the network space. In the previous research studies on the rapid dissemination of scientific texts, comparisons included, apart from WoS, Scopus or PubMed, primarily GS and social media for scientists. Such a comparison was made many times showing that GS is one of the strongest medium to present latest works (Dorsch, 2017). Recently, one of the most important elements in scientific communication is the promotion of articles and other works (D'Alessandro, 2020). This article, for the first time, will present all Polish scientists who decided to create a profile in Google Scholar – an academic search engine and not only contrast this with the national list of schools of excellence but also show their contribution at present in this noble list.

3. DATA AND METHODS

3.1. BASIC CHARACTERISTICS OF THE DATASET

The data for this study were collected using the Python scraping library BeautifulSoup from the GS platform over the first quartile of 2021. The final dataset consisted of 28,375 records. Using the collected dataset as a basis, we next used the R environment to build the final database. The ScholaR package was used to scrape the profile of an individual scientist based on previously collected Google Scholar IDs (Yu et al., 2021). The procedure makes available the individual's name, affiliation, the total number of citations, the h-index, the i10 index, the field of work, and any link to their homepage. In the next step, using the same R package, additional data such as the overall number of articles and the earliest publication year were collected and processed. After removing duplicates and performing data cleaning, the number of records analysed was $N = 20,751$.

Ten schools of excellence (IDUB) represent three types of academic institutions in Poland: universities, the largest teaching profile, polytechnics (technical universities) and medical universities. Data was gathered from the GS institutional accounts of each of the three types of schools. Only those schools that were able to be found by scraping the GS space were considered, resulting in a collection consisting of 18 universities, 17 polytechnics and 9 medical universities. Thus, 44 institutions were chosen and compared in terms of GS individual profiles. For clarity of future results, short forms of institutions' names were created. For universities and universities of technology short forms were prefixed with U and P, respectively (with the exception of the AGH University of Technology and Science, where the commonly used AGH short form was used). The rest of the short forms were built from the name of institution. By analogy short forms were created for medical universities, but instead of the prefix, -UM, suffixes were added. The table with full names and short forms is available in the appendix.

Another data source was required to receive information about the number of hired researchers in the aforementioned institutions. There are several databases relevant to Polish science. Nauka Polska ("Polish Science") is the oldest database of the National Information Processing Institute, having been developed since 1990. The dedicated platform (<http://nauka-polska.pl>) stores and maintains resources relating to scientific and R&D publications, doctoral dissertations, habilitation theses and expert reports. However, another academic database, Radon, has been gaining importance in recent years. This is a knowledge-based platform (<http://radon.gov.pl>) providing the most reliable data on Polish science, and built-in tools for reporting and visualising. It relies on the modern system of scientific information management, which imports data from multi-dis-

A similarly large discrepancy was registered in the percentile coverage of GS in the researchers' community comparing the universities with each other. As many as 64% of scholars employed at Warsaw University of Technology have accounts on GS. Similarly, almost half of the scholars of UMK, UW, the University of Silesia (US) and Poznań University of Technology (PP) are visible in the GS space. On the contrary, there are also universities, mainly medical, that have 6 percent or less of GS users. It can be quickly observed from Table 2 that IDUB institutions are also represented on GS space unequally, with ratios between 0.12 and 0.64.

3.2. DATA COLLECTION AND PROCESSING

The GS table consists of the following fields:

- the name of researcher,
- a link to a picture,
- a link to a profile,
- an email address,
- a citation count,
- a description (depending on the schools' template),
- keywords (depending on the schools' template).

Some of these fields remain unfilled, but the researcher's name and link to his or her profile are obligatory on the GS platform. The link to a profile is constructed in such a way that it enables the extraction of the researcher's ID from the GS database.

The authors collected data in two phases: (1) filtering scholars' IDs and (2) scraping scholars' data from their profiles. During this process data many problems have been dealt with. Early searching and filtering data by a university domain revealed several unexpected difficulties due to changing university domains in Poland in 2010. Thus, the first step in searching was conducted separately for current and previous domains and the different language versions of university names. Another issue arose in connection with the number of co-authors, because the Scholar library does not deliver data about all co-authors if a researcher does not accept their list in the GS environment. It was misleading to see prominent scientists with high citation rates having not a single co-author, whose names should appear in a separate, righthand panel. It is also unclear how and whether the individual threshold for the co-authors number was set up by the R package. Thus, the number of collaborators will be treated as an uncertain variable. What is more, the collected years for the oldest article were not reliable for the whole dataset, as two- and three-digit numbers occur, as well as the range 1700-2021. The reason for this is that some individuals do not care about providing correct metadata and, for example, enter "80" instead "1980". Therefore, the minimal threshold for credible years for our analysis was established on 1960. There were also

plenty of individual problems to solve, such as encoding, using external mail addresses or ones with a European domain, adding a scientific degree to the name field or multiple combinations of the name for each scientific institution.

Using the collected dataset (has been uploaded it into open ICM repository at address: <https://doi.org/10.18150/PGS2H8>) as a basis, we next used the R environment to scrape data. The data was scraped from GS using the ScholaR package in R. This package, which may be downloaded from <https://cran.r-project.org/web/packages/scholar/scholar.pdf>, makes a wide variety of functions available that plug into Google API, including functions to obtain the citation history of a paper or person, their profile, to create a plot of co-authors and many more functions (Yu et al., 2021). To clean the university variable, the data was cleaned using the greps and gsubs functions, which essentially identify a character string and then replace it with another. The first steps involved removing any indication of (e.g.) “dr”, “prof” and “adjunct”, which are often splitters. Next, the data was examined to identify common ways of expressing the university name.

Regarding the representativeness of GS data, as the data was scraped from a website, we also took into consideration inactive users (e.g., sham or unused accounts). For example, retired researchers and staff or graduated students might keep their profiles, rendering data out of date. But exact data about how many accounts were unused was difficult to obtain, if not impossible. However, the authors can claim that by estimating the set of UMK accounts, the calculated ratio should be reduced by roughly 15–25 percent.

The detected unreliability of data is implied by internet origin, which influences the deviation from a known distribution such as normal, or log normal (Thelwall, 2013; Buttlere & Buder, 2017). Based on the assumption that errors occur evenly or close to evenly across institutions, this predisposes the conducting of further comparative studies between academic schools.

As one of the results, the 20 most-cited scholars are presented in the Annex Table. Examining this table in detail demonstrates the potential downsides of GS data, as it is significantly less clean than other data. For instance, “Bartek Lipinski” is rated the fourth-most-cited scholar in Poland, but his email address points to student status at UMK and he is not on any of the top papers he has attributed to him. This is problematic, as GS does not sometimes properly index documents due to the incorrect identification of names/surnames of authors. Another problem is the presence of misleading or no institutional names of schools, such as in the two cases (shaded background) in the Annex. We tracked the entire data table manually and specified 11 records that can be qualified as

uncertain in relation to the name of the scholar, their affiliation or email address. It should be mentioned that institutional email addresses are a reliable qualifier of the analysed values. If the email address belongs to an educational institution, the table returns the status “verified email at ...”; in other cases, “no verified email”.

Still, the Annex is interesting in other ways: one might expect that the top researchers would be the main drivers of the effect between IDUB universities and the rest of schools. However, only eight of the top 20 researchers are affiliated with IDUB universities.

3.3 STATISTICAL ANALYSES

Data from researchers affiliated to IDUB and non-IDUB scientific institutions were compared. Basic descriptive statistics were made to summarize the characteristics of selected subsets. Variables that were studied should, of course, directly relate to scholars’ achievements. Thus, we focused on the citation count, standardized citation, the h-index and i10-index (own GS indicator with a similar principle as the h-index, measuring the number of publications with at least 10 citations) by GS. A comparison of the means of selected variables concerning the two groups were performed with Student *t*-tests. Distribution was analysed using both histograms and Q-Q plots. Additionally, the original dataset was grouped by university type, and the basic statistics were accomplished. If the aggregation level provides a macro view of the dataset, the particular records-based pattern can reveal essential details about both individuals and new groups of data.

In the current research, we referenced Bornmann’s studies (2016), which described how adding new variables to explain the differentiation of the schools can improve each model. They used a logistic regression model for institutional bibliometric evaluation. Their purpose was focused on the question of whether it is possible to predict excellent schools based on citations or citation-based indicators. Therefore, for institutional comparisons, one needs to construct an appropriate model that relies on various sets of working variables determining the scientific impact. Thus, stepwise logistic regression models with cross-validation were used to find variables significantly influencing the correct classification.

For logistic regression modelling, model performance estimation we used the PS Imago PRO 7 (based on the IBM SPSS Statistics 27 analytical engine). Statistical tests, descriptive analysis, visualizations and insights were performed in Python (version 3.8.10) with additional libraries: pandas (1.4.3), matplotlib (3.1.3), scipy (1.10.1), and seaborn (0.11.2).

4. ANALYSIS OF RESULTS

4.1. AGGREGATION LEVEL

According to the initial assumption, GS data allows the viewing, as well as analysing, of individual accounts. However, statistical properties of aggregated groups are required to select the characteristics that distinguish them most. The basic statistics of GS accounts (as obtained in the initial step of the analysis) regarding the type of analysed institution – medical, technical and general university – are shown in Table 3.

Table 3. Basic statistical indicators of Polish universities according to the type of institution

Type of institution	Number of institutions	Number of scholars	Mean institution size	Citations mean	Sum of citations	h-index mean	i10 index mean	Number of scholars with co-authors list	Mean number of co-authors
Medical	9	985	109.44	1,403.65	1,382,592	10.82	18.17	273	5.15
Technical	17	8,338	490.47	409.33	3,413,032	7.43	8.68	3,412	5.30
Universities	18	11,428	634.89	396.27	4,528,581	6.56	7.74	3,739	8.03

Despite basic descriptive statistics, such as mean values or sums, we computed average institution size by dividing the number of individual scholar accounts by the number of institutions of a particular type. With such a variable it is clearly seen that Polish universities are better represented in GS (634.89 accounts, the average for an institution) than technical (490.47) and, especially, medical ones (109.44), what is consistent with previously obtained ratios (compare Table 2) However, in spite of the disparity in citation totals to the detriment of medical schools, there is a noticeably higher average citation value for scientists in this group of universities. It is caused by the fact that they have many more publications with at least 10 citations (i10 index) than scientists from other types of universities. An inverse relationship is observed for co-authorship statistics. A common pattern in global science is that the number of co-authors on average is highest in medical science teams and lowest in the humanities and social sciences (Wang & Barabási, 2021). However, this is not evident from Table 3, where the highest average value is observed for the group of universities. This is undoubtedly influenced by the observed lower proportion of medical school researchers with GS accounts, which prevents the full identification of co-authors. Other reasons for the disproportion are non-complementariness (a small number of authors with co-author lists) or unreliability (counting the threshold in the R library) of GS data.

Another important factor which needs to be considered is the representativeness of the total population of Polish researchers by university type. A comparison of the frequencies in two databases, GS and Nauka Polska, is presented in Table 4. The quantitative proportions between these three categories are 1: 2.6: 5.8 in the case of available databases () and 1: 8.4 : 11.6 from the GS data (experiment). If we combine these numbers, one can note that medical schools are largely under-represented by scholars on GS.

Table 4. The number of registered employees reached from Nauka Polska and GS

Type of institution	Values from Nauka Polska	Values from GS
Medical	17,321	985
Technical	44,541	8,338
Universities	100,808	11,428

To better present the differences between citation measures, data was standardized by subtracting the mean value of each variable and dividing it by its standard deviation. Thus, transformed variables have a mean value equal to zero and a standard deviation equal to 1, whereas their original distribution remains. Such a modification is informative in terms of interpretation in separated types of institutions, which is shown in Table 5. Positive values are interpreted as greater than the mean value of all researchers, whereas negative – smaller.

Table 5. Standardized basic GS indicators

Type of institution	Number of institutions	Number of scholars	Standardized citations	Standardized h-index	Standardized i10 index mean	Number of scholars co-authors	Standardized mean number of co-authors
Medical	9	985	0.303	0.50	0.45	273	-0.24
technical	17	8,338	-0.013	0.04	0.00	3,412	-0.21
Universities	18	11,428	-0.017	-0.07	-0.04	3,739	0.21

For standardized data resemblance of mean values for all researchers and those affiliated to technical universities is observed. Additionally, we obtained a significant positive deviation for measures in medical universities. Standardized average numbers of collaborators for technical schools and universities are arranged equally around the mean, at -0.21 and 0.21.

Apart from the type of university, data can be grouped by IDUB assignment. For such division we compare, by analogy, descriptive statistics

placed in Table 6. Even though the IDUB group only includes 10 institutions, almost half of the GS community collected in the dataset is affiliated to its constituent universities. This allows us to assume significant network activity in terms of the scholarship communication of IDUB scholars. What is more, using statistical tests, we can verify if the differences in scientometric variables observed in the data can be generalized to the whole population. Due to a large sample size, we can test variables with the t-Student's test without verifying normality assumptions (Elliott & Woodward, 2007).

Table 6. Descriptive statistics and results of the Student's t-test for the basic scientometric variables grouped by IBUD membership

Variables	IDUB UNIVERSITIES					NON-IDUB UNIVERSITIES					Student's t-test
	N	mean	standard error	median	IQR	N	mean	standard error	median	IQR	p-value
TOTAL CITES	10280	485,26	25,00	103	314	10471	414,07	35,85	95	270	0,104
H INDEX	10280	7,32	0,08	5	6,25	10471	6,90	0,07	5	6	<0,001
I10 INDEX	10280	9,12	0,21	3	9,25	10471	8,12	0,20	3	8	<0,001
NUMBER OF PUBLICATIONS	10276	49,78	0,66	31	50	10470	52,07	0,65	35	48	0,013

As the results show (Table 6) in the breakdown of data according to status, there are statistically significant differences in the means of the variables describing the h-index, the i10 index and the number of author publications. The lack of a statistically significant difference in the mean number of citations may be counterintuitive to the values observed in Table 5. However, test results depend on the value of the standard deviation of the variable, which is large due to the presence of outliers in the sample.

Executed statistical tests together with descriptive statistics proved that IDUB universities receive higher rates of, the h-index and i10-index ($p < 0.001$ in both cases). We observe higher values of mean citation, but the statistical significance ($p = 0.104$) of the test does not allow the generalisation of this observance. On the other hand, the number of publications is greater for non-IDUB institutions ($p = 0.013$). Combining all this information can lead to the conclusion that researchers from IDUB institutions are leading in qualitative research and their publications are more influential. Thus, the main research question – do the best universities in Poland employ the best scholars – may have a positive answer.

4.2. INDIVIDUAL LEVEL

Scientometric measures distribution

The first step in analysing row data and matching statistical tests is usually to check the behaviour of data (i.e., how it is distributed). As befits statistical data derived from the internet and related to user behaviour, it is characterized by significant skewness: citation counts vary from zero to several hundred thousand (Thelwall & Wilson, 2014). It is commonly used to apply the logarithmisation of variables (citation count, h-index and i10-index) in the case of a strong skew profile (Buttliere & Buder, 2017).

By visual analysis of histograms of logarithmised variables (Fig. 1 A, B), it is possible to estimate how much the distribution deviates from normal. Another approach makes use of two numerical measures: skewness and kurtosis. (Orcan, 2020; Altman & Bland, 1995, 1996). To evaluate the distribution, the variables were scaled by increasing by 1, and then logarithmised.

The records with zero citations constitute only 3.4 percent of the entire dataset, which corresponds to the left bar on the histogram. From our observations, it can be assumed that these records are assigned to young researchers (PhD, students or assistants who are just starting their careers). However, based on autopsy, we can observe that the output of young

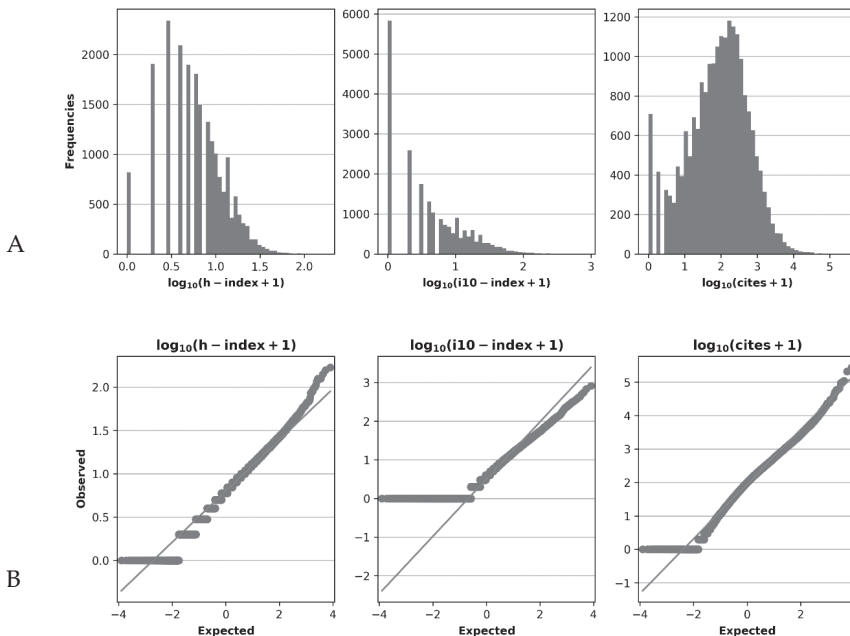

Fig. 1. The distribution of the logarithm of variables: h-, i10-indexes and citations (A) accordingly and Q-Q curves (B)

researchers depends strongly on the domain in which they work. For example, second year PhD students of physics can reach as many as 100 citations because of co-authorships with supervisors who may collaborate with prominent researchers. Conversely, some senior researchers in the humanities have only 20–40 citations on GS, which may be as a result of their printed works not being indexed. One of the hypotheses (H3) of the current research was to confirm that no differences occur by cutting the long tail, which probably constitutes negligible citations overall. It was difficult, if not impossible, to establish seniority status according to citations or the h-index count; therefore, more detailed studies should be undertaken to test the last hypothesis.

The h-index versus i10 index

GS implemented its own author-level metric, the i10-index, based on the same principle as the h-index (Teixeira da Silva, 2021) and defined as the number of publications with at least 10 citations. Thus, a minimum number of citations is predefined instead of the number resulting from quantitative relationships between publications and their citations. This measure of researcher productivity is more selective than the h-index, as evidenced in that the h-index can be higher than the i10-index, whereas

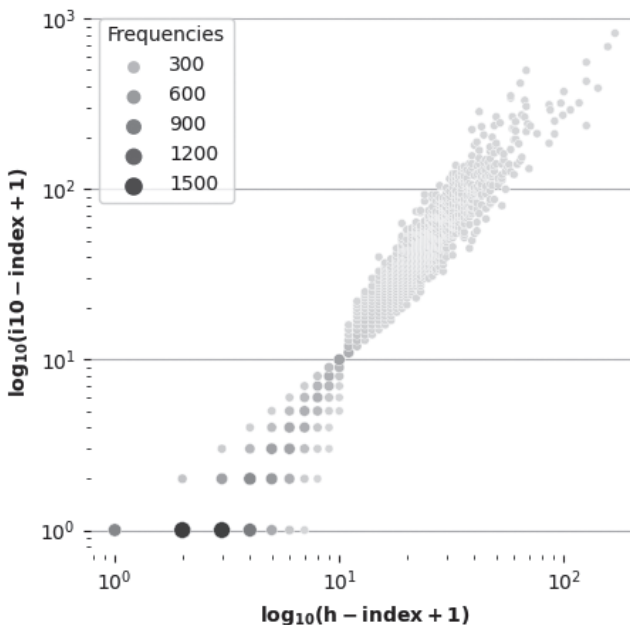

Fig. 2. h-index and i10 index dependence in log-log scale. The plot makes it possible to see that anything under 10 is very regulated. Note that the h-index can be higher than the i10-index, whereas the i10 cannot be high without the h-index also being high. This indicates that the i10-index is more selective in nature

the *i*₁₀ cannot be high without the *h*-index also being high. The collected data allows us to track the relationships between these two indexes across all authors in the dataset. The resulting log-log scale chart is presented in Fig. 2.

These two variables reveal a strong linear correlation ($R^2 = 0.892$) caused by their similar definitions. Log-log presentation makes 10 the critical point in terms of seriality. This means that below the value 10, there are single cases of distributed points, and that for the above values, the series of *i*₁₀-index data can be observed. Seriality can be noted in the range of the *h*-index [10, 50] from the chart in Fig. 2. Quantitative proportions reveal the reverse state: for *i*₁₀-index data below and over 10 values constitute approximately 77 percent and 23 percent of observations, respectively. The size and colour of markers allows the tracking of frequency dependences between indexes, revealing the most frequent pairs of variables for both values below 10.

Academic age of researchers – a pilot study

As previously mentioned, the variable 'earliest article year' consisted of two- or three-digit values in 87 cases, which have been excluded. The time elapsed from that year up to now is called the academic age taken into account during academic career studies (Milojević, 2012; Costas et al., 2015; Simoes & Crespo, 2020). The year 1960 was chosen as the cut-off year below which data was truncated. We assumed that the academic year of scholars presented on GS cannot exceed 60, taking into account (from autopsy) an experience of senior researchers with an electronic platform such as GS or RG. This assumption was justified, as only 266 records (1.3%) were excluded from the dataset. Only biological age data can confirm the correctness of this procedure, but access to such data is much more problematic (Kwiek & Roszka, 2022). Global-scale research requires substituting biological age with academic age or analysing their dependences. Kwiek and Roszka show that based on Scopus and administrative data, Polish researchers ($N = 20,500$) start their careers much later, in particular within no STEMM domains, than their colleagues from 'Western' countries. The histogram of the oldest article year is presented in Figure 3A. The distribution reveals three maxima at points: (I)1980, (II) 2002 and (III) 2012, which should be further studied in terms of seniority level. This need can be read particularly by binding a year with other variables, such as status or type. If we split the dataset into two status groups, we can see the differences in the distribution of year (Figure 3B).

It can be noted that young scholars with no more than a 10-year career (III) contributed most to IDUB universities, while non-IDUB scholars of academic age between 10 and 20 years are distributed equally (III and II groups, respectively). If Kwiek and Roszka (2022) found that there is

a stronger correlation between biological and academic age in IDUBs (0.74) than in non-IDUBs (0.67), our observation can only give additional insight into the structure of the scientific community in Poland.

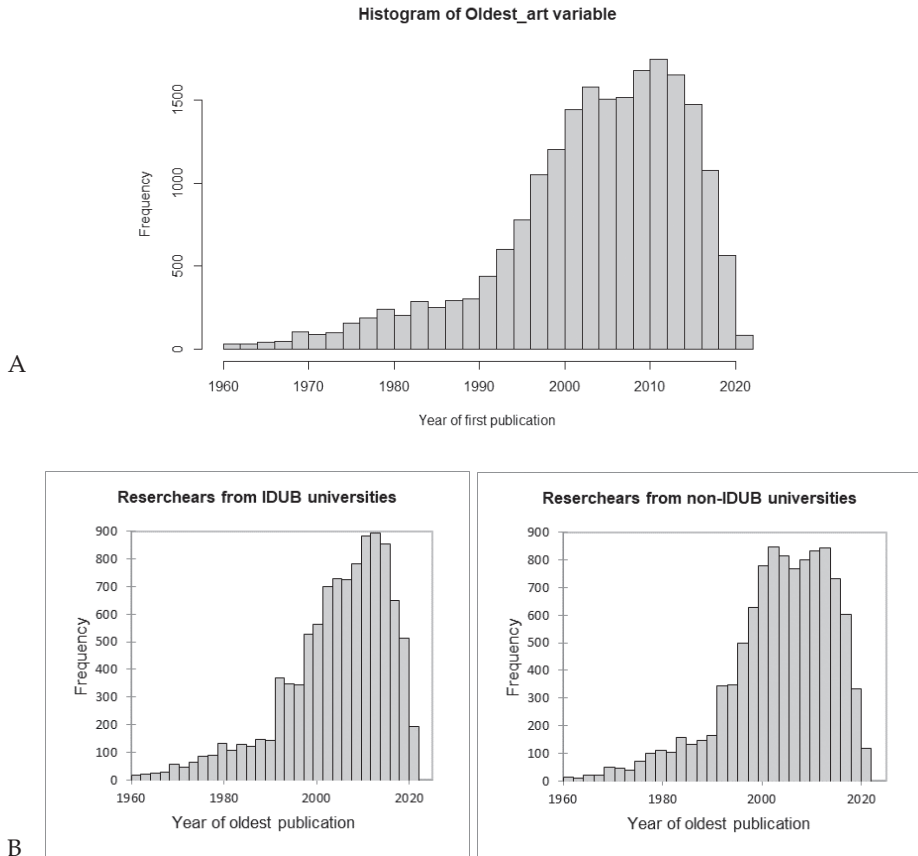

Fig. 3. The histogram of the earliest article year for the whole dataset (A) and split according to status variables (B)

4.3. LOGISTIC REGRESSION MODELS

The large-scale data derived from the network services is exposed to the randomness of errors to a greater or lesser extent. The results need to be more tangible (Williams, 2012); therefore, computing predicted or expected values and statistical hypotheses testing follow all processing phases. According to the initial aim of distinguishing two main groups in the working dataset, IDUB and non-IDUB, it can be determined whether or not the collected records belong to researchers from the school of excellence or not. A logistic regression model using the above-mentioned coding should answer such a question. Bornmann and Williams's research (2013), which concentrated on Leiden University rankings, used a logistic

regression model for citation distribution. This approach was applied for institutional bibliometric evaluation. In logistic regression, the probability of an effect to be is non-linear (Ibidem). The response variable should be dichotomous in logistic regression-based models. In our case, university membership of the IDUB group is given a value of 1 for the response variable, which means the scholar belongs to an IDUB university, and zero if not.

Identifying differences in the impact of citation among universities can be performed by estimating a series of multivariate logistic regression models (Hosmer & Lemeshov, 2000; Bornmann & Williams, 2013). Thus, logistic regression models with tenfold cross-validation were created and evaluated. To select the best explanatory variables, a stepwise variable addition regression model was used. The criteria for including each variable were its statistical significance in the model. They were built based on the variables h-index, earliest article year, type, i10-index, as well as the newly created predictors below:

- **papers per year** containing an average number of publications yearly by counting from the year of the first publication to 2021 inclusively;
- **citations per paper** containing the average number of citations of the author's publication;
- **yearly citations per paper** containing the average number of citations for the publication in a year.

These new variables replaced the original ones "number of publications" and "citation count". The models were applied to the entire data set and served only for the selection of variables for the ultimate set. Finally, two models were selected to the evaluation: Model 1, based on predictors such as the h-index, the earliest article year, the type of university, and the number of papers per year; and Model 2, based on the h-index, the earliest article year, the type of university, the number of papers per year and the citation count. The latter was included in Model 2 despite a lack of statistical significance having been shown at the earlier stage because of potential improvement of the model's quality.

The cross-validation method was used to compare the models. The data was split into the training and test set ten times, such that in each sample, 10 percent of the observations remained in the test set, and each observation was in the test set only once. Then, a logistic regression model was created on the training set, and further, the classification on the test set was predicted and verified against actual values. In each model, for the elements of the test sets, the probability of being assigned to status = 1 (IDUB membership) was determined. Next, the probabilities of classification from the test sets were aggregated into a separate variable, and an ROC curve was generated (Figure 3A, B). Classifiers that give

ROC curves closer to the top-left corner indicate better performance. The closer the curve is to a 45-degree diagonal, the less accurate the model was performed. The AUC (area under the curve) is equal to 0.601 and 0.600 for Models 1 and 2, respectively. These values are the best for the tested models by using variables combined from GS data.

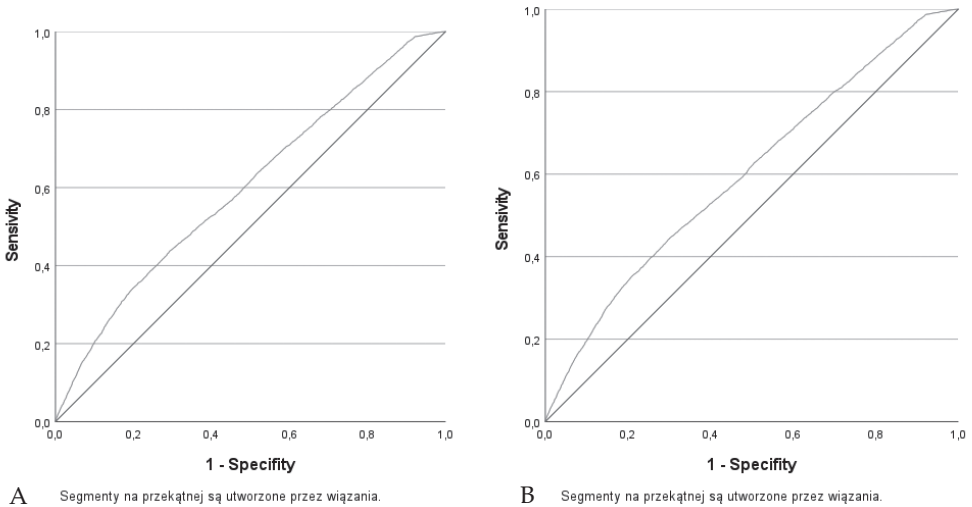

Fig. 4. The ROC curves for Model 1 (A) and Model 2(B). Sensitivity vs. specificity

To obtain validity and fitting coefficients between models, the logistic regression model was performed again for all data. Due to the similar values of the AUC of models, we considered Model 1, due to its smaller number of predictors. The quality assessment parameters obtained from the model are as follows: 55.3% of data was classified correctly (R^2 (Cox and Snell) = 0.038 and R^2 (Nagelkerke) = 0.05) with the statistical significance ($p < 0.001$).

To improve the performance of the model, the optimal cut-off was determined using cross-validation for the ROC curve. Then, the mean value of these points was determined, obtaining the cut-off point for the ROC curve constructed for the entire sample. The value of 0.53423 was adopted as the cut-off point. Due to the fact that the point value is higher than 0.5, fewer observations will be in class 1, which implies an increase in specificity (measures of correctly classified zeros) and a decrease in sensitivity (measures of correctly classified ones). For the model used, the choice of the cut-off point increases the accuracy from 55% to 57% (Table 7). This means that the model predicts a correct fit more precisely than before the cut-off point was applied.

Table 7. Classification matrix of the model applying the cut-off approach

Observed	Predicted classification	
	1	0
1	4340	6095
0	2935	7673

Accuracy of model: 57%, sensitivity: 42%, specificity: 72%.

To determine performance differences between two universities, Bornmann and Williams (2013) proposed a logistic regression model to compare the predicted probabilities and predictive margins by averaging row values. Finally, it is necessary to study how the adjusted predictions for University 1 differ from those of University 2. According to the above-mentioned paper's approach in institutional evaluations, we can apply the average of predictive values returned by the logistic regression method.

By using the above-described model, the authors created a university ranking based on the average probability of assigning a scientist from this university to Status = 1. Three approaches to the calculations were used.

The first (4th column in Table 8) is based on averaging the probability of assigning a researcher to status = 1 if we group the whole dataset by university. The next two approaches use the concept of "average researcher" in a given university and the probability of being assigned to status = 1, understood as a record with average values of predictive variables calculated for scientists from the selected group. The third calculation (6th column, Table 8) is further modified by removing for each university the 5 percent of observations with the lowest number of citations and the 5 percent of observations with the highest number of citations.

Table 8. The ten best Universities in Poland according to the 2021 ranking of GS data and calculated from proposed models

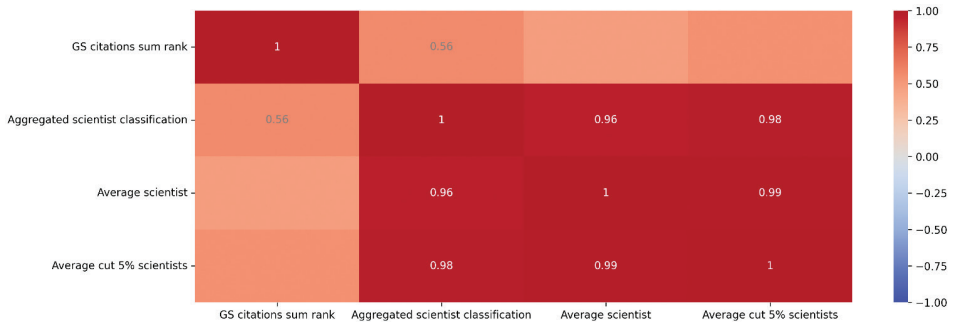
No	University	GS citations sum rank	Aggregated scientist classification	Average scientist	Average cut 5% scientists
1	Warsaw University (UW)	1	2	3	2
2	Gdańsk University of Technology (PG)	19	27	30	32
3	AGH University of Science and Technology (AGH)	4	21	22	25
4	Warsaw University of Technology (PW)	3	23	25	26
5	Adam Mickiewicz University (UAM)	10	1	1	1
6	Jagiellonian University (UJ)	2	5	8	9

7	Gdańsk Medical University (MUG)	24	37	36	38
8	Silesian University of Technology (PS)	14	28	28	27
9	Nicolaus Copernicus University (NCU)	5	6	5	4
10	Wrocław University (UWr)	9	3	2	3

To qualify an institution to join the set of excellence, the specified rankings were created. Table 8 presents the series of ranks for the top 10 Polish institutions based on input bibliometric data (sum of GS citations) and the used models.

As shown in Table 9, a statistically significant correlation is observed between total university citations and the variables used in the proposed models. Furthermore, the largest Spearman coefficients ($r = 0.996$, $p < 0.05$; and $r = 0.99$, $p < 0.05$) confirm the observations that the three approaches to calculating the probability of assigning the school to the IDUB category generate almost identical rankings.

Table 9. Spearman correlation matrix of variables which has been defined in Table 8

5. DISCUSSION

The selection of IDUB had to support the implementation of a new science policy. It should be noted that in the presented analyses we used data collected over a long period: even up to 60 years. However, during the 2013–2017-time window, as well as the overall, multifaceted potential and development plans decided about IDUB selection (see Ch.1.1). Furthermore, the GS data interface provides analyses of scientific output based on totals collected throughout the entire careers of individual citations and other measures; to obtain more detailed “hidden for user” information requires additional technical effort with an uncertain effect.

Official rankings of IDUB institutions illustrated in Table 1 show very high concordance by using Pearson correlation tests: $r = 0.946$, $p < 0.0001$. However, there is no observed statistically significant correlation between Scopus/Leiden rankings and those generated by the models in relation to IDUB items.

For a visual representation IDUBs positions in university rankings from Table 9, it is appropriate to use a parallel coordinates plot (Fig. 5). All three models stream to differentiate universities and polytechnics. The proportional dominance of overall university scholars within all IDUB records explains the favourable rankings of universities. Classification works better based on predictors built on the variables normalized to time unit and number of scholars employed in institutions.

A bigger and better representation of university researchers within all IDUB institutions in GS space can be combined with former recommendations made by an authority of a particular unit since 2011 (Kulczycki, 2011) as well as long-term, extensive information action organized by academic libraries (Lewandowski, 2014, 2017; Bogajczyk, 2019).

The logistic regression models illustrate which correlation effects are statistically significant and the direction of the effects (Bornmann & Williams, 2013). Adding new variables into models, we can track the strength of an effect, and this way control the model's performance. The first model of logistic regression used four explanatory variables: the h-index, the type, the oldest paper year and the number of articles yearly. The next model additionally included the number of citations. Both reveal almost the same performance. Measures based solely on citations do not necessarily indicate an IDUB university, whereas joint measures based on citations, publications count and period of publishing do indicate this.

It may turn out that the use of a logistic regression model is insufficient to understand the distribution of GS citations. The reason could be the uncertain, undetermined nature of internet-derived data.

GS offers citation patterns that are difficult or impossible to download from other national databases. Besides the individual level, valuable knowledge about data can come from the aggregation level. Aggregation-level analysis is facilitated by numerous possibilities of observation (scholars' profiles) grouping. Groups can be predefined by users arbitrarily, with an emphasis on deliberate goals. For example, grouping can be by gender, IDUB/non-IDUB schools or type of university. Thus, averaging the important bibliometric parameters according to groups can both provide insight into GS patterns and lead to incorrect conclusions. Therefore, we need to perform non-parametric and parametric statistical tests to confirm the differences in groups. These are statistically significant between medians and means for the two groups, IDUB schools and non-IDUB schools, if we consider the main scientometric measures. This observation is magnified by almost equal populations of these groups.

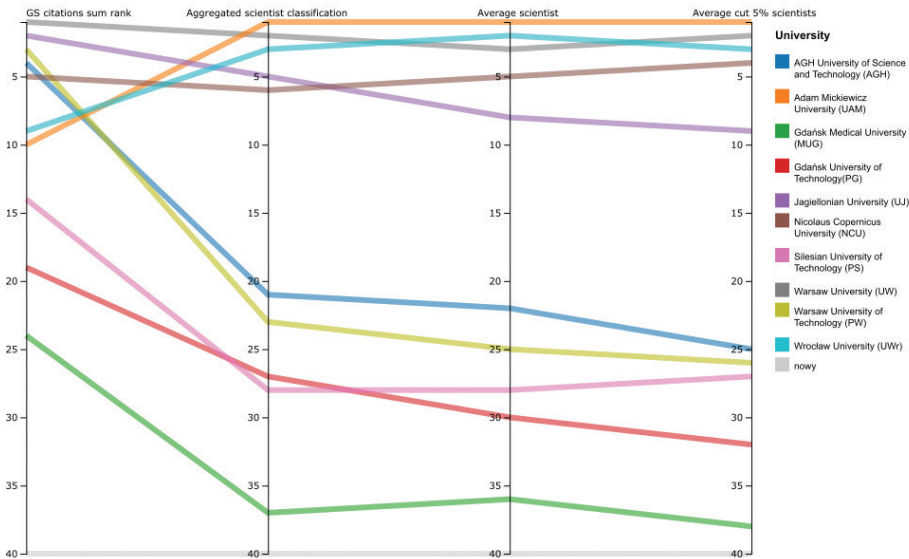

Fig. 5. IDUBs rankings according to GS data and proposed models.

The distribution of the number of scholars according to type of university resembles the proportions in the official statistics, excluding medical schools, which are definitively under-represented. What we can say for certain is that medical scientists do not care about their visibility in GS space. Also, they do not manage the information in their accounts, which needs to be systematically updated. The empty lists of collaborators of many scholars with large numbers of citations demonstrate this neglect (Table 3).

6. CONCLUSION AND LIMITATIONS

GS data relating to Polish scientists has been processed and analysed in terms of citation distribution. Besides citations, other citation-based bibliometric indicators are taken into account to investigate any correlation of data with whether or not they belong to institutions of HE in Poland. Three years ago, ten universities of excellence (IDUBs) were officially selected within the framework of the new national science policy. The main aim of the current research was to examine whether scholars characterized by high scientometric measures were affiliated to IDUB schools. The hypothesis that individual scientists' indicators contribute to IDUBs ranking is confirmed within the scope of universities. For organizational reasons and according to their own specific policies, universities are represented best in GS space. This irregularity influences the modelling results, which favour universities over other types. The challenge may be to construct a model that is independent of the type of school. When

truncating the extremes of the distribution in one of the models, the final rankings change little; therefore, the H3 hypothesis is confirmed.

Through a thorough data collection process, we found that GS data is highly dependent on scholars' willingness to create and curate profiles, in addition to their publishing activity. Furthermore, the study revealed a correlation between official institutional statistics and individual scholar data on GS, highlighting the usefulness of the platform in previewing researcher achievements.

According to the typology of the IDUB set, we collected data relating to different types of universities that are accessible on the GS platform (i.e., general universities, and medically and technically oriented universities). The most active in GS space are mainly university scholars (634.89 per institution), the least, medical university scholars (109.44 scholars per institution). Technical universities are located in the middle of this ranking (490.47 scholars per institution). A small representation of medical schools determines the highest averages of both citation count and the h-index. It should be noted that Polish universities overall are not satisfactorily represented on the GS platform. The percentual ratio of scholars existing on GS varies from a vague 6 percent to more than half (64%) (Table 2). Therefore, averaging the basic bibliometric parameters according to predefined groups using GS data can lead to incorrect conclusions. For example, the highest average citation count for medical schools of 1403.65 (Table 3) reached this value due to both a small number of these schools and scholars in the database.

However, by aggregating the data by university status originating from whether or not the university belongs to the IDUB group one can observe important relationships. The number of scholars is distributed almost equally between the subgroups IDUB and non-IDUB, despite the big variance of institution numbers of 10 and 34, respectively. All statistical averages per scholar and per institution of indexes are higher in the case of IDUBs (Table 5). Statistically significant differences between medians and means of basic scientometric measures (without favouring any) of these groups were found.

A parallel approach to the university metrics approach applied in the current study is to consider scholar achievements described by a particular row in the GS database. This way, it is possible to track essential correlations between variables, as well as build models to predict changes. By applying logistic regression models, the following essential observations can be made. Among the main scientometric indicators available on the GS platform, citations do not play a dominant role. Statistically significant relationships can be revealed using variables constructed from several essential characteristics of scholar overall activity across time: citations, oldest article year and number of publications. If we take all these variables

into account, the first hypothesis will be confirmed, and we can answer the main research question in the affirmative. The low level of accuracy of logistic regression models (0.601 in the best case, with machine learning and cross-validation) might be explained by the low quality of GS data.

Another important observation is that GS data gives different representation for all types of universities in Poland. In particular, medical universities are under-represented in the GS environment, which interferes with the final confirmation of hypothesis H2 concerning the essential differences in the dataset according to the type of school.

At the scale of the entire GS data, dataset modelling allows only universities to fit into the first 10 (compare Table 1 and Table 9). Despite the common awareness that GS data is far from an ideal scientific database, it is worth listing its limitations. The disadvantages of GS data influencing decisions about emphasis on analysing groups instead of individuals are as follows:

- It is difficult to identify profiles clearly (fake or incorrect personal data profiles).
- It is difficult to verify if relevance to the institution is genuine or not, as retired scholars, postdocs, and visiting academics all leave a footprint on GS.
- It is difficult to identify student profiles.

It is unclear how up to date scientists keep their profiles and how often they check if the data therein is correct. There are likely more over-inclusion errors, as people are more willing to accept too many citations rather than too few.

The following conclusions concerning data collection on the GS platform can be made:

1. GS does not cover the bibliometric characteristics of all Polish scholars and cannot be considered a representative bibliographic database.

2. The GS platform delivers no qualitative data, which means the traditional statistical methods using this data cannot explain all effect-causal correlations generated by scientific activity with high precision.

3. The GS citations count is not a sufficient characteristic of scholar activity in the context of statistical modelling and prediction. Row classification into IDUB and non-IDUB cannot be explained based only on the citation's variable; additional metrics such as the number of publications and academic age should also be considered.

4. Despite its relationships with both citations and number of (sorted) articles, the common scientometric measure h-index turned out to be an insufficient variable for modelling and further prediction.

5. Not all Polish scholars care about their visibility and information updating on the GS platform. In particular, this objection can be applied to researchers in the medical field.

Taking imperfections of the GS data into account, it is worth starting to talk about the GS platform that depends tightly on a scholar's activity in terms not only of the evaluation of researcher achievements but also their willingness to curate their own profiles. This finding can also indicate how to complement and repopulate existing scientometric data from the ground up by applying process automation such as machine learning algorithms. This experience can be used for the creation of scientometric indexes as close to scholar needs as possible.

We acknowledge that this study has limitations, and further research is necessary to validate the findings. The results have implications for policymakers, academic institutions, and individual researchers, and underscore the need for a more comprehensive approach to evaluating academic excellence. Current research may also be helpful in further comparative studies of the bibliographic measures of existing databases against those of GS.

Summarizing our efforts to obtain final patterns, we can identify several areas where more attention can be paid. The individual rankings of GS metrics need to perform more detailed research, placing particular emphasis on extracting other available characteristics such as example yearly changes of indexes or citation networks. GS data is worth studying in terms of relationships between the h-index and i10-index, as the latter is a metric giving unique knowledge. Gender correlations have great informative potential, and such research needs more attention on future authors' plans.

Preliminary research was performed into the distribution of scholar academic age. This needs more detailed and longitudinal studies, which, in combination with an analysis of citations' "long tails", would help identify ways of determining the seniority level based on non-qualitative, semi-structured data such as GS. It would then also be possible to test the last hypothesis.

FUNDING

The research leading to these results received funding from Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej under Grant Agreement No PPN/BEK/2020/1/00345 (Recipient Adam Kola, PhD).

DECLARATIONS

The authors have no relevant financial or non-financial interests to disclose.

COMPLIANCE WITH ETHICAL STANDARDS

- Disclosure of potential conflicts of interest – NO
- Research involving Human Participants and/or Animals – NO
- Informed consent – NO

ANNEX

School	Full name
AGH	AGH University of Science and Technology
BUM	Medical University in Białystok
GUM	Gdańsk Medical University
LoUM	Medical University in Łódź
LUM	Lublin Medical University
PB	Białystok University of Technology
PBB	University of Bielsko-Biała
PCz	Częstochowa University of Technology
PG	Gdańsk University of Technology
PK	Tadeusz Kościuszko University of Technology
Pkie	Kielce University of Technology
PL	Lublin University of Technology
PLO	Łódź University of Technology
PO	Opole University of Technology
PP	Poznań University of Technology
PR	Rzeszów University of Technology
PRz	University of Technology
PS	Silesian University of Technology
PSz	University of Technology
PUM	Medical University in Poznań
PW	Warsaw University of Technology
PWr	Wrocław University of Science and Technology
SUM	Silesian Medical University
SzUM	Pomeranian Medical University
UAM	Adam Mickiewicz University
UB	University of Białystok
UG	University of Gdańsk
UJ	Jagiellonian University
UKie	Jan Kochanowski University
UKSW	Cardinal Stefan Wyszyński University
UKW	Casimir the Great University
UL	University of Łódź
UMCS	Maria Curie-Skłodowska University
UMK	Nicolaus Copernicus University
UO	Opole University

URz	University of Rzeszów
US	University of Silesia
USz	University of Szczecin
UW	University of Warsaw
UWM	University of Warmia and Mazury
UWr	University of Wrocław
UZ	University of Zielona Góra
WrUM	Wrocław Medical University
WUM	Warsaw Medical University

The 20 highest cited researchers on Google Scholar affiliated by Polish universities
(uncertain scholars are shaded)

N	Name	Affiliation	IDUB or not	total_ cites	h_index	i10_index
1	Ponikowski P	WrUM	0	274848	168	822
2	Michał Tendera	SUM	0	210474	106	291
3	Michał Dwuznik	AGH	1	102117	125	235
4	Bartek Lipinski	UMK	1	93668	141	391
5	naomi breslau	Michigan State University	0	64450	124	251
6	Roman Topor-Madry	UJ	1	61252	69	131
7	Piotr Jaranowski	UBu	0	59264	90	210
8	Malgorzata Janik	PW	1	50941	116	320
9	Jan Lubinski	SzUM	0	42433	99	373
10	Jacek Namiesnik	PG	1	35623	88	623
11	Hania Szajewska	WUM	0	32535	90	250
12	Agnieszka Zagozdzińska	WP	1	31656	85	185
13	Tomasz Fiutowski	AGH	1	30655	85	312
14	Roman Slowinski	PP	0	29572	86	291
15	Oded Stark	UW	1	29414	54	126
16	Andrzej Skowron	UW	1	27112	64	272
17	Marian P. Kazmierkowski	Power Electronics and Drives	0	24702	50	115
18	Jacek Gronwald	SzUM	0	23668	70	234
19	Tomasz Guzik	UJ	1	23589	68	143
20	Francois Beguin	PP	0	23358	56	139

BIBLIOGRAPHY

- Akaike, H. (21 December 1981), This Week's Citation Classic. *Current Contents Engineering, Technology, and Applied Sciences*, 12(51), 42 [Hirotoogu Akaike comments on how he arrived at AIC].
- Altman, D. G., & Bland, J. M. (1995). Statistics notes: the normal distribution. *Bmj*, 310(6975), 298.
- Altman, D.G., & Bland, J. M. (1996). Detecting skewness from summary information. *Bmj*. 313(7066),1200.
- Anders, Michael E., and Dennis P. Evans. "Comparison of PubMed and Google Scholar literature searches". *Respiratory Care* 55.5 (2010): 578-583.
- Bar-Ilan, J. (2008). Which h-index? – a comparison of WoS, Scopus and Google Scholar. *Scientometrics*, 74(2), 257–271. <https://doi.org/10.1007/s11192-008-0216-y>
- Boeker, M., Vach, W., & Motschall, E. (2013). Google Scholar as a replacement for systematic literature searches: good relative recall and precision are not enough. *BMC medical research methodology*, 13(1), 1-12. <https://bmcmmedresmethodol.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-2288-13-131>
- Bogajczyk, M. (2019). *Naukowiec w sieci*. Warszawa: Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie. https://www.buw.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2019/09/Naukowiec-w-sieci_ebook-2.pdf
- Bornmann, L., & Williams, R.A. (2013). How to calculate the practical significance of citation impact differences? An empirical example from evaluative institutional bibliometrics using adjusted predictions and marginal effects. *Journal of Informetrics*, 7(2), 562-574. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2013.02.005>
- Bornmann, L., Thor, A., Marx, W., & Schier, H. (2016). The application of bibliometrics to research evaluation in the humanities and social sciences: An exploratory study using normalized Google Scholar data for the publications of a research institute. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 67(11), 2778-2789.
- Bramer, W.M., Giustini, D., Kramer, B.M. et al. The comparative recall of Google Scholar versus PubMed in identical searches for biomedical systematic reviews: a review of searches used in systematic reviews. *Systematic Reviews*, 2, 115 (2013). <https://doi.org/10.1186/2046-4053-2-115>
- Buttlere, B., & Buder, J. (2017). Personalizing papers using Altmetrics: Comparing paper 'Quality' or 'Impact' to person 'Intelligence' or 'Personality'. *Scientometrics*, 111(1), 219-239
- Chatterjee, A., Ghosh, A., Chakrabarti, B.K. (2016). Universality of Citation Distributions for Academic Institutions and Journals. *PLoS one*, 11(1): e0146762. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0148863>
- Costas, R., Nane, GF., & Larivière, V. (2015). Is the year of first publication a good proxy of scholars' academic age? In A.A. Salah, Y. Tonta, A.A. Akdag Salah (Eds.). *Proceedings of the 15th international conference on scientometrics and informetrics* (pp. 988–998). Istanbul: Bogaziçi University Printhouse.
- CWTS Leiden Ranking (2022). Retrieved April 4, 2022 from: <https://www.leiden-ranking.com/information/indicators>
- D'Alessandro S. et al. (2020). Promote or Perish? A brief note on academic social

- networking sites and academic reputation. *Journal of Marketing Management*, 36, 5/6, p. 405-411.
- Dorsch, I. (2017). Relative visibility of authors' publications in different information services. *Scientometrics*, 112, 917-925.
- Elliott, A. C., & Woodward, W. A. (2007). *Statistical analysis quick reference guidebook: With SPSS examples*. London: Sage.
- Gusenbauer, M. (2019a). Google Scholar to overshadow them all? Comparing the sizes of 12 academic search engines and bibliographic databases. *Scientometrics*, 118(1), 177-214 <https://doi.org/10.1007/s11192-018-2958-51>
- Gusenbauer, M. (2019b). Suitable for Systematic Reviews and Meta-Analyses? The Capacity of 23 Academic Search Engines. *Academy of Management Annual Meeting Proceedings* 2019(1):12759 DOI: 10.5465/AMBPP.2019.12759abstract
- Gusenbauer, M., & Haddaway, N. (2020). Which Academic Search Systems are Suitable for Systematic Reviews or Meta-Analyses? Evaluating Retrieval Qualities of Google Scholar, PubMed and 26 other Resources. *Research Synthesis Methods*, 11(2), 181-217. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/jrsm.1378>
- Harzing, A.W. (February 28, 2017). Google Scholar is a serious alternative to Web of Science. *Harzing.com. Research in International Management*. Retrieved July 27, 2021, from: <https://harzing.com/blog/2017/02/google-scholar-is-a-serious-alternative-to-web-of-science>
- Harzing, A.W., Alakangas, S. Google Scholar, Scopus and the Web of Science: a longitudinal and cross-disciplinary comparison. *Scientometrics* 106, 787-804 (2016). <https://doi.org/10.1007/s11192-015-1798-9>
- Hosmer, D. W., & Lemeshow, S. (2000). *Applied logistic regression* (2nd ed.). Chichester, UK: John Wiley & Sons, Inc.
- IDUB (2019). IDUB: Polska Inicjatywa Doskonałości – Uczelnie Badawcze. *Forum Akademickie*, 11; 12. <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2019/11/>; <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2019/12/>
- Jacsó, P. (2008). Google Scholar revisited. *Online Information Review*, 32(1), 102-114. https://www.researchgate.net/publication/220207410_Google_Scholar_revisited
- Jacsó, P. (2012). Google Scholar Metrics for Publications: The software and content features of a new open-access bibliometric service. *Online Information Review*, 36(4), 604-619.
- Jensenius, F., Htun, M., Samuels, D., Singer, D., Lawrence, A., & Chwe, M. (2018). The Benefits and Pitfalls of Google Scholar. *PS: Political Science & Politics*, 51(4), 820-824.
- Komunikat Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 11 maja 2018 r. o ustanowieniu przedsięwzięcia pod nazwą „Strategia Doskonałości – Uczelnia Badawcza” (2018). Retrieved September 23, 2021, from: <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/komunikat-ministra-nauki-i-szkolnictwa-wyzszego-z-dnia-11-maja-2018-r-o-ustanowieniu-przedsiwziecia-pod-nazwa-strategia-doskonalosci--uczelnia-badawcza>
- Kulczycki, E. (2011). Google Scholar Citations otwarte dla wszystkich! [online] Warsztat badacza, 17.11.2011. Retrieved March 21, 2022 from: https://ekulczycki.pl/warsztat_badacza/google-scholar-citations-otwarte-dla-wszystkich/
- Kulczycki, E. (2013). Jak dodać prace do Google Scholar i zwiększyć liczbę cy-

- towań oraz indeks Hirscha. Poradnik dla początkujących, Poznań: Stowarzyszenie EBIB. https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/4369/8/Jak_dodac_prace_do_Google_Scholar-v.1.1.pdf
- Kwiek, M., Roszka, W. (2021). Gender-based homophily in research: A large-scale study of man-woman collaboration. *Journal of Informetrics*, 15(3), <https://doi.org/10.1016/j.joi.2021.101171>
- Lewandowski, T. (2014). Google Scholar a repozytoria i biblioteki cyfrowe w Polsce. *Otwarta Nauka*, August 28, 2014. Retrieved March 23, 2022 from: <https://otwartanauka.pl/analysis/case-studies/google-scholar-a-repozytoria-i-biblioteki-cyfrowe-w-polsce?showall=1&limitstart=>
- Lewandowski, T. (2017). Jak zwiększyć widoczność publikacji naukowych w Internecie z pomocą Google Scholar. Platforma Otwartej Nauki, November 21, 2017. Retrieved March 23, 2022 from: https://bg.uwb.edu.pl/DebataOA2017/materialy/lewandowski_oa_week_2017.pdf
- López-Cózar, E.D., Robinson-García, N., & Torres-Salinas, D. (2012). Manipulating Google Scholar Citations and Google Scholar Metrics: simple, easy and tempting. *EC3 Working Papers* 6: 29 May, 2012. Retrieved June 6, 2021, from: <https://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/1212/1212.0638.pdf>
- Martín-Martín, A., Thelwall, M., Orduna-Malea, E., López-Cózar, E.D. (2021). Google Scholar, Microsoft Academic, Scopus, Dimensions, Web of Science, and OpenCitations' COCI: a multidisciplinary comparison of coverage via citations. *Scientometrics*, 126 (1), 871-906, <https://doi.org/10.1007/s11192-020-03690-4>
- Methodology. CWTS Leiden Ranking (2014), Universiteit Leiden Centre for Science and Technology Studies. Retrieved April 4, 2022 from: <https://www.leidenranking.com/Content/CWTS%20Leiden%20Ranking%202014.pdf>
- Milojević, S. (2012). How Are Academic Age, Productivity and Collaboration Related to Citing Behavior of Researchers? *PLoS one*, 7(11): e49176. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0049176>
- Mingers, J., O'Hanley, J.R. & Okunola, M. (2017). Using Google Scholar institutional level data to evaluate the quality of university research. *Scientometrics*, 113(1), 1627–1643. <https://doi.org/10.1007/s11192-017-2532-6>
- Moed, H.F., Bar-Ilan, J., & Halevi, G. (2016). A new methodology for comparing Google Scholar and Scopus. *Journal of Informetrics*, 10 (2), 533-551.
- Nauka Polska (2021). Retrieved July 19, 2021, from: https://nauka-polska.pl/#/home/search?_k=ovh688
- Norris, M., Oppenheim, Ch. (2007). Comparing alternatives to the *Web of Science* for coverage of the social sciences' literature. *Journal of Infometrics*, 1(2), 161-169.
- Orcan, F. (2020). Parametric or non-parametric: Skewness to test normality for mean comparison. *International Journal of Assessment Tools in Education*, 7(2), 255-265.
- Pierwszy konkurs w programie „Inicjatywa doskonałości – uczelnia badawcza” (March 27, 2019). Konstytucja dla Nauki. Retrieved September 23, 2021 from: <https://konstytucjadlanauki.gov.pl/pierwszy-konkurs-w-programie-inicjatywa-doskonalosci-uczelnia-badawcza>
- POL-on. Radon – raporty, analizy, dane (2021). Retrieved July 19, 2021, from: <https://radon.nauka.gov.pl/raporty/Kadra2019>

- Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (2021). Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 marca 2021 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. *Dziennik Ustaw*, poz. 478, art. 388.
- Pulikowski, A. (2015). Widoczność polskich publikacji naukowych w Internecie. *Zagadnienia Informatyki Naukowej*, 53, 1 (105), 59-70.
- Radicchi, F., Fortunato, S., Castellano, C. (2008). Universality of citation distributions: Toward an objective measure of scientific impact. *PNAS*, 105(45), 17268-17272. Retrieved April 3, 2022 from: www.pnas.org/cgi/doi/10.1073/pnas.0806977105
- Sauvayre, R. (2022). Types of Errors Hiding on Google Scholar Data. *Journal of Medical Internet Research*, 24 (5), pp. 1-13.
- Shultz, M. (2007). Comparing test searches in PubMed and Google Scholar. *Journal of the Medical Library Association*, 95(4), 442-445. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2000776/>
- Simoes, N., & Crespo, N. (2020). A flexible approach for measuring author-level publishing performance. *Scientometrics*, 122(1), 331-355.
- Świągół, M., Głowacka, E., Kisilowska-Szurmińska, M. (2022). Academia.edu, ResearchGate, Google Scholar, Scopus i Publons (Web of Science) – szczegółowa analiza obecności reprezentantów nauk o komunikacji społecznej i mediach. *Media – Kultura – Komunikacja Społeczna*, 18, p. 83-101.
- Teixeira da Silva, J. A. (2018). The Google Scholar h-index: useful but burdensome metric. *Scientometrics*, 117(1), 631-635. <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs11192-018-2859-7>
- Teixeira da Silva, J. A. (2021). The i100-index, i1000-index and i10,000-index: expansion and fortification of the Google Scholar h-index for finer-scale citation descriptions and researcher classification. *Scientometrics*, 126 (4), 3667-3672. <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs11192-020-03831-9>
- Thelwall, M., Haustein, S., Larivière, V., & Sugimoto, C. R. (2013). Do altmetrics work? Twitter and ten other social web services. *PloS one*, 8(5), e64841.
- Thelwall, M., & Kousha, K. (2017). ResearchGate versus Google Scholar: Which finds more early citations?. *Scientometrics*, 112(2), 1125-1131. <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs11192-017-2400-4>
- Thelwall, M., & Wilson, P. (2014). Distributions for cited articles from individual subjects and years. *Journal of Informetrics*, 8(4), 824-839. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2014.08.001>
- Tober, M. (2011). PubMed, ScienceDirect, Scopus or Google Scholar – Which is the best search engine for effective literature research in laser medicine?. *Medical Laser Application*, 26, 139-144.
- Waltman, L., Calero-Medina, C., Kosten, J., Noyons, E.C.M., Tijssen, R.J.W., Van Eck, N.J., Van Leeuwen, T.N., Van Raan, A.F.J., Visser, M.S., & Wouters, P. (2012). The Leiden Ranking 2011/2012: Data collection, indicators, and interpretation. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 63(12), 2419-2432.
- Waltman, L., & Van Eck, N.J. (2013). Source normalized indicators of citation impact: An overview of different approaches and an empirical comparison. *Scientometrics*, 96(3), 699-716.

- Wang, D., & Barabási, A. (2021). *Science of Science*. Boston. Publisher: Cambridge University Press.
- Williams, R. (2012). Using the margins command to estimate and interpret adjusted predictions and marginal effects. *The Stata Journal*, 12(2), 308-331.
- Yang, K., & Meho, L.I. (2006), Citation Analysis: A Comparison of Google Scholar, Scopus, and Web of Science. *Proceedings of American Society for Information Science and Technology*, 43: 1-15. <https://doi.org/10.1002/meet.14504301185>
- Yu, G., Keirstead, J., Jefferis, G., Getzinger, G., Cimentada, J., Czapanskiy, M., & Makowski, D. (2021). *Analyse Citation Data from Google Scholar* [Package]. Retrieved April 4, 2022 from: <https://cran.csail.mit.edu/web/packages/scholar/scholar.pdf>
- Zientek, L. R., Werner, J. M., Campuzano, M. V., & Nimon, K. (2018). The use of Google Scholar for research and research dissemination. *New Horizons in Adult Education and Human Resource Development*, 30(1), 39-46.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 12 lutego 2024 r.

VESLAVA OSIŃSKA
Instytut Badań nad Informacją i Komunikacją
Uniwersytet Mikołaja Kopernika
e-mail: wieo@umk.pl
ORCID 0000-0002-1306-7832

BERNARDETA IWAŃSKA-CIEŚLIK
Instytut Komunikacji Społecznej i Mediów
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego
e-mail: biwanska@ukw.edu.pl
ORCID 0000-0003-1841-6162

JAKUB WOJTASIK
Szkoła Doktorska Nauk Społecznych
Uniwersytet Mikołaja Kopernika
e-mail: jwojtasik@doktorant.umk.pl
ORCID 0000-0001-6157-5658

BRETT BUTTLIERE
Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych(EUROREG)
Uniwersytet Warszawski
e-mail: brettbuttlere@gmail.com
ORCID 0000-0001-5025-0460

JOANNA KARŁOWSKA-PIK
Wydział Matematyki i Informatyki
Uniwersytet Mikołaja Kopernika
e-mail: joanka@mat.umk.pl
ORCID 0000-0001-9157-7355

ADAM KOLA

Wydział Humanistyczny

Uniwersyteckie Centrum Doskonałości "Interakcje – umysł, społeczeństwo, środowisko"

Instytut Badań Zaawansowanych, Uniwersytet Mikołaja Kopernika

Uniwersytet Amsterdamski, Holandia

e-mail: adamkola@umk.pl

ORCID 0000-0002-0584-6342

WKŁAD NAUKOWCÓW W RANKING IDUB (INICJATYWA DOSKONAŁOŚCI – UCZELNIA BADAWCZA). POLSCY BADACZE W GOOGLE SCHOLAR

SŁOWA KLUCZOWE: Google Scholar. Literatura naukowa. IDUB (Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza)

ABSTRAKT: **Teza/cel** – Google Scholar jest narzędziem szeroko wykorzystywanym nie tylko do wyszukiwania publikacji naukowych, ale także do uzyskiwania informacji na temat miar naukometrycznych dla poszczególnych badaczy. Autorzy artykułu weryfikują, czy na podstawie danych pozyskanych z Google Scholar użytkownicy z najwyższymi miarami zostaną zidentyfikowani jako badacze związani z najlepszymi uniwersytetami w Polsce (określanymi jako IDUB). **Metody badań** – Zastosowano modele krokowej regresji logistycznej z walidacją krzyżową, aby odszukać zmienne wpływające w znaczący sposób na poprawną klasyfikację automatyczną. **Wyniki i wnioski** – Jeśli chodzi o jakość przewidywania, najlepsze modele uzyskano przy użyciu następujących predyktorów: indeksu Hirscha (h-index), typu uniwersytetu, rocznej liczby publikacji oraz roku wydania pierwszej publikacji. Testy t-Studenta wykazały statystycznie znaczące różnice w średnich wartościach indeksu Hirscha, indeksu i10 oraz liczby publikacji (odpowiednio $p < 0.001$, $p < 0.001$ i $p = 0.013$) pomiędzy naukowcami z 10 najlepszych uczelni w Polsce (IDUB) i badaczami z innych instytucji. Naukowcy charakteryzujący się wysokimi miarami naukometrycznymi są związani z uczelniami IDUB – związek ten obserwuje się w obrębie uniwersytetów, nie politechnik czy szkół medycznych. Swobodny i otwarty charakter Google Scholar sprawia, że pozyskiwane za jego pomocą dane są heterogeniczne i często niekompletne, co utrudnia ich automatyczne przetwarzanie i analizę. Utrudnienia te są szczególnie widoczne w przypadku agregacji danych. Pomimo tych ograniczeń pozyskane wyniki pozwalają jednak na zapanowanie nad szybkim przyrostem danych naukometrycznych i mogą prowadzić do powstania nowych miar oceny dorobku naukowego badaczy.

**II OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA KULTURA
KSIĄŻKI I INFORMACJI****THE SECOND NATIONAL CONFERENCE: BOOK
& INFORMATION CULTURE****(Łódź, 2 lutego 2024)**

II Ogólnopolska konferencja naukowa „Kultura książki i informacji” odbyła się 2 lutego 2024 r. Została zorganizowana przez Katedrę Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego we współpracy z Sekcją Kultury Książki i Informacji Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej (zwanego dalej PTKS). Komitet naukowy konferencji stanowili: Kierownik/przewodnicząca UŁ Mariola Antczak, członkowie: Aneta Firlej-Buzon, Anita Has-Tokarz, UW Małgorzata Kisilowska-Szurmińska i Małgorzata Kowalska-Chrzanowska.

W wydarzeniu wzięło udział 65 uczestników. Badacze reprezentujący siedem ośrodków naukowych (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu Instytut Badań Informacji i Komunikacji, Wydział Filozofii i Nauk Społecznych; Uniwersytet Warszawski Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii; Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie Instytut Nauk o Komunikacji Społecznej i Mediach; Uniwersytet Jagielloński Instytut Studiów Informacyjnych; Uniwersytet Rzeszowski Instytut Polonistyki i Dziennikarstwa, Uniwersytet Kaliski oraz Uniwersytet Łódzki Katedra Informatologii i Bibliologii) wygłosili 14 referatów.

Głównym celem konferencji była prezentacja najnowszych wyników badań z zakresu kultury książki i informacji ze szczególnym naciskiem na przestrzeń medialną. Organizatorom zależało również na integracji środowiska oraz na stworzeniu warunków do podjęcia dyskusji nad problematyką poruszaną podczas konferencji. Konferencja miała charakter hybrydowy.

Obrady konferencji zostały podzielone na trzy sesje, po których zgromadzeni w sposób stacjonarny członkowie sekcji Kultura Książki i Informacji PTKS przeszli na zebranie, a pozostali uczestnicy otrzymali możliwość wzięcia udziału w towarzyszących obradom warsztatów. W trakcie

trwania konferencji uczestnicy mieli możliwość zapoznania się z najnowszą ofertą Wydawnictwa Uniwersytetu Łódzkiego i zakupu wybranych publikacji.

Uroczyste otwarcie konferencji przypadło Marioli Antczak, która również moderowała pierwszą sesję. W pierwszym wystąpieniu pt. *Kultura informacji wizualnych* Wiesław Babik (UJ) przybliżył słuchaczom zagadnienia z zakresu ekokultury informacji związane ze znaczeniem informacji wizualnej (informacji o wyglądzie człowieka). Następnie głos zabrała Małgorzata Kowalska-Chrzanowska, która przedmiotem rozważań uczyniła kwestie dotyczące nauki obywatelskiej i jej rozumienia oraz propagowania przez bibliotekarzy. W tym celu omówiła wyniki autorskich badań ankietowych, przeprowadzonych wśród pracowników polskich bibliotek i zestawiała je z wnioskami płynącymi z badań przeprowadzonych w bibliotekach europejskich (*Poziom zaangażowania polskich bibliotek w naukę obywatelską*). W kolejnym wystąpieniu Wanda Ciszewska-Pawłowska przedstawiła uczestnikom konferencji wybrane aspekty polskiego rynku książki w formatach cyfrowych, zwracając uwagę na trudności w dostępie do informacji o wynikach finansowych poszczególnych dostawców tego typu produktów, przyczyniające się do niskiego zainteresowania badaczy tym sektorem rynku książki (*Polski rynek książki w formatach cyfrowych – wybrane aspekty*). Grzegorz Gmiterek w referacie *Legimi i Empik GO w mediach społecznościowych. Analiza ilościowa i jakościowa stron fanowskich tych usług* zapoznał uczestników z wynikami ilościowej i jakościowej analizy aktywności Legimi i Empik GO w mediach społecznościowych w latach 2020-2023 (il. 1). W ostatnich dwóch wystąpieniach pierwszej sekcji głos zabrały Mariola Antczak i Monika Wachowicz, prezentując wyniki badań dotyczących administracji serwisów społecznościowych przez bibliotekarzy. Antczak omówiła aspekty ilościowe tych badań (*Administracja serwisów społecznościowych przez bibliotekarzy w świetle badań ilościowych*), natomiast Wachowicz skupiła się na aspektach jakościowych (*Dobre praktyki bibliotekarzy w prowadzeniu serwisów społecznościowych na przykładzie wojewódzkich bibliotek publicznych*).

Po przerwie kawowej rozpoczęła się druga sesja konferencji, moderowana przez Anetę Firlej-Buzon. Jako pierwsza w tej części konferencji wystąpiła Magdalena Przybysz-Stawska, przedstawiając wybrane kierunki badań związków prasy i książki w referacie pt. *Prasa jako źródło informacji o książce. Perspektywa badawcza*. W referacie zatytułowanym *Komunikacja z osobami ze szczególnymi potrzebami w instytucjach kultury – wybrane wskazówki praktyczne* Magdalena Cyrklaff-Gorczyca z UMK w Toruniu zajęła się kwestią skutecznej komunikacji z osobami w szczególnej sytuacji zdrowotnej lub życiowej. Prelegentka skupiła się w szczególności na praktycznych aspektach komunikacji z osobami z zaburzeniami rozwojowymi oraz osobami z zaburzeniami psychicznymi, podkreślając, że zrozu-

mienie różnorodności oraz empatyczne dostosowanie komunikacji mogą usprawnić proces obsługi osoby ze szczególnymi potrzebami oraz zwiększyć jej zainteresowanie ofertą danej instytucji. Trzecie wystąpienie w sesji popołudniowej pt. *Preferencje pokolenia Z – audiobooki czy książki* wygłosiła Wiktoria Sudoł z Uniwersytetu Rzeszowskiego, analizując preferencje pokolenia Z w zakresie formy przyswajania literatury. Referentka omówiła wyniki badań i analiz rynkowych dotyczących popularności audiobooków wśród pokolenia Z, scharakteryzowała wpływ technologii oraz zmian kulturowych na sposób, w jaki to pokolenie odbiera i przetwarza treści literackie oraz wskazała potencjalne implikacje dla rynku wydawniczego i kultury czytelnicy. W referacie *Wizerunek książki i czytelnictwa w twórczości użytkowników Pixabay* Katarzyna Zielińska z Uniwersytetu Łódzkiego przedstawiła z kolei wyniki badań poświęconych formom estetycznym i stylizacyjnym treści wizualnych związanych z książką i czytelnictwem, stworzonych przez użytkowników serwisu Pixabay. Ostatnie wystąpienie w tej sesji wygłosiła Ewelina Górka z UMCS w Lublinie, przedstawiając wydawnicze dzieje książki *“Ameryko! Ameryko!”* Danuty Mostwin, opublikowanej pierwotnie we fragmentach w 1961 r. przez Instytut Literacki w Paryżu, a współcześnie funkcjonującej w wersji książki zdigitalizowanej na portalu „Kultury” (*„Ameryko! Ameryko!” Danuty Mostwin – obecność książki w przestrzeni medialnej*).

Wznowione po przerwie obiadowej obrady moderowała Magdalena Przybysz-Stawska. Trzecią sekcję rozpoczął Mariusz Jarocki z UMK w Toruniu wystąpieniem pt. *Wsparcie dla dostępności cyfrowej w systemach zarządzania treścią o otwartym kodzie źródłowym – przegląd rozwiązań*, w którym, odnosząc się do obowiązku zapewnienia dostępności cyfrowej na serwisach internetowych i aplikacjach mobilnych, nałożonego w 2019 r. na administratorów i moderatorów witryn internetowych podmiotów sektora publicznego, scharakteryzował otwarte rozwiązania wspierające dostępność cyfrową. W następnym referacie pt. *Człowiek trzech miast. Włodzimierz Pietrzak (1913-1944) w świetle materiałów archiwalnych i bibliotecznych* Małgorzata Bańkowska z Uniwersytetu Kaliskiego przedstawiła wyniki obszernej kwerendy przeprowadzonej w polskich bibliotekach, muzeach i archiwach, która pozwoliła na opracowanie obszernego zespołu dokumentów związanych z osobą krytyka literackiego, pisarza i poety dwudziestolecia międzywojennego Włodzimierza Pietrzaka. Zgromadzony zbiór pozwolił ustalić nowe fakty dotyczące życia twórcy i uzupełnić materiały wspomnieniowe, które dotychczas uznawane były przez biografów Włodzimierza Pietrzaka za główną bazę źródłową. W ostatnim referacie konferencji, zatytułowanym *Inicjatywy archiwizacji Internetu w Europie – przegląd i ocena benchmarkingowa wybranych serwisów WWW* Krzysztof Wieniecki z UMK w Toruniu omówił projekty archiwizacji zasobów internetowych, skupiając się na istocie archiwizowania Webu i stosowanych strategiach groma-

dzenia archiwalnych danych w Internecie. Referent przedstawił również wyniki badań przeprowadzonych w 2023 r., zmierzających do oceny 14 wybranych europejskich archiwów Internetu oraz ukazania ich mocnych i słabych stron zarówno w warstwie treściowej, jak i funkcjonalnej.

Obrady zwińczyło zebranie sekcji Kultura Książki i Informacji PTKS oraz warsztaty pt. *Narzędzia cyfrowe w pracy bibliotekarza-administradora serwisów społecznościowych*, prowadzone przez Monikę Wachowicz.

Konferencja spotkała się z przychylnym odbiorem badaczy oraz została uznana przez grono praktyków za inicjatywę wartą kontynuacji. Świadczą o tym liczne podziękowania i opinie uczestników, którzy zadeklarowali chęć udziału w następnej edycji tego przedsięwzięcia, wysoko ocenili jego stronę organizacyjną oraz jakość i problematykę poszczególnych wystąpień.

Towarzyszące obradom zebranie członków sekcji Kultura Książki i Informacji PTKS dało im możliwość wzajemnego podzielenia się najnowszymi wynikami badań oraz wyznaczenia dalszych kierunków wzajemnej współpracy. Spotkanie było też okazją do kuluarowej dyskusji na temat współczesnych kierunków badań w dyscyplinach nauki o kulturze i religii oraz nauki o komunikacji społecznej i mediach.

Warto podkreślić, że wygłaszane w trakcie obrad treści miały wpływ na pracę zawodową zaproszonych praktyków, czego dowodem są ich stwierdzenia, np. „wykład na temat preferencji pokolenia Z był inspiracją do zajęć z młodzieżą szkolną”; „[...] Udział w konferencji pozwolił mi na poszerzenie swojej wiedzy z zakresu działalności bibliotecznej i wykorzystanie jej w praktyce (m.in. polityki gromadzenia zbiorów). [...]”.

W związku z życzliwym przyjęciem środowiska naukowego i bibliotekarskiego planowane są kolejne edycje tego wydarzenia.

Grzegorz Czapnik

Katedra Informatologii i Bibliologii Uniwersytet Łódzki

<https://orcid.org/0000-0001-5396-0812>

grzegorz.czapnik@uni.lodz.pl

Monika Wachowicz

Katedra Informatologii i Bibliologii Uniwersytet Łódzki

<https://orcid.org/0000-0002-2846-374X>

monika.wachowicz@uni.lodz.pl

Tekst wpłynął do Redakcji 27 lutego 2024 r.

ARTYKUŁY RECENZYJNE/RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENICTWA

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2024 z. 1
PL ISSN 0033-202X

PRZYBYSZEWSKI WRACA – PROMOCJA KSIĄŻKI NA PRZYKŁADZIE SERII „DZIEŁA LITERACKIE”

WSTĘP

Niewątpliwie jednym z najważniejszych wydarzeń dla czytelników i badaczy twórczości Stanisława Przybyszewskiego (1868-1927), nazywanego często genialnym Polakiem czy przybyszem z Niemiec, jest zainicjowanie i realizacja polskiej edycji krytycznej jego dzieł literackich. Czytelniczki niemieckie już od lat 90. XX w. cieszą się ósmiotomowym wydaniem krytycznym utworów tego debiutującego w Niemczech pisarza (wydawana w latach 1990-1999 seria „Werke, Aufzeichnungen und ausgewählte Briefe” została wydrukowana w Igel Verlag Literatur, Paderborn). W Polsce próbę wydania edycji zbiorowej dzieł Przybyszewskiego podjęto jeszcze za życia pisarza. Stanisław Lewicki, lwowski ekonomista parający się działalnością wydawniczą, postanowił drukować „Dzieła” w dwóch oddziałach oficyny „Lektor” – warszawskim („Lector-Polonia”) i lwowskim („Lektor”). Jakość tych wydań pozostawiała jednak wiele do życzenia, czytelnicy dostali bowiem „wydane naprędce, nieprzejrzane i nieopatrzone komentarzami krytycznymi wydania nieróżniące się od pierwszych wersji tych tekstów, niepoprawione oraz nieprzeanalizowane ze strony krytyków literatury tak, jak na to zasługiwały” (Lubińska, 2018, s. 120). Druk dzieł w ramach serii zakończył się w roku 1929, czyli dwa lata po śmierci pisarza, wydaniem utworów *De profundis* i *Dzieci nędzy*. Współczesna edycja „Dzieł Literackich”, zainicjowana przez znaną badaczkę twórczości Przybyszewskiego, Gabrielę Matuszek-Stec, jest więc bez wątpienia ważnym wydarzeniem dla polskiej literatury i kultury. Stanowi jednocześnie interesujący przykład tego, w jaki sposób mogą być obecnie promowane książki naukowe i akademickie.

Przedmiotem niniejszego opracowania jest edycja krytyczna, nazywana przez badaczy niekiedy naukową, będącą wydaniem tekstu źródłowego zredagowanego w sposób naukowy, przy uzupełnieniach tzw. aparatem krytycznym, na który składają się merytoryczne przypisy wyjaśniające decyzje edytorskie oraz przypisy bibliograficzne (Sierotwiński,

1986). Omawiana w artykule seria jest „edycją krytyczną (typu A), połączoną z cechami edycji naukowo-dydaktycznej (typu B), która poprzez wprowadzenie komentarzy i wstępu do dzieła otwiera wydanie naukowe na szersze kręgi odbiorcze, obejmujące zarówno specjalistów w dziedzinie tekstologii i edytorstwa literatury nowoczesnej, badaczy zajmujących się polskim i europejskim modernizmem, studentów kierunków filologicznych, a także czytelników, którzy sięgają po literacką klasykę” (Matuszek-Stec, b.d).

Publikacje krytyczne wydawane są przez oficyny naukowe i akademickie, a promowane przede wszystkim przez same wydawnictwa i redaktorów. Promocję książek w tym sensie rozumieć możemy jako sposób komunikacji, który ułatwia „kontakt z odbiorcami, może też być podstawą do budowania relacji z jej adresatami. Wspiera ponadto kreowanie wizerunku wydawnictwa” (Bobrowska, 2020, s. 109). Na gruncie naukowym problem promocji książki naukowej został dotychczas poruszony w artykułach Marcina Lutomińskiego, omawiających takie formy promocji, jak: reklama, teksty promocyjno-informacyjne, spotkania, konkursy, targi książki oraz elementy wizerunkowe (Lutomiński, 2015, 2016).

Celem artykułu jest ukazanie i omówienie współczesnych form promocji książki naukowej i akademickiej na przykładzie „Dzieł Literackich” wydawanych przez Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. Dotychczas w serii, zaplanowanej na 11 tomów, ukazało się siedem woluminów¹, do promocji których zostały wykorzystane różnorodne narzędzia i sposoby promocji książki, zarówno te znane już od dawna, tj. spotkania promocyjne, konkursy, wykłady otwarte, konferencje naukowe, targi książki czy recenzje, jak i nowoczesne – strony internetowe, podcasty i media społecznościowe. Interesujące są nie tylko poszczególne narzędzia wykorzystywane w promocji, lecz także zaangażowane w nią osoby oraz język, jakim posługują się one w swoich komunikatach. Edycja dzieł wraz z jego promocją realizowana jest w ramach projektu Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki.

TRADYCYJNE FORMY PROMOCJI KSIĄŻKI NAUKOWEJ

SPOTKANIA PROMOCYJNE

Spotkania z autorami są znaną od lat formą promocji książek, odgrywającą ważną rolę w życiu literackim i naukowym. W przypadku książki naukowej mogą być narzędziem pozwalającym na zbudowanie wiarygodności i autorytetu autora czy redaktora jako specjalistów w danej dziedzinie, zaprezentowanie wartości książki jako źródła wiedzy, zwiększe-

¹ Wydawanie serii rozpoczęło się w 2022 r., ukończenie przedsięwzięcia zaplanowane jest na rok 2024.

nie rozpoznawalności edycji wśród odbiorców czy wreszcie nawiązanie kontaktu z czytelnikami. Jak zauważa Lutomiński, niekiedy spotykają się one z niewielkim zainteresowaniem publiczności, to jednak ocenia się, że umiejętnie wykorzystane mogą mieć duży potencjał marketingowy. Taka forma promocji książki naukowej i akademickiej, zdaniem badacza, wpływa na: możliwość zainteresowania czytelników różnorodnymi formami spotkania (np. wieczorem autorskim), zwiększenie sprzedaży książki, kształtowanie pozytywnego wizerunku wydawnictwa, wzmocnienie kontaktów międzyludzkich i międzyinstytucjonalnych, a także popularyzację wiedzy naukowej (Lutomiński, 2015). Na sukces spotkań promujących książki naukowe składają się m.in. takie zagadnienia, jak wybór odpowiedniego miejsca i gości czy obecność badacza legitymującego się gruntowną wiedzą z danego tematu oraz posiadającego umiejętności, które można nazwać popularyzatorskimi. By z powodzeniem zainteresować ludzi wiedzą naukową, nie wystarcza bowiem tylko dobra jej znajomość; Radosław Pawelec trafnie zauważa, że „potrzebne jest jeszcze autentyczne nią zainteresowanie i otwarty charakter. Konieczne jest [...] wszystko to, co składa się na pojęcie osobowości medialnej, m.in. umiejętność skupienia na sobie uwagi, mówienia i pisanie w sposób prosty, wspólny język z odbiorcą, znajomość ciekawostek i łączenie różnych aspektów wiedzy i kultury” (Pawelec, 2017, s. 13).

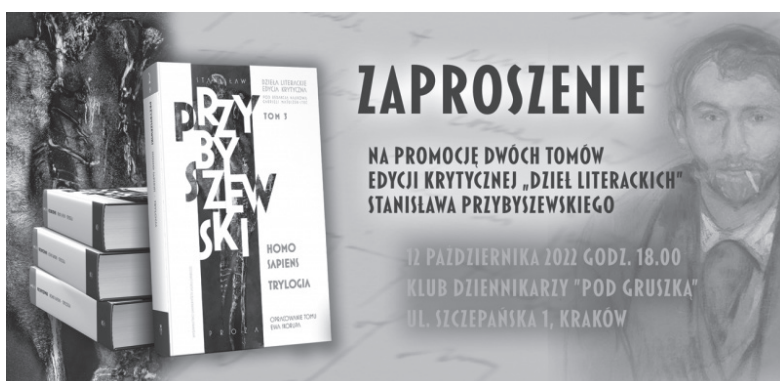
W trakcie publikacji siedmiu tomów „Dzieł Literackich” zrealizowano siedem spotkań promujących, w których wzięła udział G. Matuszek-Stec. Były one organizowane z okazji premiery tomów i odbywały się w nieprzypadkowych miejscach. Berlin, Kraków, Sopot, Gdańsk i Warszawa to miasta, w których mieszkał Przybyszewski. Taki wybór miejsc promocji ma duże uzasadnienie i daje szansę na zainteresowanie spotkaniami nie tylko czytelników pisarza, lecz także tych mieszkańców, którzy znają i interesują się historią swojego miasta.

Premiera pierwszego tomu edycji odbyła się w krakowskiej Jamie Michalika (13 czerwca 2022 r.). Rozmowie z Matuszek-Stec towarzyszył spektakl poetycki (*Pokuszenia Przybyszewskiego* w wykonaniu studentów Koła Naukowego Młodej Polski i Modernizmu Uniwersytetu Jagiellońskiego (*Powrót Przybyszewskiego...*, 6 lipca 2022), przygotowany na podstawie fragmentów pięciu poematów modernisty. Kolejne wydarzenia odbyły się w Berlinie – mieście, w którym Przybyszewski rozpoczął swoją artystyczną drogę i które wywarło niebagatelny wpływ na jego karierę². Z Matuszek-Stec rozmawiała wówczas polsko-niemiecka pisarka, Brygida Helbig. Dalsza promocja serii powróciła do Krakowa³. Pierwszemu spo-

² Sprachcafé – 20 września 2022 r. (zob. SprachCafé Polnisch, 2022), Rotary Club – 22 września 2022 r.

³ Klub Dziennikarzy Pod Gruszką – 12 października 2022 r., rozmowa z Matuszek-Stec i Ewą

tkaniu (zob. Ilustracja 1) towarzyszył koncert utworów Fryderyka Chopina (Przybyszewski znany był z genialnych interpretacji utworów tego słynnego kompozytora, poświęcił mu także dwa eseje *Chopin i Nietzsche* oraz *Szopen a Naród*). W listopadzie 2022 r. odbyło się spotkanie na Zamku Królewskim w Warszawie; promocja dzieł literackich połączona została z panelem dyskusyjnym (Zamek Królewski..., 2023). Obecni na niej goście mieli także okazję obejrzyć wspomniany spektakl poetycki oraz wystawę obrazów Grzegorza Steca, których reprodukcje umieszczono na okładkach edycji.

Il. 1. Zaprośnienie na promocję książek w Krakowie

Źródło: <https://wuj.pl/aktualnosc/promocja-dwoch-tomow-edycji-krytycznej-dziel-literackich-s-przybyszewskiego>.

W maju 2023 r. zorganizowane zostało wydarzenie „Przybyszewski wraca” w Pałacu Kultury i Nauki, zaś miesiąc później w Sopocie odbyło się spotkanie pod nazwą „Przybyszewski w Sopocie”⁴.

Wszystkim spotkaniom, koncentrującym się na osobie Przybyszewskiego, towarzyszyła promocja książki. Goście wydarzeń byli informowani o nowym przedsięwzięciu wydawniczym, mieli też okazję obejrzyć opublikowane tomy. Dowiadywali się o utworach, które wchodziły w skład edycji oraz o sposobie ich opracowania. Spotkania dawały możliwość zakupu książek.

KONKURSY

Konkursy pełnią istotne funkcje w promocji książki: promocyjno-dystrybucyjną (wyróżniającą publikacje i wpływającą na sprzedaż), mery-

Skorupą (zob. Klub Dziennikarzy..., 2022); Salon Beaty Szymoń, Dworek Białoprawdniczy – 17 października 2022 r. (zob. Centrum Kultury Dworek Białoprawdniczy, 2022).

⁴ Nagrania z niego można posłuchać w formie podcastu „Biblioteka Sopocka” (zob. Biblioteka Sopocka, 2023).

toryczno-wizerunkową (potwierdzającą wysoką jakość treści lub formy publikacji), a także integracyjną (dającą możliwość wzmocnienia kontaktów z branżowymi instytucjami i mediami) (Lutomierski, 2015). Pierwszy tom edycji krytycznej dzieł Przybyszewskiego przyniósł redaktorom prestiżowe wyróżnienie Rektora Uniwersytetu Warszawskiego w konkursie ACADEMIA 2023 organizowanym z okazji Międzynarodowych Targów Książki w Warszawie dla publikacji akademickiej w dziedzinie nauk społecznych i humanistycznych. W 2023 r. w konkursie wzięło udział 42 wydawców, którzy zgłosili 142 publikacje (Fundacja Historia i Kultura, b.d). Informacja o przyznanej nagrodzie pojawia się m.in. na stronie Wydawnictwa UJ oraz na poświęconym serii profilu na Facebooku.

WYKŁADY OTWARTE

Wykłady otwarte są formą promocji stwarzającą wydawcom okazję wyjścia poza mury uniwersyteckie. Jak zauważa Anna Wójcik, „dają możliwość spotkania ludzi zajmujących się różnymi dziedzinami humanistyki oraz, co istotne, wszystkich zainteresowanych spoza kręgu akademickiego. Oprócz waloru edukacyjnego bardzo istotny jest aspekt tożsamościowy i towarzyski [...]. Wykład otwarty, choć z założenia egalitarny, zachowuje wysoko wartościowaną niszowość ze względu na dodatkowy wysiłek związany z dowiedzeniem się o nim i uczestniczeniem w kolejnych spotkaniach” (Wójcik, 2011). Do zalet włączenia tej formy promocji książki do działań marketingowych zaliczyć można przede wszystkim okazję do nawiązania kontaktu z czytelnikami (potencjalnymi kupcami) czy zwiększenie rozpoznawalności autora jako autorytetu w danej dziedzinie.

Prelegentką we wszystkich wydarzeniach była Gabriela Matuszek-Stec. Dotychczas odbyły się cztery wykłady w znaczących w biografii modernisty miejscach. Pierwszy, pt. *Z Łojewia do Pałacu pod Blachą. O „królu berlińskiej bohemy”, przywódcy modernistycznego ruchu i polskim patriocie*, odbył się w rodzinnych stronach pisarza, w Łojewie (24 listopada 2022 r.; poprzedzony został koncertem z utworami Chopina). Drugi, wykład dla maturzystów pt. *Przybyszewski – pisarz polski, niemiecki i europejski*, w Sali Koncertowej Szkoły Muzycznej w Inowrocławiu (25 listopada 2022 r.), połączony był z promocją edycji w Muzeum Jana Kasprówicza⁵. W Muzeum Narodowym w Warszawie badaczka wygłosiła wykład *Stanisław Przybyszewski i Edvard Munch – przyjaźń i inspiracje* (12 stycznia 2023 r.) (Muzeum Narodowe..., 2023). W Bibliotece Jagiellońskiej czytelnicy Przybyszewskiego mogli zaś wysłuchać wystąpienia *Przywróćmy Przybyszewskiego pol-*

⁵ Inowrocławskie muzeum popularyzuje wiedzę nie tylko o Janie Kasprówiczu, ale także szerzej o twórcach Młodej Polski, ze szczególnym uwzględnieniem Stanisława Przybyszewskiego (prezentuje m.in. wystawę *Młodopolska legenda Stanisława Przybyszewskiego*).

skiej kulturze. O *Przybyszewskim europejskim, (młodo)polskim i prekursorskim, satanicznym i patriotycznym* (12 kwietnia 2023 r.) (Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 12 kwietnia 2023). Wykłady spotykały się z zainteresowaniem i skutkowały przychylnymi komentarzami, np. publikowanymi w mediach społecznościowych instytucji je organizujących. Towarzyszyła im zawsze promocja edycji „Dzieł Literackich”.

KONFERENCJE NAUKOWE

Promocji serii „Dzieła Literackie” towarzyszyły dwa wydarzenia konferencyjne. Pierwszym z nich, była zorganizowana w Gdańsku konferencja „Przybyszewski i inni” (4 czerwca 2023 r.), promowana była jako „wielki festiwal Przybyszewskiego”. W czasie dwudniowego wydarzenia odbyły się prelekcje naukowców z różnych ośrodków naukowych. Nastąpiło także otwarcie wystawy prac malarskich G. Steca pt. *Rentgenogramy duszy. List do Stanisława Przybyszewskiego* (Gdańskie Towarzystwo Przyjaciół..., 2023), będących motywem graficznym okładek omawianej edycji. Zorganizowane zostały także wieczory poetyckie poetów gdańskich w hołdzie Przybyszewskiemu. Jednym z pierwszych punktów programu konferencyjnego była rozmowa z Matuszek-Stec na temat edycji dzieł Przybyszewskiego. Całe wydarzenie zostało upamiętnione w formie krótkiego filmu, będącego również okazją do reklamy edycji. Matuszek-Stec powiedziała w nim m.in.: „Chciałabym, żeby ta edycja zmieniła sposób postrzegania tego pisarza, nie poprzez pewne schematy myślowe, klisze, skandale biograficzne, ale aby dzięki temu, że jego utwory zostały udostępnione czytelnikowi, zaistniał, wpisał się w kulturę polską, zajął należne mu, ważne miejsce” (Centrum Aktywności Studenckiej..., 2023; zob. także Uniwersytet Gdański, 2023). Z okazji wydarzenia przygotowany został także folder z krótkim tekstem autorstwa tej badaczki, przedstawiający m.in. okładki „Dzieł Literackich”.

W lipcu 2023 r. w Krakowie odbył się VIII Światowy Kongres Polonistów, na którym przedstawiony został referat poświęcony edycji pt. *Przybyszewski wraca – edycja krytyczna „Dzieł literackich”*. Wydarzeniu towarzyszyła promocja książki na stoisku Wydawnictwa Uniwersytetu Jagiellońskiego.

TARGI KSIĄŻKI

Targi, w tym targi książki, pełnią od dawna istotną funkcję marketingową. Tym, co nadaje im wyjątkowy charakter na tle innych narzędzi promocji jest „gromadzenie w jednym miejscu i czasie wielu osób zainteresowanych określoną tematyką [...]. Targi [...] tworzą dogodne warunki do przeprowadzania w krótkim czasie licznych rozmów z ekspertami” (Gębarowski, 2012, s. 83). Dodatkowo, jak słusznie spostrzegł Tomasz Zekin-

-Kompanowski (2000, s. 123) „niemal wszystkie imprezy nazywane «targami» w rzeczywistości są dużymi kiermaszami”, co oznacza, że udział w takim wydarzeniu może znacząco wpłynąć do sprzedaży książki. Edycja „Dzieła Literackie” prezentowana była dotychczas m.in. na prestiżowych targach The London Book Fair (2023) czy na Międzynarodowych Targach Książki w Warszawie (2023).

RECENZJE

Recenzja z jednej strony, przedstawia ocenę wartości merytorycznej i metodologicznej książki, z drugiej – może zachęcić do jej przeczytania, zwrócić uwagę na nowatorstwo publikacji, jej oryginalność i znaczenie dla danej dziedziny. Taka forma promocji wydawnictw naukowych przynosi szereg korzyści zarówno dla autora (redaktora), jak i wydawcy oraz czytelnika. Dla pierwszego z wymienionych skutkuje zwiększeniem liczby cytowań i rozpoznawalnością w środowisku naukowym, dla wydawcy jest szansą nie tylko na zwiększenie sprzedaży książki, lecz także na zasłynięcie jako oficyna publikująca wysokiej jakości treści. Czytelnikowi recenzja ułatwia wybór książki, potwierdza jej wiarygodność i jakość. Z recenzją książki naukowej i akademickiej możemy spotkać się na łamach prasy specjalistycznej, np. w czasopismach naukowych czy biuletynach instytucji badawczych. Może być także publikowana na łamach prasy ogólnoinformacyjnej, np. w gazetach, tygodnikach bądź na portalach internetowych.

Poszczególne tomy „Dzieł Literackich” zostały zrecenzowane m.in. przez Agnieszkę Kuniczuk, Tomasza Sobieraja i Tomasza Kłuska. Kuniczuk skoncentrowała uwagę na ukształtowaniu typograficznym wydania, słusznie podkreślając, że „w dzisiejszej kulturze, nastawionej przede wszystkim na bodźce wzrokowe, okładka ma niebagatelne znaczenie, na półkach księgarskich wyznaczające «być albo nie być» kolejnej propozycji wydawniczej” (Kuniczuk, 2022, s. 256). Okładka oceniona została jako ciekawa i trudna do przeoczenia, a cały materiał ilustracyjny jako trafnie dobrany i korespondujący z tekstem. Autorka recenzji skomplementowała pomniejsze elementy wydania, takie jak jakość papieru czy liczba zakładek, kreśląc ostatecznie obraz dobrej publikacji zarówno ze względu na jej rozwiązania redakcyjno-edytorskie, jak i anturaż typograficzny, a wreszcie także wartości estetyczno-literackie wynikające z samej lektury powieści *Homo sapiens*. Ton drugiej recenzji, napisanej przez Sobieraja, dobrze odda za to ten krótki cytat z niej: „powstało dzieło nieomal wzorcowe, skonstruowane precyzyjnie i w sposób dogłębnie przemyślane, realizujące bardzo wysokie standardy sztuki edytorskiej, utrzymane na mistrzowskim poziomie wiedzy historycznoliterackiej, nadto pięknie graficznie” (Sobieraj, 2022, s. 252). Tomasz Kłusek, wypowiadający się na łamach „Nowych Książek” i „Forum Akademickiego”, uznał zaś Przyby-

szewskiego za pisarza „wybitnie interesującego”, którego dzieła warto poznać (Kłusek, 2023a, 2023b). Pochlebne recenzje, jak w przypadku wyżej wymienionych, wzmacniają pozytywny obraz publikacji i zachęcają do jej zakupu.

NOWOCZESNE FORMY PROMOCJI KSIĄŻKI NAUKOWEJ

Dodatkową szansą na zwiększenie grona czytelników jest zaangażowanie narzędzi oferowanych przez świat cyfrowy. Badacze zgodnie uważają, że w XXI w. „problematyka komunikacji marketingowej wiąże się ściśle z przeobrażeniami w sferze technologicznej, gospodarczej, społecznej za sprawą głównie postępu w dziedzinie technologii informacyjno-komunikacyjnych” (Wallis, 2017, s. 321). Szybkie zmiany technologiczne wpływają przede wszystkim na ewolucję komunikacji pomiędzy instytucją/firmą a odbiorcą/klientem. Do nowoczesnych form promocji książki zastosowanych przez wydawców „Dzieł Literackich” należą: strony internetowe, podcasty i media społecznościowe.

STRONY INTERNETOWE

Najważniejszym miejscem w sieci, poświęconym omawianej edycji, jest witryna <https://przybyszewski-edycja.polonistyka.uj.edu.pl/>. Strona występuje pod szyldem i w domenie Uniwersytetu Jagiellońskiego. Adres internetowy odwołuje się bezpośrednio do treści w niej zawartych, także tytuł strony nie pozostawia wątpliwości co do jej tematyki. Strona przygotowana została w sposób przejrzysty i czytelny. Jej estetyka nawiązuje do systemu identyfikacji wizualnej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wyeksponowanie takich zakładek, jak *Aktualności*, *Edycja krytyczna*, *O projekcie*, *O zespole*, *Opis tomów*, daje możliwość szybkiego i gruntownego zapoznania się z ideą projektu, postępem prac nad nim oraz formami promocji. Wszystkie zakładki są wypełnione informacjami, a aktualności na bieżąco uzupełniane. Ciekawym elementem strony jest zakładka *Fotoreportaże i filmy*, która odsyła internautów do galerii zdjęć ze spotkań promocyjnych oraz nagrań audio i video. Strona internetowa przekierowuje także do profilu *Przybyszewski wraca. Edycja dzieł w jedenastu tomach* na Facebooku.

Kolejnym źródłem informacji o omawianej serii jest podstrona Wydawnictwa Uniwersytetu Jagiellońskiego (<https://wuj.pl/serie-wydawnicze/dziela-literackie-edycja-krytyczna>). Umożliwia ona zapoznanie się z informacjami dotyczącymi tomów, które zostały już wydane, oraz łączy internautę ze sklepem internetowym WUJ, dając możliwość zamówienia wybranych egzemplarzy. Informacje o poszczególnych tomach zostały uzupełnione materiałami audiowizualnymi, np. filmami ze spotkań promocyjnych bądź podcastami. Na stronie można znaleźć także podstawowo-

we informacje o całej serii, tj. o redaktorach naukowych edycji i tomów oraz zespole pomocniczym.

PODCAST

Podcast to „umieszczona w internecie seria plików audio lub wideo, oddana za darmo do użytku odbiorców w dowolnym czasie” (Śmigiel, 2018, s. 102). Jest to narzędzie chętnie wykorzystywane w promocji w ramach działań tzw. podcast marketingu. Specjaliści zauważają, że postugiwanie się podcastem daje możliwość docierania do określonej grupy odbiorców, budowania więzi, nawiązywania współpracy i kontaktów czy szczegółowego omawiania wybranego tematu.

W czerwcu 2022 r. na profilu Uniwersytetu Jagiellońskiego w serwisie YouTube ukazało się nagranie z cyklu „Przybyszewski wraca”, promujące pierwszy tom „Dzieł Literackich”. W niespełna 16-minutowym filmie o edycji i pierwszym tomie opowiedziała Matuszek-Stec. Przedstawiając nowo wydane dzieło, badaczka skupiła się na dwóch kwestiach: osobie Przybyszewskiego oraz charakterze publikacji. Całą serię opisała jako „edycję oczekiwaną od ponad stu lat” i zachęcała do jej lektury, informując o wielkości przedsięwzięcia podjętego przez badaczy z ośrodków naukowych w całej Polsce. Badaczka przekonywała, że wydanie „mimo iż jest edycją naukową, realizującą wzorzec edycji krytycznej [...], to jest pomyślane jako edycja przyjazna dla każdego czytelnika. Będzie mógł czytać teksty Przybyszewskiego zarówno koneser, znawca literatury, jak i po prostu czytelnik zainteresowany polską klasyką” (Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 10 czerwca 2022).

W formie podcastowej promowane były także kolejne publikacje. O trzecim tomie edycji opowiadała Matuszek-Stec oraz redaktorka tomu – Ewa Skorupa. Pierwsza z wymienionych badaczek, zwracała uwagę na walory estetyczne wydania i „niezwykłą szatę graficzną” (Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 21 października 2022). Druga zaś, na artystyczne, biograficzne i okolicznościowe aspekty, które czynią prezentowane wydanie interesującym. Trzeci odcinek podcastu, towarzyszył premierze szóstego tomu, zawierającego dylogię *Dzieci nędzy* i *Adam Drzazga*. W nagraniu pojawiła się Katarzyna Badowska, redaktorka tomu. Prezentowane powieści zostały przedstawione jako jedne z najciekawszych w dorobku pisarza, choć najmniej znane z powodów wydawniczych. Prezentacja tytułowych powieści w formie dylogii czyni edycję wyjątkową – jest to bowiem forma, w jakiej powieści te widział sam autor (Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 25 września 2023). Czwarty i na razie ostatni odcinek, związany był z promocją dramatów zawartych w ósmym tomie serii (gościły w nim Matuszek-Stec i Hanna Ratuszna) (Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 14 grudnia 2023). Odcinki podcastów dostępne są w serwisach YouTube i Spotify oraz za pośrednictwem strony interneto-

wej Wydawnictwa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Z okazji wydania edycji krytycznej Matuszek-Stec gościła także w 20. odcinku podcastu „Nowy Gramofon”.

MEDIA SPOŁECZNOŚCIOWE

Media społecznościowe umożliwiają dotarcie do dużego grona czytelników, a także dzielenie się zdjęciami, materiałami promocyjnymi oraz informacjami o bieżących wydarzeniach. Istotne jest to, by prezentowane treści były atrakcyjne, angażujące i budzące ciekawość. Jak zauważa Agata Bobrowska, „poza komunikacją umożliwiają zaangażowanie czytelników [...]. Pomagają także w promocji wydarzeń książkowych – spotkań z autorami, redaktorami, pracownikami wydawnictw. Dzięki portalom społecznościowym czytelnicy mogą sprawniej przekazywać sobie informacje na temat danego wydarzenia, co sprawia, że dowiaduje się o nim więcej osób. Ponadto większość mediów społecznościowych daje możliwość organizowania wydarzeń na żywo online z możliwością komentowania na bieżąco, zadawania pytań prowadzącym, co dodatkowo angażuje uczestników” (Bobrowska, 2020 s. 121).

Promocja edycji na profilu *Przybyszewski wraca. Edycja dzieł w jedenastu tomach* rozpoczęła się jeszcze przed premierą pierwszego tomu (profil został założony 20 maja 2022 r., zaś premiera miała miejsce 14 czerwca 2022 r.). Jest to prężnie działający profil powstały w celach informacyjnych oraz promocyjnych dla serii „Dzieła Literackie”. Posty są na bieżąco dodawane co kilka lub kilkanaście dni. Możemy podzielić je na dwie kategorie: 1) związane z promowaną edycją, 2) dotyczące Przybyszewskiego. W pierwszej z nich, mieszczą się informacje o nowych tomach i ich zawartości, zapowiedzi lub relacje ze spotkań promocyjnych, w drugiej – m.in. odnośniki do artykułów na temat pisarza, grafiki z cytatami z jego książek, obiekty z archiwów cyfrowych (np. pierwodruki dzieł Przybyszewskiego) oraz ciekawostki. Strona stanowi więc cenne źródło informacji nie tylko dla osób zainteresowanych wydaniem zbiorowym dzieł Przybyszewskiego, lecz także dla wszystkich chętnych by poznać jego życie i twórczość. Co ważne, publikowane materiały angażują odbiorców do ich komentowania, np. interpretacji zamieszczonych fragmentów dzieł modernisty bądź snucia rozważań na temat jego losów. Niektóre posty są komentowane przez inne instytucje. Moderatorzy strony podejmują również polemiki z powielanymi przez lata krzywdzącymi opiniami na temat roli Przybyszewskiego w polskiej kulturze. Przykładem jest dyskusja, jaką rozpoczęła Matuszek-Stec po publikacji przez autora profilu *Paryskie salony romantyków* niepochlebnych słów na temat życia i twórczości pisarza⁶.

⁶ W jego poście padły m.in. słowa, że polski modernista był „degeneratem, mendą i świnia” (*Przybyszewski wraca. Edycja dzieł...* 13 października 2023, post z 15 lipca 2023).

Na podstawie częstej aktualizacji profilu, zróżnicowanych materiałów na nim publikowanych, wykraczających poza sprawy *stricte* wydawnicze, oraz reakcji odbiorców można przyjąć, że promocja edycji za pomocą Facebooka prowadzona jest umiejętnie i może stanowić wzór dla promocji wydawnictw naukowych w mediach społecznościowych. Wsparciem dla promocji serii w social mediach są posty sporadycznie publikowane na instagramowym oraz facebookowym profilu Wydawnictwa Uniwersytetu Jagiellońskiego.

PODSUMOWANIE

Wzrost zainteresowania nowymi formami książki, spadek czytelnictwa i jednoczesny stały przyrost publikacji, a także wzmożona aktywność pisarska w Internecie wpłynęły na przeobrażenia rynku wydawniczego (Pudełko, 2015, s. 261), a w konsekwencji na zmiany w sposobach promocji książek. Tej zmieniającej się rzeczywistości poddaje się także rynek książek naukowych i akademickich, stanowiący od zawsze, ze względu na swoją elitarność, duże wyzwanie marketingowe.

Wśród działań promocyjnych podejmowanych na rynku książki badacze wymieniają m.in. budowanie pozytywnego wizerunku wydawnictwa bądź autora, właściwy i spójny sposób komunikacji z czytelnikiem czy tworzenie skutecznych komunikatów reklamowych. Elementy te odnajdujemy, analizując strategię promocyjne serii „Dzieła Literackie”. U podstaw wszystkich działań leży informacja – rozumiana jako dobro powszechne, globalne i demokratyczne, tanie, lecz ekspansywne. Jak pisze Agnieszka Pudełko, „możliwości promocji jest mnóstwo – wystarczy niebagatelny pomysł, który pozwoli skupić uwagę czytelników wokół produktu” (Pudełko, 2015, s. 266). Narracja budowana wokół promocji analizowanej edycji opiera się na dwóch elementach: obrazie Przybyszewskiego – intrygującego pisarza-skandalisty, niesłusznie spychanego na margines literatury, będącego w rzeczywistości fenomenalnym i jednym z nielicznych polskich artystów zaistniałych w literaturze europejskiej – oraz na walorach serii. Przekazy koncentrują się na problemie nieobecności Przybyszewskiego w polskiej kulturze i literaturze (w kontrze do kultury niemieckiej, w której pisarz jest od dawna obecny i doceniony, co nieustannie podkreślane jest podczas promocji). Promowana inicjatywa ma być odpowiedzią na ten wyraźny brak – przywróceniem pisarzowi należnego mu miejsca w polskiej kulturze i literaturze, symbolicznym znakiem jego powrotu i w końcu – rozprawieniem się z krzywdzącymi mitami narosłymi wokół jego biografii i twórczości. Kierowane do odbiorców komunikaty są spójne i konsekwentne, koncentrują się właśnie wokół „powrotu” Przybyszewskiego do literatury polskiej. Celem edycji

jest „przywrócenie Przybyszewskiego polskiej kulturze”, co pokrywa się z najczęściej pojawiającym się hasłem w materiałach promocyjnych i reklamowych, a więc „Przybyszewski wraca”.

Co ciekawe, sposób mówienia o edycji przeciwstawia się tradycyjnemu postrzeganiu książki naukowej jako publikacji przeznaczonej dla wąskiego grona odbiorców, specjalistów lub pasjonatów prezentowanego zagadnienia. „Dzieła Literackie” promowane są jako edycja zdolna zainteresować każdego, zarówno badacza, jak i „zwykłego” czytelnika. Na profilu *Przybyszewski wraca...* przeczytać można: „Zamiar jest taki, aby była to edycja wzorcowa, przygotowana zgodnie z najlepszymi tradycjami sztuki edytorskiej, a zarazem przyjazna dla czytelnika spoza kręgu specjalistów. Jednym słowem – książki dla wszystkich!” (*Przybyszewski wraca. Edycja dzieł...*, 13 października 2023). Tak wyrażone przeznaczenie czytelnicze publikacji było wielokrotnie przypomniane podczas spotkań i wykładów promocyjnych.

W centrum wszystkich wydarzeń znajduje się osoba posiadająca autorytet w zakresie tematu publikacji – jest nią inicjatorka i redaktorka edycji, jednocześnie najbardziej znana badaczka twórczości Przybyszewskiego, G. Matuszek-Stec. Jej obecność na wszystkich wydarzeniach promujących serię dodawała im prestiżu i potwierdzała wartość i rzetelność promowanych edycji. Podczas spotkania w berlińskim SprachCafé przedstawiona została jako „mistrzyni, która doskonale łączy pracę naukową z pracą bardzo zbliżoną do artystycznej, która zawsze pracuje z ogromną pasją i namiętnością” (SprachCafé Polnisch, 2022).

Promocja odbywała się w przemyślanych miejscach, w tych miastach, w których swój ślad pozostawił pisarz: Krakowie, Berlinie, Sopocie, Warszawie czy Gdańsku. Organizatorzy dbali nie tylko o to, by miejsca promocji były znaczące, przykładano także uwagę do dat. Przykładowo spotkanie w Sali Senatorskiej Zamku Królewskiego w Warszawie odbyło się 23 listopada 2022 r., a więc w 95. rocznicę śmierci pisarza (w latach 1924-1927 pisarz zamieszkiwał boczne skrzydło Zamku – Pałac pod Blachą). Niekiedy, jak w przypadku promocji w Jamie Michalika, czy na Zamku Królewskim, zaproszeni goście mieli okazję obejrzeć spektakl poetycki inspirowany twórczością Przybyszewskiego. Nierzadko wydarzeniom towarzyszyły koncerty fortepianowe z muzyką Fryderyka Chopina, która stanowiła też motyw wielu filmów promujących edycję. Promocja w formie spotkań autorskich bądź wykładów otwartych była też okazją do nawiązania współpracy z instytucjami kultury (np. Muzeum Jana Kasprówicza, Muzeum Narodowym w Warszawie, Biblioteką Jagiellońską).

Na koniec warto zwrócić uwagę na materiały promocyjne. Plakaty, ulotki, broszury czy banery, które ukazywały się w trakcie promocji serii, były ze sobą spójne oraz nawiązywały do projektu przyjętego w edycji „Dzieł Literackich”. Powtarzającym się motywem są występujące na

okładkach edycji dzieła G. Steca, które mają scalać graficznie edycję i, zdaniem Matuszek-Stec, nawiązują treściowo do dzieł Przybyszewskiego.

Poza tradycyjnymi formami promocji książki, takimi jak spotkania promocyjne, wywiady radiowe, konferencje, wykłady otwarte, konkursy czy udział w targach książki, sięgnięto także po nowoczesne narzędzia, takie jak podcasty czy media społecznościowe. Mogą być one niezwykle skuteczne i jednocześnie tanie czy wręcz bezpłatne – liczy się zaangażowanie, poświęcony czas, systematyczność i kreatywność. Marketing realizowany w środowisku cyfrowym daje nieograniczone możliwości, Internet zaś „jest bardzo przydatnym medium ze względu na swoje cechy: masowość, ekonomiczność, bezpośredniość, interaktywność, szybkość, mierzalność” (Wallis, 2017, s. 323). Filmy promocyjne czy podcasty można nagrywać telefonem i publikować bezpłatnie za pomocą platform takich jak YouTube, wszelkiego rodzaju treści reklamowe można przekazywać za pomocą mediów społecznościowych, dodatkowo dają one możliwość nawiązania kontaktu z odbiorcami, pobudzenia dyskusji na temat książki i dotarcie z nią do szerszego grona. W konsekwencji pozwalają z jednej strony, budować zaufanie i lojalność odbiorców, z drugiej – dają możliwość kontrowalności efektywności działań, która może być mierzona takimi wskaźnikami, jak liczba obserwujących, polubień czy komentarzy. W przypadku edycji „Dzieł Literackich” wzorowo prowadzony profil na Facebooku nie tylko pozwala poznać wszystkie kroki, jakie podjęli uczeni i wydawca, by promować swoje dzieło, lecz także stanowi miejsce skupiające pasjonatów. Strona internetowa projektu skutecznie eksponuje zamierzenia projektu, będąc jego wizytówką. Atutem podejmowanych przedsięwzięć jest troska o to, by były one upamiętnione w postaci nagrań filmowych. Stanowią, z jednej strony, potwierdzenie bardzo intensywnych działań promocyjnych, z drugiej – dają możliwość uczestnictwa w nich w formie online.

Można przypuszczać, że promocja „Dzieł Literackich” okazała się tak dużym i wszechstronnym przedsięwzięciem, ponieważ prowadzona jest przez pasjonatów twórczości pisarza, będących zarazem wybitnymi badaczami. Wszystkie elementy składające się na promocję zostały trafnie i celowo dobrane – lokalizacje, oprawa graficzna i muzyka będąca motywem przewodnim serii nawiązywały do Przybyszewskiego i oddawały klimat jego dzieł. Seria „Dzieła Literackie” wydawana przez Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego stanowi interesujący i warty naśladowania przykład promocji książki naukowej i akademickiej.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA

- Biblioteka Sopocka (2023, 14 czerwca). Spotkanie autorskie z Gabrielą Matuszek-Stec. Spotify. <https://podcasters.spotify.com/pod/show/bibliotekasopocka/episodes/Spotkanie-autorskie-z-Gabriel-Matuszek-Stec-e25n89l>
- Centrum Aktywności Studenckiej i Doktoranckiej UG (2023, 14 czerwca). Przybyszewski i inni – konferencja naukowa. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=okw7M9-dZeU>
- Centrum Kultury Dworek Białoprądnicki (2022, 17 października). Spotkanie z prof. Gabrielą Matuszek-Stec: transmisja prowadzona na żywo. Facebook. https://fb.watch/IQ_LjhPFEa/
- Fundacja Historia i Kultura (b.d). *Konkurs na najlepszą książkę akademicką i naukową ACADEMIA 2023 rozstrzygnięty!* Pobrano 23 października 2023 z <https://historiaikultura.pl/konkurs-academia/>
- Gdańskie Towarzystwo Przyjaciół Sztuki (b.d). „Rentgenogramy duszy – list do Stanisława Przybyszewskiego” | Wystawa malarstwa Grzegorza Steca. Pobrano 23 października 2023 z <https://gtps.art.pl/events/rentgenogramy-duszy-list-do-stanislaw-przybyszewskiego-wystawa-malarstwa-grzegorza-steca/>
- Klub Dziennikarzy „Pod Gruszką” (2022, 12 października). Salon Literacki: transmisja prowadzona na żywo. Facebook. https://fb.watch/IQ_yyYwuqT
- Kłusek, T. (2023a). Odzyskiwanie Przybyszewskiego. *Forum Akademickie*, 11. <https://miesiecznik.forumakademickie.pl/czasopisma/fa-11-2023/odzyskiwanie-przybyszewskiego%e2%80%a9/>
- Kłusek, T. (2023b). S. Przybyszewski: Proza poetycka. *Nowe Książki*, 4, 44.
- Kuniczuk, A. (2022). Przyjemne z pożytecznym, czyli o czasie dobrze spędzonym na lekturze Homo sapiens [Rec.: S. Przybyszewski, *Dzieła literackie*. Edycja krytyczna w jedenastu tomach. T. 3 Homo sapiens. Trylogia. I. Na rozstaju, II. Po drodze, III. W malstromie, wstęp, edycja, komentarze i dodatek krytyczny Ewa Skorupa, Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2022]. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*, 40, 255-262.
- Matuszek-Stec, G. (b.d). O projekcie. *Edycja krytyczna dzieł Stanisława Przybyszewskiego*. Pobrano 23 października z <https://przybyszewski-edycja.polonistyka.uj.edu.pl/o-projekcie>
- Muzeum Narodowe w Warszawie (2023, 12 stycznia). Wykład prof. dr hab. Gabrieli Matuszek-Stec / S. Przybyszewski i E. Munch – przyjaźń i inspiracje. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=3cd5PCTDjxo>
- Powrót Przybyszewskiego: Promocja pierwszego tomu edycji jego *Dzieł literackich* (2022, 6 lipca). YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=XcBZliIFIP0>
- Promocja dwóch tomów edycji krytycznej „*Dzieł literackich*” S. Przybyszewskiego (2022, 12 października). Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego. <https://wuj.pl/aktualnosc/promocja-dwoch-tomow-edycji-krytycznej-dziel-literackich-s-przybyszewskiego>
- Przybyszewski wraca: Edycja dzieł w jedenastu tomach (b.d). Facebook. Pobrano 13 października z <https://www.facebook.com/profile.php?id=100083240293386>

- Sobieraj, T. (2022). On wraca!... Proza poetycka Stanisława Przybyszewskiego w wydaniu krytycznym, Rec.: Stanisław Przybyszewski, Proza poetycka. Pentalogia: Requiem aeternam. – Z cyklu Wigilii. – De profundis. – Androgyne. – Nad morzem. Wstęp, edycja, komentarze i dodatek krytyczny Gabriela Matuszek-Stec. (Kraków 2022). Dzieła literackie. Edycja krytyczna w jedenastu tomach. *Pamiętnik Literacki*, 4, 251-256.
- SprachCafé Polnisch (2022, 24 października). Przybyszewski wraca! Berlin. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=cvCNKk4cLPg>
- Uniwersytet Gdański (2023, 24 maja). *Przybyszewski i inni – konferencja naukowa*. <https://ug.edu.pl/news/pl/5325/przybyszewski-i-inni-konferencja-naukowa>
- Wydawnictwo UJ (b.d). Instagram. Pobrano 13 października z <https://www.instagram.com/wydawnictwo.uj>
- Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego (b.d). Facebook. Pobrano 13 października z <https://www.facebook.com/Wydawnictwo.UJ>
- Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego (2022, 10 czerwca). Przybyszewski wraca: Edycja dzieł literackich w jedenastu tomach T. 1: „Proza poetycka. Pentalogia”. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=dbxOCII8j_E
- Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego (2022, 21 października). Przybyszewski wraca: Edycja dzieł literackich w jedenastu tomach T. 3: „Homo sapiens. Trylogia”. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=xxfpqXL_sRA
- Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego (2023, 12 kwietnia). „Przywróćmy Przybyszewskiego polskiej kulturze”, wykład otwarty prof. dr hab. Gabrieli Matuszek-Stec. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=J0V5cN6cmLs>
- Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego (2023, 25 września). Przybyszewski wraca: Edycja dzieł literackich w jedenastu tomach T. 6 „Dzieci nędzy” „Adam Drzazga”. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=LqGFtJM0daM>
- Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego (2023, 14 grudnia). Przybyszewski wraca: Dzieła literackie T. 8 „Dla szczęścia”, „Złote runo”, „Goście”, „Matka”, „Śnieg”. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=7yUxojM3qJ0>
- Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum (2023, 10 lutego). „Stanisław Przybyszewski w Zamku Królewskim” – zapis wydarzenia. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=SiqcUsNn8IY>

OPRACOWANIA

- Bobrowska, A. (2020). Metody promocji książki. *Zarządzanie Biblioteką*, 1(12), 109-123.
- Gębarowski, M. (2012). Targi jako narzędzie aktywności marketingowej instytucji naukowych i badawczych. *Prace Instytutu Lotnictwa*, 1(222), 81-100.
- Lubińska, A. (2018). *Dzieje wydawnicze utworów Stanisława Przybyszewskiego w latach 1892–2015 w wybranych krajach europejskich*. Quaestio.
- Lutomierski, M. (2015). Promocja książki akademickiej i naukowej: Zagadnienia do dyskusji. *Biuletyn EBIB*, 6, 1-7.
- Lutomierski, M. (2016). Jak promować książki uniwersyteckie? *Głos Uczelni*, 12, 15-16.
- Pawelec, R. (2017). Popularyzacja, upowszechnianie, czynienie wiadomym wszem wobec. *Studia Medioznawcze*, 3(70), 13-19.

- Pudełko, A. (2015). Nowe formy promocji książki. W B. Nierenberg (red.), *Zarządzanie reklamą* (s. 261-275). Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Sierotwiński, S. (1986). *Słownik terminów literackich: Teoria i nauki pomocnicze literatury*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Śmigiel, Ł. (2018). *Wybrane formy promocji książki w Polsce i na świecie*. Wydaw. Libron.
- Wallis, A. (2017). Nowoczesne formy komunikacji marketingowej w XXI wieku. *Zeszyty Naukowe Wydziału Nauk Ekonomicznych*, 1(21), 321-335.
- Wójcik, A. (2011, 11 maja). Wykład Open Source – o fenomenie wykładów poza uniwersytetem. *Res Publica*. <https://publica.pl/teksty/wyklad-open-source-%E2%80%93-o-fenomenie-wykladow-pozza-uniwersytetem-3055.html>
- Zekin-Kompanowski, T. (2000). Branża wydawniczo-księgarska w ostatniej dekadzie (1989-1999). *Acta Universitatis Nicolai Copernici. Bibliologia*, 4, 113-131.

Anna Lubińska
Instytut Nauk o Informacji i Mediach
Uniwersytet Wrocławski

Tekst wpłynął do Redakcji 13 lutego 2024 r.

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA KRAJOWEGO

Interesujące badania dotyczące czytelnictwa w dobie mediów społecznościowych zaprezentowała Weronika Kortas w książce *Miejsca czytelnictwa na Facebooku. Perspektywa użytkowników* (Kortas, 2023). Ich głównym celem było sprawdzenie, czy istnieje przepis na „idealne miejsce czytelnictwa” na Facebooku, a także, czy w jego stworzeniu może pomóc badanie docelowych użytkowników oraz analiza użyteczności takich miejsc. Dwa pierwsze rozdziały publikacji, zawierają rozważania teoretyczno-metodyczne, natomiast w rozdziale trzecim i czwartym, autorka przedstawiła badania własne. Analizie zostało poddanych dziesięć wybranych stron czytelnictwa oraz 18 stron wojewódzkich bibliotek publicznych. Strony zostały ocenione pod kątem stopnia ich użyteczności dla odbiorcy końcowego przy zastosowaniu różnorodnych metod badawczych. Badanie pokazało m.in., że „...członkowie społeczności oczekują od miejsc książkowych spokojnej i przyjaznej atmosfery, tolerancji i otwartości na różne gusta i pasje. Poza tym szukają forum do podejmowania kulturalnej dyskusji oraz źródła informacji o książkach (publikowanych bezpośrednio lub jako odpowiedź na zadane pytanie) i wydarzeniach z nimi związanych (spotkania autorskie, premiery itd.)” (s. 251). Z innych właściwości

idealnego miejsca czytelniczego wymienić można dialog z użytkownikami, unikanie nadmiaru informacji czy też wykorzystanie wszystkich funkcji strony.

Publikacja autorstwa Artura Jazdona „*W bezpiecznym żyjesz kraju*”. *Polskie książki, prasa i biblioteki Poznania lat Wielkiej Wojny* (Jazdon, 2023) jest próbą wypełnienia luki w dotychczasowej literaturze na temat rynku książki, prasy i bibliotek w niedotkniętym bezpośrednio działaniem wojennymi Poznaniu w latach 1914-1918. Przed wybuchem I wojny światowej Poznań rozwijał się intensywnie pod względem przestrzennym, demograficznym, urbanistycznym, a w liczącym 160 tysięcy mieszkańców mieście około dwie trzecie stanowili Polacy. Książkę rozpoczyna przedstawienie obrazu Poznania w przededniu i w latach wojny. W następnych rozdziałach scharakteryzowano polskich edytorów, prasę, drukarstwo. Przedstawiono także zagadnienie cenzury oraz polskie bibliotekarstwo i czytelnictwo. Analizowano, w jaki sposób wydawcy książek i wydawnictw prasowych, księgarze, bibliotekarze realizowali przypisywane im zadania natury narodowej, społecznej i oświatowej. Z ustaleń autora wynika m.in., że działalność wydawnicza została w omawianym okresie ograniczona w niewielkim zakresie. Na podobnym poziomie, co przed wojną, utrzymali swoje funkcjonowanie wydawcy gazet i czasopism, spełniając funkcje bieżącego i szybkiego informowania. Na księgarstwie odbiło się negatywnie spowodowane wojną ograniczenie kontaktów z innymi ośrodkami wydawniczymi poza Poznaniem, zaś polskie biblioteki i czytelnictwo zostały najbardziej dotknięte wojennymi ograniczeniami.

Oparta na szerokich badaniach monografia Magdaleny Komorowskiej *Piotrkowczykowie. Z dziejów drukarstwa krakowskiego przełomu XVI i XVII wieku* (Komorowska, 2023) poświęcona została rodzinie Piotrkowczyków, jednej z kilku rodzin w Krakowie w XVI i XVII w., które przez więcej niż dwa pokolenia zajmowały się drukarstwem. W książce, aby pokazać osiągnięcia Piotrkowczyków jako typografów, „...przyjęto perspektywę rzadko dotychczas stosowaną w refleksji nad dziejami druku w dawnej Rzeczypospolitej, czyli punkt widzenia drukarza jako przedsiębiorcy i rzemieślnika. W centrum uwagi znalazła się więc drukarnia, a zadawane pytania dotyczyły warunków prowadzenia działalności drukarskiej, jej opłacalności, udziału określonych grup publikacji w całościowej produkcji oraz relacji między wyposażeniem warsztatu a szeroko rozumianą edytorską konwencją” (s. 239-240). Książkę rozpoczyna zarys historii drukarstwa krakowskiego do połowy XVII w. W kolejnych rozdziałach przedstawiono sylwetki przedstawicieli rodziny Piotrkowczyków, szczegółową analizę produkcji drukarskiej, charakterystykę zasobu typograficznego. Badania autorki ukazują także kontekst działalności Piotrkowczyków, a mianowicie okres potrydencki, charakteryzujący się rozwojem

pisarstwa religijnego i dużym zapotrzebowaniem na teksty religijne w języku polskim.

W starannie wydanej przez wydawnictwo Karakter, przy współpracy z katowicką Akademią Sztuk Pięknych książce *Wy-twórcy książek. Historia społeczności wydawniczej w czasach PRL-u* (Mrowczyk, red. 2023) ukazano działalność projektową, typograficzną i ilustracyjną wybranych wydawnictw z okresu PRL-u na tle ich historii i osiągnięć. Prezentacja 17 wydawnictw autorstwa badaczy ruchu wydawniczego, ekspertów, bibliofilów została uzupełniona w kilku przypadkach wywiadami z osobami związanymi z poszczególnymi wydawnictwami, odpowiadającymi za ich stronę graficzną. Wśród przedstawionych oficyn znalazły się m.in. Wydawnictwo Ossolineum (Marta Pękalska), Instytut Wydawniczy „Nasza Księgarnia” (Elżbieta Jamróz-Stolarska), Spółdzielnia Wydawnicza „Czytelnik” (Jacek Mrowczyk), Państwowy Instytut Wydawniczy (Katarzyna Wójcik), Państwowe Wydawnictwo Naukowe (Piotr Dobrołęcki), Wydawnictwo Literackie (Jan Strzałka). Integralną część publikacji stanowią liczne reprodukcje okładek, stron rozkładowych omawianych książek czy serii wydawniczych.

Zbiór artykułów zatytułowany *Polonijna Biblioteka Cyfrowa. Zachować i promować polskie dziedzictwo narodowe* (Kuźmina, red. 2023) stanowi pokłosie konferencji, która odbyła się w Warszawie w 2022 r., związanej z obchodami dziesięciolecia powstania Polonijnej Biblioteki Cyfrowej. Ideę i osiągnięcia Biblioteki przedstawił we wstępie jej kustosz i założyciel, Dariusz Kuźmina. Misją Polonijnej Biblioteki Cyfrowej jest zabezpieczenie oraz udostępnienie poloników posiadanych przez różnego typu organizacje i instytucje polskie i polonijne funkcjonujące na obczyźnie, także znajdujących się w zbiorach prywatnych. Tom otwiera analiza ewolucji pojęcia dziedzictwo kulturowe autorstwa Anny Kamler. Wśród 20 pozostałych tekstów znalazły się m.in.: opis polskich zbiorów w Gruzji (Maria Filina), charakterystyka *Kuriera Ateńskiego*, polskiej gazety wydawanej w Grecji w latach 1988-2010 (Anna Maria Leonhard), prezentacja Biblioteki Cyfrowej Francja – Polska (Elisabeth Walle). Niektóre z artykułów prezentują badania odwołujące się do zasobów Polonijnej Biblioteki Cyfrowej, np. *Katyń w prasie Polonii Brazylijskiej* Roberta Brzóska czy *Obraz życia polskich żołnierzy Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich na podstawie „Gazetki Obozowej”* Piotra Fałata.

Agnieszka Adamiec, autorka publikacji *Model oceny akademickich repozytoriów instytucjonalnych w Polsce w kontekście otwartej nauki* (Adamiec, 2023), skoncentrowała swoje badania na jednej z popularniejszych platform otwartej wymiany wiedzy – repozytorium, a ściślej, repozytorium instytucjonalnym (akademickim). W rozdziale pierwszym przedstawiono działania instytucji i organizacji europejskich w obszarze wykorzystania

repozytoriów do otwartego udostępniania, rozdział drugi poświęcony został ruchowi otwartej nauki i rozwojowi akademickich repozytoriów w Polsce. Kolejne rozdziały prezentują badania własne autorki: charakterystykę autorskiego modelu oceny polskich repozytoriów, opis badania i oceny polskich akademickich repozytoriów instytucjonalnych. Przeprowadzone badania pozwoliły na stwierdzenie, że „...dotychczas powstałe akademickie repozytoria instytucjonalne charakteryzują się niskim stopniem otwartości i widoczności swoich zasobów, na co wpływa stosunkowo niski poziom otwartości publikacji zamieszczonych w repozytoriach, rozumiany jako prawa do korzystania z ich treści, niewystarczająca ilość metadanych opisujących publikacje, słabo czytelne maszynowo i przestarzałe formaty ich zapisu (co utrudnia wyszukiwanie informacji przez użytkowników oraz wymianę informacji między systemami), rozproszenie działalności na rzecz otwartej nauki oraz niespójna polityka otwartości nauki na szczeblach centralnym i instytucjonalnym” (s. 175).

Praca zbiorowa *Tygodnik studencki ITD. Refleksje historyczne* (Rogowski, red. 2023) przedstawia szczególne zjawisko wydawnicze – czasopismo „itd” ukazujące się w latach 1960-1990. W artykułach autorzy opisali okoliczności powstania i pierwsze lata funkcjonowania pisma (Magdalena Żmijkowska), zastanawiali się na jego typologią (Tomasz Mielczarek), ukazywali rolę „itd” i ruchu studenckiego w kształtowaniu klimatu politycznego w latach 70. i 80. XX w. (Jacek Raciborski). Problematykę kultury studenckiej na łamach tygodnika scharakteryzowała Magdalena Żmijkowska. Dwa teksty autorstwa Sławomira Rogowskiego poświęcone zostały ważnemu w piśmie i uprawianemu w nowatorski sposób gatunkowi, jakim był wywiad. Spojrzenie z dzisiejszej perspektywy na osiągnięcia warsztatowe, graficzne, dziennikarskie, szczególnie w drugim okresie działalności pisma tak zrekapitulował w swoim artykule Jacek Wasilewski: „ITD pozostanie z dzisiejszej perspektywy wyjątkową instytucją tożsamościową, obok takich zjawisk jak STS, FAMA czy strajki i demonstracje na uczelniach. Ogrom nakładu pokazuje, że studenckość była aspiracyjna także dla absolwentów” (s. 62). Tom uzupełnia zapis dyskusji i wystąpienia na konferencji poświęconej jubileuszowi 60-lecia powstania czasopisma.

Jedną z inspiracji powstania monografii poświęconej „National Geographic”, zatytułowanej *National Geographic. Globalna marka multimedialna i misja ochrony przyrody* (Sajna-Kunowsky, 2023) było, dla jej autora, zainteresowanie czasopismem od czasu pojawienia się na rynku polskim w 1999 r., kiedy to został on jego wiernym czytelnikiem. W rozdziale pierwszym zostały omówione funkcje mediów i komunikowania w przekazywaniu wiedzy naukowej począwszy od najstarszych „czasopism uczonych” z XVII w. W rozdziale drugim autor zarysował historię „Na-

tional Geographic”, od XIX-wiecznego czasopisma naukowego założonego przez National Geographic Society do globalnej marki medialnej (miesięcznik, lokalne wersje językowe, telewizja, inicjatywy internetowe, media społecznościowe działające pod marką NetGeo). W rozdziale trzecim przedstawione zostały wyniki analizy zawartości czasopisma z lat 2001-2021, skupiającej się na tematach okładkowych, stanowiących główną problematykę poszczególnych numerów. Z analizy wyłania się duża różnorodność tematyczna pisma. Najczęściej podejmowane były tematy historyczne czy też problemy współczesnej cywilizacji. Wyraźnie zarysowuje się także tematyka związana z misją wydawcy magazynu – National Geographic Society, mianowicie szeroko pojęta ochrona planety.

Publikacja *Książka w kalejdoskopie. 77-lecie Publicznej Szkoły Podstawowej nr 3 im. Powstańców Śląskich w Prudniku* (Kunka, red. 2022) stanowi kontynuację i uzupełnienie książki o tym samym tytule wydanej z okazji 70-lecia szkoły. Obok fragmentów poświęconych historii szkoły, wydarzeniom szkolnym z lat 2016-2021 i ich prezentacji w lokalnych mediach, wspomnieniom absolwentów, została opisana szeroka działalność w zakresie form i metod pracy z czytelnikiem. W rozdziale „Tematyczny kalendarz imprez czytelniczych” przedstawiona została imponująca liczba wydań, pomysłów, projektów, zrealizowanych przez bibliotekarza szkolnego, Grażynę Kunke, wraz z zaproszonymi do współpracy innymi nauczycielami, uczniami, rodzicami, zaprzyjaźnionymi gośćmi bibliotecznymi.

KSIĄŻKI OMÓWIONE

- Adamiec, Agnieszka (2023). *Model oceny akademickich repozytoriów instytucjonalnych w Polsce w kontekście otwartej nauki*. Warszawa: Wydaw. SGGW, 280 s., il. ISBN 978-83-8237-158-1.
- Jazdon, Artur (2023). *„W bezpiecznym żyjesz kraju”*. Polskie książki, prasa i biblioteki Poznania lat Wielkiej Wojny. Poznań: Wydaw. Miejskie Poznania, 442 s, il. ISBN 978-83-7768-356-9.
- Komorowska, Magdalena (2023). *Piotrkowczykowie. Z dziejów drukarstwa krakowskiego przełomu XVI i XVII wieku*. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 382 s, il. ISBN 978-83-233-5225-9.
- Kortas, Weronika (2023). *Miejsca czytelnicze na Facebooku. Perspektywa użytkowników*. Toruń: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 303 s., il. ISBN 978-83-231-5199-9.
- Kunka, Grażyna, red. (2022). *Biblioteka w kalejdoskopie*. [Cz. 2] 77-lecie Szkoły Podstawowej nr 3 im. Powstańców Śląskich w Prudniku. Prudnik: Grażyna Kunka, 447 s., il. ISBN 978-83-964747-0-4.
- Kuźmina, Dariusz, red. (2023). *Polonijna Biblioteka Cyfrowa. Zachować i promować polskie dziedzictwo narodowe*. Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne SBP, 294 s., il. Seria Historyczna; 13. ISBN 978-83-65741-96-7.

- Mrowczyk, Jacek, red. (2023). *Wy-twórcy książek. Historia społeczności wydawniczej w czasach PRL-u*. Kraków: Wyd. Karakter, 381 s., il. ISBN 978-83-67016-2.
- Rogowski, Sławomir (2023). *Tygodnik studencki ITD. Refleksje historyczne*. Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne SBP, 261, [27] s, il. ISBN 978-83-67723-06-0.
- Sajna-Kunowsky, Radosław (2023). *National Geographic. Globalna marka multimedialna i misja ochrony planety*. Bydgoszcz: Wydaw. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 125 s., il. ISBN 978-83-8018-596-8.

Barbara Koryś

Tekst wpłynął do Redakcji 19.02.2024 r.

Z LEKTUR ZAGRANICZNYCH

U CZECHÓW... ŁADNIE

Jiří Trávniček: *Czeska republika czytelnicza. Generacje, fenomeny, życiorysy*. Wstęp, tłumaczenie i opracowanie Grzegorz Nieć. Kraków: Wydaw. Księgarnia Akademicka 2022, 366 s., ISBN 978-83-8138-824-5.

Trávniček urodził się w 1960 r. Studiował bohemistykę oraz historię na uniwersytecie w Brnie, a potem w School of Slavonic Studies w Londynie. Obecnie prof. dr hab.; pracuje w Instytucie Literatury Czeskiej Akademii Nauk w Brnie.

Opracował dwie antologie polskiej teorii oraz socjologii literatury. Przygotował też wielką panoramę czytelnictwa czeskiego, zjawiska w skali europejskiej niezwykle. Ponieważ nasi czescy sąsiedzi praktykę pisania dla użytku publicznego oraz powszechnego czytania rozwinęli znacznie wcześniej niż my.

Naukowy dorobek Trávnička jest już wielotomowy – z licznymi odniesieniami do piśmiennictwa oraz czytelnictwa polskiego. Z kolei dużo o piśmiennictwie i czytelnictwie czeskim, napisał związany z Uniwersyteciem KEN w Krakowie oraz Akademią Nauk Stosowanych w Nowym Targu, prof. dr hab. Grzegorz Nieć. Jego niedawna publikacja – (*Książka, naród, religia. Dzieje książki czeskiej do czasów odrodzenia narodowego*, Kraków, Księgarnia Akademicka 2022) – była czymś na kształt przełomowej prze-

rwy w wieloletnim wyciszeniu polskich opinii przedmiotowych. Niby te Czechy to sąsiad, ale nasza wiedza o nich oraz orientacja na temat tego, co tam się dzieje, nie zawsze wygląda na sąsiedzka.

Tę swoistą lukę orientacyjną wypełniła produktywnie wstępna opinia translatorska Niecia, inaugurująca sygnalizowaną tu książkę Trávníčka. Obaj – Trávníček i Nieć – zgodnie uważają, że z czytania wynikają emocje, ponieważ czytanie w niemałym stopniu przylega do biografii czytelników. I to jest opinia sumaryczna.

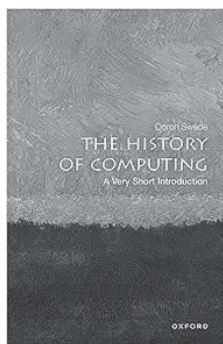
Istnieją na to stosowne dowody, bieżące oraz historyczne i prehistoryczne. Ale to nie znaczy, że całe piśmiennictwo oraz czytelnictwo można podporządkować jednolitym, a choćby nawet podobnym, regułom. W każdym razie w Czechach to wszystko zaczęło się wcześniej niż u nas, ponieważ to Państwo Wielkomorawskie (ok. 820-906) stworzyło podwaliny pod czeską tożsamość narodową, z piśmiennictwem włącznie, a uniwersytet w Pradze założono w 1348 r., jakkolwiek z dużym udziałem języka niemieckiego. Dopiero jednak z końcem XVIII w. dokonało się pełne narodowe odrodzenie i przełamano dominację języka niemieckiego. A potem pojawił się Hašek i wylansował światowy kult idiotyzmów.

O żartach przyszło jednak zapomnieć wkrótce. Okupacja była tam nie lżejsza niż u nas, a reżim komunistyczny – równie ostry. Chwilową odwilż przerwała interwencja wojsk Układu Warszawskiego. Funkcjonował wtedy drugi obieg literatury, w skali dość rozległej. Pełna transformacja nastąpiła w 1989 r., a potem miało miejsce jeszcze jedno ważne zdarzenie: dokonał się rozpad Czechosłowacji.

Trávníček uważa, że na czytaniu cieniem kładzie się jego pozorna wtórność. Czytelnik bywa wewnątrztekstowy, popularny lub profesjonalny albo nieprofesjonalny. Na potrzeby tej książki przeankietowano 138 osób w różnym wieku, z różnych regionów Czech i różnice się potwierdziły. Głównie pokoleniowe, jakkolwiek pamięć niekiedy respondentów zawodziła. Przyjęto bowiem powiązanie obecnych opinii oraz postaw czytelniczych z minionymi dominacjami określonych mass mediów, które w przeszłości miały wpływ na sposób myślenia publiczności.

Inaczej do książek i do czytania odnosi się pokolenie radiowe, inaczej – telewizyjne, a jeszcze inaczej komputerowe, a teraz są różnicowania internetowe. Według wieku są to kategorie lat: powyżej 65, 45/64, 25/44, 15/24. Na tym nie koniec uwarunkowanych odmienności, są bowiem jeszcze różnicowania środowiskowe. Społeczność wiejska ze znacznie większym dystansem odnosiła się (i odnosi?) do piśmiennictwa niż mieszkańcy miast. Ci bowiem są na ogół lepiej wykształceni i szerzej otwarci na nowe koncepcje egzystencjalne. To efekt lepszego poziomu edukacji, ale też innej atmosfery kulturalnej. Czołówka czeskiej prozy ma korzenie najświeższe właśnie głównie miejskie. To zresztą również elita prozy europejskiej – Bohumil Hrabal, Milan Kundera i Josef Škvorecký;

bez nich jakość europejskiego piśmiennictwa literackiego byłaby radykalnie gorsza.

CYFROWE PRZEKSZTAŁCENIA

Doron Swade: *The History of Computing. A Very Short Introduction*. Oxford, 2022 Oxford University Press, 139 s., ISBN 978-0-19-883175-4.

Moje wrażenia zapamiętane z dzieciństwa są takie, że w biurach oraz w urzędach obowiązywało pisanie ręczne, a w wyjątkowych okolicznościach okupant tolerował maszyny do pisania. To był całkowicie inny świat, który dzisiaj nawet trudno sobie wyobrazić. Ręcznie zapisywane katalogi dopełniały jeszcze panoramę biblioteczną.

Dzisiaj gdziekolwiek spojrzeć stoją i funkcjonują komputery. Częściowo wzajemnie powiązane, ale nie jest to warunek konieczny. Wystarczy że jakaś łączność jest, a w sieci to nie takie trudne. Razem – wszystkie lub niektóre – przekazują albo odbierają treści. I tak tworzy się gigantyczny węzeł informacyjny, w którym prawie wszyscy utknęliśmy bez reszty.

Liczenie automatyczne zaczął fragmentarycznie Charles Babbage; skonstruował pierwsze takie urządzenie w 1821 r. Jego koncepcję kontynuowała współpracownica Ada Lovelace (córka Lorda Byrona), ale umarła w 1852 r. i na dłuższy czas zabrakło kreatywnych kontynuatorów. Dopiero z czasem proces tworzenia urządzeń i całego internetu nabrał stosownego impetu.

Lista późniejszych uczestników budowania maszynierii komputerowej jest bogata i złożona. Nie układa się bezkolizyjnie, ale – w skali międzynarodowej – prezentuje się produktywnie. Przedstawił ją w bogatym ujęciu historycznym i z dodatkiem długiego ciągu nazwisk, prof. Doron Swade, inżynier, historyk, kurator muzeum historii komputerów w Kalifornii oraz w londyńskim muzeum nauki. Z tej panoramy widać w każdym razie, że mimo swarów i przeciwności (w grę wchodziły i wchodzi gigantyczne pieniądze) świat potrafi funkcjonować produktywnie. Od indywidualnych pierwocin konstrukcyjnych, instalowanych nierzadko w garażach, udało się dojść do skomplikowanego i powszechnego internetu, który z organizatorów tej sieci uczynił najbogatszych ludzi na świecie. Tacy są twórcy i szefowie firmy Intel – Gordon E. Moore, Robert Noyce oraz Andrew Grove. To głównie za ich sprawą internet jest jaki jest i rozwija się nadal. Przyzwyczajenie do jego obecnej postaci nie byłoby zatem krokiem rozsądnym.

Bowiem i w przeszłości kolejne etapy rozwoju były tylko epizodami przejściowymi. Były więc najpierw arytmometry, potem suwaki algorytmiczne i kalkulatory kieszonkowe – z wprowadzeniem liczenia automatycznego oraz kart perforowanych. Z czasem pojawił się angielski program Colossus oraz amerykański ABC.

Dalsza stosowalność była już wysoce urozmaicona – nakierowana na cele naukowe, obronne (SAGE i SABRE) oraz handlowo-biznesowe: do rezerwacji biletów samolotowych, a nawet do systemu handlowego firmy LYONS. W obiegu pojawiły się karty kredytowe, znakomicie usprawniając płatności – oraz tranzystory. Na światowy rynek wdarły się jeszcze firmy japońskie. Ale Apple I i Apple II utrzymały prymat.

Opisując dzieje rozwoju urządzeń komputerowych oraz internetu, Swade przywołał mnóstwo nazwisk, głównie angielskich i amerykańskich, za sprawą osobistej perspektywy, znajomości języka i rzeczywistego wkładu w stan wiedzy. Na końcowej opinii zaważyły również okoliczności geopolityczne, więc miniona wojna – ta rzeczywista – oraz tzw. zimna, to bowiem co autor napisał o dokonaniach sowieckich, niekoniecznie odpowiada prawdzie.

Główny ciąg nazwisk – zwłaszcza angielskich i amerykańskich – jest taki jak poniżej. Z tym, że przydałyby się jeszcze daty (które dopisałem), bo chociaż nie brakuje tam noblistów, nie wszyscy są powszechnie znani.

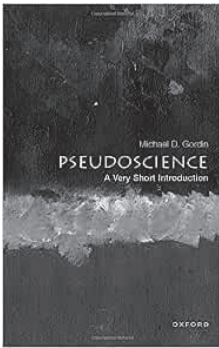
Gdzieś na początku tej listy powinni mieścić się Robert Hooke (1635-1703) i John Napier (1550-1617), ale za rzeczywistych inauguratorów uznaje się Charles`a Babbage`a (1791-1871) i jego przyjaciółkę Adę Lovelace (1815-1852). Potem brało udział wiele osób: Frank Steven Baldwin (1838-1925), Alan Turing (1912-1954), Jay Forrester (1918-2016), Jack St. Clair Kilby (1923-2005), Thomas J. Watson (1928), Kenneth Olsen (1926-2011), Gordon Moore (1929-2023), Steve Wozniak (1950), Paul Gardner Allen (1953-2018), Steve Jobs (1955-2011) oraz Bill Gates (1955).

Z innych nacji Swade przypomina zwłaszcza ekspertów niemieckich sprzed stuleci. To Wilhelm Schickard (1592-1635), Johannes Keppler (1571-1630), Gottfried Leibniz (1646-1716) oraz Johannes Muller (1801-1858). Listę uzupełniają Francuzi Blaise Pascal (1623-1662) – działalność naukową rozpoczął w wieku 19 lat – oraz Thomas de Colmar (1785-1870), a także Szwajcar Jakob Bernoulli (1655-1705) i Amerykanin pochodzenia węgierskiego John von Neumann (1903-1957).

Nie mam natomiast zaufania do autorskiego spisu ekspertów (?) sowieckich z Nowosybirsk. Jacyś musieli tam być, ponieważ internet w Rosji – i w dawnych tamtejszych republikach – istnieje, ale to na pewno nie są ci, których Swade wymienia, bo wykształcenie tych osób (sprawdziłem) nie wystarczyłoby do nauczania w szkole podstawowej. Ówczesne zacieranie a obecne dociekanie prawdy przerasta wszelkie wyobrażenie i to po obu stronach – żeby przypomnieć wyrok śmierci na małżeństwie Rosen-

bergów – nic zatem dziwnego, że pogubił się w tym serwisie półprawd amerykański ekspert od internetu.

Nie mam kompletnej pewności, ale odnoszę wrażenie, że z grona rosyjskich internetowców do zauważenia są zwłaszcza Borys Babajan, ur. w 1933 r. twórca programu Elbrus, oraz Jewgenij Kaspierki (ur. 1965), oskarżany zresztą, że jego antywirusowy program Kaspersky – nie mam kompetencji, żeby oceniać czy słusznie, czy nie – jest materiałem szpiegowskim, opracowanym przez KGB. Natomiast nawet on nie zaprzecza, że zbił na nim fortunę. I jeszcze Andriej Kołmogorow (ur. 1987).

PSEUDONAUKA

Michael D. Gordin: *Pseudoscience. A Very Short Introduction*. Oxford 2023, Oxford University Press, 124 s., ISBN 978-0-19-094442-1.

We wszystkich dziedzinach życia osiągamy efekty imponujące oraz sukcesy, ale także – z drugiej strony – równie liczne są rezultaty fałszywe, a nawet żenujące. Czasem dzieje się tak poza granicami autorskiej świadomości, ale bywa też z pełnym rozeznaniem nieprawdy. Od tej hybrydalności poznania nie jest wolna również nauka, co dla bibliotek ma szczególne znaczenie, bo tam gromadzi się naukowa dokumentacja i konieczne jest odróżnianie nauki od pseudonauki. Odróżnianie, a nie – eliminacja z góry tego, co uchodzi bądź uchodziło za nieprawdziwe. W końcu przez wiele epok za naukowe uznawano przesłanki kreatywne; ewolucja ma krótki życiorys, więc trudno ją całkowicie przekreślić, bądź wyłącznie na niej oprzeć egzystencję nauki oraz naukowych dyskusji. Materia rzeczy jest o wiele bardziej skomplikowana. Zwłaszcza, że podlegała i nadal podlega komplikacjom (czytaj: fałszerstwom) intencjonalnym.

W Polsce plagiatów naukowych bywało dużo, zresztą wcale nie jest mniej świeżych i to one radykalnie obniżają jakość tego, co nazywamy nauką. W kwartalniku „Forum Akademickie” pisuje o tym Marek Wroński, ale na kradzieże treści naukowych nie wpływa to destrukcyjnie; jest jak jest. Praktyki szczególnie odrażające są zaś takie, że profesorowie i doktorzy habilitowani kradną pomysły promowanych przez siebie studentów i doktorantów, bez żadnych konsekwencji. Nie zauważyłem, żeby z jakiegokolwiek biblioteki, albo z sieci, pusuowano publikacje szczególnie zasłużonych plagiatorów.

Odwrotnie: niektórzy – tyle, że spoza Polski, jak Ludwik Pasteur – weszli nawet do panteonu światowej nauki. Poruszony skalą i natężeniem tego złodziejstwa, profesor Michael D. Gordin z uniwersytetu w Princeton, dokonał przeglądu różnych teorii z przeszłości oraz koncepcji przystających do hasła pseudonauki.

Gordin to historyk, znawca fizyki, a równolegle – co charakterystyczne – najnowszych dziejów Rosji. To powiązanie zainteresowań ma swoje konsekwencje, ponieważ w ZSRR uważano, że to tam funkcjonuje awangarda współczesnej nauki, szczególnie agrochemicznej. I pod ten pogląd należało podlepić świeże koncepcje naukoznawcze.

Jeżeli ktoś myśli, że to przeszłość bardzo odległa i z innej rzeczywistości, to jest w głębokim błędzie. Codziennosc ujawnia kolejne plagiaty naukowe, także u nas – żeby wymienić co świeższe, np.: dr hab. Jerzy Gwizdała, b. profesor i b. rektor Uniwersytetu Gdańskiego, dr hab. Bogdan Ślusarz (prof. Uniwersytetu Zielonogórskiego), dr hab. inż. Leszek Karczewski (prof. Politechniki Opolskiej), ks. dr Stanisław Tymosz (KUL) i niestety wielu innych. Wprowadzone mechanizmy zapobiegawcze są mało skuteczne, albo nie działają wcale. Dlatego liczba plagiatorów nie zmniejsza się, lecz rośnie.

Pytanie: jak odróżnić naukę od pseudonauki. Kryteria oddzielania pierwszy wyłuszczył Karl Popper, zwracając uwagę na trudności demarkacyjne, ponieważ linie przedziału nie przebiegają klarownie i nie są trwałe. Nauki fałszywe biorą się nie tylko z kradzieży wartości intelektualnych – to jest plagiatowanie – ale także z rozmaitych błędów nieświadomych.

Gordin powtórzył główne przesłanki, dla których ta demarkacja jest tak trudna i nieklarowna; brak jej kryteriów sztywnych i trwałych. Wiele koncepcji nie jest przesądzonych, ale też nie można ich z góry odrzucać. Autor przywołał wypowiedzi Hipokratesa o epilepsji z V w. p.n.e. oraz stosunkowo niedawne Karla Poppera (1902-1994) *Logic of Scientific Discovery*, na temat realizmu krytycznego, falsyfikowalności i jeszcze potwierdzeń nauki w faktach. Podobne opinie formułowali David Hume (1711-1776), Sigmund Freud (1856-1939) twórca psychoanalizy, Alfred Adler (1870-1937) koncepcjonista psychologii indywidualnej, oraz Ernst Mach (1838-1916) fizyk.

W USA jeszcze w 1925 r. skazano nauczyciela na 100 dolarów grzywny za lansowanie darwinizmu. Śladem Poppera podążył kanadyjski uczo-ny Michael Ruse (ur. 1940), przeciwnik kreacjonizmu, a okoniem stanął Larry Landau (1941-2022), więc nie tak dawno temu. W amerykańskim nauczaniu szkolnym rozdzielono nauczanie kreacjonistyczne od ewolucjonistycznego – wyjąwszy szkoły prywatne.

Jedne koncepcje są bardziej unaukowione a inne mniej, nie warto szukać demarkacji powszechnej. Bywały doktryny fałszywe, ale powszechne,

jak choćby mesmeryzm – pogląd z XVIII w., że można leczyć na dystans, przez wprowadzenie w stan hipnozy. Najpierw wierzyła w to cała Francja, a potem całe Niemcy.

Ale trwałości poglądów nie było i nie ma; skrajne opinie z czasem tracą wartość. W 1930 r. uznano, że Pluton to planeta, ale w 2006 r. – że to planeta karłowata. Bo nauka nie jest statyczna. Razem współtworzy nauki szczątkowe.

Wielu uważa astrologię za szczyt pseudonauki. Była i jest powszechna – tak sądzono w Europie do XVII w. Tworzono mapy życiorysowe genitury według dat urodzenia. Podstawa genetyczna kosmologia z XVIII stulecia. Była też astrologia naturalna.

Z końcem XVIII stulecia te nauki upadły, chociaż jeszcze pojawiają się śladowo w potocznym obiegu. Były też próby ożywienia staroci oraz kontynuacji alchemii aż do XIX stulecia

Mnogość oszustw przerastała wyobrażenie. Ogłoszono, że udało się stworzenie złota, jednak później zgłoszenie wycofano. Stosunkowo rozlegle używano pojęcia *chymistry*. Z czasem liczbę oszustw redukował druk: uczeni wymieniali się opiniami. W XIX w. nastął koniec alchemii.

Jakkolwiek nie w pełni. Bywały i są doktryny, podbudowane politycznie. Stalinizm i nazizm – to skrajne przykłady; w skali całych krajów. W 1935 r. Philipp Genard napisał, że są różne fizyki dla różnych osób. Jest więc fizyka żydowska: zdegenerowana aryjska.

Naziści atakowali Alberta Einsteina, który w 1921 r. otrzymał Nagrodę Nobla. Atakował go też nazistowski fizyk, Johannes Stark, noblista z 1919 r. Za czasów Hitlera odbudowano niemieckie instytucje, ale usunięto wszystkich Żydów.

Inna forma hiperpolityzacji nauki miała miejsce w ZSRR, gdzie pozabijano niesprawnych genetyków, medyków i fizjologów oraz innych humanistów. Karierę zrobili zaś hodowcy zboża, agrobiolog Iwan Miczurin oraz agronom z Azerbejdżanu Trofim Łysenko, twórca koncepcji niezmienności genetycznej. To on wymyślił, że w tropikalnym Azerbejdżanie możliwa jest uprawa roślin tropikalnych.

Jego oponent, genetyk Nikołaj Wawiłow, umarł w więzieniu. A w opozycji pozostawał Miczurin. W Europie głośny był Antoine Lavoisier, twórca prawa zachowania masy, oraz Carl Gustaw Jung, szwajcarski psycholog i psychiatra. Stalin uznał miczurinowską agrobiologię za jedyną słuszną naukę i tak było do 1965 r., kiedy Łysenko stracił wiodącą pozycję.

Pojawia się eugenika pozytywna – dziedziczenie cech pozytywnych – jednak trudna do odróżnienia od eugeniki negatywnej, która wzięła górę. Z tego USA długo nie mogły się wyzwolić.

Dużo opinii znika bez śladu. Ale niektóre zostają. Dopiero w XIX w. pojawili się zawodowi naukowcy – wcześniej to byli przysposobieni amatorzy. I kolejne przykłady:

Urodzony w 1870 r. George McCready Price ogłosił w książce *New Geology* w 1923 r. tekst, że człowiek pochodzi od wielu przodków. A w 1980 r. Sąd Najwyższy USA uznał, że nauczanie kreacjonizmu w szkołach publicznych jest sprzeczne z konstytucją.

Zaczęto uprawiać kryptozoologię: wymyślono gigantyczną kałamarnicę. Potem przeniesiono się do Ameryki, odnajdując rzekomo Yeti, Nessi oraz Wielką Stopę. W 1950 r. rosyjski emigrant z Nowego Jorku, Immanuel Wielikowski, zasugerował że ok. 1500 p.n.e. dotarła do nas kometa z Jowisza i narobiła szkód.

Potem zainteresowano się UFO. W 1969 r. młody Szwajcar Erich von Däniken napisał, że kosmici przerobili małpy w ludzi.

Z początkiem XX w. analizy psychologiczne realizowano amatorsko, bo nauka jest kontrowersyjna. W pewnym momencie francuski fizyk Blondlot ogłosił, że odkrył promieniowanie – nazwał je „N”, ale to nie była prawda. Prawda jest wieloraka: zawsze są przegrani i zwycięzcy.

W latach 1962-1966 Akademia Nauk ZSRR ogłosiła tekst o innym stopniu zamarzania wody i jej parowania – co nigdy nie miało miejsca. Potem potwierdził to jeszcze Amerykanin, Ellis Lippincott, ale to było szalbierstwo. W czerwcu 1988 r. czasopismo „Nature” zamieściło artykuł sugerujący, że materie rozcieńczone mogą zapamiętywać.

Uczeni nadal lansują odkrycia sprzeczne z prawdą. Jak się zachowywać? Denializm – odrzucenie wiedzy naukowej, jest cały czas obecne.

Jacek Wojciechowski

Tekst wpłynął do Redakcji 5 sierpnia 2023 r.

Nagroda Młodych SBP im. prof. Marii Dembowskiej

Jednym z głównych celów konkursu jest promowanie wybitnych absolwentów kierunku bibliotekoznawstwa, informacji naukowej oraz pokrewnych dziedzin.

W obecnej edycji konkursu, do Nagrody Młodych SBP mogą być zgłaszane prace obronione w latach akademickich 2020/2021, 2021/2022 oraz 2022/2023. Gorąco zachęcamy promotorów i absolwentów do przesyłania prac magisterskich do dnia **30 kwietnia 2024 r.** w formie elektronicznej na adres: **wydawnictwo@sbp.pl**.

Rozstrzygnięcie konkursu nastąpi w czerwcu 2024 r.

GRANTY

1. W ramach programu: Społeczna Odpowiedzialność Nauki

- Bibliografia fonografii polskiej (1878-2024) – rozbudowa bazy i zwiększenie zasięgu udostępniania

Głównym celem projektu jest opracowanie i udostępnienie materiału źródłowego do badań fonografii polskiej poprzez rozbudowę istniejącej bazy danych (Bibliografia fonografii polskiej) o 7 tys. nowych źródeł bibliograficznych oraz jej modernizację polegającą na poprawie dostępności opisów bibliograficznych, przygotowanych w latach 2016-2017, które z uwagi na przestarzałą już formę prezentacji są obecnie wykorzystywane w ograniczonym zakresie. Efektem dodatkowym będzie zgromadzenie w jednej bazie (posadowionej na dedykowanej stronie projektu), w otwartym dostępie, materiału źródłowego, przydatnego do uzupełnienia dyskografii polskich firm fonograficznych i polskich muzyków. Zebrany materiał może służyć ponadto badaniom muzykologicznym, kulturoznawczym i historycznym w zakresie wykonawstwa muzycznego, w tym repertuaru nagrań dźwiękowych, aktywności artystów, recepcji fonografii, funkcjonowania polskiego przemysłu muzycznego, rozwoju technik audiowizualnych itp. Krąg odbiorców projektu jest szeroki: od naukowców i studentów, aż po inne osoby zawodowo lub amatorsko związane z fonografią i muzyką, np. pedagogów, melomanów, kolekcjonerów, którzy kompletują i udostępniają w przestrzeni publicznej informacje dot. polskich zasobów fonograficznych.

Strona projektu: <https://fonografia.sbp.pl/pl/>.

Projekt dofinansowany ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Edukacji i Nauki w ramach Programu „Społeczna odpowiedzialność nauki II”

2. W ramach programu: Doskonała Nauka II

- Wydanie monografii *Marketing w działalności bibliotecznej* w formie ebooka

Praca zbiorowa pod redakcją prof. Mai Wojciechowskiej, adresowana jest do szerokiego grona odbiorców: pracowników naukowych w zakresie bibliologii, informatologii, komunikacji społecznej, zainteresowanych badaniami z zakresu marketingu i jego związków z kulturą, a także bibliotekarzy praktyków oraz studentów.

Rozdziały zgrupowano w następujących blokach tematycznych:

- Wprowadzenie do zagadnień marketingu
- Zakres i funkcje marketingu bibliotecznego
- Komunikacja z klientem biblioteki
- Elementy marketingu w wewnętrznych procesach zarządzania biblioteką
- Znaczenie marketingu bibliotecznego w relacjach z otoczeniem zewnętrznym
- Elektroniczne i wizualne formy marketingu bibliotecznego
- Wybrane zagadnienia zarządzania marketingiem w środowisku bibliotek
- Doświadczenia bibliotek w obszarze działalności marketingowej.

Projekt dofinansowany ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Edukacji i Nauki w ramach Programu „Doskonała Nauka II”

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

3. W ramach programu: Rozwój Czasopism Naukowych

- „Przegląd Biblioteczny” – numer specjalny

Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” przygotowuje wydanie kolejnego anglojęzycznego zeszytu specjalnego kwartalnika. Tematyka planowanego numeru będzie poświęcona zagadnieniom osób z szeroko rozumianymi niepełnosprawnościami i udziałowi polskich bibliotek w minimalizowaniu tych problemów.

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

- „Zagadnienia Informacji Naukowej – Studia Informacyjne”

Zachęcamy do lektury nr 2/2023 czasopisma. Artykuły zaprezentowane w numerze mieszczą się w dwóch obszarach badawczych – naukoznaw-

stwo i medioznawstwo. Kolejny numer czasopisma będzie poświęcony problematyce potrzeb i praktyk informacyjnych w okresie zmiany.

Strona czasopisma: <http://www.ojs.sbp.pl/index.php/zin/index>.

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

KURSY, SZKOLENIA, WEBINARY

- Kursy online

– Opracowanie formalne zbiorów bibliotecznych według aktualnych wskazań Biblioteki Narodowej

Kurs ma na celu zapoznanie uczestników z wytycznymi Biblioteki Narodowej dotyczącymi opracowania różnych typów dokumentów bibliotecznych. Zajęcia będą okazją do wspólnego ćwiczenia tworzenia opisów bibliograficznych, a także rozwiązania bieżących problemów dotyczących opracowania zbiorów bibliotecznych w pracy codziennej uczestników. Uczestnicy zapoznają się z uniwersalnym schematem opracowania zbiorów, który wykorzystuje się w każdym systemie bibliotecznym. Nie jest wymagana znajomość szczegółów stosowania stref w opisie wydawniczym. Dodatkowo dla nauczycieli z bibliotek szkolnych zostanie poruszony wątek materiałów dydaktycznych i programowych – podręczników, programów i materiałów dydaktycznych dla uczniów i nauczycieli, a także zbiorów na nowoczesnych nośnikach (e-booków, publikacji w zdalnym dostępie itp).

Rejestracja i szczegóły <https://szkoleniadlabibliotekarzy.sbp.pl/opracowanie-formalne-zbiorow-kurs/>.

– Deskryptory Biblioteki Narodowej

Uczestnicy kursu poznają różnicę między zasadami obowiązującymi niegdyś w Języku Haseł Przedmiotowych BN a Deskryptorami BN. Dzięki praktycznym przykładom opisów i haseł wzorcowych kursanci zapoznają się z metodologią funkcjonowania DBN w opisie bibliograficznym tak, by samodzielnie używać tego języka informacyjno-wyszukiwawczego. Podczas ośmiu dwugodzinnych spotkań zaprezentowane zostaną poszczególne typy deskryptorów wraz z polami formatu MARC 21, w których są używane. Pokazane też będą przykładowe i charakterystyczne opisy dla dokumentów tematycznie skupionych wokół różnych dziedzin: literaturoznawstwa i literatury pięknej oraz publicystyki, psychologii, socjologii, historii, historii sztuki, historii wojskowości, politologii, inżynierii i techniki, fizyki, matematyki, ekonomii, kulinariów, rolnictwa i weterynarii, biologii, kultury, religii, medycyny, prawa, języków obcych.

Rejestracja i szczegóły <https://szkoleniadlabibliotekarzy.sbp.pl/deskryptory-bn-4/>.

- Szkolenia online

Podsumowanie 2023 roku

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich zorganizowało w 2023 r. imponującą liczbę szkoleń dla bibliotekarzy, obejmującą szeroki zakres tematyki zawodowej. Spośród nich 5 wyróżniło się wyjątkową popularnością.

1. Ewidencja zbiorów bibliotecznych

Podstawowe szkolenie dla początkujących bibliotekarzy stało się cennym źródłem wiedzy na temat prawidłowego ewidencjonowania zbiorów i prowadzenia ksiąg inwentarzowych.

2. Kreatywne formy promocji książki i czytelnictwa w bibliotekach

To szkolenie było dla bibliotekarzy inspiracją do tworzenia innowacyjnych i angażujących działań promocyjnych dla różnych grup wiekowych.

3. Sztuczna inteligencja w codziennej pracy. Darmowe narzędzia, które ułatwią ci życie

Szkolenie udowodniło, że bibliotekarze są gotowi na wykorzystanie sztucznej inteligencji w swojej pracy, a poznanie narzędzi AI otwiera przed nimi nowe możliwości rozwoju.

4. Bibliotekarz kreatorem

Szkolenie było dla uczestników inspirującym spotkaniem z nowymi strategiami, metodami i narzędziami, które pomagają wyróżnić się na tle innych.

5. Instrukcja kancelaryjna (IK) i jednolity rzeczowy wykaz akt (JRWA) w bibliotece

Praktyczne szkolenie z zakresu obiegu i przechowywania dokumentów okazało się niezwykle przydatne dla bibliotekarzy, którzy chcą uporządkować dokumentację w swoich placówkach.

Formy bezpłatne:

– Szkolenie „Słowo i obraz – sposoby aktywizujące czytanie” mające na celu dostarczenie wiedzy i umiejętności związanych z wyborem i wykorzystaniem technik sprzyjających ożywieniu pracy z książką i czytelnikami. Podczas zajęć uczestnicy poznali różne techniki integrujące czytelników wokół działań z książkami oraz proste metody i formy organizowania przedsięwzięć czytelniczych.

– Webinarium „Silna marka biblioteki i bibliotekarza – mit czy fakt?”. W trakcie spotkania Beata Gamrowska i Paweł Marchel dzielili się tajemnicami kształtowania nie tylko silnej marki biblioteki, ale także unikalnej marki osobistej bibliotekarza.

– „Badanie wpływu społecznego i ekonomicznego bibliotek publicznych – krok po kroku”. Szkolenie realizowane w ramach projektu AFB, mające na celu przygotowanie odbiorców do szacowania wpływu społecznego i ekonomicznego biblioteki na rozwój społeczności lokalnej.

Oferta szkoleniowa na początek 2024 roku obejmuje następujące tematy:

- Biblioteka wspierająca. Metody budowania efektywnej motywacji i zaangażowania zespołu w bibliotekach
- Organizacja kolekcji cyfrowych w instytucjach sektora GLAM
- Marka biblioteki – jak stać się niezapomnianym
- Tworzenie wystaw cyfrowych
- Zarządzanie informacją bibliograficzną
- Ewidencja zbiorów bibliotecznych
- Bibliotekarz kreatorem
- Kreatywne formy promocji książki i czytelnictwa w bibliotekach
- Instrukcja kancelaryjna (IK) i jednolity rzeczowy wykaz akt (JRWA) w bibliotece
- Doręczenia elektroniczne w bibliotece
- Osobiste archiwa cyfrowe

Oferta jest na bieżąco aktualizowana na stronie <http://www.szkolenia-dlabibliotekarzy.sbp.pl/>

• „Z SBP o ...”

Z myślą o rozwoju i rozbudzaniu zainteresowań wszystkich bibliotekarzy Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich proponuje cykl bezpłatnych spotkań online „Z SBP o ...”.

Co czeka na uczestników cyklu?

– Szerokie spektrum tematyczne – od „Żywej biblioteki” jako narzędzia edukacji o tolerancji i prawach człowieka, przez sztuczną inteligencję w bibliotece, zrównoważony rozwój, działania marketingowe czy zagadnienia miękkiego cyberbezpieczeństwa.

– Różnorodne formy spotkań – webinaria, wykłady, panele dyskusyjne, wywiady.

– Praktyczna wiedza i inspiracje – zdobycie cennych umiejętności, poszerzenie perspektywy obserwacji otaczających nas zjawisk.

– Możliwość wymiany doświadczeń – nawiązanie kontaktów i budowanie grup wsparcia, tworzenie grup o podobnych celach działania.

– Rozważania o zawodzie bibliotekarza i przyszłości bibliotek w zmieniającym się kulturowo i technologicznie świecie.

Pierwsze spotkania z cyklu:

20 marca 2024 r. – wykład „Żywa biblioteka jako przestrzeń dialogu i zmiany społecznej” (dr Dagmara Kawoń-Noga).

17 kwietnia 2024 r. – wykład „Uczynić świat lepszym, czyli o koncepcji ekologicznej biblioteki” (dr hab. prof. UMK Małgorzata Fedorowicz-Kruszewska).

WYDAWNICTWO NAUKOWE I EDUKACYJNE SBP

Trzy najczęściej kupowane publikacje Wydawnictwa w roku 2023:

- *Biblioteka w sercu – jak być bibliotekarzem XXI wieku?*

Książka, która powstała jako publikacja po 14 edycji Forum Młodych bibliotekarzy. Stanowi dokumentację wiodących tematów podczas tej edycji Forum. Purusza takie tematy jak zmiany pokoleniowe w środowisku bibliotekarzy, wykorzystanie komiksów i nowoczesnych technologii w bibliotekach. Nawiasem mówiąc czy nie są to rozważania ponadczasowe, którym zawsze warto się przyjrzeć bliżej? Nic dziwnego, że książka cieszy się takim powodzeniem. Pewne kwestie się nie starzeją i nie dezaktualizują.

- *Komunikacja interpersonalna i psychologiczne aspekty pracy z ludźmi*

Bestseller autorstwa Magdaleny Cyrkalf-Gorczyicy, kierowana do szerokiego grona odbiorców, w końcu komunikacja to nieodzowny element życia ludzkiego. W szczególności dla osób pracujących z klientami niezbędne są narzędzia podnoszące kompetencje zawodowe w tym zakresie, ale także w osobistym samorozwoju pracowników i przełożonych. Sukcesem publikacji jest z pewnością jej unikalność i ponadczasowość poruszająca istotne kwestie dla każdego człowieka.

- *Prasa we Lwowie w latach 1918-1945*

Nie można również pominąć wielokrotnie nagradzanej publikacji profesora Jerzego Jarowieckiego, która ożywia klasykę nauk społecznych poprzez analizę rynku czasopiśmienniczego Lwowa przed rokiem 1939. To interdyscyplinarne dzieło rzuca światło na kulturowe, polityczne, naukowe i gospodarcze procesy miasta, stanowiąc nieoceniony wkład w historię. Książka została doceniona przez grono naukowe otrzymując m.in. Nagrodę Naukową SBP im. Adama Łysakowskiego za rok 2022.

Nowości wydawnicze:

- *Tygodnik studencki ITD. – refleksje historyczne* (praca zbior. pod redakcją naukową Sławomira Rogowskiego)

Monografia stanowi kontynuację projektu „Kultura studencka okresu PRL”, który obejmuje wcześniejsze publikacje, takie jak *Hybrydy. Zawsze*

piękni, zawsze dwudziestoletni (2019) i *Kultura studencka okresu PRL. Media i działalność artystyczna* (2018). Inicjatywę wspiera Katedra Antropologii Mediów WDIB UW. Celem publikacji jest przedstawienie wyjątkowego zjawiska wydawniczego, jakim był Tygodnik Studencki ITD, funkcjonujący w latach 1960-1990. Pomimo swojej znaczącej pozycji wśród czasopism, zniknął z polskich kiosków ponad trzydzieści lat temu, głównie na skutek przemian ustrojowych tego okresu. Ostatni numer ITD opuścił drukarnię 6 maja 1990 roku.

- *Polonijna Biblioteka Cyfrowa – jak zachować i promować polskie dziedzictwo narodowe* (praca zbior. pod redakcją naukową Dariusza Kuźminy)

„[...] Zamieszczone w recenzowanym tomie artykuły stanowią cenne dopełnienie studiów nad polskim dziedzictwem kulturowym poza krajem oraz mogą zainspirować innych badaczy zajmujących się tą problematyką i zachęcić ich do wykorzystywania materiałów dostępnych dzięki Polonijnej Bibliotece Cyfrowej. [...] Publikacja potwierdza znaczenie zasobów Biblioteki. Znajduje się w niej 21 artykułów, opracowanych przez polskich i zagranicznych historyków, bibliologów, filologów, kulturoznawców, medioznawców, bibliotekarzy, archiwistów i działaczy polonijnych. Poprzedza je krótkie *Wprowadzenie* D. Kuźminy, podkreślające uniwersalność PBC i zarazem jej wartość źródłową dla rozwijających się badań nad dziejami Polonii w XIX i XX w. oraz w tym kontekście konieczność rozwoju zasobów polonijnych i ich promocji w Polsce i za granicą. [...]” (*Z recenzji, dr hab. Jacka Puchalskiego prof. UW*).

- *W świecie wyobraźni. Wpływ literatury na rozwój emocjonalny i poznawczy dziecka* (Stella Krystyna Bettella)

Książka ma na celu wspomaganie wszechstronnego rozwoju dziecka, kształtowanie umiejętności i elementarnych zdolności dynamicznego przystosowania się dziecka do otaczającej rzeczywistości – bliższej i dalszej oraz rozpoznawanie świata wartości dziecka. Składa się z dwóch głównych rozdziałów – pierwszy ukazuje czytanie jako terapię, drugi poświęcony jest wykorzystywaniu literatury dziecięcej w pracy z dzieckiem. Dodatkowo uzupełnieniem publikacji są scenariusze zajęć.

W przygotowaniu:

- *Promocja aktywności fizycznej w instytucjach kultury* (Marlena Gęborska)

„Publikacja dr Marleny Gęborskiej wpisuje się w bardzo ważny, a nierealizowany dotąd w wystarczającym zakresie, nurt zagadnień związanych ze zdrowiem, jego ochroną, profilaktyką oraz wspomaganie i rehabilitacją schorzeń w profesji bibliotekarzy i innych pracowników instytucji kul-

tury. Duże znaczenie dla zdrowia ma również aspekt psychologiczny, co w sytuacji kryzysu wartości intelektualnych, społecznych i politycznych utrudnia lub wręcz uniemożliwia dobre samopoczucie osób pracujących w tych instytucjach. Działania prozdrowotne dla pracowników instytucji kultury powinny przebiegać dwutorowo, skutkując wzrostem aktywności fizycznej równoległe ze wzrostem samooceny i kondycji psychicznej. Publikacja ta z pewnością wzmocni pozytywne zmiany w procesie zdobywania nowoczesnego i modnego wizerunku osobowego oraz sprawnościowego w profesjach rzadko kojarzonych z koniecznością wdrażania kultury fizycznej, w tym pracowników instytucji kultury". (Z recenzji prof. UŚ dr hab. Anny Tokarskiej).

*Opracowanie:
Aldona Zawałkiewicz, Małgorzata Dargiel-Kowalska*

Tekst wpłynął do Redakcji 14 marca 2024 r.

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

„Przegląd Biblioteczny” drukuje materiały oryginalne i tylko takie, których autor nie zamierza opublikować w innych czasopismach lub pracach zbiorowych.

Teksty artykułów są recenzowane zgodnie z zasadami *double-blind peer review*. Każdy artykuł recenzowany jest przez dwóch recenzentów dobieranych spośród specjalistów problematyki w nim poruszanej na podstawie jednolitego formularza. Podstawowymi kryteriami oceny artykułu są: zgodność tematu z profilem czasopisma, wartość merytoryczna tekstu, jego organizacja logiczna i forma językowa. O przyjęciu tekstu do publikacji autorzy informowani są w ciągu 6-10 tygodni od otrzymania go przez Redakcję.

Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” uprzejmie prosi autorów o przestrzeganie przedstawionych poniżej zasad przygotowania i przesyłania materiałów do publikacji.

1. ZASADY OGÓLNE

Teksty powinny być napisane w programie WORD w formacie RTF. Artykuł nie powinien przekraczać 36 000 znaków (ze spacjami), a recenzja, sprawozdanie itp. – 14 000 znaków (ze spacjami). Teksty należy nadsyłać w formie elektronicznej na adres e-mail redakcji: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl

Do każdego artykułu należy dołączyć streszczenie autorskie w języku polskim o objętości ok. 100 wyrazów (ok. 1000 znaków) oraz zestaw 5-8 słów kluczowych. Streszczenie powinno zawierać następujące informacje: teza/cel artykułu, metody badań, najważniejsze wyniki, wnioski.

Wydawnictwo SBP i Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” podpisała porozumienie z redakcją „The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH) w sprawie elektronicznej publikacji streszczeń prac naukowych ukazujących się w „Przeglądzie Bibliotecznym”. Przedsięwzięcie to nie ma charakteru komercyjnego, a służyć ma popularyzacji polskiego dorobku naukowego. Jeśli Autor nadsyłał do „PB” artykułu nie wyraża zgody na publikację jego abstraktu w CEJSH, prosimy o wyraźne określenie na piśmie swego stanowiska.

Autorzy artykułów proszeni są o przygotowanie odrębnej strony tytułowej, zawierającej tytuł artykułu, nazwisko autora oraz adres e-mail. Zgodnie z zasadami przeciwdziałania zjawiskom *ghostwritingu* i *guest authorship* Redakcja prosi również, aby na tej stronie ujawnione zostały nazwiska i afiliacje wszystkich osób, które przyczyniły się do powstania artykułu, ich rola i udział w przygotowaniu publikacji (kto jest autorem koncepcji, założeń, metod itp. wykorzystywanych w pracy zgłoszonej do druku; procentowy udział w przeprowadzonych badaniach i opracowaniu artykułu). Redakcja zobligowana jest do poinformowania, iż *ghostwriting* i *guest authorship* są przejawem nierzetelności naukowej, a wszelkie wykryte przypadki muszą być przez Redakcję demaskowane, włącznie z powiadomieniem odpowiednich podmiotów (instytucje zatrudniające autorów, towarzystwa naukowe, stowarzyszenia edytorów naukowych itp.). Redak-

cja prosi także o podanie informacji o źródłach finansowania publikacji, wkładzie instytucji naukowo-badawczych, stowarzyszeń i innych podmiotów (*financial disclosure*).

Na pierwszej stronie artykułu powinien być umieszczony jedynie tytuł oraz oświadczenie Autora/Autorów, że tekst przedstawiany redakcji „Przeglądu Bibliotecznego” nie był dotychczas opublikowany ani zgłoszony do publikacji w żadnym innym czasopiśmie. Jeśli tekst był prezentowany na konferencji, należy podać jej szczegółowe dane wraz z ewentualnymi informacjami o publikacji materiałów konferencyjnych. Jeśli artykuł jest częścią przygotowywanej do druku książki, należy podać jej dane oraz planowany termin publikacji. Zapewnienie anonimowości tekstów przekazywanych do recenzji wymaga, aby w tekście artykułu w żadnym miejscu nie była umieszczona informacja umożliwiająca identyfikację autora.

2. ZASADY SZCZEGÓŁOWE OPRACOWANIA ARTYKUŁU

Tekst artykułu powinien być podzielony na nienumerowane podrozdziały zaopatrzone w tytuły. W pierwszej części zaleca się umieścić informacje wprowadzające w problematykę prezentowaną w artykule. W części ostatniej – wnioski końcowe i podsumowanie przedstawionych rozważań.

Tytuły czasopism, wystaw, konferencji, programów itp. powinny być zapisane w cudzysłowie; tytuły publikacji (książek, artykułów itp.) należy wyróżnić kursywą.

Fragmety cytowane powinny być zapisane w cudzysłowie, czcionką prostą.

Materiały ilustracyjne (tabele, wykresy itp.) powinny być przygotowane w odcieniach szarości lub kolorystyce czarno-białej, z zaznaczeniem ich miejsca w tekście; wszystkie ilustracje powinny mieć własną numerację oraz tytuły.

Przypisy terminologiczne lub dygresyjne powinny być umieszczone na dole strony i ponumerowane liczbami arabskimi; zaleca się ograniczenie liczby przypisów do niezbędnego minimum.

Przypisy bibliograficzne zastępuje się odesłaniem do bibliografii załącznikowej, którą należy opracować zgodnie z zasadami *The Publication Manual of the American Psychological Association*, Seventh Edition. W razie wątpliwości i w przypadkach nieujętych w tych wskazówkach należy odwołać się do oryginalnego tekstu zasad APA, 7th Edition.

W artykułach napisanych w języku polskim stosuje się skróty polskie (“w”, “s.”, “Red.”, “i in.” itd.), natomiast w przypadku prac przygotowanych w języku angielskim – angielskie (“in”, “p.”, “pp.”, “Ed.” lub “Eds.”, “et al.” itd.).

Odesłanie w tekście umieszcza się w nawiasie okrągłym wg poniższych zasad.

Ogólne powołania na literaturę w tekście należy podawać w formie:

– odesłanie do jednego dzieła: (Dembowska, 1991), (Taradejna & Taradejna, 2003) lub (Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika, 1976);

– odesłanie do kilku dzieł: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990, 1995) lub (Berners-Lee et al., 2001; Jankowska & Majewski, 2004; Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika, 1976).

Odwołania do określonych stron cytowanych tekstów należy podawać w formie: (Augustyniak, 2004, s. 15), (Taradejna & Taradejna, 2003, s. 231-233) albo (Stoltz et al., 2018, p. 17).

Opisy bibliograficzne wykorzystanych źródeł należy umieścić na końcu tekstu w bibliografii załącznikowej w układzie alfabetycznym autorów. Prace zbiorowe należy umieszczać pod nazwiskiem redaktora. Jeśli brak w źródle nazwy autora lub redaktora pracy zbiorowej, na pierwszym miejscu umieszcza się tytuł. Opisy prac tego samego autora powinny być uporządkowane według chronologii wstępującej, a w każdym z nich należy powtórzyć nazwisko i inicjał imienia (imion) autora. Prace tego samego autora opublikowane w tym samym roku należy oznaczać wg zasady: Dembowska, Maria (1976a), Dembowska, Maria (1976b), itd.

W opisach należy podać inicjały imion. W przypadku stron WWW bez podanej nazwy autora jako hasła opisu należy użyć nazwy instytucji, do której należy witryna WWW. Należy uwzględnić nazwy wszystkich wydawców, rozdzielone średnikiem, w kolejności, w jakiej zostali wymienieni w książce.

Numer DOI, poprzedzony nazwą protokołu (http://), ew. adres URL należy podać na końcu opisu. Po numerze DOI lub URL opis nie kończy się kropką. Nie należy podawać nazw naukowych baz danych (EBSCO, Proquest itd), z których pochodzą artykuły.

W przypadku stron WWW należy podać możliwie jak najdokładniejszą datę. Jeśli opisywane źródło nie zostało zarchiwizowane lub zawiera często zmieniającą się treść, należy podać datę dostępu do źródła.

Przykłady redagowania opisów bibliograficznych przedstawiono poniżej.

KSIĄŻKA

Dembowska, M. (1991). *Nauka o informacji naukowej (informatologia): Organizacja i problematyka badań w Polsce*. IINTE.

Taradejna, R., & Taradejna, M. (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Wydaw. Adam Marszałek.

Zeng, M.L., & Qin, J. (2022). *Metadata* (3rd ed.). ALA; Neal-Schuman.

Stoltz, D., Griffith, G., Kelly, J., Smith, M., & Wheeler, L. (2018). *Transform and thrive: Ideas to invigorate your library and your community*. ALA Editions.

PRACA ZBIOROWA

Zybert, E. B. (Red.). (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Wydaw. SBP.

Czapnik, G., Gruszka, Z., & Ladorucki, J. (Red.). (2014). *Jan Muszkowski: Ludzie, epoka, książki: Tradycje i kontynuacje*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego; Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Chen, C., & Larsen, R. (Eds.). (2014). *Library and information sciences*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-642-54812-3>

Golub, K., & Liu, Y.-H. (Eds.). (2021). *Information and knowledge organisation in digital humanities: Global perspectives*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003131816>

ARTYKUŁ W CZASOPISMIEM NAUKOWYM

Augustyniak, A. (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, 72(1/2), 3–21.

Buitrago-Ciro, J. (2022). How are academic libraries in Spanish-speaking Latin America responding to new models of scholarly communication and predatory publishing? *Journal of Librarianship and Information Science*, 54(3), 373–388. <https://doi.org/10.1177/09610006211016533>

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment*, 3(1), Article 1. <https://doi.org/10.1037/1522-3736.3.1.31a>

Lamers, W. S., Boyack, K., Larivière, V., Sugimoto, C. R., van Eck, N. J., Waltman, L., & Murray, D. (2021). Investigating disagreement in the scientific literature. *ELife*, 10, Article e72737. <https://doi.org/10.7554/eLife.72737>

ROZDZIAŁ W KSIĄŻCE

Gawrysiak, P. (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W Cz. Daniłowicz (red.), *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne: materiały konferencyjne* (s. 59–69). Oficyna Politechniki Wrocławskiej.

Sadowska, J. (2021). Misja współczesnej biblioteki. W M. Wojciechowska (red.), *Zarządzanie biblioteką* (Wyd. 2 popr. i uzup., s. 19–31). Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Hartley, J. T., Harker, J. O. & Walsh, D. A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In L. W. Poon (Ed.), *Aging in the 1980's: Psychological issues* (pp. 239–252). American Psychological Association.

Zittrain, J. & Palfrey, J. (2008). Internet filtering: the politics and mechanisms of control. In R. Deibert, J. Palfrey, R. Rohozinski & J. Zittrain (Eds.), *Access denied: the practice and policy of global Internet filtering* (pp. 29–56). The MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/7617.003.0005>

ARTYKUŁY PRASOWE (DZIENNIKI, TYGODNIKI, PRASA FACHOWA)

Berners-Lee, T., Hendler, J. & Lassila, O. (2001, May 1). The semantic web. *Scientific American*, 284(5), 34–43. <https://www.scientificamerican.com/article/the-semantic-web/>

Głapa, J. (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektryczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy*, 40(11). <http://www.ebib.pl/2002/40/glapa.php>

Szymielewicz, K. (2020, 3-8 czerwca). Wtyczka z krainy krzemowców. *Polityka*, (23), 56-57.

Burda, E. (2022, 15 marca). Biblioteka otworzyła się na uchodźców. *Dziennik Wschodni*, 9.

Grant, N. (2022, September 28). Google to make search and maps more 'immersive'. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2022/09/28/technology/google-maps-immersive-search-on.html?searchResultPosition=1>

Grant, N. (2022, September 29). Google says it will make its searches more visual. *The New York Times*, B5.

DOKUMENT Z WITRYNY INSTYTUCJI, ORGANIZACJI LUB OSOBY PRYWATNEJ

Chou, L., McClintock, R., Moretti, F., & Nix, D. H. (1993). *Technology and education: New wine in new bottles: Choosing pasts and imagining educational futures*. Columbia University, Institute for Learning Technologies. <https://web.archive.org/web/20020209053108/http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>

Ministerstwo Edukacji i Nauki (2019, 3 grudnia). *Polscy uczniowie wśród najlepszych na świecie – wyniki badania PISA 2018*. <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/pisa2018-wyniki>

Smith, B. (n.d). *Ontology and information systems*. Retrieved October 6, 2022, from <http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>

National Library of Medicine (2021, March 10). *Unified Medical Language System (UMLS)*. <https://www.nlm.nih.gov/research/umls/index.html>

Drózd, R. (2022, 11 lipca). Calibre 6.0 i nowa funkcja: wyszukiwanie pełnotekstowe wszystkich e-booków! *Świat Czytników*. <https://swiatczytnikow.pl/calibre-6-0-wyszukiwanie-pelnotekstowe-wszystkich-e-bookow/?pod>

Po przyjęciu artykułu do druku autorzy proszeni są o przesłanie swojej fotografii o dobrej rozdzielczości (elektronicznie, w formie pliku JPG lub TIF) oraz krótkiej informacji biograficznej (do 70 słów), która powinna zawierać następujące elementy: tytuł/stopień naukowy lub zawodowy autora, numer ORCID, aktualne miejsce pracy i zajmowane stanowisko; specjalności naukowe lub zawodowe, najważniejsze publikacje (max. 3).

Redakcja nie przyjmuje tekstów, które nie są opracowane zgodnie z powyższymi wskazówkami i zastrzega sobie prawo skracania tekstów oraz wprowadzania zmian w uzgodnieniu z autorem. Redakcja nie zwraca przesłanych materiałów.

GUIDELINES FOR AUTHORS

The editors of „Library Review“ accept only manuscripts that have not been published before and are not planned to be published in other journals or collective works.

Papers are reviewed through a double-blind peer review process. Each paper is reviewed with a standard review form filled in by two referees selected from professionals with expertise in appropriate domain. The reviewers use the following evaluation criteria: compatibility of the subject discussed with the journal profile, scientific merit, appropriate text arrangement and correct language use.

The editors of „Library Review“ kindly requests Authors to follow the journal guidelines while preparing and sending papers for publication.

1. GENERAL GUIDELINES

Papers should be submitted as RTF (Rich Text Format) files with maximum of 36,000 characters including spaces per paper and 14,000 characters including spaces per review, report, etc. Papers saved as RTF files should be sent by e-mail to: przeglاد.biblioteczny@uw.edu.pl.

Each paper should be accompanied by keywords and an abstract maximum 100 words/1000 characters long prepared by the author. The abstract should present a thesis/objective of the paper, research methods applied, most important results and conclusions.

Wydawnictwo SBP (Polish Librarians Association Publishing House) and the editors of „Library Review“ have signed an agreement with the editors of “The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH) concerning electronic publishing of abstracts of papers published in “Library Review”. This agreement is non-commercial and focused on the promotion of Polish scientific achievements. The Authors of papers sent to “Library Review” who do not give their consent to the publication of their abstracts in CEJSH are kindly asked to express their view in written form.

Authors are expected to prepare a separate title page including the title of the paper, the Author’s name, mailing and e-mail address. Furthermore, in compliance with the policy against ghostwriting and guest authorship Authors are requested to reveal names and affiliations of all persons who contributed to the paper and the extent of their contribution (the author of the concept, assumptions, methods, etc. used in the submitted manuscript; the percentage of the author’s contribution to the research and the paper preparation). Ghostwriting and guest authorship are the mark of scientific dishonesty and all their occurrences have to be brought to public attention by the editors even if appropriate institutions need to be informed (institutions employing authors, scientific associations, associations of scientific editors, etc.) Authors are also requested to describe sources of founding that have supported the work and the financial involvement of research institutes, associations and other entities (financial disclosure).

First page of the submitted paper should include only the title and Authors' statement that the text presented to "Library Review" has neither been published nor considered for publication in any other journal. If the paper was presented at a scientific meeting, Authors should provide detailed information about the event and the conference proceedings. If the paper is planned as a part of a book, Authors should provide its metadata and planned publishing date. In order to ensure the anonymity of the review process, Authors are asked not to place any information in the text that could be used to identify the author.

2. DETAILED GUIDELINES FOR PAPER PREPARATION

The text should be organized into unnumbered subtitled sections. It should start with an introductory overview and end with conclusions and the summary of the discussion.

Titles of journals, exhibitions, conferences, programs, etc. should be put in double quotation marks; titles of publications (books, journal papers, etc.) should be italicized.

Quoted fragments should be written in quotation marks, in simple font.

Illustrative content (tables, graphs, etc.) should be saved as greyscale or black-white pictures and their place within the text should be clearly marked; all illustrations should be numbered and entitled.

Terminological or digressive footnotes should be placed at the bottom of appropriate pages and numbered with Arabic numerals; it is recommended to limit the number of footnotes to the most indispensable ones.

Bibliographic footnotes should be replaced with references to the end-of-work bibliography prepared according to APA Style (Seventh Edition). References within the body of the paper should be placed in brackets according to the rules provided below. General references to literature within the body of the paper should be formed as follows:

- the reference to one work: (Dembowska, 1991) or (*Library...*, 1976);
- the reference to several works: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) or (Berners-Lee et al., 2001; Jankowska & Majewski, 2004; *Library...*, 1976).

The references to the specified pages of publications cited in the text should be written as follows: (Augustyniak, 2004, p. 15), (Taradejna & Taradejna, 2003, pp. 231-233) or (Stoltz et al., 2018, p. 17).

Bibliographic descriptions of the sources cited in the paper should be placed in the end of the text as a bibliography ordered alphabetically by authors. Collective works should be ordered by the name of the editor. If the work lacks the name of the author or the editor, it should be ordered by title. The descriptions of foreign publications should include page numbering, numbers and abbreviations in the language of the text (e.g. "W" in Polish "In" in English, "s." in Polish "p." in English). The descriptions of several works by the same author should be ordered by the year of publication, ascending, and each of these descriptions should include the last and first name of the author. Several works of the same author published in the same year should be additionally marked with letters added to the year of publication, e.g. Dembowska, Maria (1976a)..., Dembowska, Maria (1976b)..., etc.

The descriptions should include the initials of the first names. For web pages without an author's name, use the name of the institution to which the web site belongs as the main entry of description. Include all publishers, separated by a semicolon, in the order in which they are listed in the book.

The DOI number, preceded by the protocol name (<http://>), or the URL address, should be given at the end of the description. The description does not end with a full stop after the DOI or URL. Do not include the names of the scientific databases (EBSCO, Proquest, etc.) from which the articles come.

In the case of websites, the date should be given as precisely as possible. If the described source has not been archived or contains frequently changing content, the date of access to the source should be provided.

See below the examples of correct bibliographic descriptions.

BOOKS

Dembowska, M. (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. IINTE.

Zeng, M.L., & Qin, J. (2022). *Metadata* (3rd ed.). ALA; Neal-Schuman.

Stoltz, D., Griffith, G., Kelly, J., Smith, M., & Wheeler, L. (2018). *Transform and thrive: Ideas to invigorate your library and your community*. ALA Editions.

COLLECTIVE WORKS

Zybert, E. B. (Ed.). (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Wydaw. SBP.

Czapnik, G., Gruszka, Z., & Ladorucki, J. (Eds.). (2014). *Jan Muszkowski: Ludzie, epoka, książki: Tradycje i kontynuacje*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego; Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Chen, C., & Larsen, R. (Eds.). (2014). *Library and information sciences*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-642-54812-3>

Golub, K., & Liu, Y.-H. (Eds.). (2021). *Information and knowledge organisation in digital humanities: Global perspectives*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003131816>

JOURNAL PAPERS

Augustyniak, A. (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, 72(1/2), 3–21.

Buitrago-Ciro, J. (2022). How are academic libraries in Spanish-speaking Latin America responding to new models of scholarly communication and predatory publishing? *Journal of Librarianship and Information Science*, 54(3), 373–388. <https://doi.org/10.1177/09610006211016533>

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment*, 3(1), Article 1. <https://doi.org/10.1037/1522-3736.3.1.31a>

Lamers, W. S., Boyack, K., Larivière, V., Sugimoto, C. R., van Eck, N. J., Waltman, L., & Murray, D. (2021). Investigating disagreement in the scientific literature. *ELife*, 10, Article e72737. <https://doi.org/10.7554/eLife.72737>

PAPERS IN COLLECTIVE WORKS

Gawrysiak, P. (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. In Cz. Daniłowicz (Ed.), *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne: materiały konferencyjne* (pp. 59–69). Oficyna Politechniki Wrocławskiej.

Sadowska, J. (2021). Misja współczesnej biblioteki. In M. Wojciechowska (Eds.), *Zarządzanie biblioteką* (Ed. 2, pp. 19–31). Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Hartley, J. T., Harker, J. O. & Walsh, D. A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In L. W. Poon (Ed.), *Aging in the 1980's: Psychological issues* (pp. 239–252). American Psychological Association.

Zittrain, J. & Palfrey, J. (2008). Internet filtering: the politics and mechanisms of control. In R. Deibert, J. Palfrey, R. Rohozinski & J. Zittrain (Eds), *Access denied: the practice and policy of global Internet filtering* (pp. 29–56). The MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/7617.003.0005>

PRESS ARTICLES (DAILY NEWSPAPERS, WEEKLIES, PROFESSIONAL PRESS)

Berners-Lee, T., Hendler, J. & Lassila, O. (2001, May 1). The semantic web. *Scientific American*, 284(5), 34–43. <https://www.scientificamerican.com/article/the-semantic-web/>

Głapa, J. (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy*, 40(11). <http://www.ebib.pl/2002/40/glapa.php>

Szymielewicz, K. (2020, 3-8 czerwca). Wtyczka z krainy krzemowców. *Polityka*, (23), 56–57.

Burda, E. (2022, 15 marca). Biblioteka otworzyła się na uchodźców. *Dziennik Wschodni*, 9.

Grant, N. (2022, September 28). Google to make search and maps more 'immersive'. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2022/09/28/technology/google-maps-immersive-search-on.html?searchResultPosition=1>

Grant, N. (2022, September 29). Google says it will make its searches more visual. *The New York Times*, B5.

DOCUMENT FROM THE WEBSITE OF AN INSTITUTION, ORGANIZATION OR INDIVIDUAL

Chou, L., McClintock, R., Moretti, F., & Nix, D. H. (1993). *Technology and education: New wine in new bottles: Choosing pasts and imagining educational futures*.

Columbia University, Institute for Learning Technologies. <https://web.archive.org/web/20020209053108/http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>

Ministerstwo Edukacji i Nauki (2019, 3 grudnia). *Polscy uczniowie wśród najlepszych na świecie – wyniki badania PISA 2018*. <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/pisa2018-wyniki>

Smith, B. (n.d). *Ontology and information systems*. Retrieved October 6, 2022, from <http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>

National Library of Medicine (2021, March 10). *Unified Medical Language System (UMLS)*. <https://www.nlm.nih.gov/research/umls/index.html>

Drózd, R. (2022, 11 lipca). Calibre 6.0 i nowa funkcja: wyszukiwanie pełnotekstowe wszystkich e-booków! *Świat Czytników*. <https://swiatczytnikow.pl/calibre-6-0-wyszukiwanie-pelnotekstowe-wszystkich-e-bookow/?pod>

When the paper is accepted for publication, the Authors are asked to send in their high resolution photographs (by e-mail, as JPG or TIF files) and short biographical notes of maximum 70 words which should include the Authors' scientific/professional titles, ORCID id, current employers and positions occupied, scientific/professional specializations and most important publications (max. 3).

The editors do not accept texts which do not follow the guidelines listed above and stipulate the right to reduce texts and introduce changes accepted by the authors. The editors do not return materials sent to "Library Review".

NOWOŚĆ

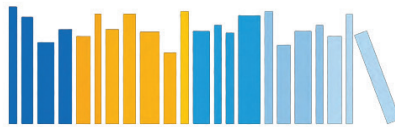

marketing w działalności bibliotecznej

Nauka-Dydaktyka-Praktyka

pod red. nauk.
prof. Mai Wojciechowskiej

EBOOK
OPEN ACCESS

POLECAMY RÓWNIEŻ

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

Warunki prenumeraty

Zamówienia na „Przegląd Biblioteczny” prosimy kierować na adres:

Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
Dział Sprzedaży 02-086 Warszawa
Al. Niepodległości 213

lub

przez stronę: wydawnictwo.sbp.pl
telefonicznie: (22) 608-28-26

mailowo: sprzedaz@sbp.pl; wydawnictwo@sbp.pl

Sprzedaż odręczna (w godz. 9⁰⁰ – 15⁰⁰)

– w siedzibie SBP (Al. Niepodległości 213)

– w Wydawnictwie Naukowym i Edukacyjnym SBP (ul. Konopczyńskiego 5/7, 00-335 Warszawa
tel/fax (22) 827-52-96)

Nasze konto: Credit Agricole Bank Polska S.A. 46 1940 1076 3122 4176 0000 0000

„Przegląd Biblioteczny” można otrzymywać:

- składając zamówienie na dowolny okres lub na poszczególne zeszyty zarówno archiwalne, jak i bieżące; odbiorca wnosi wówczas opłatę po otrzymaniu przesyłki (zeszytu) wraz z rachunkiem
- za gotówkę bezpośrednio w Dziale Sprzedaży Wydawnictwa Naukowego i Edukacyjnego SBP

Cena prenumeraty na 2024 r. – 196 zł

Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP. Warszawa 2024

Łamanie: Ewa Majewska

Druk i oprawa: Fabryka Druku Sp. z o.o.

www.fabrykadruku.pl